

086556383

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

MAG

09 196 37 Christiansburg Stior

RHB

828A 52 B / 1978

Mag 09.71637 Christian

KASSEREN

FR. SCHIØTT:

CHRISTIANSBORG SLOT

FR. SCHIØTT:

CHRISTIANSBORG SLOT

OG

ARBEIDERNE FOR DETS GENREISNING

TILLEGSHEFTE TIL ARCHITEKTEN,
MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING,
BIND VI.

KJØBENHAVN MCMIII

UDGIVET AF AKADEMISK ARCHITEKTFORENING

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

09.76

06.76

5

12

BILLEDERNE FRA
F. HENDRIKSENS REPRODUKTIONS-ATELIER.

3779

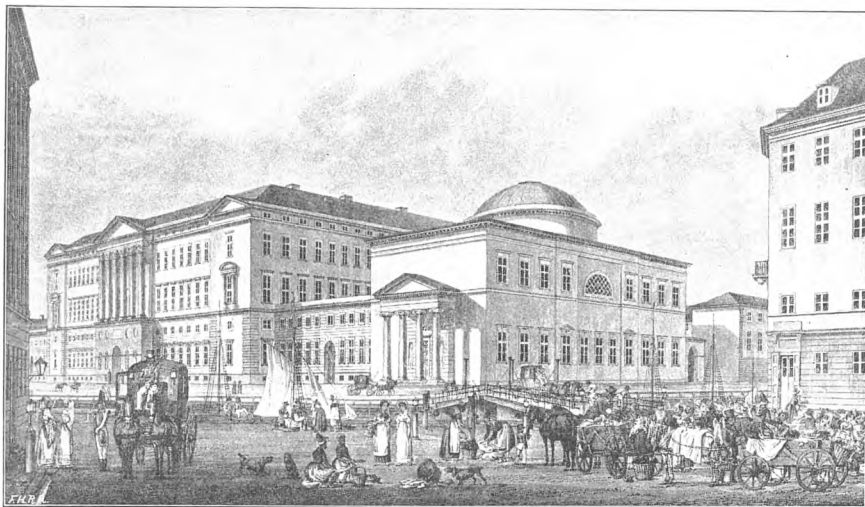

FIG. I. CHRISTIANSBORG SLOT, SET FRA HØJBROPLADS. ARCHITEKT C. F. HANSEN.

I.

CHRISTIAN FREDERIK HANSENS BYGNING.

Da Christian VI's Pragtbygning sank i Grus 1794, var Statens finansielle Forhold ej gunstige, og da saa Byens Brand kom til det næste Aar, er det forstaaeligt, om end pietetsløst mod den gamle, historiske Plads for Slottet i Kjøbenhavn, *castrum de Hafn*, under hvis Ly Bondebyen var fremvoxet til en kgl. Residensstad, at man kunde fatte den Tanke at opgive Christiansborg som Kongebolig og anvende det til Magasinering af allehaande Institutioner, der enten vare blevne hjemløse ved Slotsbranden, eller for hvis Lokaler man troede at have bedre Brug. Om disse Kombinationer i en af Slotsfløjene af Arrester, Politilokaler, Raadstue, Hof- og Stadsret, Højesteret og Kunstakademi er der alt i forrige Aargang af »Architekten« gjort Rede*), saavelsom om, hvorledes det endelig lykkedes at faa det gamle Slots Gjenopførelse som Kongebolig slaet fast, med Bevarelse af det levnedne pompøse Anlæg af Ridehuse, Stalde etc.

Langsomt gik det med Opførelsen i Krigsaarene og de efterfølgende, i økonomisk Henseende ligesaa fortvivlede Fredsaar. Først 1828 var man kommen saa vidt, at 130 Værelser vare færdige, og at Slottet den 1. November kunde indvies ved Prinds Frederik Christians Formæling med Frederik VI's Datter, Prindsesse Vilhelmine. Senere fortsattes Arbejdet med Indretning af Gemakker, og til Udgangen af 1838 skal der paa Slottet være anvendt 2.249.800 Rdlr.; men helt færdigt blev det ej. Efter 1848 standsedes den videre Fuldførelse og der skete en Del Forandringer i Stueetagen, hvor Rigsdagen fik Plads; — Thingenes Mødesale have vel sammen med Porten, Slotskirken og Malerisamlingens Lokaler været de bedst kjendte Dele af Bygningens Indre; de færreste, selv af Kjøbenhavnere, have naaet at bese de kongelige Lejligheder i Beletagen.

Nu, da Spørgsmaalet om Slottets Gjenopførelse atter er fremme, kan det

*) FR. SCHIØTT, Kjøbenhavnske Nybygninger ved næstsidste Aarhundredskifte.

vel have Interesse at blive bekendt med, hvorledes C. F. HANSEN med Bistand af sin Svigersøn G. F. HÆRSCH havde indrettet Slottet, og hvorledes det var smykket med Arbejder af de bedste dalevende danske Kunstnere. En detailleret, sikkert paa officielle Kilder hvilende Beskrivelse findes i S. STERMS, 1841 udkomne Beskrivelse over Kjøbenhavn og meddeles her med nogle Ændringer.

Christiansborg Slot ligger paa den nordvestlige Kant af Slotsholmen og aldeles frit, da det er omgivet mod Øst af Slotspladsen, mod Syd af Kavaler-gaarden og Tøjhusgaden, mod Vest af en smal, fri Plads, der gaar langs mellem det og Kanalen og kun er afbrudt ved Marmorbroen, og mod Nord ligeledes af en fri Plads mellem det og Kanalen, paa hvilken de, før til Slottet hørende, men nu til Thorvaldsens Museum benyttede Bygninger ligge. Det udgjør en Samling af Bygninger, der alle ere satte i Forbindelse med hinanden indbyrdes; Slottet selv indeslutter med sine 4 Fløje, hvoraf den vestre er afbrudt, den indre Slotsgaard; i lige Linie med Façaden mod Slotspladsen, dog et Fag længere tilbage, løbe 2 Kommunikationsbygninger, en mod Nord, der forbinder Slottet med Slotskirken, og en mod Syd, der forbinder det med Kancellibygningen. Den vestre Fløj af Slottet er ogsaa sat i Forbindelse ved 2 Kommunikationsbygninger, dels imod Nord med de Staldbygninger, hvori Ridehuset er anbragt, og dels mod Syd med de Staldbygninger, hvorover Hoftheatret er, og med det store kongelige Bibliothek. Mellem de to mod Nord løbende Kommunikationsbygninger er Prinds Jørgens Gaard og mellem de to mod Syd Kavaler-gaarden. Foran den vestre Fløj er Ridebanen, der er omgivet af Buegange, bag hvilke Staldbygningerne ere anbragte; disse Buegange støde op til de 2 vestlige Kommunikationsbygninger og mod Vest til Marmorbroen.

Det egentlige Slot.

Dette bestaar af fire Fløje, der indeslutte den indre Slotsgaard. Hovedfaçaden vender mod Slotspladsen; fra hver Ende af samme løber en Fløj mod Vest, og parallel med Hovedfaçaden er den fjerde Fløj, der i Midten er afbrudt, men forbunden ved en Kolonnade. Begge Sidefløjene springe frem i Endepavilloner, der gaa 2 Fag ud fra den fjerde Fløj, og saaledes danne disse Endepavilloner med den afbrudte Fløj Façaden mod Ridebanen. Slottet har sex Etager, nemlig: Kælder, Stueetage (*Dameetage*), nederste Mezzanin, Kongens Etage, Kronprindsens Etage og øverste Mezzanin. Rundt om Slottet er en Sokkel, hvori Kælderetagens Vinduer ere anbragte, og over den nederste Mezzaninetage løber en Kordongesims, der fortsættes rundt om alle Kommunikations- og Biby-ninger. Det øverste af Slottet er omgivet af en Hovedgesims, hvori øverste Mezzaninetages Vinduer ere anbragte; det er kronet med en Attik, og Taget er belagt med blaa Tagsten.

Hovedfaçaden, der er 180 Al. lang, 46 Al. høj og 42 Al. dyb, har et Midtefremspring og to Endefremspring. I Midtefremspringet er Hovedindkjørselen anbragt med Nischer paa hver Side*); over dem ere 4 Medaillonbasreliefs af A. THORVALDSEN samt over Porten en Indskriftstavle.

*) Heri anbragtes senere 4 Broncefigurer: Herkules, Minerva, Nemesis og Æskulap, den første af THORVALDSEN, de andre modellerede af V. BISSEN efter Thorvaldsens Skitser.

Over Indkjørselen i Højde fra Kordongesimsen til Hovedgesimsen er anbragt en Portal med 6 runde, fritstaaende corinthiske Søjler, der bære en Fronton*); imellem Søjlerne er 5 Fag Vinduer i hver Etage, og foran dem i Kongens Etage er en Altan. Paa hver Side af Midtfremspringet ere 7 Fag Vinduer og i hvert af de med Frontoner smykkede Endepartier 1 Fag, der i Kongens Etage er forsiret med en Portal af to Kolonner og en Altan.

Den søndre Sidefløj, der vender ud mod Kavalerigaarden, er 195 Al. lang, 46 Al. høj og 36 Al. dyb og har 28 Fag Vinduer; til denne svarer aldeles den nordre Sidefløj, der vender ud mod Prinds Jørgens Gaard.

Den afbrudte vestre Fløj, der er 180 Al. lang, 46 Al. høj og 29 Al. dyb, har 3 Fag Vinduer paa hver Side af Kolonnaden. Vinduerne i Kongens Etage ere i denne Fløj ligesom i Endepavillonerne Altanvinduer. Kolonnaden, der er af samme Højde som

*) Heri anbragtes 1847 et Terracotta-Basrelief, fremstillende Jupiter paa Olympen omgivet af Minerva, Nemesis, Okeanos og Gæa. Det var udført af Billedhugger G. BORUP efter Thorvaldsens, for Raad- og Domhuset oprindelig bestemte Skitse.

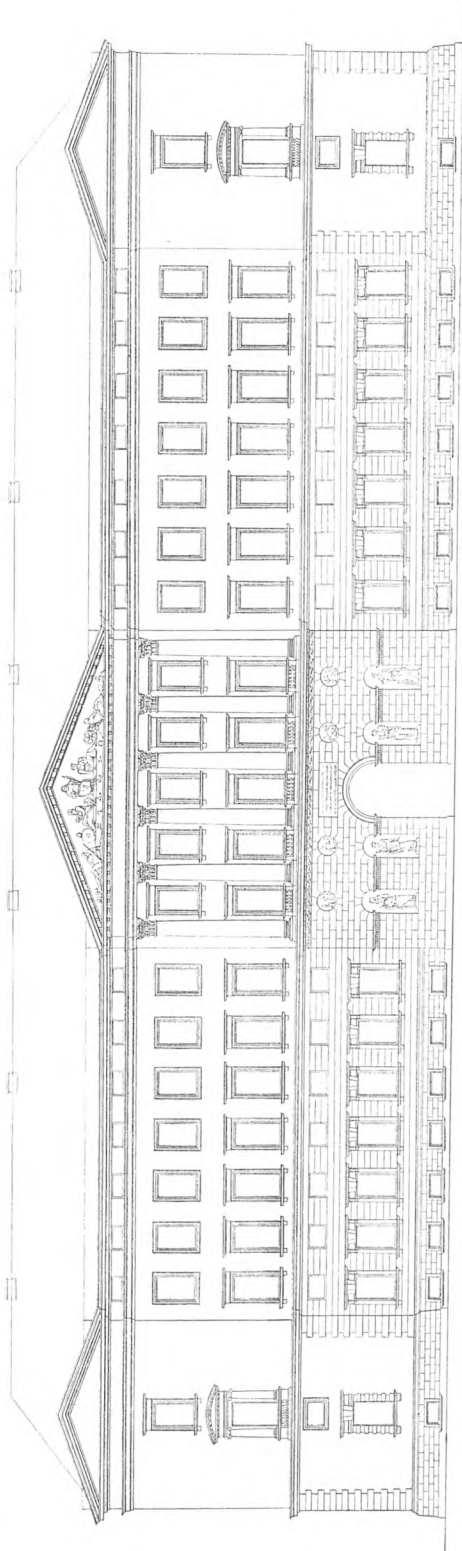

FIG. 2. CHRISTIANSBORG SLOT. FAÇADE MOD SLOTSPLADSEN. ARCHITEKT C. F. HANSEN.

Kordongesimsen, bestaar af 4 Rækker doriske Kolonner, 8 i hver Række; de danne 3 Gange, af hvilke den midterste er lidt bredere end de ydre. Ved hver Ende af den midterste Gang ere aabne Trapper, der føre til Stueetagen. Gulvet er belagt med hugne Kvaderstene, Loftet forsiret med Kassetter, prydede med Stukornamenter. Over Kolonnaden er fuld Gesims og en Altan med Balustre; Taget er fladt og danner en Overgang fra den ene Del af den afbrudte Fløj til den anden.*)

Imod den indre Slotsgaard er Hovedindkjørselen prydet med en Portal af 4 fritstaaende joniske Søjler med Fronton af Dresdener Sandsten. Etagerne over Kordongesimsen ere dekorerede med kanelerede corinthiske Lisener med fuldt

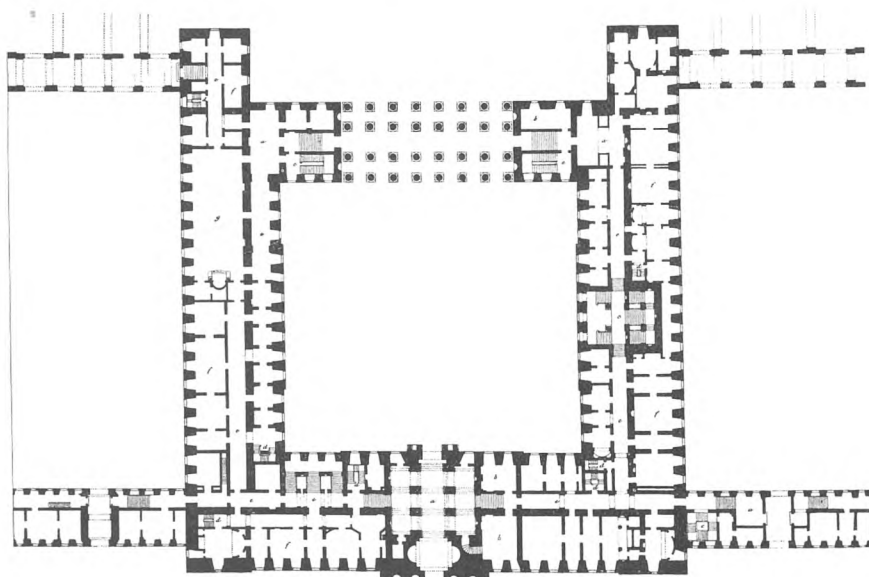

FIG. 3. CHRISTIANSBORG SLOT. DAMEETAGEN. ARCHITEKT C. F. HANSEN.

Entablement og Attik, Hovedfløjen med 10 Lisener, hvorimellem er 9 Fag Vinduer, og Sidefløjene hver med 8 Lisener og derimellem 7 Fag Vinduer; i alle 3 Fløje ere Vinduerne i Kongens Etage Altanvinduer. I Midten af den nordre Sidefløj er en Dør, der fører til Dronningens Trappe, og i den søndre Fløj en, der fører til Højesteretsalen. Paa hver Side af disse Døre, i Enderne af Fløjene ere mindre Døre, der føre til Kælderetagen. Gaarden er brolagt med firkantede Granitsten og Fortogene, der ere et halvt Trin højere end den øvrige Gaard, med hugne Kvaderstene. Ved Fortogene ere anbragte 12 støbte Jernlygtepæle med Glaskugler.

*) Om Slottets, fra Christian VI's Bygning stammende Murmasser give følgende Notitser fra 1783 nærmere Oplysning. Murtykkelserne vare: i Kælderen 5 Al. 4 T., i Dameetagen og nederste Mezzanin 4 Al. 4 T., i Kongens Etage 2 Al. 14 T. og i Kronprindsens Etage 2 Al. 6 T. Etagehøjderne, regnede fra Gulv til Gulv vare: i Kælderen 9 Al., i Dameetagen 9 Al., i nederste Mezzanin 5 Al. 6 T., i Kongens Etage 10 Al. 18 T., i Kronprindsens Etage 9 Al. 12 T. og i øverste Mezzanin 4 Al. 18 T.

Hovedindkjørselsporten, der fører fra Slotspladsen til den indre Slotsgaard, er anbragt i det midterste Parti af Hovedfaçaden (Fig. 3 a). Den er paa hver Side dekoreret med 4 Par koblede doriske Kolonner af Sandsten med Kappelhvelvinger og Gurter i fortrykte Buer. Paa begge Sider af Porten ere Forpladser anbragte, der ere et Trin højere end Porten, de ere dekorerede hver især med 4 Par koblede Lisener med Kappelhvelvinger og Gurter i Cirkelbuer. Saavel Hvelvingerne som Lisenerne og Gurterne ere af Mursten og Puds med Stuksirater. Fra Forpladserne føre Stentrupper, der ere anbragte imellem de midterste Lisener, op til Stueetagen. I begge Ender lukkes Porten med dobbelte Fløjporte, og over disse ere halvrunde Vinduer af støbt Jern. Gulvet er belagt med hugne Kvader-

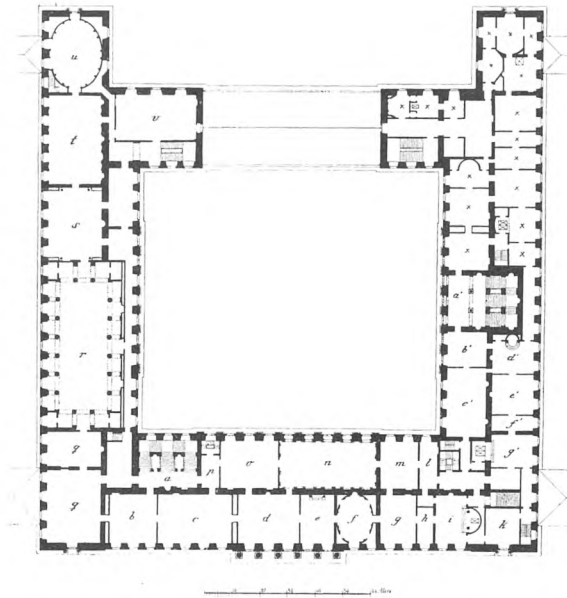

FIG. 4. CHRISTIANSBORG SLOT. KONGENS ETAGE. ARCHITEKT C. F. HANSEN.

stene; i hver af de 4 midterste Kappelhvelvinger er anbragt en Lampe med Glaskugle og Kontravægt.

Af de nævnte Trapper fører den til venstre til *Kongens Trappe*, (Fig. 3 c. Fig. 4 a), som indtager 3 Fag Vinduer mod den indre Slotsgaard og hviler paa massive Hvelvinger, der støttes i hver Etage med 4 Pilastre af norsk Marmor med ferniserede Broncekapitæler, skiftende for hver Etage fra den toskanske til den corinthiske Orden. Fra Reposen i Stueetagen føre 2 Løb til Reposen under Vinduerne og derfra et Løb tilbage op til Mezzaninetagen og saaledes gennem alle Etagerne; fra Reposen i Stueetagen fører et Løb til Kælderetagen. Alle Reposerne ere belagte med hvide Marmorfliser. Trappens Trin ere af fuldt Mahognytræ, og Gelænderne ere af ferniserede Broncebalustre med Mahognyhaandgreb. Væggene, der ere af Glitmarmor, ere dekorerede med Lisener af samme Orden som de i Etagen værende Kolonner; Dørindfatningerne ere af norsk Marmor og i Kongens Etage prydede med ferniserede Broncezirater. Gesimserne,

Gurterne og Lofterne ere af Stuk med hvide Stuksirater. Ligeledes det Løb, der fører fra Reppen under Vinduerne til Kongens Etage, er anbragt en Portal, der er dekoreret med joniske Lisener med Fronton; i Portalen staar en Piedestal af norsk Marmor, der bærer en overordentlig skøn Vase af svensk Porfyr; denne Vase er, ligesom flere, der forefindes i de kongelige Gemakker, en Foræring af den svenske Hof. Paa Trappens Hovedmur er paa begge Sider af det midterste Løb i Hovedetagerne anbragt Marmornischer, hvori staae Gibsstatuer: i Stueetagen Malerkunsten og Talekunsten, i Kongens Etage Digtekunsten og Billedhuggerkunsten og i Kronprindsens Etage Architekturen og Filosofien. Statuerne, der forestille de bildende Kunster, ere af C. CHRISTENSEN, de tre andre af F. C. KROHN. Trappen oplyses ved ferniserede Broncelampetter.

Denne Trappe fører til de for Kongen bestemte Gemakker, der er $9\frac{1}{2}$ Al. høje og vende dels ud mod Slotspladsen, dels mod den indre Slotsgaard.

Kongens store Lakajgemak (Fig. 4 b) paa 3 Fag Vinduer, der ligesom Vinduerne i de følgende Rum vende mod Slotspladsen; Væggene inddelte i Felter og betrukne med lysegrønt oliefarvet Lærred med forgyldte Lister. Paa Pillerne mellem Vinduerne Spejle i forgyldte Rammer og paa Kakkellovnen en i den danske Porcellænsfabrik forfærdiget Vase, der ligner Porfyr; af dette Slags Vascer findes adskillige i de øvrige Gemakker.

Første Kavalergemak (Fig. 4 c) paa 4 Fag Vinduer. Væggene, der ere betrukne med graat Atlask, ere dekorerede med store Malerier af Professor J. L. LUND, der forestille Nordens Religionskultus i de forskellige Tidsaldrer. Paa Væggen mod Lakajgemakket fremstiller det ene Maleri Solens Tilbedelse og det andet Thors Tilbedelse; ligeoverfor Vinduerne er et overordentligt stort Maleri, hvor Kristendommens Indførelse ved Ansgarius fremstilles; paa den fjerde Væg et Maleri, hvorpaa er afmalet en katolsk Procession og et andet, der fremstiller Protestantismen. Over Gemakkets 4 Døre er ogsaa anbragt Malerier, — ligeledes af LUND — der forestille Styrken, Troen, Kærligheden og Haabet og ere ordnede saaledes, at de ere i Harmoni med de store Malerier. Loftet og Frisen ere malede graat i graat, kun med enkelte forgyldte Stuksirater. Gulvet er indlagt *en parquet*. Her ere 2 Kakkellovne; Lysekronerne ere af Glas og forgyldt Bronze til 40 Lys, og desforuden er her anbragt 4 Broncekandelaber med forgyldte Sirater. Stolene ere hvidlakerede og forgyldte, betrukne med rødt Damask; Gardinerne ere af samme Slags Tøj med gule Silkeagramaner og Frynser.

Andet Kavalergemak (Fig. 4 d) har 3 Fag Altanvinduer. Væggene ere betrukne med lyseblaat Atlask, hvori ere indvævede hvide Ornamentter; Listerne omkring Betrækket ere forgyldte. I den lange Væg er en Kakkellovnsnische, hvorover et af KROHN udført Basrelief, der forestiller Thetis, som i Vulkans Værksted forlanger Achilles's Vaaben. Loftet er af en sart Tone, rigt dekoreret med Guld, og Frisen er forgyldt med hvide Ornamentter. Omkring Gemakkets 4 Døre ere Indfatninger med Konsoler og Snirkler, hvide med forgyldte Sirater. Gulvet er indlagt *en parquet* af Eg, Mahogny og Lind. Paa Pillerne mellem Vinduerne ere 2 Spejle med forgyldte Rammer og Marmorkonsoler. Her ere 3 Lysekroner af Glas og forgyldt Bronze, den største til 30 og de mindre hver til 18 Lys, og 2 Kandelaber, der staae paa Konsolerne, hver til 6 Lys. Stolene ere hvid-

lakerede og forgyldte, betrukne med lyseblaat Atlask med hvide afpassede Mønstre. Gardinerne ere af lyseblaat Atlask med hvide Borter og blaa Frynser.

Kongens Trøngemak (Fig. 4 e) er paa 2 Fag Altanvinduer. Væggene ere af gult Stukmarmor og dekorerede med fire Malerier af C. W. ECKERSBERG: Hertug Adolf af Holsten, der henviser de danske Stænder, som ere komne for at tilbyde ham den danske Krone, til Grev Christian af Oldenburg; — Thinget, hvor Kong Christian I aflægger Kongeeden og hyldes som Konge; — Souverænitets Overdragelse til Frederik III af de danske Rigsstænder; — Peder Schumacher, der overrækker Frederik III Udkastet til en ny Kongelov*). Gemakkets 2 Døre ere af massivt Mahognytræ og prydede med Lisenportaler, der ere ægte forgyldte. Over hver Dør er anbragt et allegorisk Maleri ligeledes af ECKERSBERG, det ene forestillende Havet og det andet Jorden. Ved Væggen ligeoverfor Vinduerne staaer den kongelige Trone, hvortil 3 med rødt Fløjl betrukne Trin føre. Sædet og Rygpuden ere beklædte med rødt Fløjl og den sidste prydet med Kongens Navnetræk, omgivet af en Laurbærkrans, i Guldbroderi. Stolen og Armene, der dannes af to bevingede Løver, er hvidlakeret og forgyldt. Over Tronen, der ligeledes er hvidlakeret og rigt forgyldt, er en Baldakin, hvorpaa Rigsinsignierne ere anbragte. Den er behængt med carmoisinrødt Fløjl med ægte Guldfrynser og bliver baaret af to af THORVALDSEN forfærdigede, paa Piedestaler staaende Caryatider af carrarisk Marmor**), Paa den Væg, hvorved Tronen staaer, er i forgyldte Felter anbragt paa højre Side det oldenborgske og paa venstre Side Danmarks Vaaben. Loftet er rigt forisret med forgyldte Stukornamenter; Gulvet er indlagt *en parquet* af Ahorn, Mahogany og Eg. Paa hver Side af Tronen staaer en ægte bronceret Piedestalkakkelovn, hvorpaa er en Alabastervase, prydet med Basrelief, der forestiller en bacchantisk Scene. Under Loftet en Lysekrona af Glas og forgyldt Bronze til 40 Lys. Paa Pillen mellem Vinduerne er et i forgyldt Ramme indfattet stort Spejl med Marmorkonsol, hvilende paa forgyldte Griffen, og Konsolspejl; paa Konsolen staaer en forgyldt Broncekandelaber til 6 Lys. Af Møbler er her 4 hvidlakerede og rigt forgyldte Taburetter med carmoisinrødt Silkefløjelsbetræk. Gardinerne ere af samme Slags Tøj med Guldbroderi og Frynser.

Statsraadsværelset (Fig. 4 f) er et ovalt Gemak, omtrent af samme Størrelse som det foregaaende, med et Fag Vinduer. Væggene, der ere af indenlandske, bejtsede Træsorter, ere dekorerede med joniske Lisener, og Felterne mellem disse ere forisrede med Portraeter af Danmarks Lovgivere: Knud den Store, Valdemar den Store, Valdemar Atterdag, Margrete, Christian III, Frederik II, Chri-

*) Se Afbildningerne i E. HANNOVER, Maleren C. W. Eckersberg. Kbhv. 1898. Fig. 61—64.

**) »Den ene, der skal forestille Almuen, har et Gedeskind knyttet over Underklædningen, en dorisk Kition; den anden, der forestiller de højere Samfundsklasser, er iført den rigere joniske Kition med et folderigt Gevandt (Peplos) over; der er ellers ikke, i Holdning eller Udtryk givet nogen dybere Karakteristik af Forskellen. De udførtes efter Bestilling fra Polen 1812, og deres Bestemmelse var at bære en Mindetavle, hvorpaa Napoleons Løfte om at gjenoprette Polen skulde foreviges. Da Napoleons Tog mod Rusland mislykkedes, blev Polen ikke gjenoprettet, og der var saaledes ikke Brug, hverken for Mindetavle eller Karyatider. Thorvaldsen fuldførte dem imidlertid og fik dem senere anbragte mellem de Værker, hvormed det gjenopførte Kristiansborg skulde smykkes«. M. GAL-SCHIÖTT, Thorvaldsens Museum. P. 47.

stian IV og Frederik III. Disse Portræter ere udskaarne i Medailloner af Lindetræ af Billedhugger HELDT efter PROFESSOR ECKERSBERGS Tegninger. Paa samme Maade udarbejdede fremstilles de danske Provinser ved enkelte Dele af Danmarks og Hertugdømmernes Vaaben. Væggene ere endvidere prydede med Sindbilleder paa Retfærdigheden, Videnskaberne, Søfarten og Agerdyrkningen, ligeledes udskaarne i Træ. Dørene ere af fuldt Mahogny. Ligeoverfor Vinduet er en Kamin af carrarisk Marmor med en af Blikkenslager IRGENS udarbejdet Messinggitterdør. Over Kaminen er et Spejl i forgyldt Ramme. Loftet er fladt hvælvet, malet som en Paraply med forgyldte Sirater. Lysekronen, der er af Glas og forgyldt Bronze, er indrettet til 24 Lys. Paa Gulvet et Tæppe af rødt Klæde med gule Sirater. Af Møbler er her et rundt Bord, hvis Plade, $3\frac{1}{2}$ Al. i Diameter, er udarbejdet af et eneste helt Stykke Træ fra de danske Besiddelser i Ostindien, og 10 Mahognylænestole. Gardinerne og Møbelbetrækket ere af carmoisinrødt Atlask.

Kongens Dagligværelse (Fig. 4 g) er paa 2 Fag Vinduer. Væggene dekorerede med Arkader og i 4 af disse ere anbragte Malerier af C. A. LORENTZEN, forestillende forskellige Egne af de danske Besiddelser, nemlig: Søndermarken, Christianssted i Vestindien, Tranquebar i Ostindien og Egnen omkring Geiser i Island. I Buerne over Malerierne og Dørene ere anbragte allegoriske Billeder, malede graat i graat, der fremstille Kunsternes, Videnskabernes, Religionens, Handelens, Søfartens, Agerdyrkningens og Sø- og Landmilitæretaternes Attributer. Værelset er iøvrigt paneleret og Farven lysegul; det er smykket med en Frise, bestaaende af Griffier og Kandelabre. Paa Pillen mellem Vinduerne er et Spejl i forgyldt Ramme med Konsol. En Lysekrone af Glas og forgyldt Bronze er indrettet til 24 Lys. Gulvet er belagt med et skotsk, rødt og sort Tæppe. Af Møbler er her 10 Mahogny Stole, betrukne med carmoisinrødt Damask, og et rundt Mahognybord. Gardinerne ere af samme Slags Tøj med røde og hvide Frynser.

Kongens Kabinet (Fig. 4 h) er paa et Fag Vinduer. Væggene ere panelerede og betrukne med gult Damask med forgyldte Lister. Over Dørene ere anbragte 2 fortrinlige Dyrmaalier, malede af C. D. GEBAUER. Loftet er fladt hvælvet og dekoreret med ottekantede Kassetter og Stjerner, malede graat i graat med Guld-sirater. Her er anbragt en forgyldt Broncelysekrone til 12 Lys og 4 Lampetter paa Siderne af Dørene, hver til 4 Lys. Møblementet bestaar af en Mahogny-Sekretær, et Mahogny-Divanbord, en tyrkisk Sofa, 4 hvidlakerede Stole med forgyldte Sirater samt et Spejl i forgyldt Ramme. Gardinerne og Møbelbetræk ere af gult Damask. Gulvet er belagt med et gult og hvidt figureret Tæppe.

Kongens Sovegemak (Fig. 4 i) har 2 Fag Vinduer. Sengestedet er anbragt i Niche ligeoverfor Døren til det sidstomtalte Gemak; det er et Trin højere end Gulvet og drapperet med grønt Damask; foran samme staa 2 hvide Kolonner ornerede med Guld. Gemakkets Farve er grønlig, og Væggene ere prydede dels med 5 Basreliefs, der forestille Emblemer paa Haandværk, Handel, Agerdyrkning, Videnskaber og Skibsfart, og dels med Medailloner med Basreliefs, alle malede graat i graat. Loftet er ligeledes malet graat i graat med en Fremstilling af Natten og Dagen efter THORVALDSENS Basreliefs. Gulvet med et sort blomstret skotsk Tæppe. En Lysekrone af Glas og forgyldt Bronze til 24 Lys. Mellem

Vinduerne er et Spejl i forgyldt Ramme med Marmorkonsol; lige der overfor staar Kakkelovnen med en Vase. Møblerne ere hvidlakerede med forgyldte Sider; Gardiner og Møbelbetræk af grønt Damask.

Ved Siden af Kongens Sovegemak er et *Værelse* (Fig. 4 k) paa et Fag Altanvinder og betrukket med grønt figureret Papir. Gardinerne ere af hvidt Lennon og Gulvet belagt med et grønt og rødt skotsk Tæppe. Fra dette Værelse kommer man ud paa en Gang, der fører til Dronningens Gemakker, og fra denne Gang føre Trapper saavel til de i nederste Mezzanin værende Værelser, der ere indrettede til Haandbibliotheket, som ogsaa til Kommunikationsbygningen mellem Slottet og Kirken.

Fra Kongens Sovegemak fører en Dør til *Kongens lille Lakajgemak* (Fig. 4 l) der har et Fag Vinduer og ligesom de følgende Værelser vender mod Slotsgaarden. Værelset er paneleret og betrukket med gult Papir.

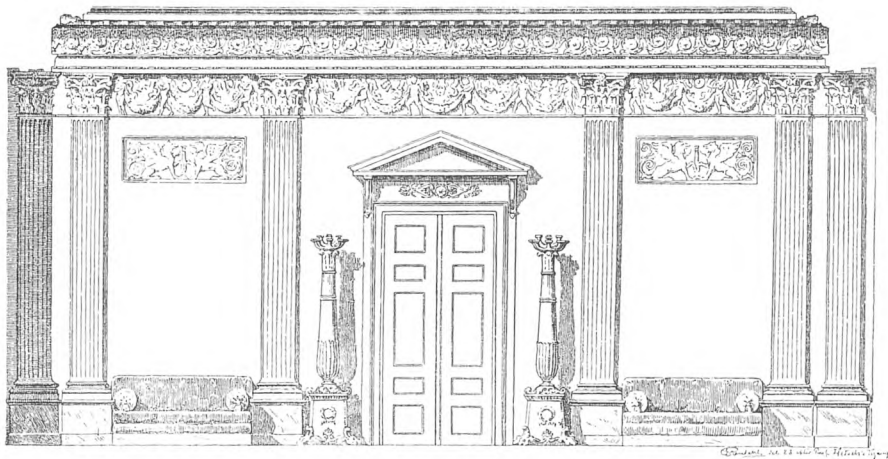

FIG. 5. CHRISTIANSBORG SLOT. APARTEMENTSSALEN. ARCHITEKT C. F. HANSEN.

Kongens Parolsal (Fig. 4 m) er paa 2 Fag Vinduer, og dens Tone er grønlig. Væggene, der ere panelerede, ere dekorerede med 4 store Malerier af ECKERSBERG forestillende: Elefantordenens Indstiftelse, Landmillicens Oprettelse af Frederik IV, det første Orlogsskibs Indlæggelse i Dokken i Overværelse af Christian VI og Minder om Stavnbaandets Løsning af Christian VII*). En Frise malet som Basrelief graat i graat af H. EDDÉLIEN forestiller et Krigstog; Ideen er taget af Trajanstøtten i Rom. Loftet er dekoreret med hvide Stuksirater paa en grønlig Grund. En Lysekrone af Glas og forgyldt Bronze til 24 Lys og paa Pillen mellem Vinduerne et Spejl i forgyldt Ramme med Marmorkonsol paa Løveben. Stolene af Mahogny, Gardinerne og Møbelbetræk af grønt, kinesisk Atlask.

Apartementssalen (Fig. 4 n) er paa 5 Fag Altanvinder, 35 Al. lang, 18 Al. bred. Væggene ere af rødligt Stukmarmor, og Væggen overfor Vinduerne er forsiert med corintiske Pilastre, hvide med forgyldte Kapitæler og Baser. Paa Vinduespillerne og mellem Pilastrene ere anbragte 8 Spejle, fire paa hver Side;

*) Se Afbildninger hos E. HANNOVER, I. c. Fig. 67—68.

de ere 5 Al. høje og $1\frac{3}{4}$ Al. brede af helt Glas, indfattede i forgyldte Rammer med Marmorkonsoler og Løvefødder. Ligeoverfor det midterste Fag Vinduer staar en Piedestal med en Statue, der forestiller Flora. Over denne er i en Fordybning anbragt et Basrelief af hvidt Stuk, der forestiller de 9 Muser, udført af CHRISTENSEN; foruden dette er der i Salen endnu anbragt 8 allegoriske Basreliefs af hvidt Stuk udførte af N. SIMONSEN efter Professor LUNDS Udkast. Paa hver Side af Piedestalen er en Kakkellovn prydet med Broncesirater; ovenpaa Kakkellovnene staa Vaser af svensk Porfyr. Loftet er af en rødlig Tone med

FIG. 6. CHRISTIANSBORG SLOT. SNIT Gennem SLOTSPLADSFLØJEN. ARCHITEKT C. F. HANSEN.

hvide og forgyldte Stuksirater; desuden ere 7 Lysekroner af Glas og forgyldt Bronze anbragte, en til 41 Lys, 2 til 24 Lys og Resten hver til 12 Lys. Ved Sidevæggene staa 4 Kandelabre, en paa hver Side af Dørene; de ere af Bronze, $4\frac{1}{2}$ Al høje med forgyldte Sirater og Marmorsokler, hver til 13 Lys. Desuden ere mindre Kandelabre af forgyldt Bronze, hver til 6 Lys, henstillede paa Konsolerne. Gulvet er indlagt *en parquet* af Egetræ. 24 hvidlakerede og forgyldte Stole med Betræk af carmoisinrødt Atlask med gule, afpassede Mønstre. Gardinerne af carmoisinrødt Damask med gule og røde Silkeagramaner.

Kongens daglige Spisesal (Fig 4 o) har 3 Fag Altanvinduer, og dens Vægge ere gule med hvide Lisener, alt af Stuk. Det hvælvede Loft er gulagtigt med hvide

Stuksirater, og derunder hænger en Lysekroner af Glas og forgyldt Bronze til 40 Lys. Salen opvarmes ved tvende Kakkelovne, hvorpaa staa Porfyrvaser, og paa Pillerne mellem Vinduerne er anbragt Spejle i forgyldte Rammer med Marmor-konsoler. Foruden et stort Spisebord er her 36 Mahognystole med rødt Saffiansbetræk. Gardinerne af chamois *Gros de Naples*, forede med carmoisinrødt Taft og kantede med carmoisinrøde Silkeagramaner. Gulvet belagt med et smukt Tæppe af *Hambroes* Fabrik.

Ved Siden af denne Sal er et til Buffeten bestemt *Forværelse* (Fig. 4 p), der ved en Trappe sættes i Forbindelse med Køkkenet. Fra dette Værelse fører en Dør til Kongens Hovedtrappe (Fig. 4 a).

Alle de her beskrevne Sale og Gemakker kunne betragtes som henhørende til Kongens umiddelbare Afbenyttelse, medens de i søndre Sidefløjs Beletage liggende herefter beskrevne Sale og Gemakker kun benyttes ved enkelte store Hoffester. Fra Kongens store Lakajgemak (Fig. 4 b) kommer man ind i

Drabantsalen (Fig. 4 q), der vender med 4 Fag Vinduer ud mod Kancelli-bygningen og Kavalergaarden og med et Fag Altanvinduer mod Slotspladsen. Den er malet i en gulagtig Tone og prydet med forgyldte Sirater. I Væggen, der støder op til det store Lakajgemak, ere 3 Fordybninger; i den midterste af disse er en Kakkelovn anbragt og i de to andre ere Døre anbragte; paa hver Side af disse 3 Fordybninger er en Dør. Ligeledes er der 2 Døre i den Væg, der er overfor Altanvinduet, og paa hver Side af dette en Fordybning i Væggen. Saavel over Dørene som over Fordybningerne ere Cirkelbuer, der ere dekorerede med Bas-reliefs, forestillende mytologiske Stykker og malede graat i graat af D. C. BLUNCH. Af CONSTANTIN HANSEN er i 5 Medailloner malet Attributer, der staa i Harmoni med BLUNCHS Malerier. Paa Pillerne mellem Vinduerne til Kavalergaarden ere 3 Spejle i forgyldte Rammer med Konsoler; paa Kakkelovnen staa en Vase af svensk Porfyr. Gardinerne af gult Damask med røde og gule Borter og Frynser. Lysekronen af Glas og forgyldt Bronze til 30 Lys og paa Væggene 7 forgyldte Broncelampetter, hver til 5 Lys.

Mellemværelset (Fig. 4 q) har 2 Fag Vinduer; dets Vægge ere af violet Stukmarmor med forgyldte Sirater, og Loftet, der er af samme Farve, men meget svagere, er inddelt i Kassetter med forgyldte Ornamentter. I dette Værelse er anbragt THORVALDSENS Frise, Alexanders Indtog i Babylon, udført i Marmor*). Saavel paa Væggen mod Drabantsalen som paa den mod Riddersalen ere Døre, hvis Farve er *Giallo antico* (gult antikt Marmor) med forgyldte Sirater. Lysekroner af Glas og forgyldt Bronze til 36 Lys, og 4 Broncekandelabre paa Marmor-konsoler. Paa Pillen mellem Vinduerne er et Spejl i forgyldt Ramme med Konsolspejl. Møbelbetræk og Gardiner af gult Damask.

Riddersalen (Fig. 4 r), 60 Al. lang, 22 Al. høj og 25 Al. bred, er paa 9 Fag, men har kun 7 Fag Vinduer, da begge de yderste Fag ere indrettede til firantede Kabinetter, hvortil der paa den modsatte Side svarer 2 smaa mørke Kabinetter. Den er forsynet med et Galleri, der bæres af corinthiske Kolonner af Stukmarmor med forgyldte Kapitæler og Baser, 6 paa hver af de lange Sider

*) Denne Frise var, som bekendt, oprindelig udført til Napoleon den stores Bolig i Kvirinalpaladset i Rom.

og 2 ved hver Ende. Over disse Kolonner ses W. BISSENS Frise, Ceres- og Bacchustoget, udført i Stuk. Brystningen over Frisen dannes af et gjenembrudt Gelænder af forgyldt, støbt Jern, og over hver af Kolonnerne er imellem Brystningens Partier anbragt en Piedestal med en Kandelaber til 19 Lys. Rummet bag Kolonnerne paa begge de lange Sider er 2 Trin højere end Salens Gulv.

FIG. 7. CHRISTIANSBORG SLOT. RIDDERSALEN. ARCHITEKT C. F. HANSEN.

Væggene ere chamoisfarvede og afdelte ved Pilastre af hvid Stukmarmor, en bag hver Søjle, og mellem Pilastrenes Kapitæler gaar en Frise, forsi ret med Festons og musikalske Instrumenter i Basrelief af forgyldt Stuk. Paa Væggen ligeoverfor Vinduerne ere 2 Varmeindretninger, der dækkes ved Døre af gjenembrudt Broncearbejde. Salen har 3 Hoveddøre, en i hver Væg, hvilke ere anbragte i Fordybninger af Væggene. Paa hver Side af Dørene i Endevæggene er anbragt et Spejl af helt Glas, $5\frac{1}{2}$ Al. højt og $2\frac{1}{2}$ Al. bredt af Pariser Fabrik med for-

gyldt Ramme; under Spejlet er en Konsol med Marmorplade, der hviler paa forgyldte Løveben, og et Konsolspejl. Loftet, hvis Farve er noget svagere end Væggene, er inddelt i Kassetter med forgyldte Sirater; derunder er anbragt 3 Lysekroner af Glas og forgyldt Bronze, den midterste til 48 og de to yderste hver til 42 Lys; i Architraverne er der 24 forgyldte Bronzelysekroner, hver til 24 Lys. Begge Endepartierne af Galleriet maa betragtes som Orkestre. Gulvet er indlagt *en parquet* af Eg og Mahogny. I det midterste Fag af Vinduerne er ligesom i en Nische anbragt en Baldakin; Drapperiet tilligemed Kappen er af carmoisinrødt Atlask med røde og hvide broderede Borter og Frynser. Forhøjningen er her belagt med carmoisinrødt Fløjl og de kongelige Troner betrukne med samme Stof. Ved Væggene ligefor Vinduerne staa 4 Sofaer, og en Mængde Stole ere anbragte i Salen. Gardinerne saavel som Møbelbetrækket er af carmoisinrødt Fløjl.

Spillesalen (Fig. 4 s) er paa 4 Fag Vinduer, og Væggene ere inddelte i 11 lakerede, carmoisinrøde Felter, hvori findes cameelignende Medailloner, forestillende Apollo, Mnemosyne og de 9 Muser, omgivne af forgyldte Attributer. Over Salens 5 Døre ere i mindre Felter i ophøjet forgyldt Arbejde Attributer anbragte, der staa i passende Forbindelse med de i de store Felter værende Medailloner. I Fordybninger i Endevæggene ere Døre, ved hvis Sider staa jøniske Stuksøjler, der efterligne rød Porfyr, med forgyldte Kapitæler og Baser. Ligeoverfor Vinduerne er imellem 2 Døre en Kakkellovnsnische som rød Porfyr, og derover et Basrelief af forgyldt Gibs, der forestiller Homer syngende for Hyrderne af BISSEN. Paa Kakkellovnen er anbragt en Vase af Terracotta fra den danske Porcellænsfabrik, og paa Pillerne mellem Vinduerne ere Spejle, der naa fra Brystlisten op til det øverste af Vinduerne, med forgyldte Rammer og Marmorkonsoler, baarne af forgyldte Ben. Loftets Farve er af en sart Tone, det er forsiert med forgyldte Ornamente, og under det er anbragt 3 Lysekroner af Glas og forgyldt Bronze, den midterste til 36 Lys og de to andre hver til 24 Lys. Gardiner og Møbelbetræk af carmoisinrødt Atlask.

Første Marskalstaffel (Fig. 4 t) har 5 Fag Vinduer og Vægge af lyseblaa Farve med forgyldte Sirater. Paa Siderne af de i Sidevæggene anbragte Døre ere Pilastre af Stuk, og paa hver Side af disse staa en bronceret Kandelaber. I Væggen ligefor Vinduerne ere 3 Nischer; i den midterste staa Ceres's Statue i Gibs af BISSEN, og i de to andre Kakkellovne. Loftet er hvidt, og derunder er ophængt 3 Lysekroner. Gardinerne ere hvide.

Kongens Spisesal (Fig. 4 u) er et ovalt Værelse, der har et Fag Vinduer mod Ridebanen og 2 mod Kavalergaarden; det er dekoreret i pompejansk Stil med 6 Panorer; i de 2 ere THORVALDSENS Natten og Dagen malede, og i de 4 andre de fire Aarstider. Her er 4 Kandelabre; Gardinerne ere af rødt Ulddamask med gule Agramaner og Frynser.

Andet Marskalstaffel (Fig. 4 v) er paa 3 Fag Vinduer ud mod Ridebanen, i den søndre Del af den afbrudte Fløj. Væggene ere lillafarvede og dekorerede med hvide Lisener. Loftets Farve er den samme, men meget svag, og det er prydet med ottkantede Kassetter med broncerede Sirater; derunder ses afdøde Professor H. E. FREUNDS Frise forestillende Ragnarok, der fuldførtes af den Afdødes Elever under BISSENS Tilsyn. Her findes 2 Trækandelabre.

Bag den ovenfor beskrevne, mod Kavalergaarden vendende Række Værelser gaar en Gang, hvis Vinduer vende ud mod den indre Slotsgaard.

Dronningens Gemakker ere anbragte i den nordre Slotsflojs Beletage. Indgangen til denne Fløj er fra den indre Slotsgaard, og derfra træder man ind i en Vestibule, der er dekoreret med 2 romersk-doriske Kolonner af norsk Marmor. *Dronningens Trappe* (Fig. 3 c og Fig. 4 a') optager 3 Fag Vinduer til Gaarden og hviler paa massive Hvælvinger. Dens Konstruktion er anderledes end den Trappe, der fører til Kongens Gemakker, idet den begynder med 2 Løb, der føre fra Vestibulen op til Stueetagen, og fra denne Etage er den bestandig konstrueret med et Midteløb, der deler sig i tvende, et til højre og et til venstre, som atter i 2 Løb føre tilbage og op til den højere Etage. Alle Løberne og Reposerne ere hvælvede, og de sidste ere belagte med italiensk Marmor; Trappetrinene ere af Mahognytræ, Gelænderne af ferniserede Broncebaltre med Mahognyhaandgreb. Væggene ere af gult Glitmarmor, Lofterne og Gesimserne af hvidt Stuk. Reposerne i de forskellige Etager ere ogsaa her dekorerede med Kolonner af norsk Marmor, 2 i hver Etage; i Mezzaninen græsk-doriske, i Kongens Etage joniske med ferniserede Kapitæler, og i Kronprindsens Etage af Composita-Ordenen. I Kongens Etage ere Vinduerne Altanvinduer og Dørene forsynede med Indramninger og Entablementer af norsk Marmor samt prydede med ferniserede Broncesirater; Loftet er inddelt i Kassetter og Gesimsen prydet med Stukornamenter.*)

Dronningens Lakajgemak (Fig. 4 b') er paa 2 Fag Altanvinduer mod Slotsgaarden. Væggene ere panelerede med spartlet og betrukne med lysegrønt Lærred; om Betrækket er forgyldte Lister. Over Dørene ere anbragte 4 Landskabsmalerier af ELIAS MEYER, C. D. GEBAUER og H. A. GROSCH. Loftet er hvidt med hvide Stukornamenter. Paa Pillen mellem Vinduerne er et Spejl i forgyldt Ramme, og paa Kakkellovnen staar en Vase. Gardiner og Møbelbetræk er grønt Morin.

Dronningens Damegemak (Fig. 4 c') er paa 3 Fag Vinduer mod Slotsgaarden, og dets Vægge ere panelerede og betrukne med gult stribet Atlask med for-

*) Paa Trappen blev senere anbragt A. JERICHAUS Marmorgruppe: Herkules og Hebe, ligesom der i Nischerne paa Trappen anbragtes 18 af BISSEN komponerede mytologiske og historiske Figurer. »Disse Figurer, atten i Tallet, alle lidt over Legemsstørrelse, vare kun bestemte til at støbes i Gips, og deres Udførelse betingedes tillige baade ved deres Hensættelse i Blindinger og ved det afdæmpede Lys, hvori de fleste kom til at staa, men de gave vor Kunstner Lejlighed til at bevæge sig i en rig Kreds af Forestillinger. Til de fire Blindinger, som først møde Øjet paa Trappens Hvilepladser, havde Bissen valgt 4 af Danmarks ældre Dronninger, Thyra, Dagmar, Margrete, Philippa; til de øvrige 14 Blindinger, som ere fordelte saaledes, at de danne som 7 Par, valgte han 7 kvindelige Figurer af den græske, og lige saa mange af den nordiske Sagnkreds, og fordelte dem saaledes, at begge Sagnkredse mødtes i hvert Par. De smaa Udkast til denne Billedrække stode alt i 1838 i Kunstnerens Stue, men Udførelsen i den virkelige Størrelse blev ikke begyndt før 1841 i Rom, da Bissen modellerede Amazonen Antiope. Stadig afbrudt ved mere paatrængende Arbejder, rykkede denne Række kun langsomt frem. I 1845 udførte han Dagmar og den følgende Sommer Argiverinden Anymone. Først i 1850 begyndte han paa den nordiske Sagnkreds og modellerede Gudrun, og 2 Aar senere blev Thyra fuldendt. I Sommeren 1856 manglede der altsaa endnu 13 Figurer, men nu var det, som om Arbejdet begyndte at brænde under Kunstnerens Hænder, og i Begyndelsen af Maj 1858 vare alle Modellerne fuldendte.« (N. L. HØYEN'S Skrifter, I. P. 485—86.).

gyldte Lister. Paa den lange Væg ere 2 Kakkelovnsnischer af gult Stukmarmor, og paa de to Kakkelovne staa Vaser fra den kgl. Porcellænsfabrik. Over Spejlene og Nischerne ere allegoriske Stykker malede som Basrelief graat i graat og over Dørene, der ere prydede med Indramninger, ere de danske Skjoldmærker ligeledes malede graat i graat. Loftet er inddelt i hvide Kassetter med forgyldte Sirater, og Gulvet er indlagt *en parquet* af Eg og Mahogny. Paa hver Side af Døren, der fører til Dronningens Dagliggemak, staaer en meget stor Blomstervase af Terracotta. I dette Gemak ere 3 Lysekroner af Glas og forgyldt Bronze, hver til 30 Lys, og 2 hvidlakerede og forgyldte Kandelabre, hver til 10 Lys. Paa Pillerne mellem Vinduerne ere 2 Spejle i forgyldte Rammer med Marmor-konsoler. 24 hvidlakerede og forgyldte Stole ere betrukne med carmoisinrødt Atlask med gule afpassede Mønstre; Stoleryggene ere prydede med Landskaber, der alle ere forskellige, malede af TILLISCH (C. C. TILLY?)- Gardinerne ere af carmoisinrødt Atlask, forede med gult Taft, med gule og røde Borter, samt dekorerede med Kapper af gult Atlask med gule og røde Silkefrynser.

Dronningens Trøngemak (Fig. 4 d'), der som de efterfølgende Værelser vender mod Prinds Jørgens Gaard, er paa 2 Fag Vinduer. Væggene ere dekorerede med Pilastre og drapperede med carmoisinrødt Atlask; derover er anbragt en Frise, hvori er malet *en basrelief* graat i graat forskellige allegoriske Malerier og Emblemer. I den Væg, der er paa venstre Haand, naar man træder ind fra Damegemakket, er en Nische et Trin højere end Gulvet, forsiert med 2 Kolonner med forgyldte Kapitæler og Baser, og over dem en Gesims med Snirkler og en Krone, alt ægte forgyldt. Drapperiet med Kappen er af carmoisinrødt Fløjl med Guldfrynser. Tronen, der bæres af forgyldte Griffier, er hvidlakeret med Guldsirater og betrukken med carmoisinrødt Fløjl; paa Rygpuden er Dronningens Navnetræk anbragt. Paa den lange Væg er en Nische af blaaligt Stukmarmor, hvori en Kakkelovn, prydet med en Vase. Loftet er i en blaalig Tone med hvide og forgyldte Stukornamenter, og derunder hænger en Lysekrone af Glas og forgyldt Bronze til 32 Lys. Paa Pillerne mellem Vinduerne er et Spejl i forgyldt Ramme med Marmor-konsol, baaren af forgyldte Delfiner og et Konsol-spejl. Paa Konsolbordet ere forgyldte Broncekandelabre til 6 Lys. 4 hvidlakerede med Guldsirater prydede Taburetter, betrukne med carmoisinrødt Pariserfløjl med Guldfrynser. Gardinerne af samme Kulør Fløjl med Guldbroderi og Frynser. Paa Gulvet et grønt og rødt figureret Brüsselertæppe.

Dronningens Dagliggemak (Fig. 4 e') paa 2 Fag Vinduer; dets Vægge ere panelerede og betrukne med lyseblaat og hvidt figureret Atlask med forgyldte Lister. Over de 4 Døre Landskabsstykker, malede af Professor J. P. MØLLER og forestillende schweiziske Prospekter*). Gesims og Loft ere af en lyseblaa Tone med hvide og forgyldte Stukornamenter og under Loftet en Lysekrone af Glas og forgyldt Bronze til 24 Lys. Paa Kakkelovnen en Vase og mellem Vinduerne et Spejl i forgyldt Ramme med forgyldt Konsol. Af Møbler er her 8 hvidlakerede med Guldsirater prydede Lænestole med Rygpuder, et rundt Mahognybord og en Mahognysekretær. Møbelbetræk og Gardiner af lyseblaat Atlask, de

*) Efter WEILBACH 4 Landskaber fra Schweiz og Tyrol, hvori han tillige fremstillede de fire Dagens Tider.

sidste forsynede med hvide og lyseblaa Frynser og Borter. Gulvet belagt med et hvidt og gult figureret Brysselertæppe.

Dronningens Toiletkabinet (Fig. 4 f') paa et Fag Vinduer, er paneleret og betrukket med carmoisinrødt og gult figureret Atlask med forgyldte Lister. Som Dørstykker ere anbragte 2 Blomstestykker af J. L. CAMRADT. Lige for Vinduet er en Nische af rødligt Stukmarmor, hvorover er et Basrelief, forestillende moderlig Kjærlighed af CHRISTENSEN; i Nischen en Kakkellovn, hvorpaa en Porfyrvase. Loftet er af en lilla Tone, prydet med forgyldte Stjerner, og under det hænger en forgyldt Broncelysekroner til 12 Lys. En Kanape, 4 hvidlakerede Stole med forgyldte Sirater og et Paaklædningsspejl, 2 Al. højt $5\frac{1}{3}$ Kv. bredt, med Mahognyramme og Lampetter. Møbelbetræk af rødt Atlask og Gardiner af gult og rødt Atlask med ligefarvede Frynser og Agramaner. Paa Gulvet et gult og rødt figureret Brysselertæppe.

Dronningens Sovegemak (Fig. 4 g') paa 2 Fag Vinduer; Væggene dekorerede med Pilastre og Mellemmummene drapperede med grønt Atlask; i den ene Væg en Nische som Alkove, der er bestemt til Sengested og drapperet ligesom Væggene; Dørrindfatningerne saavel som Pilastrenes Kapitæler og Baser prydede med forgyldte Sirater. I Fyldingerne over Dørene og i de over Drapperingen værende 6 Medailloner ere malede Fugle i rød Grund med forgyldte Rammer. Gæsims og Loft ere dekorerede med hvide og forgyldte Ornamentter paa lysegrøn Grund. Paa hver Side af Alkoven staar en Broncekandelaber med forgyldte Sirater og Glaskugle, og paa Siderne af disse ere igjen Kakkellovne, hvorpaa staa 2 Porfyrvaser. En Lysekroner af forgyldt Bronze til 24 Lys og paa Pillen mellem Vinduerne et Spejl i forgyldt Ramme med Konsolbord og Konsolspejl. 6 hvidlakerede og forgyldte Lænestole med Betræk af grønt Atlask og Gardiner af samme Slags Tøj med hvide og grønne Silkefrynser. Paa Gulvet et grønt og brunt figureret Brysselertæppe.

Ved Siden af dette Gemak er et lille til en Kammerjomfru bestemt Værelse, der er paneleret og betrukket med blaåt figureret Papir og har et Vindue ud til den geheime Korridor, der fører fra Kongens Sovegemak (Fig. 4 i) til Dronningens.

(Den resterende Del af Etagen — mellem Dronningens Trappe og Kolonnaden (i Fig 4 betegnet med X), var, da STERMS Beskrivelse udkom, ej fuldendt, men sattes da i Stand som Beboelse for Kronprinds Christian Frederik og Prindsesse Mariane).

Kronprindsens Etage, der er $8\frac{1}{2}$ Al. høj, er ej fuldendt; kun i nordre Fløj ere en Del Værelser indrettede til den kgl. Malerisamling.

Stueetagen, hvis Værelser ere $8\frac{1}{2}$ Al. høje og dels panelerede og betrukne med Papir, dels pudsede og hvidtede, deles ved Hovedporten i 2 Dele, hvoraf 22 Værelser tilhøre for Porten. Nærmest Porten ere 2 Værelser indrettede til Vagtstuer for Livgarden til Fods (Fig. 3 b), 12 andre ere bestemte for Hofkavalererne, Hofintendanten og Slotsforvalteren samt Tjenerskab. I 7 Værelser, der dels vende imod Prinds Jørgens Gaard og dels mod Ridebanen er det oldnordiske Museums Samlinger opstillede, og i den afbrudte Fløj Vagtstuen for Livgarden til Hest. Paa venstre Side af Porten er Højesteretssålen og 22 Værelser, hvoraf 6 til Hofmarskallen, 1 til Hofskriverstue, 7 til Direktionen for Statsgælden etc. samt

et af dens Kontorer, 2 ved Kolonnaden indrettede til Vagtstue for Officererne ved Livgarden tilhest og Resten bestemte til Aftrædelses- og Domestikværelser.

Højesteretssalen (Fig. 3 g) gaar gennem Stue- og Mezzaninetagen og har 7 Fag Vinduer ud mod Kavalergaarden. Væggene ere dekorerede paa hver Side med 7 Arkader, doriske Lisener og Gesims med Triglyfer, Metoper og Sparrehoveder, alt af Stukmarmor. I Arkaderne ere Vinduerne anbragte. Midt i den østlige Ende af Salen er en halvrund Fordybning, der er drapperet med carmoi-

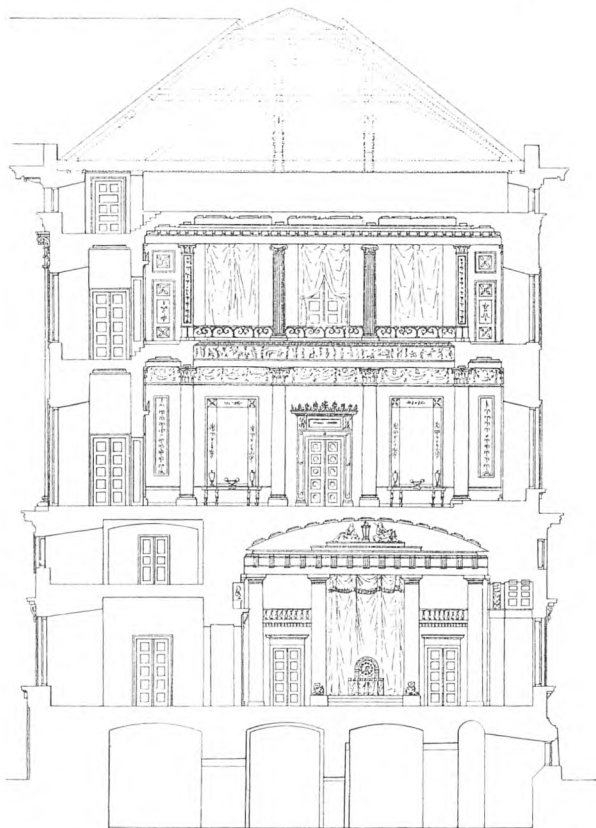

FIG. 8. CHRISTIANSBORG SLOT. SNIT GENNEM SIDEFLOJEN MED RIDDERSALEN OG HØJESTERETSSALEN. ARCHITEKT C. F. HANSEN.

sinrødt Fløjl, prydet med Guldfrynser og Kvaster. I denne er paa en Forhøjning med 3 Trin, der er belagt med carmoisinrødt Fløjl, anbragt den hvidlakerede og rigt forgyldte kongelige Trone, der er betrukket med carmoisinrødt Fløjl, prydet med Frynser og Borter af Guld. Det foran Tronen staaende Bord er drapperet paa samme Maade. Paa Siderne af Tronen staa 2 og foran samme en Løve i naturlig Størrelse af Sølv med forgyldte Manker*). Paa højre Side af Tronen er anbragt et langt Bord til de extraordinære og paa venstre er til de ordinære Assessorer; begge disse Borde, for hvis Ender der ere an-

*) De berømte 3 Sølvløver, der nu staa i Riddersalen paa Rosenborg.

bragte Pladser til Sekretærene, ere drapperede med carmoisinrødt Klæde. Stolene af Mahognytræ og betrukne med rødt Saffian. Den her beskrevne Del af Salen indtager de 4 østlige Fag; Gulvet i denne Del er belagt med højrodt Klæde. Det femte Fag er adskilt fra de andre ved Balustrader, og er bestemt for Garden. For Midten af den Balustrade, der er nærmest mod Tronen, er anbragt en ligeledes med en Balustrade omgivet Plads, og en med grønt Klæde betrukket Pult for Advokaterne. Det øvrige af Salen er bestemt til Publikum, og paa Endevæggen, der er dekoreret med Pilastre, er mellem disse anbragt et Galleri for Dronningen og de andre kongelige Personer; under dette Galleri ere 2 Døre, der tjene til Indgang for Publikum. Paa begge Sider af Tronen er ligeledes anbragt Gallerier for de udenlandske Ministre; under disse Gallerier ere 2 Døre, der føre til de for Kongen bestemte Aftrædelsværelser. Disse 4 Døre og de paa den lange Væg værende 3 Døre ere hvidlakerede med forgyldte Lister. Loftet er fladt hvælvet og inddelt i Kassetter; i Endevæggens halvrunde Felt over Tronen er Minerva og Nemesis, og i det tilsvarende Felt over Dronningens Galleri Religionen og Sandheden anbragte i Hautrelief i Gibs af CHRISTENSEN. Salen opvarmes med 2 store Kakkellovne af slebet Jern, hvorpaa staa 2 Vaser. Gardinerne ere af carmoisinrødt *Gros de Naples* med gule og røde Silkefrynser.

I *nederste Mezzaninetage*, der er 5 Al. høj og gennem hvilken der gaar en fortløbende Korridor, er indrettet 39 panelerede og med Papir betrukne Værelser og 23 med pudsede og hvidtede Vægge. Af de første ere 2 bestemte til Aftrædelsværelser for de kongelige Prindsere og Prindsesser ved Højesterets Aabning, 2 for Rettens Assessorer, 3 til Rosen og de øvrige for Hoffets opvartende Damer og Kavalerer samt til Kongens Haandbibliothek. De 23 simplere Værelser ere indrettede for Tjenerskabet.

Øverste Mezzaninetage er henimod 5 Al. høj og saa godt som aldeles ufuldendt paa nogle faa Værelser nær, der ere indrettede for Tjenerskabet.

Kælderetagen bestaar helt igennem af brandsikre Hvælvinger; midt igennem gaar en Korridor, der fortsættes saavel under Kolonnaden som Hovedporten hele Slottet rundt. I Kældereren ere de forskellige Køkkener indrettede, saasom til Kogeriet, Stegeriet, Bageriet, Konditoriet, Thevandskogen og til Opvaskning; i dette sidste er Nedgangen til den under den indre Slotsgaard værende saakaldte *Absalons Brønd*, der forsyner alle Køkkenerne med Vand*). Endvidere er her Vinkældereren, Dækketøjsstuen, Sølvkældereren etc.

Kommunikationsbygningerne.

Slottet er, som før omtalt, sat i Forbindelse med de tilgrænsende Bygninger ved 4 Kommunikationsbygninger, hvoraf de 2 vende ud mod Ridebanen og de andre 2 mod Slotspladsen**).

*) En kemisk Analyse af denne Brønds Vand findes i H. CALLISEN, fysisk medicinske Betragtninger over Kjøbenhavn, I. Pag. 348 ff.

***) Disse sidste havde oprindelig endnu en Beletage, der nedtoges efter Slotsbranden 1794, og kaldtes derfor nordre og søndre store Løngang, medens de 2 andre kaldtes henholdsvis nordre og søndre lille Løngang.

Af de to førstnævnte Bygninger bestaaer den nordre af 3 aabne Arkader, hvorover er en Gang, der forbinder Slottet med Ridehuset. Den søndre bestaar af 5 aabne Arkader, hvorover gaar en Gang fra Slottet til Hoftheatret og til det kgl. Bibliothek; igennem den nordre af disse Arkader er Gennemkørselen til Ride-

FIG. 9. CHRISTIANSBORG SLOT. TVÆRSNIT AF SLOTSKIRKEN.
ARCHITEKT C. F. HANSEN.

banen og Indgangen til Højesteretssalen og gennem den søndre Gennemkørselen til Tøjhusgade.

Af de to mod Slotspladsen vendende Kommunikationsbygninger benyttes Værelserne i den søndre Bygning af Direktionen for Statsgælden og Zahlkammeret, medens der i den nordre Bygning mellem Slottet og Kirken er anbragt en Gennemgang til denne. Værelserne i denne Bygning, der ere panelerede og betrukne, ere bestemte for Hofkavalererne.

Slotskirken.

Denne ligger paa den nordre Side af Slottet ved Højbro og har en mod Slotspladsen vendende Hovedfacade, der er forsiret med en Portal af 4 fritstaaende, joniske Kolonner med Fronton*), alt af Sandsten. Portalen er af samme Højde som Kordongesimsen paa Slottet og 4 Trappetrin føre op til den. Kirken selv er en Etage højere end Portalen og kronet med fuld Gesims og fladt Kobbertag. Fra Midten af Taget hæver sig en Cylinder med Gesims og Attik, afsluttet foroven med en halvrund Kuppel.

Fra Portalen kommer man ind i en Vestibule, der er dekoreret med 2 store og 2 mindre Lisenportaler af Stuk-Væggene ere dannede som Kvadersten, ligeledes af Stuk, medens Soklen er af slebet Marmor og Gulvet belagt med svenske Fliser. Paa Siderne findes 2 Døre, der føre til Trapperne op til Gallerierne, og ligefor Indgangen fra Portalen er Hoveddøren til Kirken.

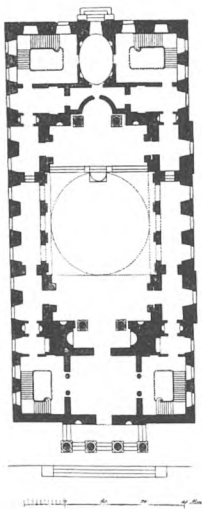

FIG 10.
CHRISTIANSBORG SLOT.
PLAN AF SLOTSKIRKEN.
ARCHITEKT C. F. HANSEN.

Hovedskibet danner et Kvadrat, som begrænses af 4 Hovedpiller, over hvilke hvælve sig 4 Halvcirkelbuer, der forene sig med 4 Pendentivhvælvninger og bære Kirkens Kuppel. De 2 Halvcirkelbuer paa Siderne ere afdelte fra Hovedskibet ved 3 Arkader, hvormellem Træbalustre, og danne saaledes begge Sideskibene, over hvilke Gallerierne for Hoffets Damer og Kavalerer befinde sig. De to andre Buer aabne sig derimod ind mod Hovedskibet og danne et Hele med dette. Ligefor Hovedindgangen er en Fordybning, forsiret med 2 corinthiske Kolonner, mellem hvilke Alternischen findes, og ved Indgangen er en tilsvarende Fordybning ligeledes dekoreret med 2 corinthiske Kolonner, mellem hvilke den kongelige Stol er anbragt. Paa hver af de fire Hovedpiller er en Dør, dekoreret med en corinthisk Portal; af de to Døre, der ere nærmest Alteret, fører den ene til Daaben og den anden til Sakristiet; Dørene nærmest Indgangen føre til Sideskibenes Entreer. Over Alternischen er en Arkade indrettet for Orkestret og over Kongens Stol en tilsvarende Arkade for Orglet. De to Halvcirkelbuer paa Siderne ere indrettede til Gallerier for Publikum, og i dem er anbragt store, halvrunde Vinduer, der i Forening med Kuplens Vinduer give Kirken rigeligt Lys. Foran alle Halvcirkelbuer ere forgyldte Jerngelændere med Mahognygreb.

Arkaderne paa Siderne af Hovedskibet ere dekorerede med kanelerede, corinthiske Lisener af samme Højde som de nævnte Kolonner, og over disse og Lisenerne gaar rundt om hele Kirken den med Sparrehoveder og Rosetter prydede Hovedgesims. Arkivolterne over Alteret og Hovedindgangen ere dekorerede med ottekantede Kassetter og Rosetter, Pendentiverne med svæ-

*) Denne skulde have været smykket med en Fronton, Christi Opstandelse, af THORVALDSEN.

vende Keruber i Basrelief af BISSEN, og Frisen over disse med svævende Engle med Blomsterguirlander i Basrelief af THORVALDSEN. Kuplen er dekoreret med dobbelte, firkantede Kassetter, og med en Egekrands om Vinduet. Kolonnerne, Lisenerne og Væggene ere af slebet, gult Stukmarmor, hvorimod alle Gesimser og Hvelvinger ere af simpel, hvid Stuk. Paa Siderne af Alternischen ere 2 mindre Nischer, hvori kolossale Statuer af Mathæus og Johannes, ligesom der er 2 Nischer paa Siderne af Hovedindgangen med kolossale Statuer af Markus og Lukas; over Nischerne ere Medailloner anbragte*).

Paa en Forhøjning af 3 Trin staar Alterbordet, der er af norsk Marmor og behængt med carmoisinrødt Fløjel med Frederik VI's Navnetræk og Aarstallet 1826 broderet i Guld. Bag Alterbordet er en firkantet Sten af blaåt, italiensk Marmor med Indskrift i forgyldte Bogstaver og ovenpaa et ægte forgyldt Kors**). I en Halvcirkel foran Alteret er Knæleskamlen af Mahognytræ med ægte forgyldte Bronzebalustre og belagt med Puder af carmoisinrødt Klæde.

Koret, der ligger 3 Trin over Skibets Gulv, er belagt med sorte og hvide Marmorfliser, samt adskilt fra Skibet ved 8 Marmorpedestaler, hvorimellem Gelændere af poleret Jern og forgyldt Bronze. Imellem disse Pedestaler ind i Skibet er Prædikestolen anbragt 2 Trin højere end Korgulvet. Den er hvidlakeret med ægte forgyldte Sirater, betrukken paa Pude og Pult med carmoisinrødt Fløjel med Guldsnore og Frynser.

Daaben er af svensk Porfyr med ægte forgyldte Broncesirater.

Gulvet i Sideskibe og Hovedskib er belagt med hvide Marmorfliser, og Bænkene hvidlakerede og forgyldte.

Hvert af Sideskibene har 3 Fag Vinduer og er dekoreret med 2 Basreliefs af BISSEN; paa den ene Side Christus i Templet og Lazari Opvækkelse, paa den anden Side de hellige 3 Kongers Tilbedelse og Christus, der lader de smaa Børn komme til sig.

Over Vestibulen er et Aftrædelsesværelse for Kongefamilien med et halvrundt Vindue til Kolonnaden. Væggene ere glat polerede og dekorerede med Basreliefs og Medailloner af Stuk. 2 Kakkellovne med Vaser. Herfra kommer man ind i den kgl. Stol over Hovedindgangen med en hvidlakeret og forgyldt Balustrade mod Kirken. Drapperiet paa Balustrade og Vægge samt Møbelbetræk er carmoisinrødt Atlask og Fløjel.

I Sideskibene er der i Højde mod Kongestolen anbragt Gallerier, hvert afdelt i 5 Stole, og i Kirkens bagerste Del bag Alteret indrettet 8 Aftrædelsesgemakker, hvorfra Trapper føre ned til Portalen paa Bagsiden.

Ridebanen med omgivende Bygninger.

Vest for Slottet er en stor som Halvcirkel endende Plads, der er 230 Al. lang og 190 Al. bred; den er indrettet med en Ridebane i Midten og brolagte

---

*) Disse Figurer vare kun foreløbige Dekorationer og afløstes senere af Gibsstatuer: Lukas af FREUND, Mathæus af TH. STEIN, Johannes af C. C. PETERS og Markus af CONRADSEN.

***) Som bekendt var THORVALDSENS Christus fra først af bestemt til Altret i Slotskirken.

Kørselsveje langs Omkredsen*); i denne staa 20 Lygtepæle af støbt Jern og 4 tæt foran Slottet. Pladsen er omgivet af Buegange, der løbe ud fra de to vestlige Kommunikationsbygninger; de ere lavere end disse og bøje sig i en krum Linie mod Vest henimod Marmorbroen. De bestaa paa hver Side af 43 Arkader og ere belagte med Mursten samt forsynede med Altaner.

Bag disse Buegange ligge regelmæssige Bygninger. Fra den nordlige Kommunikationsbygning udgaar en lige saa høj, 12 Fag lang Bygning, *den lige nordre Stald* og vest for den er *Ridehuset* paa 13 Fag, en halv Etage højere end Stalden samt med Mansardtag. Da denne Bygning er betydelig bredere end Stalden, og den derved kommer til at gaa længere ud mod Ridebanen, gør Buegangen her en Bøjning mod Syd, men gaar ved Enden af Ridehuset tilbage til sin forrige Retning. Fra Ridehuset gaar *den krumme nordre Stald*, 14 Fag lang og af samme Højde som den lige Stald, og til den slutter sig en lavere lige Bygning paa 7 Fag med fladt Tag; denne gaar fra Nord til Syd og ender ved Marmorbroen i en fremspringende, af Kvaderstene opført og med det danske Vaaben forsinret Pavillon. Bygningerne paa den modsatte Side svare aldeles til de beskrevne; de benævnes *søndre lige Stald*, *Hoftheatret* og *krumme søndre Stald*. *Marmorbroen* er meget bred, hvilende paa 3 eliptiske Buer samt forsynet med Stengelænder. Ved begge Side ere brede Fortove, nogle Tommer højere end Kørebanen og belagte med norske Marmorfliser.

Begge *de lige Stalde* ere hvælvede ved Krydshvælvinger med firkantede Piller, der i nordre Stald ere af Mursten med Puds, i søndre af slebet Marmor. Hver Stald har 24 Arkader, 12 til hver Side og Krybber af Sten beklædte med Kobber. Over disse Bygninger gaa Korridorer, der sætte Slottet i Forbindelse med Ridehuset og Hoftheatret; desforuden er derover indrettet Boliger for Staldbetjente, og i den nordre er tillige Seletøjskamret anbragt.

Ridehuset er 2 Etager højt og i det Indre forsynet med et Galleri med Træbalustre. I den østlige Ende af samme er for det kgl. Herskab anbragt en lukket Loge, beklædt med malet Panel og forsynet med 3 Fag hollandske Vinduer ud mod Ridehuset; over Logen Christian VI's Navnetræk. Ridehusets Vægge i 5 Al. Højde samt Loftet ere beklædte med malede Bræder. En Port fører til Ridestalden, en til Ridebanen og en til Pladsen nord for Slottet. Midt i Ridehuset staa 3 Kolonner med forgyldte Kugler foroven, og i den østre Ende ere 2 Pæle. Ved hver Ende af Ridehuset gaar fra Buegangen en Vindeltrappe op til Korridorerne over Staldene.

Lignende Trapper findes ved *Hoftheaterbygningen* paa den modsatte Side af Ridebanen. I denne Bygning er forneden en Stald for Kongens Køreheste; den har 13 Arkader paa hver Side med Krydshvælvinger, hver Arkade indrettet til 2 Spiltove og mellem disse en Søjle med Vase. Kolonnerne ere af slebet norsk Marmor, og Væggene ere beklædte med Marmor. Parallelt med denne Stald ere to simple Stalde til Materialheste og i Enden af Staldene, henimod den lige Stald, Brandstuer for Staldfolkene. Over Staldene gaar en Korridor, paa hvis Sider er indrettet Værelser for Hofbetjente, og desforuden er ud mod Ridebanen Hoftheatret anbragt.

*) I Midten anbragtes senere et Vandspring.

Dette har en Forsal paa 2 Fag med Døre mod Korridoren, til de to Trapper, der føre op til Logerne og til Parterret. Theatret selv har 22 joniske Kolonner og 2 Etager Loger dekorerede med Olie- og Limfarve, hvide med Forgyldning samt 2 halvrunde, fremtrædende Løger for Kongefamilien. Bag Scenen ere Paa-klædningsværelser for Theaterpersonalet*).

Begge de krumme Stalde bestaa hver af 26 Arkader, Halvdelen til hver Side, indrettede med Krydshvælvinger. Den nordre er udstyret som nordre lige Stald og bruges til Ridehestene; den søndre er derimod udstyret som de andre Stalde paa denne Side og, som den under Hoftheatret, bestemt for Køreheste. De over nordre krumme Stald værende Værelser benyttes af Staldofficierer.

De to lige Bygninger, der ligge for Enden af Ridebanen, med Vinduerne mod Kanalen, ere ikke højere end Buegangene og skilles fra hinanden ved Indkørselen fra Marmorbroen. I den søndre er indrettet et Bageri, i den nordre er Borgstuen og Værelser for Staldbetjente.

Tagene paa Bygningerne om Buegangene ere ligesom Kommunikationsbygningernes Tage belagte med Kobber, med Undtagelse af de nederste Dele af Hoftheatrets og Ridebanens Mansardtage, hvilke ere belagte med blaa Tagstene.

Til Slotsbygningen, men liggende udenfor dens arkitektoniske Masse, høre endnu Staldgaardene etc. paa den anden Side af Tøjhusgade, og hørte tidligere den i 1860erne bortsolgte kgl. Vaskeribygning paa Hjørnet af Frederiksholms Kanal og Ny Vestergade.

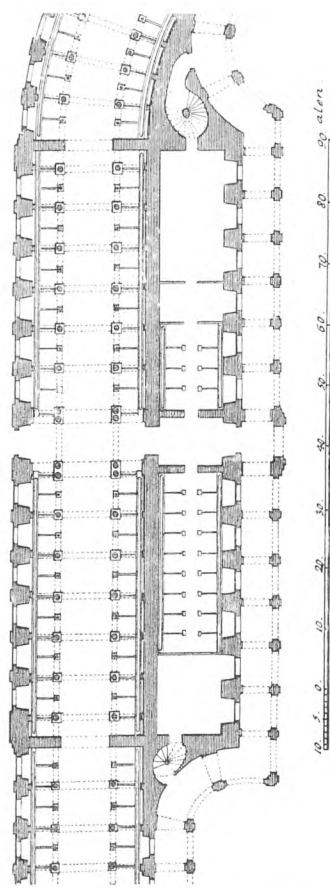

FIG. 11. CHRISTIANSBORG SLOT. KØRE- OG MATERIALHESTESTALDEN UNDER HOF-THEATRET.

*

*

*

Vi have nu gjort Rede for alle Hovedslottets Bygninger og Hovedrum, saaledes som de stode omtrent ved Bygmesterens Død, og for de til Anlægget hørende ældre Bygninger. Af den lange, maaske noget trættende, men vel for de fleste yngre Architekter ukendte Beskrivelse vil det fremgaa, hvorledes Empirestilen var gennemført i det Ydre som i det Indre, og hvorledes en Kongebolig paa de Tider var udstyret og møbleret. Ved Gengivelse af Hovedetagerne

*) Tilskuerpladsen blev 1842 ombygget af Hofbygmester J. H. KOCH. Theatret var 1767 indrettet af Bygningsintendant L. H. JARDIN.

Grundplaner og stadig Henvisning til disse, er der vel ogsaa naaet en større Klarhed over Rumfordelingen*), hvorledes Forbindelsen var mellem de enkelte Gemakker, og hvorledes de meget vigtige Bitrapper laa for disse, eller, som det hed i ældre Tid, hvorledes Degagementet var ordnet.

Til Supplering bør vel endnu føjes nogle Notitser om Bygningernes Værdi, saaledes som den angaves efter den sidste ulykkelige Brand.

Slottet selv og de 4 Kommunikationsbygninger vare paa Grund af Størrelsen og Bygningsmaaden ikke assurede, men Brandskaden beregnedes for dem henholdsvis til 8.000.000 og 75.000 Kr.

Derimod vare følgende Bygninger assurede:

Slotskirken	954.200 Kr.
Ridehus og Vognremise	403.800 -
Ridestald, Borgestue og Pavillon	277.600 -
Hoftheater, Kørestald, Bageri og Pavillon	518.400 -
Vognremisen for Enden af Hoftheatret	177.000 -

hvortil endnu bør føjes Assuranceværdien af Bygningerne paa den søndre Side af Tøjhusgade:

Staldbetjentbygningen	200.600 Kr.
Staldmestergaarden	78.000 -
Smedegaarden	54.200 -
Vognremisen i Sadelmagergaarden	32.600 -
Havremagasinet	29.800 -

II.

CHRISTIANSBORG SLOT 1841—1884.

Som det af ovenstaaende Beskrivelse fremgaar, var en Del af de ledige Rum i Slottet taget i Brug til offentlige Samlinger**).

Den kgl. Malerisamling, der tidligere havde været anbragt i Bibliotheksbygningens øvre Etage (Kunstkamret), — før Branden 1794 ogsaa i den, senere nedtagne, Beletage af Kommunikationsbygningen mellem Slottet og Kancellibygningen —, var 1824 flyttet op i Kronprindsens Etage paa Slottet; den havde fra

*) At Kongens og Dronningens Værelser lagdes op mod Slotskirken, var i Overensstemmelse med Forholdene i det gamle Slot og vel ogsaa for at kunne bevare Dronningens Trappe i Nordfløjen. Ellers havde de vel ligget bedre over mod Kancellibygningen og Festsalene i Nordfløjen. I det gamle, 1794 nedbrændte Slot var der — selvfølgelig — i Sidefløjen anbragt et til Dronningens Trappe svarende Trapperum; men Trappen blev aldrig opført. Det var denne umaadelige Skorsten, hvori nedstyrkede det paa Loftet magasinerede, ved Branden i Kronprindsens Etage antændte Tømmer, der forarsagede, at Ilden saa hurtigt bredte sig over alle Etager.

**) De i det følgende meddelte Oplysninger ere hovedsagelig uddragne af »Betænkning om Tilvejebringelsen og Omordningen af forskellige offentlige Bygninger« 1883, hvori A. D. JØRGENSENS fortrinlige Udsigt over Centraladministrationens Bygningshistorie er aftrykt.

først af kun 10 Værelser med raa Vægge, men blev 1840 sat i en mere passende Stand og efterhaanden udvidet til 22 Sale foruden Bibliotheksværelser, Magasiner etc.

Oldsagsamlingen (*oldnordisk Museum*) havde fra først af sin Plads i Universitetsbibliotheket over Trinitatis Kirke, men flyttedes 1832 over i Slottet, hvor den fik 6 Værelser i Stueetagen, dels mod Ridebanen, dels mod Prinds Jørgens Gaard, et Lokale, der i Christian VIII's Tid udvidedes til 18 Værelser og i Forening med Oldskriftsselskabet og historisk-arkæologisk Arkiv optog hele Nordfløjens Stueetage fra Ridebanen og Kolonnaden til Dronningens Trappe, hvilken sidste Kongen for Samlingens Talsmænd spøgende betegnede som »Verdens Ende«.

Det blev den ogsaa for Samlingen, da Tronskiftet og Regeringsforandringen 1848 medførte betydelige Ændringer i Slottets Benyttelse.

Da den grundlovgivende Rigsforsamling skulde træde sammen, fandt Statsraadet, at Sagens Betydning naturligt udkrævede, at det kgl. Residensslot valgtes til Sæde for Forsamlingen, og at der kun her kunde være Tale om Benyttelsen af Højesterets Festsal i Stueetagens søndre Fløj, og det foresloges at overlade Forsamlingens Præsident Beletagen i Christian VII's Palais paa Amalienborg, idet det udtaltes, at »et saadant fælles Foreningspunkt, hvor Medlemmerne privat kan mødes og udvekle deres Anskuelse, vil bidrage til at formindske Adskillelsen mellem de forskellige Partier, som kan danne sig, og til at forkorte Diskussionerne i selve Forsamlingen«.

Denne Ordning approberedes af Kongen, »dog kun for denne Gang« og sattes i Værk; men, medens Rigsforsamlingens Præsident gav Afkald paa Amalienborglejligheden, stillede han strax Fordring om bedre Udstyrelse af Mødesalen og om flere Udenomslokaler. Man var nemlig gaet ud fra, at der kun vilde blive Brug for 6 Værelser til Ministrene, Præsidenten og Medlemmerne, et til Sekretariatet og et til Arkiv; men der maatte skaffes 2 Værelser til Bureau og 3 Rum i Kælderen til Trykkeriets Brug.

Efter Grundlovens Givelse bestemte Kongen, at der til Rigsdagen skulde skaffes Lokale i den søndre Halvdel af Christianborg Slots Stueetage, saaledes, at Højesterets Festsal bestemtes til Folkethingssal, og at Landstinget fik Forsamlingsal i Fløjen ud til Slotspladsen, hvor 3 Værelser af den tidligere Overhofmarskal-Lejlighed sammenlagdes til en større Sal; 9 Værelser bestemtes til Udvalg og andre til Rigsdagens øvrige Fornødenheder. Ligesom Overhofmarskallens Lejlighed inddroges og et Par Finanskontorer maatte flyttes op i Mezzaninen, mistede Højesteret saaledes ogsaa sin Festsal; men den var der forøvrigt ingen Brug for længere, da Grundloven havde udskilt Domstolene som en tredie Statsmagt, og den Festivitæt, hvortil Salen havde været brugt, Kongens højtidelige Aabning af Sessionerne efter forudgaaende »Riden Herredag ind«, nu bortfaldt. Rettens daglige Lokaler bleve fremdeles paa Prindsens Palais til 1854, da de flyttedes ud i Frederik VI's Palais paa Amalienborg.

Rigsdagslokalernes slog i Længden ikke til og maatte derfor efterhaanden forøges*), saaledes at de i 1883 optog hele Stueetagen i Slottets sydlige Halvdel,

---

*) 1878 flyttedes saaledes Finanshovedkassen bort fra Lokalerne i Slottets og Kommunikationsbygningens Stueetage og Kælder, for at der kunde blive bedre Plads til Rigsdagen.

mellem Hovedporten, Kolonnaden og Løngangsporten, med største Delen af den tilsvarende Mezzanin og Halvdelen af den tilsvarende Kælder*).

Naar Højesteret skulde bort fra Prindsens Palais, var det, for at der her kunde skaffes Plads til oldnordisk Museum, idet Frederik VII, der havde Vinterbolig i den for ham 1841 indrettede Lejlighed i Christiansborg Slots Kongeetage, ønskede at faa Museets nedenunder liggende Rum lagte til sin Bolig. De anvendtes dels til Beboelsværelser, dels til Statsraadsværelse og til Kongens private Vaabensamling.

Efter Kongens Død flyttedes Højesteret i Juli 1864 ind paa Slottet i Museets tidligere Lokaler, medens Frederik VI's Palais overdroges Kong Christian IX som daglig Bolig. Dog benyttedes Lokalerne i Christiansborg Slots Beletage fremdeles ved store Hoffester.

Statens videnskabelige Samlinger og dens Centraladministrations Kontorer vare, — efterhaanden som de i Tidernes Løb havde udviklet sig — blevne anbragte rundt om i Bygninger, der enten nu vare forældede i deres Indretning eller fra først af havde være bestemte til andet Brug. Kun enkelte Samlinger havde i 1860—70erne faaet Nybygninger, saaledes zoologisk Museum, (bygget af CHR. HANSEN), Universitetsbibliotheket (J. D. HERHOLDT) og botanisk Havesamlinger (H. N. FUSSING). Disse ældre Bygninger vare derhos i allerhøjeste Grad brandfarlige. Det var aldeles uforsvarligt paa saadan Maade at opbevare Statens Arkiver, hvis Ødelæggelse ej blot vilde være det største Tab, der kunde tilføjes dansk Historie- og Kulturforskning, men ogsaa vilde medføre en utrolig Forvirring saavel i Administrationen som i alle borgerlige Retsforhold, og ligesaa uforsvarligt var det at opbevare Statens i videnskabelig Henseende og i Pengeværdi lige betydelige Samlinger paa denne Maade. Hvilke Pengeværdier der saaledes laa hen som et let Bytte for Ilden, fremgaar af en i 1885 foretaget Vurdering af Samlingerne, der ansattes saaledes:

Maleri og Skulptursamlingen	2.954.500	Kr.
Kobberstiksamlingen	1.000.000	-
Rosenborg Samlingen	12.000.000	-
(Deraf Halvdelen i virkelig Metal- og Stenværdi).		
Oldnordisk Museum	4.500.000	-
Etnografisk Museum	1.550.000	-
Mønt- og Medaillesamlingen	1.100.000	-
Antiksamlingen	500.000	-
Det store kgl. Bibliothek	6.050.000	-
Universitetsbibliotheket	1.500.000	-
Zoologisk Museum	1.000.000	-
Botanisk Havesamlinger	225.000	-
Mineralogisk Museum	500.000	-
De lægevidenskabelige Samlinger	192.500	-

Ialt 33.072.000 Kr.

*) Det 1855 oprettede Rigsraad holdt sine Møder i Rigsdagens Lokaler, medens det 1854 skabte midlertidige Rigsraad havde haft Lokale i Christian VII's Palais' Beletage (Riddersalen og Skildrigemakket.)

Ogsaa Rigsdagens Lokaler vare i mange Henseender uhensigtsmæssige, og der fremhævedes navnlig følgende Mangler:

»Landstingssalen har saaledes kun enkelt Etagehøjde, og som Følge deraf meget mangelfulde Luftforhold; Pladsen, som oprindeligt var beregnet til betydelig færre Medlemmer, er alt for ringe, Tilhørernes Adgang altfor begrænset. Endvidere ere Lysforholdene meget slette. Ogsaa Folkethingssalen lider af ikke uvæsentlige Brøst, særlig for Tilhører- og Referentspladsernes Vedkommende. Udvalgsværelsernes Antal er altfor ringe, især for de større Udvalg, og i endnu højere Grad savnes der Lokaler til større Gruppemøder, saavel som til Medlemmers Samtaler indbyrdes eller med Fremmede, eller til Enkeltarbejde. Der savnes ligeledes en passende Indretning for Post-, Telegraf- og Telefonvæsen til Medlemmernes Brug. Bogsamlingen er anbragt under meget uheldige Forhold og savner passende Læseværelser. Bureauet trænger i høj Grad til en Udvidelse af sine Lokaler, ligeledes Statsrevisionen og alt, hvad der staar i Forbindelse med Trykkeriet.

Der er kun tænkt paa de allernødvendigste Bekvemmeligheder, medens der ikke har kunnet tages Hensyn til saa vidt muligt at bøde paa de Savn, som Folkets Repræsentanter maa underkaste sig, naar de en væsentlig Del af Aaret skulle tage daglig og virksom Del i Lovgivningsarbejdet. Der bør saaledes skaffes bedre og rigeligere Lejlighed for at kunne indtage sine Maaltider; ikke blot bør hvert Ting have sit særskilte Restaurationslokale, men saadanne bør ogsaa findes for Rigsdagens Bestillingsmænd, Bladreferenter og andre, som en længere Tid af Dagen skulle færdes i Bygningen. Der maa findes rummelige Garderobrer samt Toilet- og Aftrædelsesværelser for Medlemmerne osv.

Foruden dette mangler det nuværende Lokale en passende Sal for den samlede Rigsdag, saaledes som den aarlig aabnes og slutes og under visse Betingelser efter Grundloven kan komme til at forhandle. En saadan Sal vilde i en Rigsdagsbygning, som skulde give et ydre Billede af vor Forfatnings Grundordning, udgøre det naturlige Midtpunkt i hele Anlægget, og særlig for de fælles Lokaler, medens Thingenes daglige Forhandlingsstue atter vilde danne Midtpunkterne for deres særskilte Lokaler«.

Under saadanne Forhold var det nødvendigt, at Spørgsmaalet om en Forbedring i samtlige Institutioners lokale Forhold maatte kræve en Undersøgelse og Løsning, og ved kgl. Resolution af 10. Juli 1879 nedsattes da under A. F. KRIEGER'S Forsæde en Kommission til at afgive »Betænkning over Spørgsmaalet om Tilvejebringelsen og Omordningen af Bygninger for Rigsdagen, Højesteret, Statens Centraladministration, Landets offentlige Samlinger og Retslokaler i Kjøbenhavn«, i hvilken Kommission som bygningskyndige Medlemmer indtraadte Architekterne J. D. HERHOLDT, F. MELDAHL og J. TH. ZELTNER.

Spørgsmaalet om Retslokaler i Kjøbenhavn blev udskudt af Hensyn til den forestaaende Ordning af Retsplejen, og Detaillen af Kommissionens Arbejder ligger for en overvejende Del udenfor dette Værks Plan. Det maa være nok her at nævne, at H. J. HOLM udarbejdede Skitseprojekter til et nyt kgl. Bibliothek paa Gyldenløves Bastions Grund (Betænkningens Pl. III), at J. B. STORCK udarbejdede et lignende Skitseprojekt til Museernes og Kunstssamlingernes Anbringelse i en Bygning paa Rosenborg Excercerplads's Grund, og at F. MELDAHL og J. TH. ZELTNER udarbejdede Skitser til Ministerie- og Arkivbygningernes Omdannelse.

Til Slottet tænkes ingen af Samlingerne henlagt, idet Kommissionen herom udtaler:

»Paa dette Sted at samle store Skatte af en eller anden Art, for Kunst eller Videnskab, ud over hvad allerede nu findes der, vilde være aldeles uforsvarligt,

da en Del af Slottet i alle Tilfælde bestandig vil blive benyttet til Hoffester og derved frembyde en uberegnelig Fare for Ildsvaade«.

Slottet selv vilde næppe mere »i det mindste i den nærmeste Tid blive varigt Residensslot, og det vil derfor efter vore Forhold altid fremstille sig som en naturlig Tanke, i det mindste delvis at give det en anden Anvendelse«. Kommissionen mente derfor, at Slottet og Ministerialbygningernes Plads burde reserveres for de øverste Statsinstitutioner, hvad enten man saa maatte bestemme sig

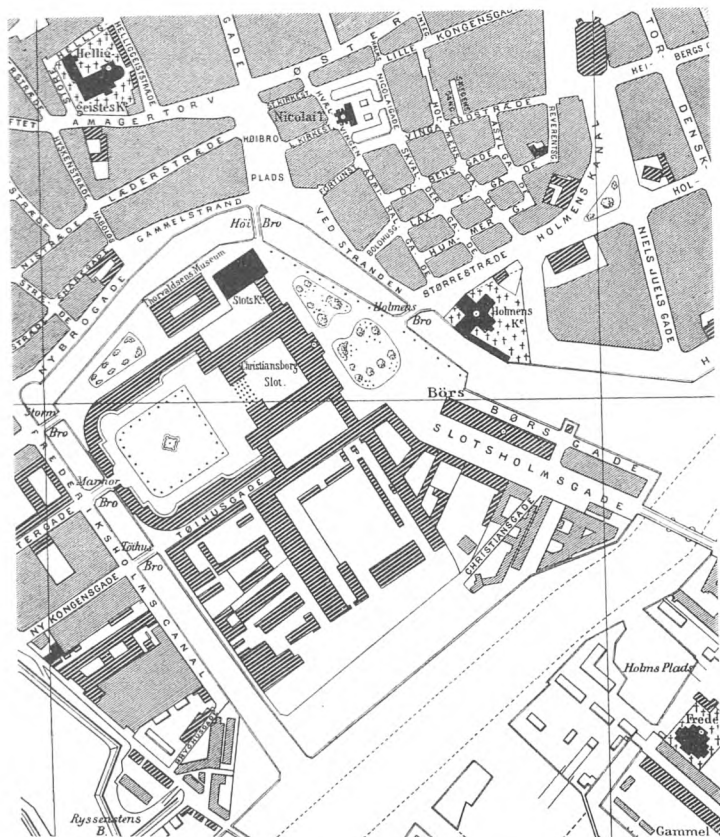

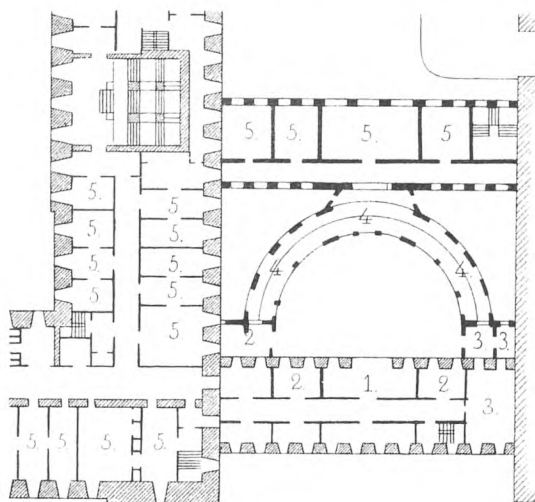
FIG. 12. PLAN AF SLOTSHOLMEN. 1869.

for at lade Rigsdagen blive paa Christiansborg Slot, eller man maatte foretrække at bygge et særligt Rigsdagshus paa eller i umiddelbar Nærhed af Ministeriebygningernes Grund, og saa lade Centraladministrationen søge Vederlag i en Del af Slottet.

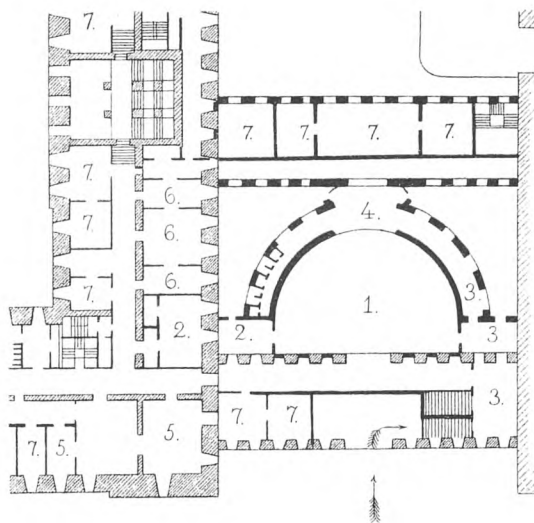
At dette, der ikke blot var opført i et helt andet Øjemed, men ogsaa for Fremtiden vilde vedblive at have en anden Hovedbestemmelse, ikke ved nogen rimelig Omdannelse vilde kunne bringe til at svare til ideale eller blot fuldt berettigede Fordringer til et Rigsdagshus, stod vel Kommissionen klart, men paa den anden Side ogsaa de Fordele i økonomisk Henseende, Rigsdagens Anbringelse her vilde medføre, ligesom ogsaa den Værdighed, som burde være udbredt

over Rigets officielle Residensslot vilde svækkes, naar allehaande Kontorer anbragtes der.

Til Rigsdagslokaler paaregnedes 20000 □ Al. Gulvflade (foruden Mur-

MEZZANINETAGE.

5 0 10 20 30 40 50 55 Alen.

STUEETAGE.

FIG. 13—14. CHRISTIANSBORG SLOT. FORSLAG TIL FOLKETHINGSAL. ARCHITEKT F. MELDAHL.

tykkelser, Gange og Trapper), og den fornødne Udvidelse af de forhaandenværende Lokaler kunde tilvejebringes dels i Slottets Kælder-, Dame- og Mezzanin-Etager, dels for mere underordnede Lokaler — i øverste Etage af Staldfløjene paa Ridebanens Sydside. En saadan Ordning vilde dog aldrig kunne skaffe hen-

sigtsmæssigt beliggende Lokaler; Afstandene bleve meget store, en centralt beliggende Sal for den forenede Rigsdag maatte man paa Forhaand opgive, og de svære Bygningsmasser forværrede i høj Grad Lysforholdene samt vanskeliggjorde Konstruktionen af store Forhandlingssale.

Kommissionen lod da udarbejde Planer til Tilbygninger enten i den indre Slotsgaard eller ogsaa i Kavalergaarden og Prinds Jørgens Gaard op til de vestlige Løngangsbygninger, et Arrangement, hvorved der ganske vist skaffedes Forhandlingssale med nedfaldende Lys, men hvorom Kommissionen selv maatte udtale, at »i arkitektonisk Henseende vil det meget skade Slottets Udseende ved at bryde de store og rene Forhold, der nu udgjøre dets væsentligste Skønhed«.

F. MELDAHL søgte da ogsaa at undgaa dette Skær ved at anbringe Landstinget i Folkethingets Sal og at skaffe dette Thing en ny Sal ved en Bygning mellem Slottets Nordfløj og Slotskirken lænet op til og maskeret af den nordre store Kommunikationsbygning, saaledes som det fremgaar af Fig. 13—14. Den halvcirkelformede Sal (1), ved hvis ene Side findes Ministerværelser (2), medens Garderobe og Toilet (3) findes ved den anden Side, er omgivet af en Foyer (4) med Vinduer ud til 2 Lysgaarde. Bureauet (5) og Restaurationen (6) ere anbragte i Slottet ligesom en Del Forsamlings- og Bilokaler (7), medens Resten af disse findes i den nye Tværføj over mod Slotskirken, dels i Stueetagen, dels i Mezzaninen (Fig. 13, 5), hvor der ogsaa findes Kongeloge (1), reserverede Løger (2), Referentlojer (3) og Galleri for Publikum (4).

Endelig udkastede Kommissionen et Forslag til hele Dame- og Mezzaninetagens Indretning for Rigsdagen med Bevarelse af Folkethingssalen og Tilvebringelsen af en tidssvarende Sal for Landstinget i Fløjen mod Prinds Jørgens Gaard. De herved fornødne mindre Omdannelser kunde afholdes af det ordinære Budget, hvorimod Landstingssalens Indretning ekstraordinært vilde kræve c. 5000 Kr., og der maatte ved denne Ordning skaffes Lokaler for Højesteret enten i Christian VIII's Palais eller ved Køb af en privat Ejendom. f. Ex. Schimmelmanns Palais.

Kommissionen følte dog, at enhver saadan Udvidelse af Rigsdagens Lokaler ikke kunde føre til et fuldt tilfredsstillende Resultat, ja endog før eller senere igen maatte opgives, og Tanken rettedes da paa at nøjes med mindre Udvidelser, indtil *et særligt Rigsdagshus* kunde skaffes tilveje.

For et saadant Hus kunde der skaffes Plads paa Slotsholmen, saavel som for Bibliothek og Museum, naar de militære Etablissementer flyttedes bort, hvilket i Forbindelse med Grundens Brolægning etc., vilde koste omtrent 4 Mill. Kr.; men — afset fra den Vandalisme, det vilde være at ødelægge en Række historisk betydningsfulde Bygninger — var og blev det vel tvivlsomt, om Frافlytningen kunde naas. Kommissionen henpegede derfor paa Prindsens Palais, hvis Grund, forøget med en Del Nabogrunde, kunde give en god Plads for et Rigsdagshus, et Bibliothek eller et Museum, selvfølgelig ogsaa her med Nedbrydelse af den smukke gamle Bygning. Rosenborg Excercerplads var ogsaa en brugbar Grund, navnlig for en Museumsbygning, og som et Par andre heldige Grunde nævntes Gyldenløves Bastion og Pladsen for det nuværende Grønttorv, subsidiært Pladserne ved Stormgades Forlængelse, Rosenborg Frugthave eller Grunde i Østre Anlæg.

Bestemte Forslag til disse Bygningers Placering etc. fremsattes ej af Kommissionen; men fra nogle Kommissionsmedlemmer fremkom betydningsfulde Udtalelser om Programmet for de tre Nybygninger, saaledes af C. W. BRUUN om Bibliotheket, af J. J. A. WORSAAE om Museet og af F. MELDAHL om Rigsdagsbygningen, ligesom denne sidste og J. D. HERHOLDT fremsatte forskellige tekniske Bemærkninger om de to førstnævnte Bygningsarbejder.

Af Udtalelserne om Rigsdagsbygningen meddeles følgende Uddrag.

Naar man nu ser hen til Udlandets Repræsentationsbygninger, da viser det sig, at man overalt har erkendt, at disses Beliggenhed, Ydre og Indre strax burde svare til den hele Institutions høje Betydning i Nutidens Samfundsliv. Det, at Folkets lovgivende Repræsentanter her samles med Statens øverste Funktionærer for at varetage de højeste og vigtigste Spørgsmaal i et Statssamfund, har overalt ført til, at det hele har faaet et Præg af den Værdighed og Højhed, som Bygningskunsten alene kan yde, naar den bæres frem af en ideel Fordring, samtidig med, at man stiller saa mange Midler til dens Raadighed, at den i rigt Maal kan faa de bildende Kunstners Medvirkning. Man ser derfor, at Bygningsanlæg som Parlamentshuset i London, ligesom Dogepaladset i Venedig, have faaet den mest fremtrædende og skønneste Beliggenhed, hvor de saa at sige afspejle deres Glans i det Hav, der skabte disse frie Staters Storhed. Ogsaa Deputeretkammerne i Paris, Bryssel og Wien have faaet en skøn, fremragende Plads, ligesom man nu ved umaadelige Ofre tilstræber noget lignende i Berlin, hvor man søger at sætte Bygnings Beliggenhed i bestemt Forhold til de store nationale Minder, som de sidste Decennier have affødt for det tyske Folk.

Det er en Selvfølge, at naar Opgaven faar en saa monumental Karakter, vil Løsningen let medføre adskillige praktiske Ulemper, ifald man ikke strax er sig dette bevidst og ved omhyggelige Overvejelser i Tide søger at bøde derpaa. Det skal her saaledes nævnes, at den Underbygning, som udfordres ved ethvert monumentalt Anlæg, let kan hidføre den store Ulempe, at selve Hovedetagen, i hvilken det daglige Forretningssliv udfolder sig, kommer til at ligge saa højt, at Rigsdagens Medlemmer maa stige op ad 40 à 50 Trin. En saadan Mangel paa-ankes allerede nu ved det nye Projekt i Berlin. Vel kunde Indførelsen af Elevatorer væsentlig bøde herpaa, men dette er meget bekosteligt, da disse Apparater, for at være til Nytte, maatte forefindes paa mange Steder i Bygningen, hvor der saa paa hvert Sted atter udfordres særlige Betjente. Man har derfor andensteds, f. Ex. i Wien, søgt at undgaa dette ved at kombinere større Rampeanlæg med de valgte Façadeformer. Herved kommer man altsaa ved Hjælp af store Skraaplaner gradvis op til Hovedetagens Gulv, og man har da i Underbygningens Etage anbragt de Lokaler, der udfordres til den underordnede Administration, Bolig for det tjenende Personale, Varme- og Ventilationsindretninger m. m., for saa i Hovedetagen at samle Alt, hvad der til Medlemmernes Bekvemmelighed bør ligge Side om Side med deres daglige Færden i Bygningen. Det er en Selvfølge, at Opgaven simplificeres overordentligt, hvor der kun findes ét Kammer, som i Berlin, thi herved lettes den symmetriske Anordning, som ethvert arkitektonisk Projekt fordrer. Er Opgaven derimod den at skaffe Plads til to Kamre, som hos os, og det Kamre af væsentlig forskellig Størrelse, da stige Vanskelighederne baade med Hensyn til Distributionen og med Hensyn til Façaden. Man har diskuteret Spørgsmaalet om, hvorvidt det er rigtigt, at de to Kamre have to særskilte Bygninger, som i Paris, men man synes overalt at have erkendt, at der ved at have begge Kamrene samlede i én Bygning ikke blot skabes en lettere og mere økonomisk Forretningsgang, men ogsaa hidføres et i politisk Henseende nyttigt Samliv imellem de ledende Personer og Grupper. Den daglige Færden afføder Berøringer, tilfældige Møder, hvorved mange Vanskeligheder undgaaes eller udjævnes. Det Arbejde, der ofte samtidig skal ydes af Mi-

nistrene i de to Thing og af Rigsdagens Formænd, samt Forholdet imellem disses Bureauer kræver ogsaa, at Afstanden imellem de to Hovedafdelinger ikke bliver større end nødvendig.

Fastholdes altsaa den Fordring, at begge Thingene skulle samles i én Bygning, da medfører dette, at en stor Række Lokalteter kunne blive fælles for dem begge, saasom Hovedindgang, Underkjørsel, Vestibule, Hovedtrappe, (ved hvilken man kan nøjes med én Portnerbolig), fælles Post, Telegraf, Telefon og Inspektion. I den egentlige Forretningsetage kunne endvidere nogle af Forsamlingsrummene, Restaurationslokaler og Bibliothek være fælles, medens man i den underliggende Etage kan lægge Trykkeriet med dets Lokalteter for Faktorer, Sættere, Korrektører, Bude m. m. samt Pakrum, fremdeles Alt hvad der vedrører fælles Varme- og Ventilationsindretninger, Brændseloplag, Køkken samt Bolig for Restauratoren og hans Personale og alle underordnede Funktionærer. Endelig kan den ældre Del af Arkivet faa sin Plads her. I Følge vor Forfatning maa endvidere Fællesskabet udstrækkes til i Hovedetagen at omfatte en Sal for den forenede Rigsdag. Skal man nemlig ikke som hidtil nøjes med en af Thingenes Sale til Fællesmøder, da maa der indrettes et saadant festligt stort Rum, og man kan da som i Wien og nu i Berlin lægge dette Pragtrum saaledes, at det til daglig Brug bliver et Slags neutralt Centralrum for de mange øvrige Fælleslokaler, som i Ovenstaaende ere nævnte. Herved opnaar man i disse sidste at faa de Biværelser, som i paakommende Tilfælde vilde udkræves omkring og i Forbindelse med den store Sal for den forenede Rigsdag.

Gaar man dernæst over til de særlige Lokaler til de tvende Thing, da maa der først findes de for hvert Thing fornødne Garderober med Skab for hvert Medlem, med vedliggende Toilet- og Aftrædelsesværelse, alt dette ved Siden af det Lokale, hvor Afdelingsbetjentene opholde sig, og hvor der i Nærheden haves et Antal Taleværelser, til hvilke de kunne søge hen, der ønske Samtale med et af Rigsdagens Medlemmer. I Nærheden maa ligeledes findes Adgang til Thingenes Bureauer med deres Forværelser, Kassererkontor, Værelse for Kontorchef eller Bureauchef, der atter maa staa i nær og bekvem Forbindelse med Lokalerne for de enkelte Things Formænd. Hver Formand bør have et Forværelse, et Par Taleværelser og et Arbejdsværelse samt Toilet, Alt udstyret paa en saa smuk Maade, som disse Embedsmænds høje Stilling kræver det. I passende Nærhed maa der dernæst være Værelser for Viceformændene med vedliggende Forværelser. Det er en Selvfølge, at Formændenes og Viceformændenes Værelser maa ligge tæt ved de store Mødesale og være let tilgængelige for Medlemmer og Ministre.

Er Spørgsmaal, som kan volde Vanskeligheder, er, hvorvidt vedkommende Formand skal have Familiebolig i selve Bygningen eller i Tilbygning, der staa i umiddelbar Forbindelse med denne. Thi skulle disse Bygninger være saaledes indrettede, at Vedkommende, foruden at føre et hyggeligt Familieliv, tillige skal kunne føre det selskabelige Liv, som hans Stilling kan kræve. saa maa der ved Siden af en saadan Bolig lægges større Selskabsrum, hvilket, naar dette skal gennemføres for tvende Formænd, i høj Grad komplicerer Opgaven. Fordringen har imidlertid sin store Berettigelse, hvor Formændene ikke ere valgte blandt de bosiddende Mænd paa Stedet. Vanskeligheden opstaar navnlig ved at skulle skaffe en hyggelig Familiebolig tilveje midt imellem den Række store og forskelligartede Rum, der optage en Rigsdagsbygning. Familielivet fordrer her særlig Indgang, Trapper, Køkken, Tyenderum og Udenomslejlighed, som det ikke er let at skaffe tilveje, og det er vel ogsaa disse Vanskeligheder, som næsten overalt i Udlandet have ført til, at man har opgivet den Fordring at have Boligen i selve Rigsdagsbygningen. I Paris har man derfor lagt denne Bolig i en Bygning, der ligger ved Siden af Deputeretkammeret.

Iblandt de særlige Lokaler for hvert Thing er det navnlig den hensigtsmæssige Indretning af de store Forsamlingsale, som frembyder de største Vanskeligheder. I første Række staa de akustiske Fordringer. Dette Hensyn har overalt

ført til Forsøg paa at dæmpe Larmen udefra, enten ved at skaffe Omgivelser, hvor Færdselen ikke kunde foraarsage Støj, eller ved at lægge Færdselslinierne i større Afstand, eller ved at bedække disse med lyddæmpende Materiale, eller endelig ogsaa ved at lægge Lokalet langt tilbage i Bygningen og omgive det med tæppebelagte Korridorer. Selve Salen gjøres ikke større end højst nødvendig og særlig ikke for høj, ligesom man ogsaa undgaar at gjøre Logerne i Væggen for dybe, da disse sluger Lyden. Alle disse Hensyn tages selvfølgelig især der, hvor Medlemstallet er stort, thi det drejer sig jo ikke blot om, at Medlemmerne og Formanden kunne høre, hvad der siges, men Stenografer, Referenter og Tilhørere skulle ogsaa kunne høre godt, og denne Fordring bliver særlig vanskelig at tilfredsstille der, hvor det enkelte Medlem har Ret til at tale fra sin Plads. Det er nemlig langt lettere, naar man som i Paris, Wien og Bryssel kan ordne det Hele efter en Talerstol, som staar foran Formanden. I Udlandet — baade i foreliggende Projekter og i dem, der ere komne til Udførelse — synes den halvrunde Form at være den herskende overalt, hvor der tales fra en Talerstol, hvorimod Kvadratformen og den rektangulære Form, og disse tvende Former med brudte Hjørner, synes at være tjenlige, hvor der tales fra Pladsen. — (I Christiania er dog den halvrunde Form valgt, skønt man her taler fra Pladsen). — Overalt har man dog for at indskrænke Rumstørrelserne maattet tilmaale Medlemmerne en forholdsvis ringe Plads med smalle Tilgangspassager. Theophilus Hansen giver saaledes i Wien til Bord og Siddeplads 42 Tommer i Dybden og 1 Alen i Bredden, men Enhver vil indse, at der behøves større Rum, naar der tales fra Siddepladsen, da Taleren maa have fri Plads til sin Gestus, naar han rejser sig. Da enhver Taler maa kunne ses baade af Formanden og af alle Medlemmer, Referenter og Tilhørere, saa hidfører dette en amfiteatralsk Opstilling. Hansen angiver denne Stigning til 1 : 10.

Da ingen maa generes af Lyset, hverken Formanden, idet han ser ud over Medlemmerne, eller disse, naar de saa hen paa Formanden, har man overalt enten anordnet meget højt anbragte Sidevinduer, eller nedfaldende Lys, naturligt eller kunstigt.

Formandens og Sekretærernes Pladser ere løftede saa meget, at de kunne have frit Overblik over Forsamlingen, hvis nærmeste Rækker altid ere noget fjernede fra dem: dette giver Plads til Rigsdagens Stenografer umiddelbar nedenfor Formanden. Stenograferne maa have en bekvem Udgang, hvor de, uden at genere Medlemmerne, kunne færdes til og fra den Række Arbejdsværelser, som ere tildelte dem i Nærheden, enten i en lidt lavere liggende Etage eller i samme Gulvhøjde som Salen.

Ministrene faa Plads som hos os i de forreste Rækker, dog saaledes hen til den ene Side, at de, naar de tale, saavidt mulig ikke vende Ryggen til Nogen i Forsamlingen. Det at Ministerpladserne findes umiddelbart ved den Dør, som fører ind til Ministerværelserne, der ligge Side om Side med Salen, noget der gjør det muligt for en Minister at lade Døren staa paa Klem og høre, hvad der foregaar i Salen under en Debat, samtidig med at han konfererer med dem, der søge ham eller som han kalder til sig og som ikke selv tør betræde Salen, er en heldig Ordning, som ikke kendes andre Steder. Korridorvæsenet udenom Salen hidfører her en Adskillelse, der paa dette ligesom paa flere andre Omraader ikke er heldig; Ministrene have vel de fornødne Værelser med Forværelser og Afrædelsesrum saa nær ved Salen som muligt, men dog altid i nogen Afstand fra Salen.

Hensynet til at Medlemmerne ikke bør generes i deres Samtale og Færdn ved at have Tilhørerne: Publikum, Bladreferenter, Diplomater og de ministerielle Embedsmænd, der alle have deres særlige Logeafdelinger, altfor tæt paa sig, har ført til, at man har løftet disse Tilhørerpladser i passende Højde over Gulvet. De ere fordelt rundt om Salen ved Siden af hverandre; alle have særlige Indgange, Trapper, Garderobes og Afrædelsesrum. At Kongehusets Loge og Kava-

lerloge med tilhørende Forværelse overalt har faaet en Plads, der tilsteder det frieste Overblik over hele Salen, er en Selvfølge. I Bygninger, hvor der er to Thing, anordnes der særlige let tilgængelige Pladser for de Medlemmer af det andet Thing, som maatte ønske at overvære Forhandlingerne, foruden at Formanden har sin egen Loge. Naar man fremdeles erindrer, at Afdelingen for Publikum bestaar af reserverede Pladser (Afdeling for Damer) foruden de frit tilgængelige Pladser, at begge have egne Garderober, Trappe og Indgang med Vestibule, hvor Billetuddelingen kan finde Sted, at der ved Bladenes Referentloge i umiddelbar Forbindelse med denne eller tæt ved er et Antal Arbejdsværelser med Forværelse for Bude, Garderobe og Afrædelsesrum, at de ministerielle Embedsmænd fra deres Loge have saadan Forbindelse, at de med Letthed kunne komme ned til personlig Forhandling med Ministeren, og at Kongehuset ligeledes har sin egen Indgang med Trappe, som uhindret fører op til den ved Logen liggende Salon — og at alle disse Forhold ere ordnede paa en saadan Maade, at enhver Til- og Bortgang samt Færd i disse Lokaler kan finde Sted, uden at man derved kommer ind i de Lokaliteter, som udelukkende ere bestemte til Brug for Rigsdagens Medlemmer, saa vil man se, at der her altid kommer til foreligge en meget kompliceret Opgave.

Gaar man derefter over til de øvrige Lokaliteter, som udfordres til de forskellige Ting, da vil man finde, at man overalt paa Kontinentet har givet Finansudvalget særlige Lokaler: et større Forsamlingsværelse med tilstødende Forværelse og Taleværelser for dem, der søge Forhandling med enkelte Medlemmer under Udvalgenes Møder, samt et særligt Værelse for Formanden og et for Ordføreren. Endvidere er der overalt sørget for et passende Antal Forsamlingsværelser, større og mindre, hvor de forskellige Partigrupper kunne møde til fælles Forhandling. Der findes endvidere et passende Antal Komiteværelser, samt et Antal Enkeltværelser for de Medlemmer, der som Formænd, Sekretærer eller Ordførere i Udvalgene ønske at arbejde uforstyrret i Rigsdagen. Hvor der er Fællesudvalgsinstitution, er der et særligt Lokale hertil med vedliggende Forværelse. Alle de nævnte Lokaler ligesom Bureauet, Bibliotheket, Arkivet, Post Telegraf, Telefon, Læseværelse, Konversationsværelse og Restaurationslokale, Garderobe, Toiletværelse m. m. findes i en og samme Etage; Bibliothek med Læsesal, Bibliothekarens Værelse og Arbejdsværelset har man nogle Steder i en anden Etage, naar det fornødne Haandbibliothek fordeles i de forskellige Rum rundt om i Bygningen, hvor det behøves. — I Wien har man Udvalgsværelser m. m. i den nederste Etage. — [Skal der, som hos os, skaffes Plads til en Statsrevision, da maa dertil henlægges et Forværelse, fælles Forsamlingsværelse, Værelse til Sekretæren med vedliggende Arkiv og et Værelse til hver af Statsrevisorerne]. Hvor Inspektørposten ikke kombineres med Bureauchefens Embede, er der endvidere Plads til disse tvende Embedsmænds Familieboliger; disse har man da indrettet i den nederste Etage.

Overalt i Udlandet har man udstyret alle de store fremtrædende Rum, som f. Ex. Fællesforsamlingssalene, Hovedtrappen o. s. fr. ved Hjælp af den bildende Kunst, saa at det Hele gjør et festligt Indtryk. I de store Sale ses Fremstillinger af vigtige, historiske Begivenheder, som staa i Forhold til det nationale og repræsentative Liv. Portræter og Buster af fremragende politiske Personligheder pryde Lokalerne, og de Rum, som snarest skulle tjene til Sammenkomst og Samtale, saasom Læseværelserne med tilstødende Skriveværelser for øjeblikkelig Privatkorrespondance samt Restaurationslokalet og de tilstødende Rygeværelser — (I Paris staaer dette i Forbindelse med et lille Terrasseanlæg, saa at man kan opholde sig i det Fri). — har man stræbt at give al den Hygge, Luft og Lys, som udfordres, for ligesom at bøde noget paa de mange Afsavn, som føles, naar man paa alvorsfuld Maade vil ofre sig for det offentlige Liv. Det er en Selvfølge, at alle Lokaler ere lyse og saaledes opvarmede og ventilerede, at der ikke spores noget til Træk eller til det fine, tilsmudsende Støv, som altid opstaaer der,

hvor den opvarmede Luft er bleven ført forbi for stærkt ophevede Overflader. Den høje Temperatur, som saa let hidføres ved den kunstige Belysning, har man haft meget ondt ved at bekæmpe, men den nyere Tids elektriske Belysning vil lettere hjælpe ud over denne Vanskelighed. — (Det er en Selvfølge, at man ved Udførelsen af disse Bygninger i Udlandet har fordret det Ypperste, som Haandværket var i Stand til at yde). —

Kommissionens Indstilling af 24. September 1883 gik da ud paa, at der blev truffet alle tjenlige Foranstaltninger til Afværgelse af den mest overhængende Brandfare for Statens Museer og Samlinger, og at Spørgsmaalene om Tilvejebringelsen af de før nævnte tre store Nybygninger toges op til speciel

FIG. 15. CHRISTIANSBORG SLOTS BRAND 1884. EFTER RADERING AF J. L. LÜBSCHITZ.

Bearbejdelse ved særlige Kommissioner, samt endelig, som en Opgave, der hurtigt kunde og burde løses, at Centraladministrationens og Arkivvæsenets Lokaler paa Slotsholmen udvidedes og omdannedes efter de i Betænkningen fremsatte Forslag.

Ligesom dette eneste positive Bygningsforslag endnu ligger urørt hen, fik Kommissionens øvrige Arbejde foreløbig ingen praktiske Følger, idet Christiansborg Slots ulykkelige Brand den 3. Oktober 1884 borttog et af de Grundlag, hvorpaa Overvejelserne havde været baserede, og kaldte nye Planer og Forslag frem.

Hvad der tabtes hin Efteraarsnat kan kun delvis opgøres i Penge, saaledes ikke det kunst- og kulturhistoriske Tab ved Ødelæggelsen af Slottets indre Indretning og Montering, ved den Skade, Maleri- og Skulptursamlingerne led og ved, at Dele af Højesterets, Kabinetssekretariatets og Ordenskapitlets Arkiver brændte; men ogsaa det Tab, der rent materielt kunde beregnes, var stort nok. Der opgives saaledes som brændt eller ødelagt følgende Værdier:

Slottet.....	8,000.000	Kr.	»	Ore.
De fire Kommunikationsbygninger	75.000	-	»	-
Slotskirken	10.989	-	4	-
Ridehus og Vognremise	1.158	-	24	-
Slottets Brandredskaber	2.500	-	»	-
Møbler og Inventarium paa Slottet	381.108	-	»	-
Højesterets Bohave og Bøger	2.000	-	»	-
Sølvkamrets Guldtoj	8	-	75	-
— Sølvtoj	2.221	-	25	-
— Porcellæn	9.543	-	»	-
Dækketøj, Linned og Sengetøj	16.200	-	»	-
Køkkeninventarium	146	-	»	-
Vinkælderinventarium	430	-	»	-

altsaa $8\frac{1}{2}$ Millioner Kroner, og Listen er endda næppe udtømmende.

Det er ret naturligt, at dette store Landetab satte Fart i Spørgsmaalet om Nybygninger for vore Samlinger, hvoraf Malerisamlingen nu var hjemløs ligesom Rigsdagen. Der blev da ogsaa rundt om i Statsbygninger og Slotte truffet betydelige Sikkerhedsforanstaltninger; Brandmure og Jerndøre anbragtes, Vandledninger indlagdes, ved Prindsens Palais indkøbtes en Række Naboejendomme, for at Brandfaren kunde formindskes, etc., og nogle Samlinger have faaet eller faaet nu tidsvarende Bygninger. Meget staar dog endnu tilbage, og navnlig Sagen om Christiansborg Slots Genopførelse som Kongebolig og Rigsdagshus fik en lang og lidet lystelig Forhistorie.

III.

THEOPHILUS HANSENS BYGNINGSPROJEKTER.

Straks efter Slotsbranden maatte der skaffes Lokaler til de husvilde Institutioner. Rigsdagen fik som bekendt Lokale i Fredericiagades Kaserne, det i Frederik IV's Tid af W. F. v. PLATEN opførte Operahus, Højesteret flyttede ud i Bredgade i Kong Georgs Palais (opført for J. H. Bernstorff af J. G. ROSENBERG*), og Fest- samt Gæstelokaler for Kongehuset tilvejebragtes nødtørftigt i det af N. EIGTVED for Grev A. G. Moltke byggede, Christian VII's Palais, som Udenrigsministeriet maatte rømme og ombytte med Christian VIII's Palais. Malerisamlingen magasineredes foreløbig og ophængtes senere delvis i den af ALB. JENSEN opførte Udstillingsbygning ved Charlottenborg.

Det var dog kun en Nødhjælp; der maatte nu skaffes en ny Kunstmuseumsbygning og tænkes paa en ny, værdig Bolig for Konge, Rigsdag og Højesteret, og da ganske naturligt med Benyttelse af Christiansborg Slot, den gamle historiske Plet, hvorfra først Kjøbenhavn, siden hele Riget havde været styret, hvor saavel Arvehyldingen 1661, som Folketoget 1848 havde fundet Sted, hvor Grundloven var givet, og hvor hele vort konstitutionelle Statsliv havde udfoldet sig.

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet fik da det Hverv at skaffe en

*) Se »Architekten«. B. IV A, P. 236—37.

ny Kunstmuseumsbygning, der først tænktes opført i Rosenborg Frugthave, men omsider fik Plads ved Sølvgadens Forlængelse, hvor Maleri- Skulptur- og Kobberstiksamlingerne siden 1896 have faaet et Hjem i den af J. V. DAHLERUP og G. W. MØLLER opførte Bygning*). Den langt større og under de daværende politiske Forhold langt vanskeligere Opgave at tilvejebringe Lokaler for Kongehus, Rigsdag og Højesteret, tilfaldt Indenrigsministeriet.

I den Aaret forud afgivne Kommissionsbetænkning havde man jo Grundlag nok til et Program for Rigsdagens Lokaler, i Planerne over det afbrændte Slot til Program for Kongebolig og Højesteret, og man har sikkert troet at kunne komme udenom Konkurrence og undgaa at lægge sig ud med de hjemlige Architekter af forskellige Skoler ved at tilkalde en dansk Architekt, der stod uden-

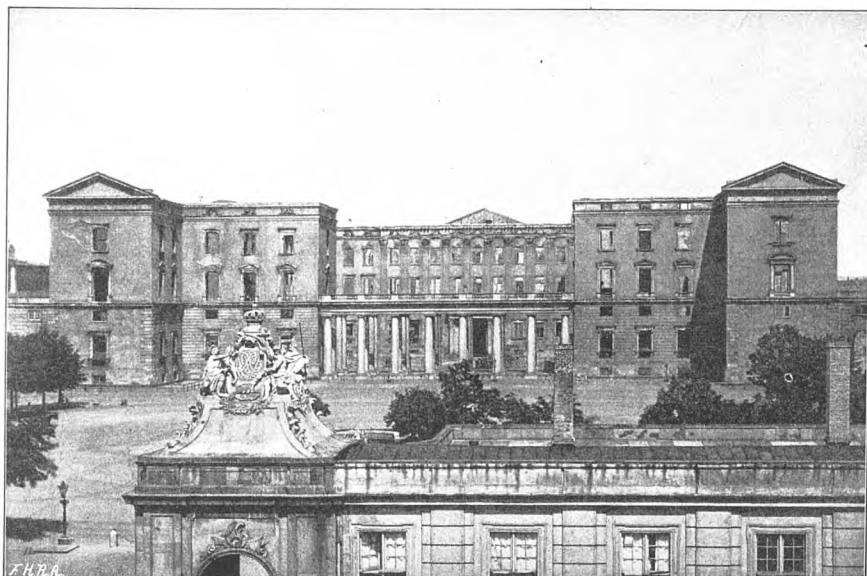

FIG. 16. CHRISTIANSBORG SLOT EFTER BRANDEN.

for Partierne og i Udlandet havde erhvervet sig et berømt Kunstnernavn, Theophilus Hansen**).

THEOPHILUS HANSEN, en yngre Broder til HANS CHRISTIAN HANSEN, var født i trange Kaar her i Kjøbenhavn 13. Juli 1813 og havde først gaaet i den kjøbenhavnske Borgerdydskole***), hvor Broderen var Lærer, og senere lært Architektur dels under dennes, dels under G. F. HERSCH's Vejledning. 1838 var han efter den ældre Broders Opfordring kommet til Grækenland, hvor han bl. andet

*) Se Teknisk Forenings Tidsskrift. B 17. P. 75.

**) Ved Udarbejdelsen af dette Afsnit er foruden Rigsdagstidende og andre officielle Kilder benyttet G. NIEMANN og F. VON FELDEGGS Værk »Theophilus Hansen und seine Werke«, Wien 1893, samt Kunstnerens egne i Kunstakademiets Bibliothek bevarede Papirer.

***) 5. 8. 1885 skriver Hansen i sin Dagbog: »... gjorde jeg Bekjendtskab med den afdøde Professor Nielsens Datter, hvad der i høj Grad interesserede mig, da jeg var gaaet ud af hendes Faders Borgerdydskole.«

opførte Observatoriet i Athen og virkede derefter — dog med stadigt Arbejde i Athen — i Donaustaden Wien, en By, hvori hans første store Arbejde, Vaabenmusæet, fulgtes af en Række andre Arbejder, hvor han blev Professor ved Kunstakademiet, Overbygningsraad, Friherre etc., og hvor han endelig byggede en monumental Rigsdagsbygning. Det var ret tilfældige Forhold, der havde gjort, at Hansens Studierejse blev til et stadigt Ophold i Udlandet og at hans Arbejdskraft, der i Ungdommen for en stor Del havde været viet det danske Kunsthaandværk, ej fremdeles kom Fædrelandet tilgode. Dette havde han dog ikke glemt; hans ældre Broder var jo vendt hjem og virkede her i Landet (— Kommunehospitalet, Observatoriet, zoologisk Museum etc. —), og han blev navnlig efter Hetsch's Død Bindeleddet mellem Danmark og Hansen; flere Gange besøgte denne Kjøbenhavn, og enhver Dansk, der kom til Wien, særlig en dansk Kunstner, var velkommen Gæst hos ham, der selv som gammel Mand var Fyr og Flamme, naar der blev Tale om Kunst; den talte han ret af Hjertet om, ogsaa gerne — med lignende barnlig Glæde som H. C. Andersen — om sine egne Kunstværker. Sin Berømmelse havde han faaet i Udlandet, men han vilde meget gerne ogsaa sætte sig et Minde i Fædrelandet, kun et eneste Bygningsværk, der kunde bære hans Navn. Han skal saaledes have udarbejdet og indsendt et Udkast til Udstillingsbygningen ved Charlottenborg, og, da der nu kom en officiel Kaldelse, tog den 71aarige »Jüngling« med Begejstring mod Opgaven og rejste strax til Kjøbenhavn.

Helt uforberedt var han maaske ej. Rigsdagens Bureauchef, D. DESSAU, havde samme Sommer været i Wien, besøgt Hansen og under dennes Vejledning beseet den nye Rigsdagsbygning, som han i høj Grad beundrede, ej alene som Kunstværk, men ogsaa for »den mageløse praktiske Maade, hvorpaa alt er indrettet, hvilket sidste jeg mener at have nogen Forstand paa.« Han sendte 6. August 1884 Hansen et Exemplar af den kort forud afgivne Kommissionsbetænkning og skriver derhos:

»De vil derfor ikke finde det forunderligt, om det er mit inderlige Ønske, at vi snart her maatte faa en til vore Forhold svarende, lignende Rigsdagsbygning, hvortil vi høilig trænge, og at det maatte blive Dem, der kom til at udføre den; thi vi ville da, derom er jeg fuldt overbevist, faa en smuk og praktisk indrettet Bygning, der tillige vilde staa som et skjønt Minde om en berømt Landsmand, der har udbredt Danmarks Navn i Udlandet.«

Vel samtidig har Dessau afsendt en af ham skrevet Oversigt over de fornødne Lokaler for Rigsdagen, og det er ikke usandsynligt, at Hansen med sin store Arbejdsevne og Arbejdstrang, sin Begejstring for hver ny Opgave, der kom for, strax har taget fat paa Arbejdet.

Nu, da han efter Branden kom til Kjøbenhavn, var jo Opgaven at skaffe Plads til alle de ved Branden hjemløse Institutioner og som Hovedopgave Opførelsen af en til Nutidens Forhold svarende Kongeborg. Kunde deene Opgave ikke løses ved Gjenopførelsen af Slottet i det tidligere Omfang, maatte der bygges en særlig Rigsdagsbygning og Malerisamlingen anbringes i de Bygninger, der absolut maatte opføres til Fremtidshjem for de Samlinger, der opbevaredes i det brandfarlige Palais i Kalveboderne (Prindsens Palais).

Hansen kom til samme Resultat som Kommissionen, at Rigsdag og Malerisamling med alle de særlige Krav, de stillede, ej paa tilfredsstillende Maade kunde anbringes i Slottet, og da Branden yderligere havde vist det uheldige og skæbnesvangre i at sammenblende mange forskellige Institutioner i een Bygning, bestemte Regeringen sig for Tilvejebringelsen af særlige Bygninger ej alene — som omtalt — for Malerisamlingen, men ogsaa for Rigsdagen, saaledes at Slottet kun skulde genopføres som Kongeborg, dog med Lokaler for Højesteret og enkelte andre af de Institutioner, som tidligere havde haft Plads der. For Rigsdagsbygningen og den ligeledes nødvendige Nybygning for det store kgl. Bibliothek kunde der, som af Kommissionen foreslaaet, skaffes Plads ved at bortflytte en Del af de brandfarlige Militæretablissementer fra Slotsholmen, og der anvistes Hansen som Byggeplads for Rigsdagsbygningen den sydøstlige Del af Tøjhusets Terrain med Façade mod Christiansgade. Med Hensyn til Slottet bestemtes det, at saavel øverste Mezzanin som Kronprindsens Etage skulde bortfalde.

Hansen tog med stor Iver fat paa Opgaverne, og allerede 17. December kunde han aflevere sine Projekter, ialt 19 Blade, ved hvis Fremsendelse han — efter en foreliggende Concept — tilskrev Indenrigsministeriet:

»Skulde det lykkes mig med disse mine Arbejder at vinde den høje Regjerings Tilfredshed, saa tillader jeg mig, at ansøge Samme at ville betragte disse Planer, som et ringe Bidrag fra min Side til Gjenopbygningen af Slottet.

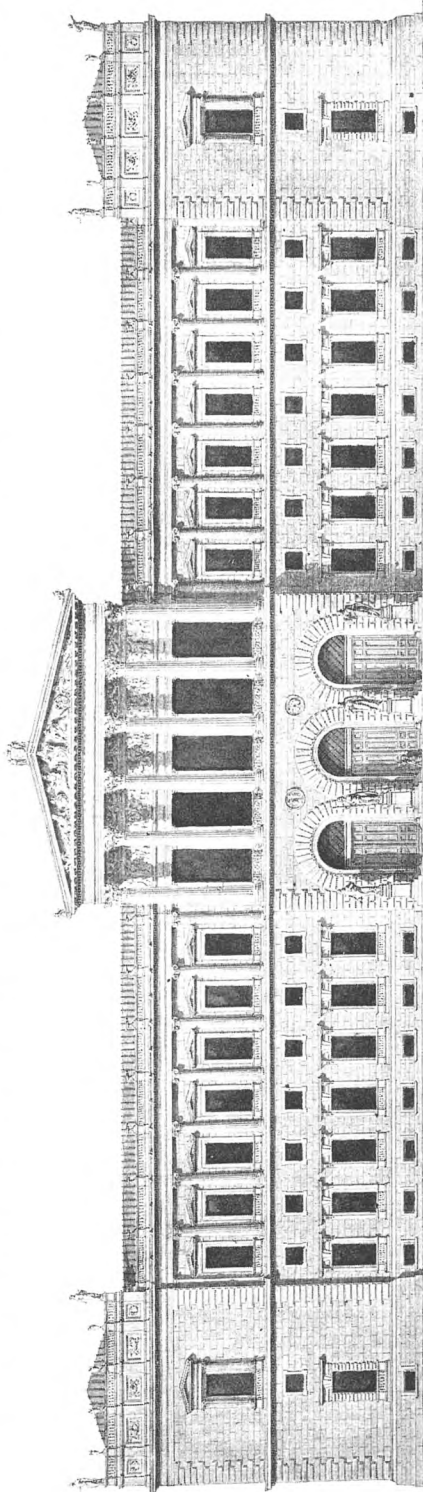

FIG. 17. CHRISTIANSBORG SLOT. FAÇADE MOD SLOTSPLADSEN. ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

»Fremdeles erklærer jeg mig beredt til, saalænge min høje Alder og svage Kræfter tillade det, saavel med Raad, som i Gjerningen, at opbyde alt for at nytte disse for Kunsten i min kjære Fødebye saa vigtige Foretagender«.

Christiansborg Slots Profiler vare reducerede efter den givne Anvisning undtagen for Midtpartiet mod Slotspladsen (Fig. 17) og med de øvrige absolut nødvendige Forandringer, hvortil efter Architektens Mening navnlig hørte, at Gjenemkørselen i Hovedfløjen forsynedes med 3 Portaabninger, hvorved dette vigtige Rum blev det mest fremtrædende i Façaden og Statuerne kunde anbringes frit. Endepartierne mod Ridebanen og Kolonnaden vare oprindelig bevarede (Fig. 18), men efter derom fremsat Ønske maatte Architekten ændre Projektet derhen, at Kolonnaden fjernedes og Endepartierne sammenbyggedes, hvorved der blev Indkørsel ogsaa paa denne Side som før 1794 og tillige Pragttrapper op

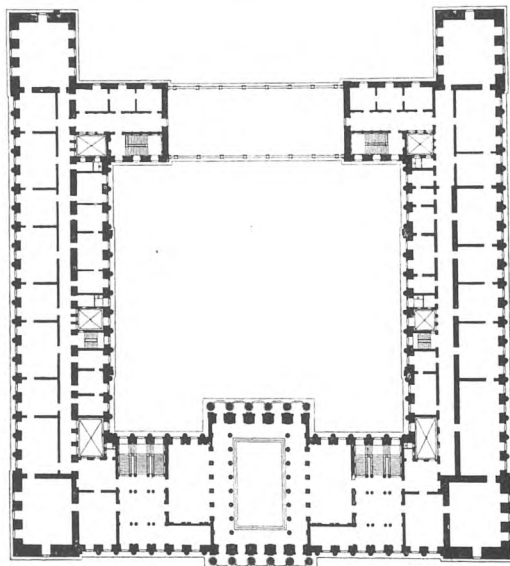

FIG. 18. CHRISTIANSBORG SLOT. PLAN AF KONGEETAGEN. ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

til Repræsentationslokalerne, ligesom der tilvejebragtes fuldkommen Forbindelse mellem Sidefløjene. Kongefamiliens daglige Bolig var anbragt i Beletagen og strakte sig gennem Sidefløjen og en Del af den nye Vestfløj, medens Selskabs- og Repræsentationslokaler fik Plads i Resten af denne Fløj og i Nordfløjen, og disse Lokalteter af forskellig Karakter fortsattes i Østfløjen, hvor Forbindelsen mellem dem tilvejebragtes ved Riddersalen i Façadens Midtparti, gaaende op i dettes fulde Højde. I den bevarede nederste Mezzaninetage anbragtes Hoffets forskellige Institutioner og Kontorer samt Boliger for enkelte Hoffunktionærer og Betjente, medens Kælderen optoges af Økonomilejligheden. I Dameetagen anbragtes Højesteret samt flere Hof- og Statsinstitutioner.

Ved Genopførelsen skulde Jern og Mur overalt, hvor det var muligt, erstatte Træ, saa at større Brandulykker kunde undgaas. Planen var kun skitseret, og detaillerede Overslag kunde paa den korte Tid ej tilvejebringes, men Opførelsen — ikke den indre Dekoration — ansloges til at ville koste 3.000.000 Kr.

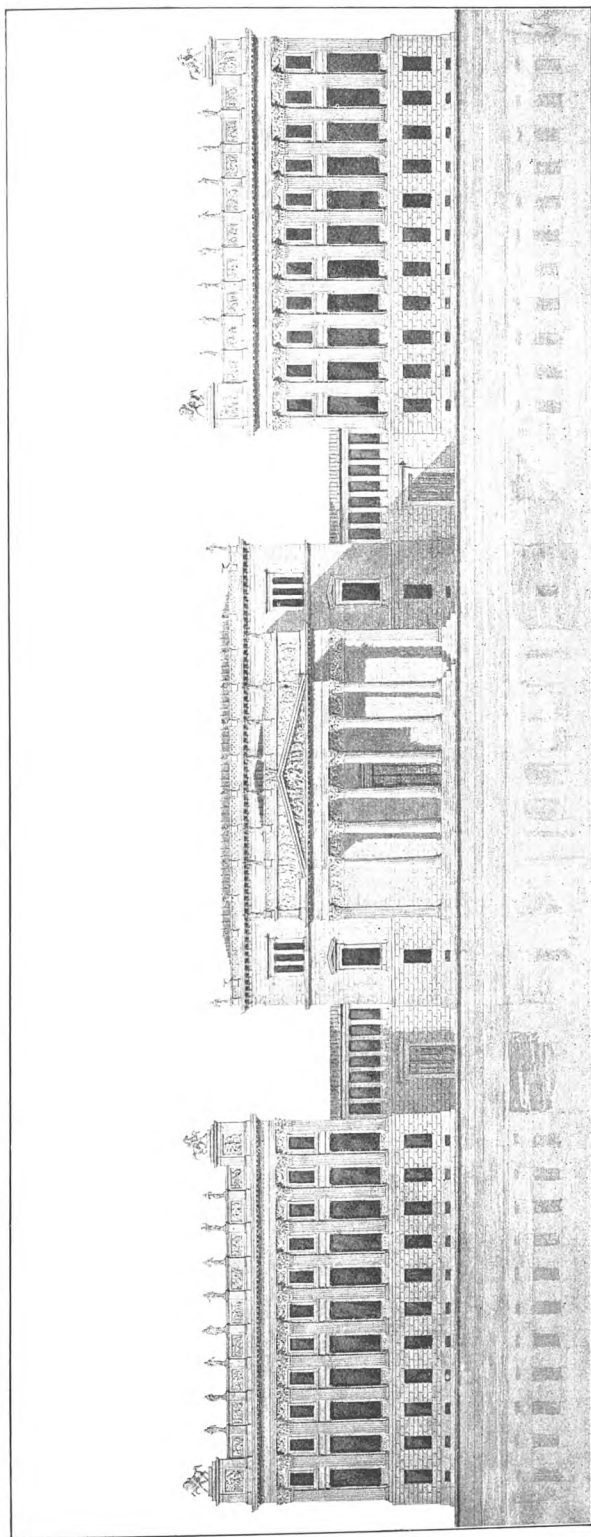

FIG. 19. PROJEKT TIL EN RIGSDAGSBYGNING I CHRISTIANSGADE. 1884. ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

Rigsdagsbygningen i Christiansgade (Fig. 19) skulde bestaa af tre ved Gaarde adskilte, men ved Forbindelsesgange forbundne Hoveddele, svarende til de tre Grupper, hvori Lokalerne faldt, Fælleslokalerne og de to Things særlige Lokaler. Efter Hansens Yttringer var det en Grundform, som »opstod ved Bestræbelserne for at tilvejebringe en Bygning, som i alle sine Rum ikke alene kunde erholde den nødvendige Belysning, men tillige gjorde det muligt at forene og tillige adskille de forskellige Lokaler uden i mindste Maade at forstyrre den Kommunikation, som en saadan Bygning ubetinget maa have«. Den med en corinthisk Porticus markerede Hovedindgang laa i Midtebygningen (Fig. 20), og fra dennes Vestibule førte 2 Trapper til en i øverste Etage anbragt stor Halle, der dels tjente som fælles Forsal, *Aula*, for Thingene, dels kunde benyttes som Lokale for den forenede Rigsdag. Rundt om denne Sal grupperede sig Bureauet, Restaurationen og Udvalgsværelser, medens Resten af disse var anbragt i Stueetagen sammen med forskellige Kontorer, og Kælderen indeholdt Portnerbolig og Restaurationskøkken. Overdækkede Forbindelsesgange, hvorunder Tilkørslerne havde Plads, forbandt denne Midtbygning med Endepavillonerne, hvoraf den til højre rummede Landstinget, den til venstre Folkethinget. De halvrunde Mødesale med Ovenlys laa i hver Pavillon i første Etage, omgivne af Formands-, Minister- og Læseværelser, medens der i Stueetagerne var Taleværelser for Publikum, Værelser for Finansudvalget og andre Udvalg. I øverste Etage af Landstingspavillonen var Stenograferne og Revisionsassistenterne anbragte og derhos en Bolig for Bureauchefen; i den tilsvarende Etage af Folkethingspavillonen fandtes Lokaler for Bibliothek og Statsrevision.

Udgiften til denne Bygning ansløges til 3 Mill. Kr., og Bygmesteren knyttede til denne Angivelse følgende Bemærkning:

»Med denne Summa vil det være muligt at udføre en Bygning, som vil kunde trodse Tiden, uden at have nødvendig, hver Aar at forlange saa kostbar Reparation, som middelmaadig udførte Bygninger alletider forlanger, et Onde som desværre ved saa mange Bygninger tjene til advarende Exempler«.

Et Lovforslag om Gennemførelsen af disse Bygningsprojekter blev nu fremsat i Landstinget, hvor det kom til første Behandling 6. 2. 1885 og mødte betydelig Modstand, navnlig med Hensyn til Rigsdagsbygningen. De fleste Talere holdt paa, at Rigsdagen kunde og burde — som hidtil — anbringes i Slottet, hvor der vel var Plads nok for Rigsdag og Kongebolig, naar man udelod Højesteret og de paatænkte ministerielle Kontorer. Kolonnaden ønskedes bibeholdt, og der udtaltes Ønsker om, at det nye Slot ej burde savne Taarn. Modstanden mod Rigsdagsbygningen var ogsaa begrundet i, at den udsatte Plads vilde kræve Fjernelsen af en Del af Tøjhusets Bygninger og derved blev meget kostbar, at man gerne vilde bevare »lange Tøjhus«, og at den af-sides Beliggenhed ud mod Christiansgade med dens Havnebane, Vognførsel, Losning og Ladning hverken fandtes heldig eller smuk. Det, som mest vanskeliggjorde og altid vil vanskeliggjøre Rigsdagens Anbringelse i Slottet, var Fordringen om en Sal for den forenede Rigsdag som Centrum i Anlægget af Rigsdagslokalerne, en Sal, hvorfor der tilmed kun sjældent er Anvendelse. Om dette Spørgsmaal udtalte da ogsaa Ploug:

»Med Hensyn til en anden Bemærkning af den ærede Minister om Nød-

vendigheden af en fælles Sal, hvor begge Rigsdagens Afdelinger kunde samles, skal jeg endnu tillade mig at bemærke, at naar det engelske Underhus kan være bekendt at samles i Overhusets Sal, hver Gang Dronningen aabner eller slutter Parlamentet, saa kunne vor Rigsdags Medlemmer ogsaa være bekendte at gaa fra det ene Thing til det andet, og vil man gjøre noget andet, saa vil jeg sige, at den Sal, hvor man maaske allerbedst kunde samles, var Christiansborg Slots Riddersal. Man vilde da følge den svenske Skik, at Kongen kaldte os op til sig for at aabne Rigsdagen, og det var meget heldigere, end at han gaar ned til os«.

Thinget nedsatte nu et Udvalg, som fik bygningskyndig Assistance af J. D. HERHOLDT, og det prøvede saa paa, om der ikke i Slottet kunde blive Plads til Rigsdagen. Man gik ud fra, at Vestfløjens Ender sammenbyggedes, og at Sydfløjen ved Brandmure adskiltes fra den øvrige Bygning og alene fik Adgang fra Kavalerigaarden, hvor der i Midten anbragtes en Fællestrappe til Thingene, me-

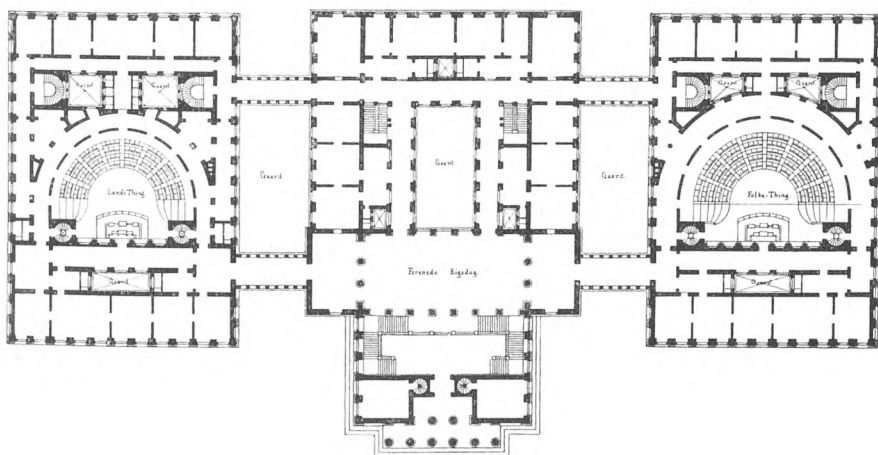

FIG. 20. PROJEKT TIL EN RIGSDAGSBYGNING I CHRISTIANSGADE. 1884.
ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

dens Trapper i Fløjens Ender vare bestemte for Publikum og Funktionærer. I Kælderen anbragtes bl. a. Trykkeriet samt Post- og Telegrafkontoret, i Stueetagen Restauration samt paa hver Side af Trappen Udvalgs- og Læseværelser etc., i underste Mezzanin forskellige Udvalgs- og Forsamlingsværelser, Statsrevision, Bureau, Stenografer etc. Kongeetagen indeholdt Thingenes Mødesale samt Værelser for Formændene, Ministrene samt enkelte Udvalg, men den var med Undtagelse af Mødesalene delt efter Højden i to Dele, saaledes at der i den øverste Del, der tildels fik nedfaldende Lys gennem Taget, kunde skaffes Plads til Bibliotheket, Arkivet, Referentværelser samt Tilgange til Tilhøregallerierne. Den ønskede Bolig for Bureauchefen kunde tilvejebringes i den store, søndre Kommunikationsbygning. At der kunde blive mere end fornøden Plads, ansaas for utvivlsomt, da der var 17000 □ Al. Areal, medens Folkethingets Formand i sin Tid kun havde krævet 14000 □ Al. Ogsaa til de øvrige Fløjes Indretning som Kongebolig, Festlokaler, Hofmarskallat, Kabinetsskretariat, Civilliste

etc. udarbejdede HERHOLDT et Udkast, hvorefter der var saa god Plads, at »det muligen er tvivlsomt, om der, naar de vestlige Fløje sammenbygges, kan blive Brug for dem, alene i de nævnte Ojemed«. I Vestfløjens Beletage med Vinduer mod Ridebanen anbragtes Kongens og Dronningens Dagligværelser, i den tilstødende Del af Nordfløjen de daglige Modtagelsesværelser, Spisesal etc., medens Resten af denne Fløj samt Østfløjen anvendtes til de ved store Hoffester fornødne Sale og Riddersalen. I Mezzaninetagen anbragtes under den kongelige Lejlighed i Vest- og Nordfløjen Haandbibliotheket samt Værelser for det tjenende og opvartende Personale, i Resten af Nordfløjen og Østfløjen Civillistens Kontorer og Værelser for Hofdamernes Betjening. Dameetagen indeholdt under den kongelige Beboelseslejlighed Vagtlokaler og Værelser for Adjutanter og Kavalerer samt i den øvrige Del Overhofmarskallat og Kabinetsekretariat med tilhørende Embedsboliger.

Udvalget, der billigede dette Forslag, indstillede derfor, at Lovforslaget gaves følgende Indhold:

»Til Forarbejder paa Byggepladsen og til Tilvejebringelse af de fornødne Tegninger og Overslag til Gjenopførelsen af Christiansborg Slot paa Grundlag af den af Friherre Hansen dertil udarbejdede Plan, dog med den Forandring deri, at den gjenopførte Bygning baade skal afgive Plads til en Kongebolig og til Rigsdagen, bevilges 300,000 Kr«.

Dette Forslag, der subsidiært støttedes af Indenrigsministeren, vedtoges i Landstinget, men i Folkethinget kom det ej længere end til 1. Behandling, og den af Ministeren paa Finantslovforslaget for 1885—86 søgte Bevilling nægtedes.

Landstingets, sikkert af KAYSER inspirerede Betænkning kan ikke siges fri for at være lidt smaatskaaren, uden Blik for det arkitektoniske Krav paa en symmetrisk Anordning, ej alene af Façader, men ogsaa af Rumfordeling. Man oversaa, at Rigsdagens Anbringelse i en af de brede Fløje, Vest- eller Østfløjen, ej alene skaffede den bedre Plads, men ogsaa i det ydre og det Indre kunde give Rigsdagsfløjen en ganske anden selvstændig og med Kongeboligen lige berettiget Karakter, end naar den henlagdes i en Bygningsdel, der altid var og maatte blive en Sidefløj, og Dispositionen var i mange Retninger uheldig. Det, der vel særligt skabte Modstand mod Hansens Projekt til et Rigsdagshus paa den ham anviste Grund, var de historiske Hensyn, som Kommissionen af 1879 var gaaet saa let over. I dens bl. a. af J. D. HERHOLDT, A. D. JØRGENSEN, F. MELDAHL, J. J. A. WORSAAE og J. T. ZELTNER underskrevne Betænkning havde man viet hele Tøjhusarealet med »lange Tøjhus« og »gamle Bryghus« til Ødelæggelse for at skaffe Plads for Rigsdag, Bibliothek og Museum, ogsaa Prindsens Palais havde Kommissionen dødsdømt, og man havde været enig om, at enhver Placering af Rigsdagen i Christiansborg vilde blive utilfredsstillende. Og saa, da Hansen udkaster en Plan til en Rigsdagsbygning paa den ham anviste Grund, falder man ikke over Kommission og Ministerium, men over Architekten. — HERHOLDTS Projekt var i mange Henseender uheldigt, hvorfor HANSEN da ogsaa 10. 8. 1885 i sin Dagbog skriver:

»Jeg har idag ærgret mig lidt over Herholdts Plan til Rigsdagslokalernes Anbringelse i Slottet, thi det vilde paa hans Maade fuldkommen lykkes at ødelægge det«.

og i næste Rigsdagssamling gav Ministeriet Projektet følgende officielle Skudsmaal:

»Den ringe Dybde, som Slottets sydlige Fløj har, danner nemlig en absolut Hindring for at tilvejebringe hensigtsmæssig indrettede Folkethings- og Landstingsale. Disse bør være halvcirkelformede med en Couloir uden om hver Sal med forskellige Indgange, saaledes at Medlemmerne uden at volde Forstyrrelse kunne begive sig ind og ud, men i den nævnte Slotsfløj vil der kun kunne fremkomme lange og smalle Rum med et Par Indgange. Ved at lægge Rigsdagssalene i Beletagen, ville Medlemmerne nødsages til at stige op i en betydelig Højde, hvilket vil være til stor Ulempe, og endnu uheldigere stillet er Publikum, da det for samme bestemte Tilhøregalleri efter Etatsraad HERHOLDTS Udkast er anbragt umiddelbart under Loftet, hvor Pladsen tillige er ind-

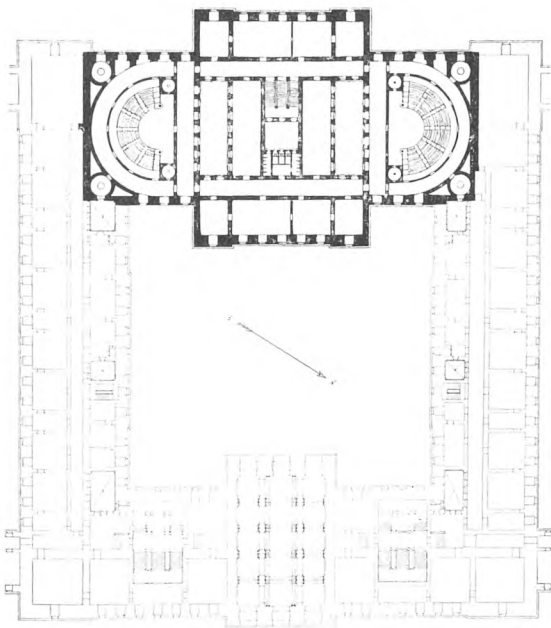

FIG. 21. CHRISTIANSBORG SLOT. PROJEKT TIL RIGSDAGENS ANBRINGELSE I RIDEBANEFLOJEN. ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

skrænket og ubekvem. Tilvejebringelsen af en hensigtsmæssig Ventilation, uden hvilken Varmen vil blive utaalelig, vil derhos være forbundet med Vanskeligheder, da der nødvendigvis maa have et Rum nedenunder Gulvet til Varme- og Ventilationskanaler, og dette Rum ligger i Mezzaninetagen, over hvilken der er disponeret paa anden Maade. Her er det nemlig foreslaet af Etatsraad HERHOLDT at anbringe Udvalgsværelserne og Forsamlingsværelserne m. v., men dette er ogsaa uheldigt, da Værelserne er for lave, ligesom der her findes temmelig store, aldeles mørke Rum, som ikke kunne benyttes. Den igennem Stueetagen førende lange Korridor er ligeledes aldeles uden Lys«.

Forsaavidt Udkastet havde tilvejebragt 3000 □ Al. mere end fordret i Kommissionsbetænkningen, saa var denne Forøgelse at Arealet »uden Betydning, da den alene fremkommer ved at anbringe Lokalerne i 4—5 Etager, medens det

gælder om at indrette Lokalerne paa hensigtsmæssigste Maade i saa faa Etager som muligt, saaledes at man undgaar at stige op i betydelige Højder«.

HANSEN havde efter Ministeriets Opfordring paataget sig, som DESSAU skriver, »at vise, hvorledes Slottet, naar endelig galt skal være, bør indrettes for i sig at optage Rigsdagen«, og han gik da ud fra, at dette kun kunde ske ved, at man afbrød Kolonnaden og genopførte Vestfløjen, der var 18 Alen bredere end Sydfløjen, hvor man da ogsaa kunde skaffe sig de i Dybden fornødne Maal ved at danne Fremspring saavel mod den indre Slotsgaard som mod Ridebanen. Men herimod talte, at Slottets Skønhed vilde lide ved Kolonnadens Borttagelse, at der kun blev en Indkørsel til Slottet, at Mezzaninen, der ej kunde udelades af Hensyn til Harmonien med det øvrige Slot, gav Bygningen en nødvendig Højde, og dels herved, dels ved at Fløjen maatte udstyres i Smag med det øvrige Slot, vilde Arbejdet fordyres.

Bekostningerne ved et saadant Anlæg (Fig. 21), hvis Uhensigtsmæssighed HANSEN selv attesterede ved Paaskriften paa Planen*), ansløges til 2.200.000 Kr., medens en selvstændig og mere bekvem Rigsdagsbygning kunde tilvejebringes for 2.000.000 Kr.; og man bestemte sig da for atter at fremsætte Forslag om Christiansborgs Genopførelse som selvstændig Kongeborg, hvortil der vilde medgaa 4.510.000 Kr., foruden c. 390.000 Kr. til Varme- og Ventilationsapparater og Udgiften til den indre Dekoration, der kunde afholdes af de indkomne frivillige Bidrag.

Til Udarbejdelsen af Detailpanerne kom HANSEN selv til Kjøbenhavn 3. 8. 1885 og arbejdede daglig sammen med nogle yngre Architekter, der optegnede Grundplanerne og Snittene, medens han selv tegnede Kapitæler, Vinduesindfateringer etc. op i naturlig Størrelse med en saadan Iver, at han sled Huden af sin Lillefinger ved at vidske paa Kultegningerne, foreviste og forklarede sine Udkast for alle i Sagen interesserede, ærgrede sig over at gennemlæse Rigsdagsforhandlingerne om Bygningsprojektet**), og saa omtrent hver Aften samledes med nogle gode Venner i Tivoli, en Institution, han i høj Grad beundrede.

Grundplanen blev en lignende, som den forrige Aar forelagte, dog — saaledes som det fra først af havde været HANSENS Tanke — med Bevarelse af Kolonnaden***). Der var taget alle mulige Hensyn til Brandsikkerheden, saaledes at alle Gulvkonstruktionerne vare hvælvede paa Jernbjælker, Tagkonstruktionerne af Jern med Zinkdække og kun Gulvbeklædning samt Vinduer og Døre af Træ. De udvendige arkitektoniske Led, Gesimser, Søjler, Pilastre, Dørkarme etc. vare ligesom Trapperne tænkte udførte af Karstmarmor fra Nabresina ved Triest, og Façaderne var for Varighedens Skyld tænkte beklædte med Terrakottaplader, ikke som paa det gamle Slot med Cement- eller Kalkpuds.

*) »Udkast som Bevis for det utilfredsstillende ved Rigsdagslokalernes Anbringelse i Slottet«.

**) »Det er bestandig en Ulykke for os Architekter, at Folk aldeles mangler Forstaaelse for vore geometriske Planer«, skriver HANSEN 26. 8. i sin Dagbog.

***) Grundplanen i Fig. 18 er kun en Skitse, der viser Hoveddispositionen i Anlægget og Muligheden af at skaffe den fornødne Plads, men ikke den endelige Ordning, navnlig af Beboelsesrummene. Et detailleret Program havde Hansen nemlig slet ikke faaet.

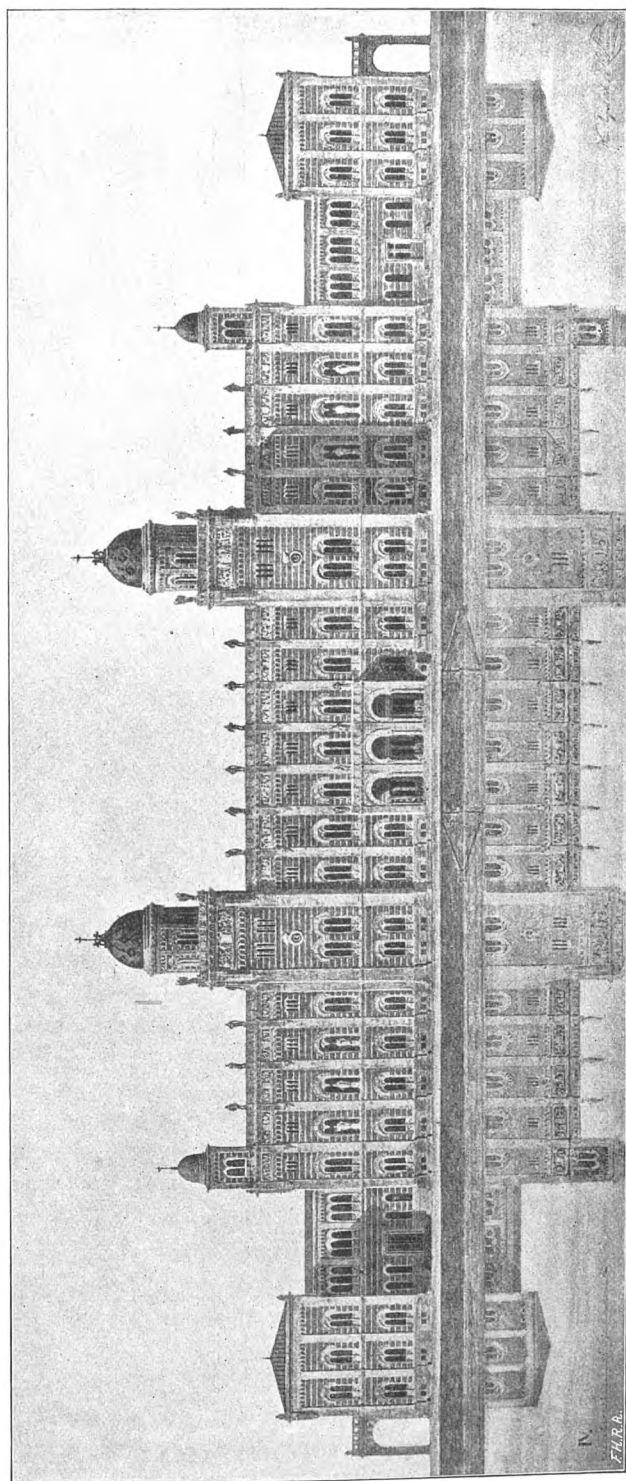

FIG. 22. PROJEKT TIL EN RIGSDAGSBYGNING I CHRISTIANSGADE, 1886. ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

Kælderen var anvendt til Økonomilejlighed samt Varme- og Ventilationsapparater, medens den til disse fornødne Drivkraft af Hensyn til Explosionsfaren var anbragt i en af Gaardene udenfor Slottet.

Hovedindkørselen var ligesom i det tidligere Projekt forsynet med 3 Portaabninger og paa deres Sider anbragtes to nye Hovedtrapper. Fra Vestibulen paa venstre Side kom man i Dameetagen gennem Kongens For- og Adjutantgemakker til Audiensværelset, der stod i umiddelbar Forbindelse med Arbejds- og Toiletværelserne, hvilket sidste igen stod i Forbindelse med Sovegemakket. Paa den anden Side af dette i Sydfløjen laa Dronningens Værelser med de daglige Spisesale og særlig Tilkørsel under Kolonnaden. Bag disse Rum løb en Korridor, der fik Lys fra nyanlagte Lysgaarde, og ind mod Gaarden laa Værelser for det betjenende Personale, medens underste Mezzanin indeholdt Lejligheder for Hoffets Damer og Kavallerer. Dameetagen paa højre Side af Porten skulde benyttes til Hofmarskallat og andre Hof- og Statsinstitutioner, — saaledes for en Del af Nordfløjens Vedkommende til Højesteret, og i Mezzaninetagen paa denne Side var Boliger for Hofembedsmænd. Kongetagen indeholdt i Nordfløjen en fyrstelig Gæstlejlighed, i de andre Fløje Festlokalerne med Riddersalen i

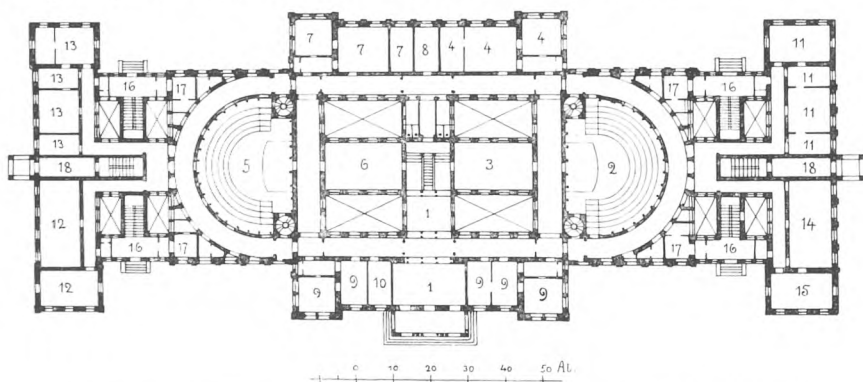

FIG. 23. PROJEKT TIL EN RIGSDAGSBYGNING I CHRISTIANSGADE. 1886. STUEETAGEN. ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

Slotspladsfaçadens Mitte, gaende op i dennes fulde Højde. Over Kolonnaden var anbragt en Vinterhave til bekvemmere Forbindelse mellem Sidefløjene.

Rigsdagsbygningen var tænkt anbragt paa den alt tidligere foreslaaede Plads i Christiansgade, om hvilket Pladsvalg DESSAU skrev til HANSEN:

» . . . jeg vil ligefrem tilstaa, at den ikke har tiltalt Nogen og at det maaske er Hovedgrunden til, at Landstinget foretrak at komme tilbage til Slottet fremfor at skulle være paa et saa afsides liggende Sted, hvor Bygningen ikke vilde komme til sin Ret særlig som monumental Bygning«.

Ministeren gav da ogsaa senere i Folkethinget Anvisning paa andre Grunde, saaledes den Grund ved Frederiksholms Kanal, hvor Staldmestergaarden m. m. ligger, eller den civile Materialgaards Grund paa den anden Side af Kanalen.

Bygningen fremtraadte nu i en helt anden Form og i en anden Stil end i det Aaret forud fremsatte Projekt. Det var nu en 215 Al. lang, 83 Al. dyb Bygning i byzantinsk Stil, opført af røde og gule Mursten med Granitsokkel, og med Anvendelse af Sandsten til Vinduer, Døre og Dæksten over Gesimserne, Terrakotta til Forsiringerne. Medens Tagfladerne vare belagte med Zinkplader, vare Kuperne i Jernkonstruktion, forneden beklædte med Skifer, foroven med

Kobberplader. Bygningen dannede et mere sammenhængende Hele end det første Projekt, idet Hovedtrappe og Mødesale vare samlede i et eneste stort Bygningsparti med Kælder, 2 Etager og Mezzanin, hvilket ved 2 Etages Forbindelsesbygninger knyttedes til langstrakte Endebygninger. Hovedbygningen flankeredes af smaa kuppeldækkede Spir og dens Midtparti af større, ligeledes kuppeldækkede Taarne (Fig. 22).

I Kælderen fandtes Boliger for Portneren og Budene, Lokaler for Trykkeriet, Maskin- og Ventilationslokaler samt Restaurationskøkken, og fra Midtpartiet af Bygnings Bagside var Indkørsler til de 4 i dette Parti anbragte Lysgaarde.

I den $8\frac{1}{2}$ Al. høje Stueetage, (Fig. 23), traadte man ind i en stor Vestibule (1) og kom derfra ind i en Korridor, der omgav de fire Lysgaarde. Ud mod Gaden laa, paa Siderne af Vestibulen, Ministerværelser (9) samt Post- og Telegrafkontor (10); paa Bagsiden af Midtpartiet Værelser for Folkethingets Formand (4), for Landsthingssekretæren (8) og for Landsthingets Formand (7). Korridorene gav tillige Adgang til halvrunde, 5 Al. brede Couloirs, hvorfra 7

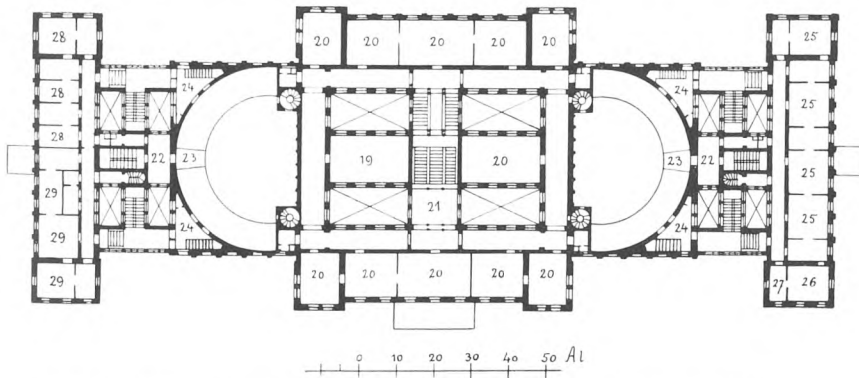

FIG. 24. PROJEKT TIL EN RIGSDAGSBYGNING I CHRISTIANSGADE. 1886. HOVEDETAGEN.
ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

Indgange førte til de halvcirkelformede Mødesale, saaledes at Medlemmerne kunde gaa ud og ind uden at volde Forstyrrelse. Hver af Salene var 36 Al. bred, 25 Al. 22" dyb, med Rækkerne anbragte amphitheatralsk i 1 Al. 12" indbyrdes Afstand og 6" Stigning for hver Række. Der var 72 Pladser i Landsthingssalen (5), 132 i Folkethingssalen (2), men der kunde eventuelt tilføjes flere Pladser inde i Halvkredsen. Hvert Medlem havde en Lænestol med Klapsæde og et lille Klappbord foran samt en Plads af 1 Al. til hver Side. Disse Maal vare de samme som i Wiener-Parlamenthuset, hvor der ligesom her taltes fra Pladserne, og hvor ingen Klage over utilstrækkelig Plads var fremkommet. Salene vare 18 Al. høje og belystes fra oven gennem et mat Glasloft med Forsiringer; mellem dette og det øvre glasdækkede Tag var der Plads for kunstig Belysning. For Publikum var der særlige Adgange (16) med Trapper til Gallerierne og Forbindelse med Taleværelserne (17), der laa op til Thingsalenes Couloirs. I Bygningens højre Endeparti laa Værelser for Folkethingets Finansudvalg (11) og Restorationen (14) samt et Læseværelse (15); i det venstre Endeparti Udvalgsværelser for Landstinget (12) og Rigsdagens Bureau (13). Endelig fandtes større Forsamlingsale (3 og 6) i Midtpartiet mellem Lysgaardene.

I Beletagen (Fig. 24) vare Værelserne ligeledes $8\frac{1}{2}$ Al. høje og havde om Lysgaardene en lignende Korridor som den i Stueetagen. Midtpartiet inde-

holdt, foruden Trappen og Vestibulen (21), Udvalgsværelser (20) saavel mod Christiansgade som i Bagsiden; mellem de to Lysgaarde laa Bibliotheket (19) og mellem de to andre et stort Udvalgsværelse (20). I det ene Endeparti fandtes Værelser for Referenter (26 og 27), for Revisionsassistenter (25) og Statsrevision (25), og i det andet Værelser for Stenografer (28) og Bolig for Bureauchefen (29). Fra denne Etage var ogsaa Indgangene (24) til Tilhøregallerierne, der laa over Thingsalenes Couloirs, og i hvis Midte der var Hofloger (23) med tilhørende Saloner (22) og særlige Tilgange og Trapper fra Vestibulerne i Bygningens Endepartier (Fig. 23,18).

Endelig laa der i Midtpartiet over denne Etage brandfri Rum for Arkivet.

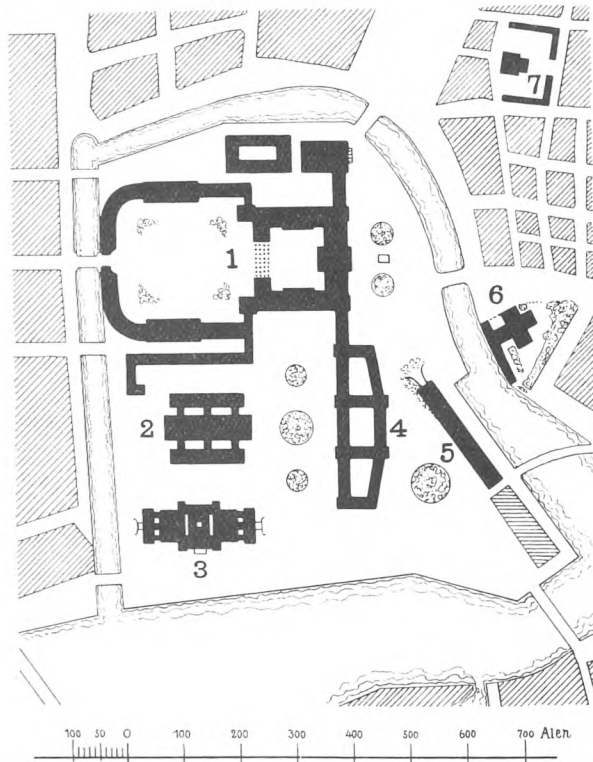

FIG. 25. PLAN TIL SLOTSHOLMENS OMDANNELSE 1886. ARCHITEKT THEOPHILUS HANSEN.

Opvarmning og Ventilation tænkte tilvejebragt ved Dampkraft, og Kedelhuset lagdes udenfor Bygningen.

Bekostningen var incl. Møbler og øvrigt Udstyr beregnet til 2 Mill. Kr.

Det var jo af Regeringen bestemt, at hele Tøjhusetablisementet skulde søges bortflyttet fra Slotsholmen, saaledes som foreslaet af Kommissionen i 1883, og man havde efter Branden vedtaget at søge Museerne og Malerisamlingen anbragte andetsteds, saa at der — afset fra Thorvaldsens Museum, Børsen (5) og Nybørskarreen — paa Holmen kun blev Slot (1), Staldmestergaard, en ny Bygning for det store kongelige Bibliothek (2), Rigsdagsbygningen (3) samt Bygninger for Ministerier og Arkiver (4). En skitseret Plan fra HANSENS Haand viser denne Disposition (Fig 25), og hvorledes han tænkte sig den gamle Kancellibyg-

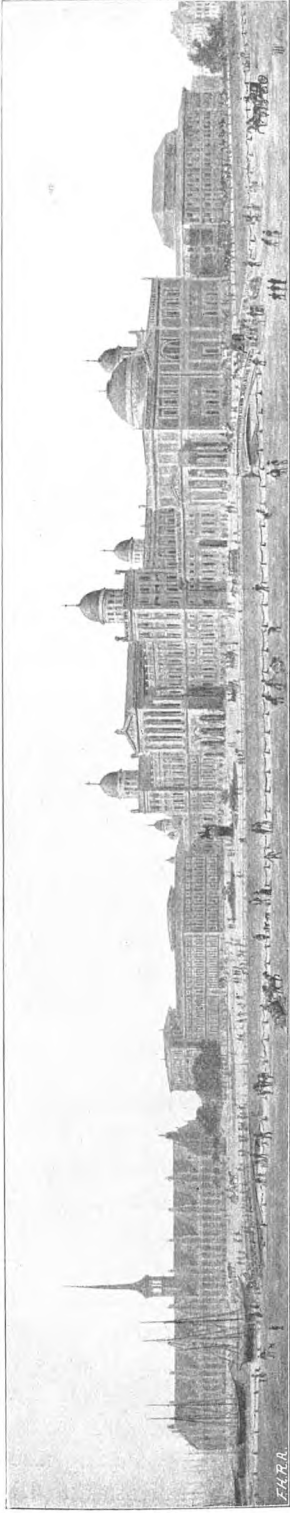

FIG. 26. SLOTSHOLMEN SET FRA BYEN.

FIG. 27. SLOTSHOLMEN SET FRA CHRISTIANSBORG.

SLOTSHOLMEN EFTER THEOPHILUS HANSENS BYGNINGSPROJEKTER.
EFTER AQUARELLER I HS. MAJEST. KONGENS EJE.

ning og Proviantgaarden indgaaende som Led i et større Komplex. To fra 1887 hidrørende perspektiviske Tegninger (Fig. 26 og 27) vise, hvorledes Slotsholmen vilde have taget sig ud, naar disse Projekter vare blevne gennemførte, og vise tillige en noget anden Opstalt for Slottet, idet Hjørnepartierne ere gjorte højere og forsynede med Tamburer og Kupler, rimeligvis til Imødekommelse af det almindelige Ønske om, at Slottet ej maatte savne Taarne.

Et Lovforslag om Genopførelsen af Christiansborg Slot og Opførelsen af en Rigsdagsbygning efter disse Planer forelagdes nu Landstinget 16. 10. 1886, men mødte Modstand fra samme Side som forrige Aar, dog at man nu tænkte paa Vestfløjen som hensigtsmæssigst for Rigsdagslokalerne, og Sagen henvistes til et Udvalg, der i sin Betænkning ønskede Slottet genopført til en lignende Anvendelse som før Branden, nemlig til Brug for Kongehuset, men ikke til stadig Bolig, til et Rigsdagshus og til Lokaler for Højesteret. Dette maatte helst ske paa en Maade, hvorved kun de tre Fløje benyttedes; men — krævede en fyldestgørende Løsning af Opgaven det, eller vilde man ved Bygningsarbejdet tillige skaffe Centraladministrationen mere Plads — da kunde man dertil knytte Opførelsen af en vestlig Fløj. Det var Udvalgets Overbevisning, at en i alle væsentlige Henseender tilfredsstillende Indretning af Rigsdagen kunde opnaas i en af Slotsfløjene, men det var Architekternes, ikke Udvalgets Opgave nærmere at paavise, hvorledes dette kunde ske. Paa dette Grundlag foresloges en Konkurrence afholdt og Nedsættelsen af en Kommission til Udarbejdelse af Programmet og Bedømmelse af de indkomne Projekter. Den 9 Medlemmer omfattende Kommission skulde bestaa af 2 Ministre, Overhofmarskallen, Thingenes Formænd og et af Indenrigsministeriet frit valgt Medlem samt 3 Architekter, hvoraf en valgt af Kunstakademiet, to af Ministeriet.

Dette Forslag vedtoges i Landstinget, hvor dog en enkelt Stemme (HAFNER) lød mod en Splittelse af Kongeborgen i to fjernt fra hinanden liggende Slotte, og oversendtes til Folkethinget, hvor det kom til første Behandling 24. 2. 1887, ved hvilken Lejlighed E. BRANDES udtalte, at det af kunstneriske Hensyn var bedst at opføre tre Bygninger: for Kongen, for Rigsdagen og for Højesteret, som hver kunde faa et til det Indre svarende kunstnerisk Ydre, og de sidstnævnte Institutioner saaledes ej skulde bo tilleje hos Kongemagten.

Det om Sagen nedsatte Udvalg mente, at HANSENS Rigsdagsbygning var for storartet og dog i enkelte Punkter mindre fyldestgørende, og at man, som Landstinget havde fastholdt, burde prøve, om der ikke i det genopførte Slot kunde blive Plads ogsaa for Rigsdagen. Man oversaa vel ikke det vanskelige i Fyldestgørelsen af alle rimelige Ønsker ved en Omdannelse af Christiansborg, navnlig naar Rigsdagen — som hidtil — skulde være i en Sidefløj, men man mente, i Overensstemmelse med en af Indenrigsministeren fremsat Tanke, at Kongebolig og Repræsentationslokaler kunde tilvejebringes i den genopførte Fløj med Tilføjelse af en større Del af Sidefløjene, medens saa Rigsdagen i Slotspladsfløjen og Dele af Sidefløjene kunde faa gode og tilfredsstillende Lokaler. Man kunde da markere Adskillelsen mellem Kongeborg og Rigsdagshus ved — idetmindste i Sydfløjen — at afbryde Firkanten ved en Kolonnade, og man kunde muligvis ogsaa gennemføre Adskillelsen i Gaarden ved et Jernstakit. Højesteret

kunde faa Plads i nordre Fløjs Dameetage. — Udvalgets Flertal havde vel Sympati for Tanken om et særligt Rigsdagshus, navnlig paa Tøjhusgrunden, ja enkelte syntes endog, at Opgaven burde stilles saa frit, at der kunde udarbejdes Planer enten for et samlet Bygningskomplex eller for en særlig Kongeborg og et særligt Rigsdagshus; men det ansaas dog for rettest at prøve den første Løsning, og Flertallets Forslag endte da med en anbefaling af Landstingets Forslag »noget præcisere« affattet $\therefore$ med en yderligere Binden af Arkitekternes Hænder, idet der i Lovforslaget optoges en udtrykkelig Bestemmelse om, at Slotspladsfløjen med de fornødne Dele af Sidefløjene skulde være Rigsdagslokaler. Udvalget udtalte sig derhos imod Anbringelsen af ministerielle Kontorer i Slotsbygningen, da muligvis tiloversblivende Lokaler hellere burde stilles til Disposition for Kongehuset eller Hoffets Institutioner. Byggesummen, der af Landstinget var sat til 5 Mill. Kr., forhøjedes til 6 Mill., og det foresloges, at en Repræsentant for Højesteret optoges i Kommissionen, ligesom at Rigsdagens Indflydelse i denne forøgedes ved, at ogsaa Thingenes Viceformænd bleve Medlemmer.

Imod dette Udvalgsflertal stod — nærmest af politiske Grunde — en Mindretalsgruppe (ALBERTSEN, BERG, HØGSBRO), der vel i Virkeligheden var stærkt stemt for et særligt Rigsdagshus, men dels ønskede først at faa Klarhed paa, hvad Grunden, efter Tøjhusetablisementernes Bortflytning, vilde koste, dels af politiske Hensyn søgte at udskyde Sagen.

Udvalget Forslag blev vedtaget i Folkethinget, tiltraadt af Landstinget og udkom derefter 1. 4. 1887 som Lov, der bl. a. bestemte:

§ 1. Tegninger og Overslag til Genopførelsen af Christiansborg Slot blive at tilvejebringe paa Grundlag af, at der ved Tilbygning af en ny Fløj mod Ridebanen erholdes Lokaler til Bolig og Repræsentation for Kongen, for Højesteret og for Rigsdagen, til hvis Lokaler den mod Slotspladsen vendende Fløj med de fornødne Dele af de to Sidefløje blive at anvende.

§ 2. Omkostningerne, med Undtagelse af, hvad der medgaar til den kunstneriske Udsmykning af de til Brug for Kongen bestemte Lokaler, blive at holde indenfor et Beløb af 6 Mill. Kr.*)

Nu var Sagen kommet ind i et nyt Spor, men et Spor, som førte bort fra THEOPHILUS HANSENS Planer. Han havde stridt for en selvstændig Rigsdagsbygning, mod Rigsdagens Anbringelse i Christiansborg Slot, og han vilde næppe gaa med til en Konkurrence paa et af ham som umuligt betegnet Grundlag. Han fulgte vel med Interesse Konkurrencens Gang, og han fik da ogsaa den Tilfredsstillelse, at Udfaldet — som vi ville faa at se — blev negativt, at Kommissionens Flertal erklærede det samme, som han havde forfægtet, at Rigsdagen ikke paa tidssvarende Maade kunde anbringes i Slotsruinen; men hans Navn var ikke mere knyttet til Arbejdet. Paa det af ham forfægtede Grundlag arbejdedes der af Indenrigsministeriet med nye Navne og nye Konkurrenceprojekter.

Hvor dybt det egentlig er gaaet ham til Hjerte, saaledes at staa overfor Opfyldelsen af et Livsønske, Opførelsen af et Bygningsværk i sit Fædreland, og saa blive skuffet og forladt af det Ministerium, der havde tilkaldt ham, ved vel

---

*) Der er her ingen Anledning til at gaa ind paa den valgte Form for Konkurrencen. Det kunde forøvrigt være af Interesse, om der engang gaves en samlet Fremstilling af de i Tidens Løb fulgte Fremgangsmaader ved Konkurrence om offentlige Bygninger.

ingen. Han kom ikke mere til København, men sin Kærlighed til Landet og Byen bevarede han og viste den paany, da der skulde konkurreres om et Raadhus i Kjøbenhavn. Han deltog vel ikke i Konkurrencen, men udarbejdede og indsendte et Skitseprojekt, idet han bad Magistraten om at »modtage dette mit Arbejde, som jeg af Kjærlighed til min elskede Fødebye herved har den Ære at oversende«.*)

Kom HANSEN end ikke til at opføre noget Kunstværk her i Byen, blev hans Navn dog paa anden Maade bevaret, idet hans Søster, Frøken MARIE HANSEN, til Minde om sin afdøde Broder stiftede et Rejselegat paa 50.000 Kr. til Bedste for danske Architekter og kunstindustrielle Haandværkere, Udøvere af de to Fag, til hvis Fremme THEOPHILUS HANSEN havde viet sit Livsarbejde.

IV.

KONKURRENCEPROJEKTER 1887—88.

I Overensstemmelse med Loven af 1. 4. 1887 nedsattes en Komité til Udarbejdelsen af Program for den nye Bygning og til Bedømmelse af de indkomne Projekter. Komiteen bestod af 14 Medlemmer, hvoraf dog kun de 3 Architekter V. DAHLERUP, L. FENGER og V. PETERSEN kunde betegnes som fagkyndige. De øvrige Medlemmer vare: Indenrigsminister H. P. INGERSLEV, Kultusminister J. F. SCAVENIUS, Overhofmarskal C. F. LØVENSKIOLD, Thingenes Formænd og Viceformænd C. LIEBE, S. HØGSBRO, C. PLOUG, E. ROSENØRN, F. BOJSEN, V. HØRUP, Højesteretsassessor C. KLEIN samt Etatsraad HEINR. HANSEN.

Efter at Programmet var lagt, udstedtes 13. 5. 1887 en Konkurrenceindbydelse, hvori Fordringerne præciseredes saaledes,

at der foruden Genopførelsen af den 4. Fløj mod Ridebanen med hel eller delvis Benyttelse af de bevarede Fundamenter kunde foretages delvis Nedrivning og Genopførelse af Partier i de andre Fløje samt mindre Udvidelser,

at de store nordre og søndre Kommunikationsbygninger kunde benyttes og omdannes,

at Kongeborgen og Rigsdagen skulde være fuldstændig adskilte, i hvert Fald ved Brandmure, men at det ikke var nødvendigt, at disse to Bygningsdele fik samme Højde eller tilsvarende Etager, saaledes at navnlig for Rigsdagsbygningens Vedkommende Højdeinddelingen i det afbrændte Slot kunde forandres**),

at Højesteret ønskedes anbragt i den Del af Nordfløjen, som stødte til Kongefløjen,

at der for Beløbet, 6 Mil. Kr. forlangtes tilvejebragt og fuldendt Bygningen med alt Tilbehør, saaledes ogsaa Varme- og Ventilationsapparater, Vandindlæg, elektrisk Lys, Lynafledning, Brandslukningsforanstaltninger etc. samt monumental og kunstnerisk Udstyrelse af de enkelte Rum, hvorved dog til den egentlige kunstneriske Udsmykning af de kongelige Lokaler kunde paaregnes et Beløb af 1 Mill. Kr. udenfor Byggesummen, samt endelig

*) Efter et i »Theophilus Hansen und seine Werke« citeret længere Konzeptudkast omtaler Hansen Byen som det Sted, hvor han under sin uforglemmelige Lærer, Professor Gustav Hetsch's Vejledning havde faaet sin første Uddannelse som Architect.

***) Ved den endelige Konkurrence henleddes Opmærksomheden paa det ønskelige i, at der ej gaves Slottet større Højde end fornødent.

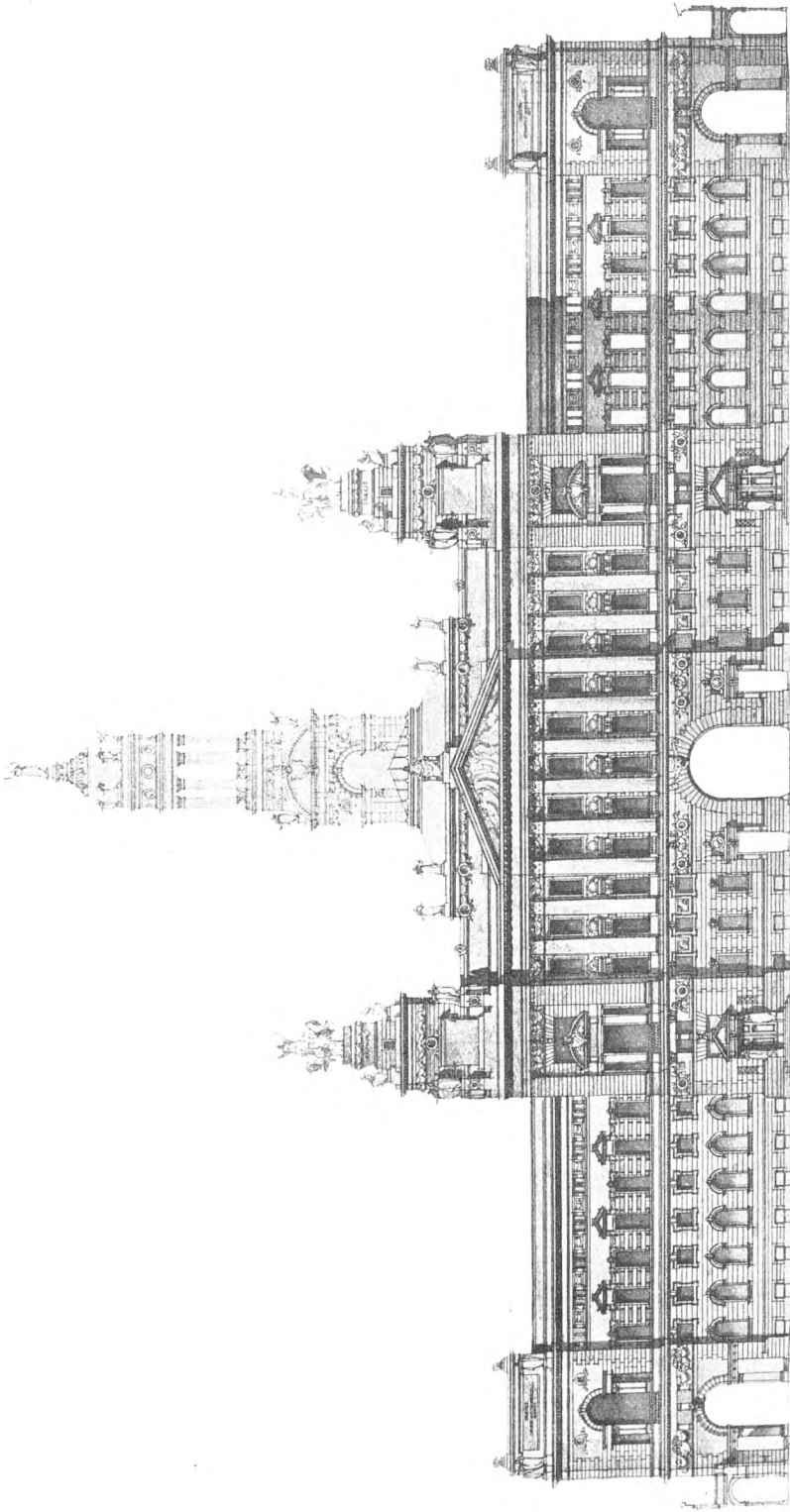

FIG. 28. KONKURRENCEPROJEKT TIL CHRISTIANSBORG 1887. FAÇADE MOD RIDEBANEN. ARCHITEKT SKJOLD NECKELMANN.

at alt løst Inventarium og Bohave for samtlige Bygningers Vedkommende tænktes afholdt udenfor Byggesummen.

Efter det specielle Program udfordredes der til de kongelige Repræsentationslokaler i Beletagen c. 6875 □ Al., hvorhos det ønskedes, at saavel Spisesalen (Apartementssalen) som Riddersalen lagdes udenfor Rækken af Kavaleriemakkerne, og Souperværelserne — med særligt Køkken i Kælderen — paa den anden Side af Riddersalen, at flere eller færre af Kavaler- og Soupergemakkerne kunde tages i Brug efter Behag, og at man kunde bevæge sig gennem hele Rækken af Lokalerne uden at passere Lakajgemakker eller Gange.

Til Kongens egne Værelser fordredes 1500 à 1750 □ Al. og til Dronningens c. 2250 □ Al. (med et mindre Køkken i Kælderen), hver Lejlighed med sin officielle Opgang fra Hovedporten og sin private Opgang, samt eventuelt en særlig Opgang for de Audienssøgende ved Ugeaudienserne.

Til de kongelige Børn forlangtes 2000 □ Al. og til en fyrstelig Gæstelejlighed 1750 □ Al.; denne sidste i Beletagen og helst med Udsigt over Byen.

Til Hofet og Tjenerskabet krævedes c. 7750 □ Al., helst i en Mezzanin, deraf alene til Overhofmarskallen en Familiebolig paa 15 Herskabs- og Betjentværelser foruden Økonomilejlighed.

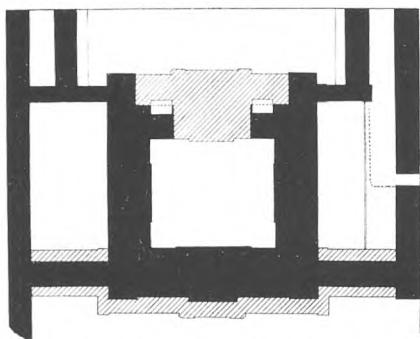

FIG. 29. CHRISTIANSBORG SLOT,**) ARCHITEKT L. CLAUSEN.

Vagtlokalerne skulde omfatte 300 □ Al. i Stueetagen ved Hovedindgangen*).

Højesteret krævede 2420 □ Al. og til Rigsdagen forlangtes ialt ca. 12000 □ Al., deraf 5005 □ Al. til Fælleslokaler (en Sal paa 1050 □ Al. til den forenede Rigsdag), 2395 □ Al. til Landstinget og 4370 □ Al. til Folkethinget. Landstingssalen, beregnet paa 66 Medlemmer, ansattes til 625 □ Al. excl. Tilhørerpladserne og kunde lægges i Stueetagen eller, hvis Mezzaninen bortfaldt, i Kongeetagen. Folkethingssalen var beregnet for 102—137 Medlemmer med et Areal af ca. 1000 □ Al. foruden Tilhørerpladserne.

Tidsfristen for Indlevering af Projekter til Skitsekonkurrencen udløb 15. 9. 1887, og der var da indkommet 32 Projekter, hvoraf dog de 12 strax udsødes som ubrugelige, medens af de øvrige det ved Loven tilladte Antal af 7 udtoges til Belønning. Af de øvrige Projekter ansaa hele Udvalget et, der var mærket »Mine Fædres Land« (af den danskfødte Architekt SKJOLD NECKELMANN) for ugennemførligt indenfor den givne økonomiske Begrænsning (Fig. 28), medens et større Mindretal stemte for Belønning til det af Architekt L. CLAUSEN under Mærket »S. P. Q. D.« indsendte Arbejde, hvoraf nogle Blade gengives i Fig. 29—34.

Architekten havde løst Opgaven saaledes, at den indre Slotsgaard bevaredes, Fløjen mod Ridebanen genopførtes med Udsparring af 2 Lysgaarde, og at den til Rigsdagshus udsete Slotspladsfløj førtes 14 Al. længere frem paa Slotspladsen

*) Ved Projekternes Bedømmelse udtalte Komiteen, at Vagtlokalerne helst maatte ligge ved Jorden og Vagtens Opstilling foregaa udenfor Bygningen, »da den Honnør, som afgives i en lukket Port, frembringer en saadan Støj, at det er umuligt at høre Ørelyd«.

**) I denne og de følgende Generalskitser betegnes det gamle Slotskomplex med fuld sort Tone, Tilbygninger ved Skravering og Nedbrydelser ved punkterede Konturlinier.

og forlængedes noget ud til Siderne, medens Resterne af de store Kommunikationsbygninger udvidedes til 40 Al. Bredde samt i Kælder og Stue omdannedes til aabne, hvælvede Gennemgange og Gennemkørsler til Kavalergaarden og Prinds Jørgens Gaard (Fig. 30).

Slotsporten anlagdes midt i Ridebanefløjen og en Sideport i Fløjen mod Kavalergaarden, hvorimod der ingen Gennemkørsler var i de andre Fløje. Bygningen fremtraadte udvendig som en Helhed, men var ved Brandmure i Sidefløjene helt adskilt i 2 Dele.

I Profilet bevaredes Kælder, Dameetage, nederste Mezzanin og Kongeetage i alle Gaardfaçader og i Façaderne mod Kavalergaard, Ridebane og Prinds Jørgens Gaard, medens der over Kongeetagen lagdes en Mezzanin i Hovedgesimsens Frise (Fig. 31). Derimod fik Façaden mod Slotspladsen en høj Beletage umiddelbart over Dameetagen og derover en Mezzanin med runde Vinduer (Fig. 32).

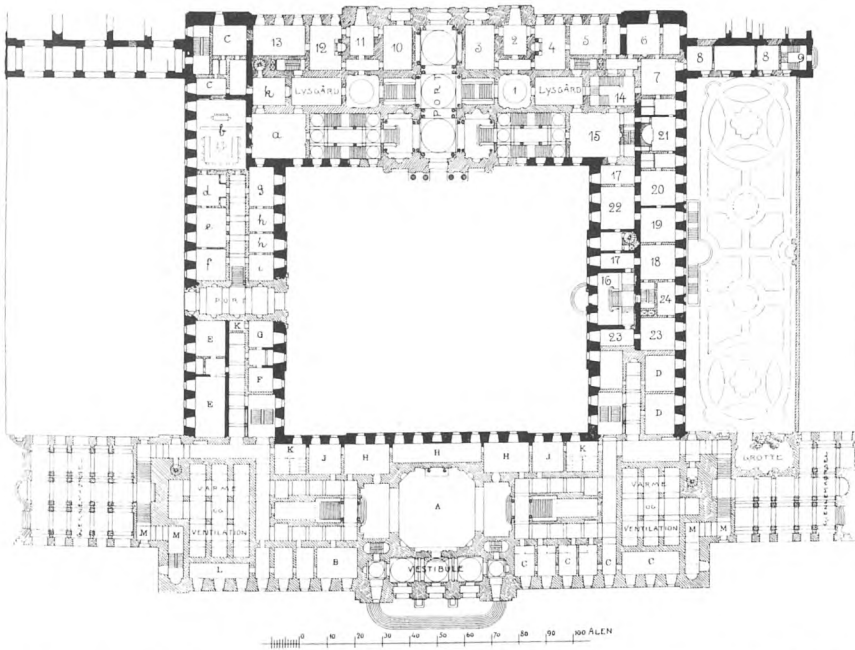

FIG. 30. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1887. PLAN AF DAMEETAGEN. ARCHITEKT L. CLAUSEN.

Hver af Hovedfaçaderne var lodret leddelt ved 2 Endefremspring og et stort højere Midtparti, hvoraf det mod Slotspladsen yderligere markeredes ved en firkantet Tambur med Kuppel og Lanterne. De dekorative Led vare tænkte i Natursten, Fladerne i Puds, de synlige Tagflader i Kobber og de af den omløbende Balustrade skjulte Tagflader dækkede med Bitumen.

I Rigsdagsfløjens Midte (Fig. 30), førte en udvendig Trappe paa 9 Trin op til Vestibulen, bag hvilken der under Kuplen og gaaende op i hele Bygningens Højde laa en kvadratisk, i Hjørnerne skraat afskaaret Sal (A), dækket med en Hvælving og oplyst ved Ovenlys. Den var ej alene fælles Aula for Rigdagen, men ogsaa Mødesal for den forenede Rigsdag og Fællesmøder. Paa hver Side af Salen førte en Vestibule til et med Gallerier og Ovenlys forsynet Trapperum, hvorfra man gennem en Gang traadte ind i Thingsalen, Folkethingets (Fig. 34 A) nærmest Ministeriebygningerne, Landstingets (Fig. 34 B) hen mod Slotskirken. Salene vare rektangulære med Medlemspladserne i Halv-

cirkelform og Formandsstolen i en Nische midt for Hovedindgangen; paa de tre Sider var der over de omgivende Gange og Rum Tilhører-Loger og Gallerier. Den lave Mezzaninetage mod Slotsgaarden optoges til Siderne af Toilet- og Garderobeværelser (K, L), i Midten af Restaurationen (O), der ved en Elevator forbandtes med Økonomilejligheden i Kælderen. Ovenover disse Rum, mod Slotsgaarden, laa i Kongeetagen 5 Forsamlingsale. Mod Slotspladsen, hvor Beletagen svarede til underste Mezzanin og Kongeetage i de andre Fløje, var Etagen vandret delt i en Beletage og en Entresol. I den nederste Del laa ud for hver Mødesal 3 Taleværelser (N), udfor Trapperummene Foyers (H) og i Midten udfor Aulaen de fælles Læse- og Konversationsværelser (J). I Entresolens Midte laa Bibliotheket med et Læseværelse paa hver Side, og hen mod Mødesalene Værelser for Referenter og Avisbude. — Øverste Mezzanin, forsaavidt den ej optoges af Aula og Ovenlys, var disponible Rum. — I Dameetagen laa mod Slotspladsen hen mod Ministeriebygningerne Bureauet (Fig. 30 B, L), til den anden Side Statsrevi-

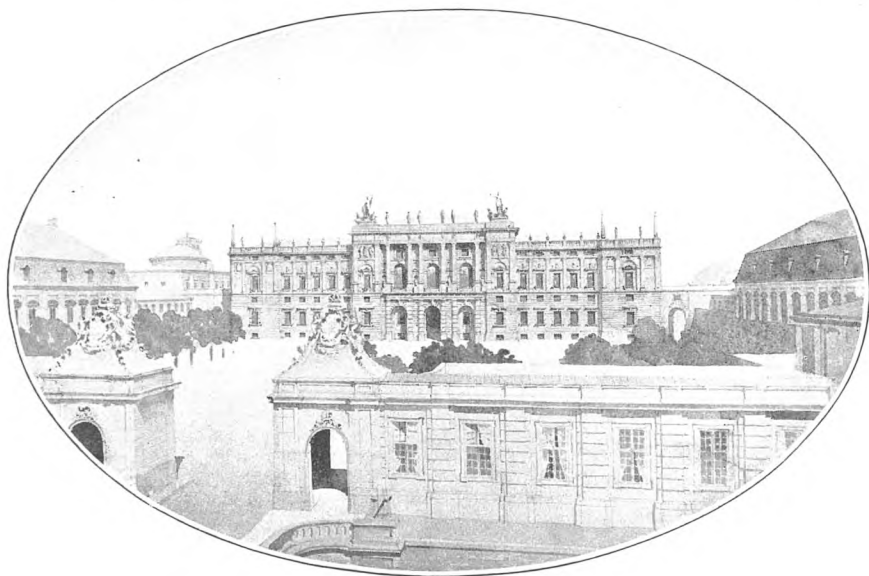

FIG. 31. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1887.
SLOTTET SET FRA FREDERIKSHOLMS KANAL. ARCHITEKT L. CLAUSEN.

sionen (C), og i de tilsvarende Kælderrum henholdsvis Post- og Telegrafstation og Rigsdagstrykkeriet. Mod Gaarden laa i Dameetagens Midte Stenografværelser (H), til Siderne Budstuer (J) og Toiletrum (K) og i Kælderen Restauratørens Økonomilejlighed. Resten af disse to Stokværk, altsaa Rummene under de 3 Mødesale og Trapperne, udgjorde et enkelt, hvælvet Stokværk for Varme- og Ventilationsanlæg. Kommunikationsbygningernes Beletager omfattede for hvert Thing 2 Ministerværelser (Fig. 34 E) og Udvalgsværelser (D, G), alle grupperede om en Ovenlyskorridor (F). — I de til Rigsdagen indtagne Dele af Slottets Sidefløje laa i Kælderen Portnerbolig, Rum for Rengøringskoner og Brændselsrum, i Stueetagen Udvalgsværelser for Landstinget (Fig. 30 D) — paa Folkethingssiden Finansudvalget (E, F, G) —, i underste Mezzanin Værelser for Formænd (Fig. 34 C) og Revisionsassistenter (P), i Beletagen Forværelser til de kongelige Loger samt Udvalgsværelser. — Særlige Tilgange og Trapper (M) førte til Tilhører- og Referentgallerierne.

Kongefløjen havde i Midten en stor Indkørselsport, der ved Søjler var

afdelte i tre Dele; i Midtpartiet fandtes paa hver Side Trapper op til Stueetagen og fra den inderste Del kom man gennem Vestibuler til de op til Kongeetagen førende Festrætter, der laa ud mod Gaarden. Kongehusets daglige Lejlighed laa i Dameetagen, i den nordre Del af Ridebanefløjen og i Nordfløjen hen til Dronningens officielle Opgang fra Slotsgaarden paa den gamle Dronningetrappes Plads (Fig. 30 16) — Kongens officielle Opgang var fra Slotsportens Midttrappe (1), og der kom da i Række mod Ridebanen: Lakajgemak (3), Adjutant (2), Audiensgemak (4), Jourgemak (5), Kabinet, Arbejdsværelse (6), Kabinet samt mod Prinds Jørgens Gaard et stort Lakajgemak (7), der dels gav Adgang til nogle disponible (8), med Kongens private Opgang (9) endende Værelser i den lille, nordre Kommunikationsbygning, dels til Trappen (14), der førte op til de konge-

FIG. 32. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE, 1887.
SLOTTET SET FRA GAMMELHOLM. ARCHITEKT L. CLAUSEN.

lige Børns Værelser i underste Mezzanin, dels endelig til Kongens Toiletværelse mod Prinds Jørgens Gaard. — Fra Dronningens officielle Opgang (16) kom man gennem et Lakajgemak (17) til de mod nævnte Gaard vendende Værelser: Damegemak (18), Musiksal (19), daglig Gemak (20) og Toilet, der gennem det fælles Sovegemak (21) forenedes med Kongens Toilet. I Slotsgaarden kom man fra Dronningens Trappe ad nævnte Lakajgemak til Anrætningen og dagligt Spisegemak (22), der ved et andet Lakajgemak (17) forbandtes med et stort Forgemak (15) med Vinduer mod Slotsgaarden og Lysgaarden samt Udgange til Fortrappen og Trappen op til Mezzaninen. Til Dronningens Lejlighed hørte endnu Bibliotheket (24) og et Par disponible Værelser (23). — Udfor Nordfløjens Midte laa en Trappe, der førte ned til et lille Haveanlæg med en Grotte under nordre store Kommunikationsbygning. — Paa den søndre Side af Porten

fandtes endnu som henhørende til Kongeboligen 2 Vagtlokaler for Gardeofficererne (10, 11), et Audiensgemak til ugentlige Audienser (12) og Konseilsalen (13).

Nederste Mezzanins Midtparti mod Ridebane og Gaard optoges af Porten og Trapperne. Den sydlige Del samt Fløjen mod Kavalergaarden optoges af Overhofmarskallens Bolig, Kabinetssekretariatene, Slotsforvaltningen og Slotsinventarikommissionen. I Nordfløjen vare de kongelige Børns Værelser samt Overhofmesterinden og Hofdamernes Lejligheder, i den nordre Kommunikations-Bygning havde Chefen for Adjutantstaben Lokaler, medens der i Hovedfløjen mod Ridebanen var Værelser for den jourhavende Adjutant og Oldfruen.

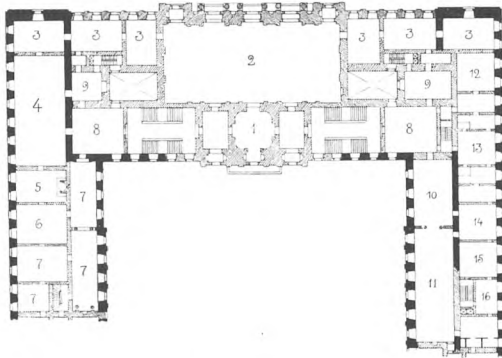

FIG. 33. PLAN AF KONGEFLØJENS KONGEETAGE.

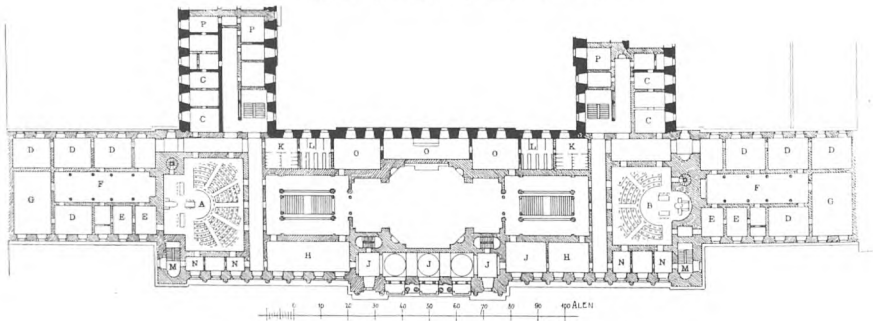

FIG. 34. PLAN AF RIGSDAGSFLØJENS KONGEETAGE.

PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE, 1887. ARCHITEKT L. CLAUSEN.

I Kongeetagen (Fig. 33) førte Festtrapperne op til 3 Kavalergemakker (1) mod Slotsgaarden, hvorfra man kom ind i den mod Ridebanen vendende, 5 Fag store og op gennem øverste Mezzanin gaende Riddersal (2), der paa hver Side var flankeret af 3 Spisesale (3) mod Ridebanen, med Anretningsrum (9) mod Lysgaardene. Mod Kavalergaarden fortsattes Rækken af Repræsentationslokaler med den 6 Fag lange Appartementssal (4), Trongemakket (5), Audiensgemakket (6) og to Kavalergemakker (7), hvorfra man gennem to andre mod Slotsgaarden vendende Kavalergemakker (7) og gennem et Lakajgemak (8) kom tilbage til Festtrappen. Paa den nordre Side førte den anden Trappe foruden til Festlokalerne til et andet Lakajgemak (8), der gav Adgang til en kongelig Gæstelejlighed i Nordfløjen. Mod Gaarden laa Førgemak (10) og Modtagelsessalon (11), mod Prinds Jørgens Gaard Forværelse, Anretning (16), Spisegemak (15), Modtagelsesgemak (14), Kabinet, Toilet, Sovegemak (13), Toilet, Kabinet og Arbejds-værelse (12).

I øverste Mezzanin var Intendanturen for Civillisten og Haandbibliotheket anbragte, og Resten af Etagen optoges af Tjener- og Jomfruværelser, Sølvkammer etc.

Kælderetagen havde i Midtpartiet mod Ridebanen Vagtlokaler og Brændselssrum, mod Slotsgaarden Varmeapparater; Resten brugtes til Køkkener og Økonomi-lejlighed dels for Kongehuset, dels for Overhofmarskallen.

Højesteret havde sin Plads i Sydføjens Stuetage (Fig. 30). Fra Slotsporten og ad Festtrappen kom man gennem en Forsal (a) til den 4 Fag store Højsteretssal (b), paa hvis ene Side der i Hjørnet mod Ridebanen laa 2 Advokatværelser (c), medens der paa den anden Side ud mod Kavalergaarden laa Justitiarii Værelse (d), Voteringsalen (e) og Læseværelset (f), mod Slotsgaarden Garde-robe (i) og Værelser for Protokolsekretærer, Justitskantor og Justitssekretær (g, h). Fra Sekretærværelset førte en Vindeltrappe ned i Kælderen til Arkivet, og her var desuden Rum til Varmeapparat og Bolig for 2 Bude.

De prisbelønnede Skitseprojekter vare af H. C. AMBERG, F. T. E. Blichfeldt, Martin Borch, Alb. Jensen og F. Meldahl, L. H. Knudsen og G. Steenberg, O. P. Momme og L. F. Olesen samt G. W. Møller, og disse Arkitekter indbødes nu 17. 10. 1887 til Deltagelse i den endelige Konkurrence, for hvilken Fristen ved Lov af 28. 12. 1887 sattes til 1. 5. 1888. I denne Konkurrence deltog dog hverken G. W. Møller eller F. T. E. Blichfeldt.

Af denne sidstes Projekt gengives nogle Blade i Fig. 35—40.

Slotskomplekset deltes fuldstændigt i to Dele med Haveanlæg imellem, saaledes at der kom en Rigsdagsbygning mod Slotspladsen, et Kongeslot mod Ridebanen (Fig. 35 og 38). De store Kommunikationsbygninger fjernedes fuldstændigt, saaledes at Rigsdagsbygningen kom til at ligge helt frit, og Slotspladsfacaden bevaredes vel delvis, med nogle Tilbygninger, men der byggedes dybt ind mod Slotsgaarden. I Kongeslottet bevaredes Dele af de gamle Sidefløje, der forlængedes ud paa Ridebanen og forbandtes ved Tværbygninger med et stort nyt Mellemparti, hvorved der inde i Bygningsmassen fremkom 2 Lysgaarde. De to mindre Kommunikationsbygninger nedrevs og erstattedes med nye, der laa nærmere hen mod Ridehus og Hoftheater. Den søndre Kommunikationsbygning førtes nu kun hen til Tøjhusgade, og Slotskomplekset blev saaledes helt isoleret fra de andre Bygninger paa Slotsholmen.

I Slotsbygningens Profil bevaredes Kælder, Dameetage, underste Mezzanin og Kongeetage, og derover lagdes en øverste Mezzanin i Hovedgesimsens Frise. Paa det gamle Slotstaarns Fundamenter opførtes et nyt Taarn med højt Spir. I Rigsdagsbygningen lagdes derimod umiddelbart over Dameetagen en Kongeetage og derover — indfattet af samme Pilaster- og Lisen-Række — en Mezzanin neden for Hovedgesimsen. Bygningens Midtparti fremhævedes ved en Kuppel med Lanterne og Spir.

Rigsdagsbygningens Midte optoges i Dameetagen (Fig. 38) af en treskibet Gennemkørsel (A) med Trappeanlæg paa Siderne, bag hvilke der laa Garderober (U). Trapperne førte op til Kongeetagen (Fig. 40) og gennem Foyers (B) til Thingenes Mødesale, Folkethingets (C) hen mod Kancellibygningen, Lands-

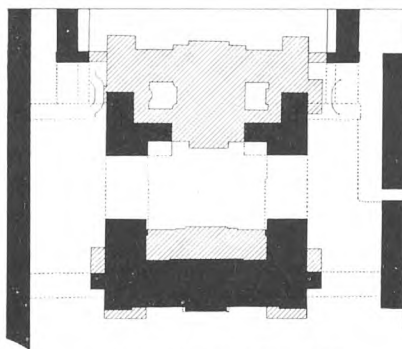

FIG. 35. CHRISTIANSBORG SLOT. ARCHITEKT F. T. E. Blichfeldt.

tingets (D) hen mod Slotskirken. Salene vare rektangulære og gik op gennem Mezzaninen; de havde ligesom Trapperne og Foyererne Ovenlys. I hver af Salene vare Medlemspladserne ordnede vifteformigt med Formandsstolen anbragt overfor Hovedindgangen fra Foyeren, og Salene vare paa de 3 Sider omgivne af Referent- og Tilhøregallerier, medens Kongehusets, Hoffets og Diplomaternes Loger med tilhørende Forværelser laa bag Formandspladserne i Tilbygningerne paa Bygningens Endepartier og med særlige Tilgange fra Underkorslerne (Fig. 38 S). Arbejds- og Aftrædelsesværelser for Referenterne laa umiddelbart bag deres Gallerier ud mod Slotspladsen i en Entresol. Formændenes Værelser (E), Landstingssekretærens Lokale (G) og Ministerværelser (I) laa paa Siderne af Salene. Fra Thingssalene førte store Korridorer (K), — paa hvis Sider der laa Taleværelser, Omklædningsværelser, Toilets, Budstuer etc. — hen til Fælleslokalerne i Byg-

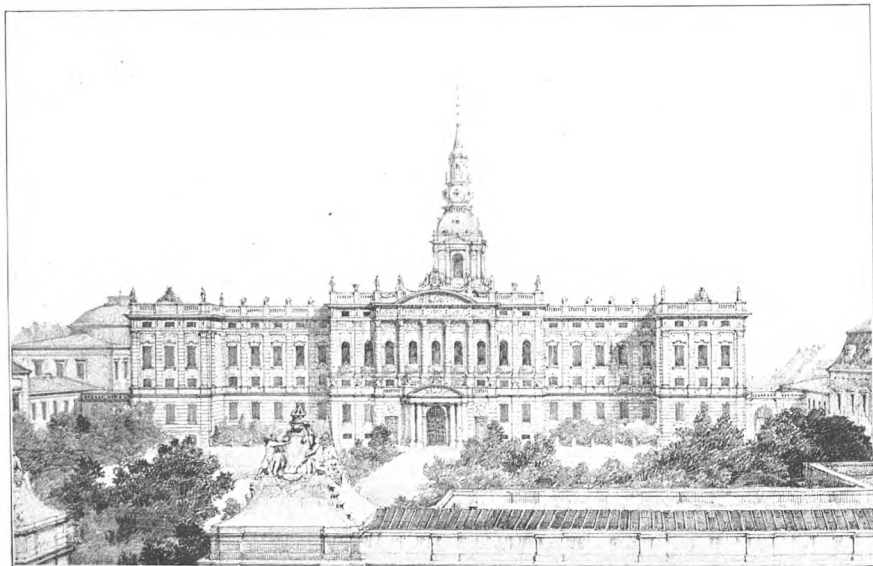

FIG. 36. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1887.
SLOTTET SET FRA FREDERIKSHOLMS KANAL. ARCHITEKT F. T. E. BLICHFELDT.

ningens Midtparti, Læse- og Konversationsværelserne (L) mod Slotspladsen, Restaurationen (M) mod Slotsgaarden. I Etagen fandtes endnu Værelser for Revisionsassistenter (F) og nogle Udvalgsværelser (H). — I Mezzaninen optoges Midtpartiet af en sig op i Kuplen strækkende Ovenlyssal for den forenede Rigsdag, med nogle For- og Biværelser mod Slotsgaarden, Finansudvalgets Lokaler mod Slotspladsen, medens Resten af Rummet optoges af Rigsdagens Bogsamling, Udvalgsværelser, Forsamlingssale og Værelser for Enkeltarbejde. — Dameetagen (Fig. 38) indeholdt mod Slotspladsen Forsamlingsværelser (N) og Statsrevision (O), mod Slotsgaarden Bureauchefens Bolig (P), Post- og Telegraflokale (Q), Rigsdagens Bureau (R) og Arkivet (T).

Slotsbygningens Midte optoges i Dameetagen (Fig. 38) af en Gennemkørsel, Slotsport, (1) fra Ridebanen til Slotsgaarden. I den østlige Side var der dels særlige Opgange for Kongen (2) og Dronningen (3), dels i Midten en Trappe, der førte til de kgl. Lakajgemakker (4). — Kongens Lejlighed laa mod Ridebanen saaledes, at man fra Lakajgemakket gennem Jourgemakket (5) med bagvedliggende Værelse for den jourhavende Adjutant (6), kom til Audiensgemakket (7) og Konsilsalen (8). Fra denne, bag hvilken Kongens Privattrappe og pri-

vate Førgemak (11) fandt Plads, kom man gennem et Kabinet (9) til Arbejdsværelset (10) i Hjørnet mellem Ridebanen og Kavalergaarden og fra dette gennem et Kabinet (9) og 2 disponible Værelser til daglig Spisegemak (12) mod Kavalergaarden. Dette Gemak og det bagved liggende, mod Lysgaarden vendende Sovegemak (13) med de tilhørende Toilets, Garderober, Badeværelser og Bitrappes dannede Forbindelsen mellem Kongens Lejlighed og Dronningens Lejlighed, der vendte dels mod Kavalergaarden, dels mod Slotsgaarden. — Fra Spisegemakket førtes man her gennem et disponibelt Værelse, et Kabinet (9) og Bibliotheket (14) til Musiksalen (15) i Slottets Nordøsthjørne og derfra gennem et andet Kabinet (9) til Dagliggemak (17) og Damegemak (18), hvilket sidste havde Udgang til Lakajgemakket (4). Fra dette kom man gennem en Korridor og et disponibelt Værelse til Dronningens private Førgemak (19) og til Trappen, der gik op til de kongelige Børns Lejlighed i underste Mezzanin og derfra videre op i Bygningen. — Paa den anden Side af Slotsporten laa mod Ridebanen Vagtløkalerne (20), mod Slotsgaarden Dronningens Kabinetssekretariat og Lokaler for

FIG. 37. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1887.
SLOTTET SET FRA GAMMELHOLM. ARCHITEKT F. T. E. Blichfeldt.

Statsinventariekommision og Slotsforvaltning (22). Resten af denne Bygningsdel optoges af Højesteret.

I underste Mezzanin laa over Kongens Lakajgemak (4) Adjutantværelser, over Kongens Opgang (2) og Jourgemak (5) Lokaler for Chefen for Adjutantstaben og over Audiens- og Konseilsalene (7, 8) Kongens Kabinetssekretariat. Fløjene mod Kavalergaarden og Slotsgaarden optoges dels af Garderobe- og Betjentværelser (mod Lysgaarden) dels og hovedsagelig af Værelser for de kongelige Børn og deres Informatorer, endelig over Dronningens Daglig- og Damegemakker (17, 18) af Overhofmesterindens Lejlighed. Taarnrummet var Møbelkammer og derefter fulgte mod Slotsgaarden hen til Prinds Jørgens Gaard Civillistens Kontorer, Furerkontor etc., medens Overhofmarskallens Bolig laa ud mod Ridebanen og Lysgaarden.

Fra Slotsportens vestlige Side førte en stor Festtrappe (23) op til Kongetagen (Fig. 39), hvor der til hver Side laa et Forværelse (24). Det ene førte til Riddersalen (25), der laa midt i Bygningen lodret paa Façaden til Ridebanen, med 5 Fag ud mod denne, og stort af Gallerier omgivet Rum, der gik op gennem øverste Mezzanin og hovedsagelig belystes ved Ovenlys. Paa hver Side af

Salen laa ud mod Ridebanen en Række Souderværelser (26), i Hjørnet mod Kavalerigaarden 2 Spisesale (27) og derpaa fulgte den ligeledes op i øverste Mezzanin gaende Appartementssal (28) med Vinduer i Kongeetagen saavel mod Kavalerigaarden som mod Lysgaarden. Efter denne Sal fulgte mod Kavaler- og Slotsgaard en Række Kavalerigemakker (29), der endte med Trongemakket (30) i Slotstaarnt. Dette Gemak forbandtes ved endnu et Kavalerigemak (29) med Audiensgemakket (31), hvortil der var Adgang fra Forværelset (24) ved Festtrappen, og ved hvis Side der laa et Lakajgemak (32). — Den øvrige Del af Etagen mod Slotsgaarden og Prinds Jørgens Gaard optoges af en fyrstelig Gæstetjilighed med Lakajgemak (32), Førgemak (33), 2 Modtagelsesværelser (34) med tilhørende Kabinetter (35), Spisegemak (36), Sovegemak (37) og Værelser for Damer, Kavalerer og Betjening (38).

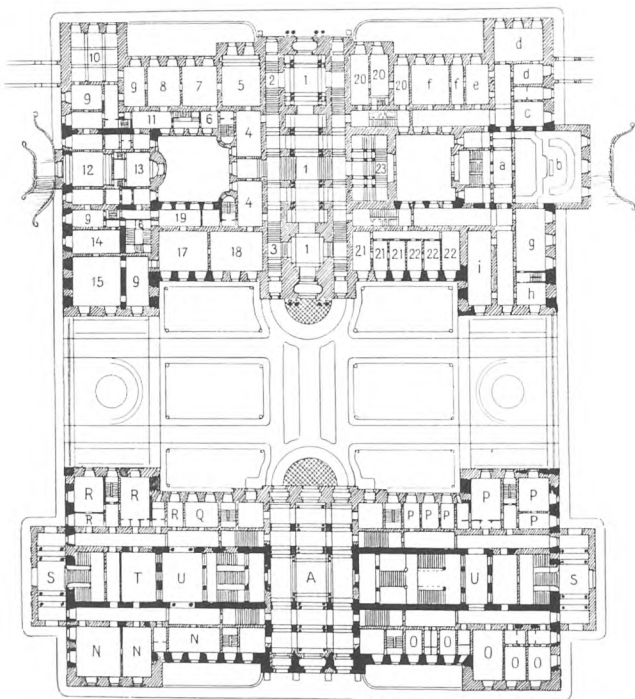

FIG. 38. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1887.
PLAN AF DAMEETAGEN. ARCHITEKT F. T. E. BLICHFELDT.

I øverste Mezzanin, der jo delvis optoges af Riddersalen og Appartementsværelser, laa mod Ridebanen Kongens Haandbibliothek og disponible Aftrædelsesværelser, mod Slotspladsen over Dronningens Lejlighed Hofdameværelser og Værelser for Informatorer samt i den øvrige Del dels nogle Gæsteværelser, dels Pulterkamre og Betjentværelser.

Højesteret laa — som anført — i Dameetagen (Fig. 38) ud mod Prinds Jørgens Gaard, hvorfra en udvendig nedadstigende Trappe gennem en under Dameetagen gaende Vestibule førte til et mod Lysgaarden vendende Trappeanlæg med Garderobe og Budværelse paa Siderne. Trappen førte til Forsalen for Publikum (a), der gav Adgang til Retssalen (b), som delvis laa i Fremspringet mod Prinds Jørgens Gaard og gik op i underste Mezzanin. Paa den ene Side af Salen laa Værelser for Justitiarius (c) og Advokaterne (d), Bibliotheks- og Læseværelse (e) samt Justitskontor (f), medens der paa den anden Side fandtes

Assessorernes Forsamlingsværelse (g), Protokolsekretærværelset (h) og Arkivet (i) For Assessorerne var der en særlig Indgang ved Siden af Indgangen til Dronningens Kabinetssekretariat (21).*)

Allerede ved Udarbejdelsen af Programmet til Skitsekonkurrencen havde der været nogen Meningsforskel om Nødvendigheden af forskellige forlangte Lokaler, navnlig af de for Hoffet bestemte, men man havde formuleret Programmet som angivet Pag. LIV—LVI, fordi man den Gang ikke saa sig istand til nøjagtig at angive, hvad der kunde skaffes tilveje indenfor de givne stedlige og økonomiske Grænser, og fordi underordnede og mindre nødvendige Lokaler altid vilde lade sig udskille selv af det færdige Projekt, saafremt æstetiske eller økonomiske

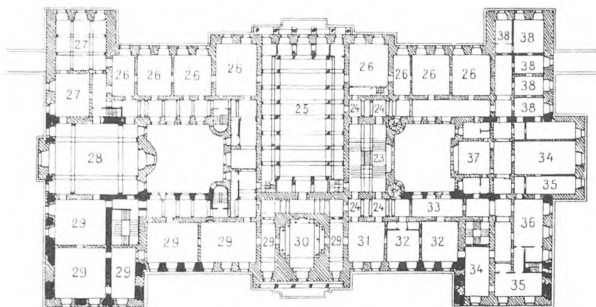

FIG. 39. PLAN AF KONGEFLOJENS KONGEETAGE.

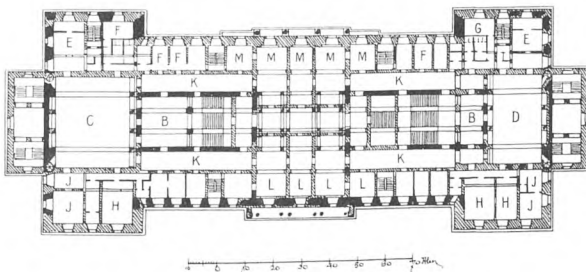

FIG. 40. PLAN AF RIGSDAGSFLOJENS KONGEETAGE.

PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. ARCHITEKT F. T. E. BLICHFELDT.

Hensyn skulde gøre det ønskeligt. Man fandt heller ikke efter Udfaldet af Skitsekonkurrencen Anledning til at ændre Programmet, »da man baade frygtede for at komme udenfor den ved Loven givne Ramme og ikke ved at slaa af paa Fordringerne vilde udsætte Konkurrenterne for større Vilkaarlighed i Bedømmelsen end uundgaeligt. De Friheder, som en Konkurrent ansaa for forsvarlige, maatte han tage paa egen Haand.« Om et særlig vigtigt Spørgsmaal udtaler derhos Komiteen i sin 22. II. 1888 afgivne Beretning:

»Om Lokalernes Fordeling og Anbringelse indeholder Loven jo den Bestemmelse, »at den mod Slotspladsen vendende Fløj med de fornødne Dele af de 2

*) Bygningernes Kælderetager ere ikke omtalte, da Grundplanen ikke har været til Stede. — Det er i Texten forglemt at anføres, at Projektet var indleveret under Mærket »*Domus regis — domus populi*«.

Sidefløje bliver at anvende til Lokaler for Rigsdagen«. Der viste sig snart her en Uoverensstemmelse i Anskuelser hos Komiteens Medlemmer. Medens nemlig de Ønsker, som allerede vare komne til Orde under Folkethingets Behandling af Loven, om, at Rigsdagen skulde have sin egen Bygning, tydelig skilt fra den for Kongen og Højesteret bestemte Del af Slottet, atter gjorde sig gældende saavel ved Programmets Affattelse som ved dets Revision, efterat Skitserne vare indkomne, hævdedes det fra anden Side, at en saadan Adskillelse var uforenlig med en tilfredsstillende kunstnerisk Løsning af Opgaven, fordi 2 selvstændige, isolerede Bygninger ikke kunde placeres paa et saa indskrænket Terrain som det givne, uden at de gensidig kom til at trykke hinanden.

Under disse Omstændigheder maatte Komiteen som Helhed anse det for rigtigt ikke at binde Konkurrenterne stærkere i saa Henseende end sket er i Loven. Denne kræver ikke Opførelsen af et Slot og en Rigsdagsbygning paa det gamle Christiansborgs Plads, men den forhindrer heller ikke, at de Fløje, som vende mod Ridebanen og Slotspladsen, markeres hver især efter deres Bestemmelse. Det stod Komiteen klart, at medens Lovens Ord allerede stillede Konkurrenterne en vanskelig Opgave, blev denne uløseligere i samme Forhold, som man fra den ene Side vilde forlange alle de Krav, der kunde stilles til et isoleret Residensslot, fuldt ud fyldestgjorte, fra den anden Side alle en moderne Rigsdagsbygnings Bekvemmeligheder tilvejebragte under en ejendommelig ydre Form i det samme Komplex.

Den konkrete Løsning maatte det blive ikke Komiteens, men den heldige Konkurrents Sag at angive. Komiteen maatte ved Bedømmelsen moderere alle i den ene eller den anden Retning for vidt gaaende Fordringer, men havde paa den anden Side den uafviselige Pligt ikke at tilstaa noget Projekt første Præmie, som det ikke maatte anse for værdigt til at benyttes som Grundlag for videre Udarbejdelse.«

Et af de ved den endelige Konkurrence indkomne Projekter, mærket XXI, have Arkitekterne, ALBERT JENSEN og F. MELDAHL, ikke ønsket gengivet, og man maa saaledes nøjes med de Oplysninger, der findes i Komiteens ovennævnte Beretning. Flertallet udtalte, at Slottets velproportionerede Façader gjorde et rigt og smagfuldt, nobelt og grandios Indtryk, og at det i det Hele havde en for de forskellige Lokaler heldig Plan; saaledes var navnlig Rigsdagens Lokaler ordnede paa en meget tilfredsstillende Maade med et storartet Trappeanlæg og bekvemme Forbindelser, ligesom ogsaa Højesterets Lokaler vare smukt anbragte, heldigt indrettede og fremtrædende i det Ydre som et smukt selvstændigt Hele.

Derimod fremsattes forskellige Indvendinger mod den Maade, hvorpaa de gode Forhold i Façaderne vare naaede — ved at sænke Kongeetagen ned umiddelbart over Stueetagen med Bortfalden af underste Mezzanin. Teknisk nærede en Del Medlemmer Tvivl om, at det var en forsvarlig Benyttelse af Ruinen, naar alle Vinduer fra Taget til Stuen skulde flyttes, og derved alle vandrette Forbindelser i Bygningen afbrydes, og tilmed en Del af Vinduerne flyttes til den ene eller den anden Side og større Partier af Ydermurene nedbrydes. Arkitektonisk seet, vilde Kommunikationsbygningerne mod Slotspladsen, der jo ogsaa vilde miste Mezzaninen, herved og med Mansardtagene saa nær ved Jorden tabe i Udseende, komme til at gøre et noget forkrøbet Indtryk og daarligt forbinde Slottet med Slotskirken og Ministeriebygningerne. Endelig fremhævedes det, at Opgivelsen af nederste Mezzanin, der jo i en sammenhængende Bygning ikke kunde bevares i Kongefløjen, naar den udelodes i Rigsdagsfløjen, var uheldig for Indretningen af Kongeboligen, hvis Ordning forøvrigt i flere Henseender fandtes heldig.

»Det er saaledes med Hensyn til Repræsentationslokalerne hensigtsmæssigt, at Riddersalen ikke afbryder Suiten af Værelserne, men er henlagt til den ene Ende af disse, og det har unægtelig sine Fordele, navnlig naar der gives mindre Selskaber, at Hendes Majestæt Dronningens Lejlighed ved at henlægges i Belægtagen staar i nær Forbindelse med Repræsentationslokalerne. Paa den anden Side er det imidlertid ikke heldigt, at Hendes Majestæt Dronningens Lejlighed er henlagt i en anden Etage end Kongens, hvilket er blevet en naturlig Følge af, at der — hvad der i arkitektonisk Henseende maa anses for en Fordel — er tilvejebragt Gennemkørsel saavel gennem Rigsdagsfløjen som gennem Slotsfløjen.«

Fremdeles rejstes der ogsaa Betæneligheder ved den projekterede Søjledekoration af Hovedfaçaderne, der tilvejebragtes »ved at give Slottets favntykke Ydermure mod Slotspladsen og Ridebanen den dobbelte Tykkelse og paa det nye Murværk stille fritstaaende Søjler af huggen Sten«, noget der i teknisk og kunstnerisk Henseende stod i Modstrid med Gennemførelsen af Sidefaçaderne og Slotsgaardens Façader, hvor der hovedsagelig var anvendt Cement.

Endelig var der ogsaa nogen Tvivl om, at Bygningen, gennemført paa værdig Maade med Hensyn til Form, Soliditet og Materiale, kunde opføres for den ved Loven fastsatte Sum.

Det andet indleverede Projekt, mærket med en Krone, »som nok Arkitekterne i Kommissionen sætter mest Pris paa«*), skyldtes MARTIN BORCH, der havde løst Opgaven paa en ret fri Maade. Komiteen udtaler om dette Projekt:

»Det er ogsaa fra alle Sider erkendt, at det frembyder en virkningsfuld Gruppering, der tillader, at Mezzaninen bibeholdes, og dog er forenelig med en betydelig Reduktion af Slottets Volumen og, hvad der følger heraf, tillige en Reduktion af Bekostningen, medens samtidig en betydelig kunstnerisk Frihed i Behandlingen af Slottets Hovedfaçader er vundet, saa at man ikke behøver at indskrænke sig til en Omdekorering af de gamle Mure, men kan forbedre Forholdene og opnaa ny, hidtil savnede Virkninger. At Konkurrenten i det Ydre har benyttet Motiver fra vore Slotsbygninger fra forrige Aarhundrede, kan kun billiges, de ville passe til Bygningerne om Ridebanen, til vore hjemlige Byggesmaader og den givne økonomiske Begrænsning. Dog turde det være et Spørgsmaal, om ikke den valgte Stilart baade ude og inde, her og der har forledet til mere barokke Former end nødvendigt og ønskeligt. Paa den anden Side erkendes det fra alle Sider, at Rigsdagens Lokaler i dette Projekt hverken i det Ydre gøre sig gældende paa en tilfredsstillende Maade eller ere heldigt disponerede. Kuppelen midt paa Façaden staar ikke heldigt paa sin Underbygning og gør snarere Indtryk af et Portaarn end af Indgangen til en Fællessal for hele Rigsdagen. Alle Udvalgsværelser ligge for højt til Vejrs. Man savner de ønskede fælles Læse- og Konversationsværelser; Restaurationen og Bibliotheket ligge for fjernt og for ubekvemt. Stenograferne skulle helst være fælles for begge Rigsdagens Afdelinger.

Højesterets Lokaler synes at være anbragte, som sket er, i en særegen Fløj over mod Slotskirken for eventuelt at kunne udskilles af Projektet.«

Der fremsættes endnu nogle mindre Indvendinger mod enkelte Dispositioner i Kongeboligen, og navnlig bemærkedes det, at Riddersalens Beliggenhed midt i Façaden mod Ridebanen af praktiske Grunde var mindre heldig. Af Projektet gengives nogle Blade i Fig. 41—46.

*) Af et Brev fra D. DESSAU til THEOPHILUS HANSEN.

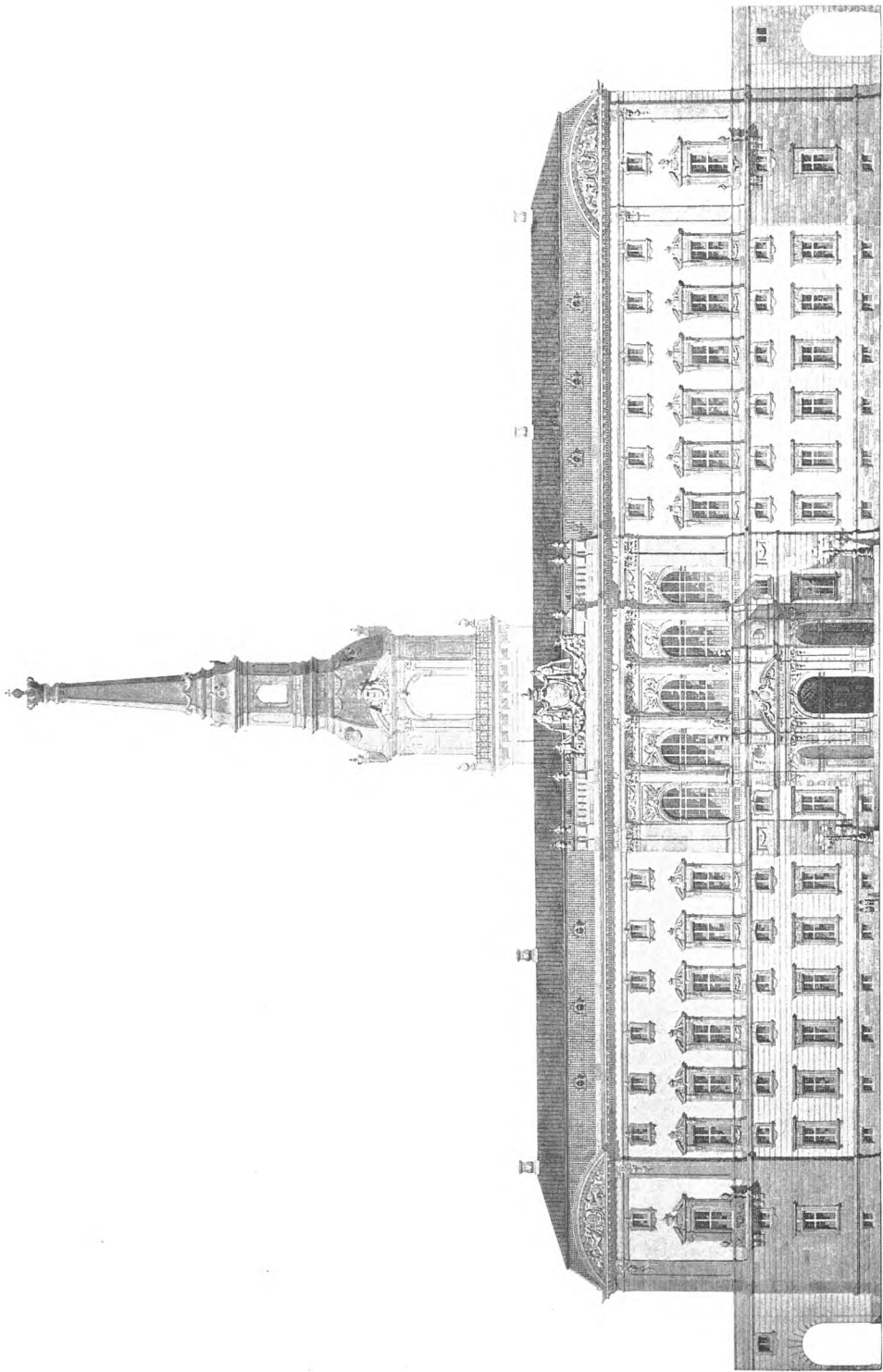

FIG. 41. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. SLOTTET SET FRA FREDERIKSHOLMS KANAL. ARCHITEKT MARTIN BORCH.

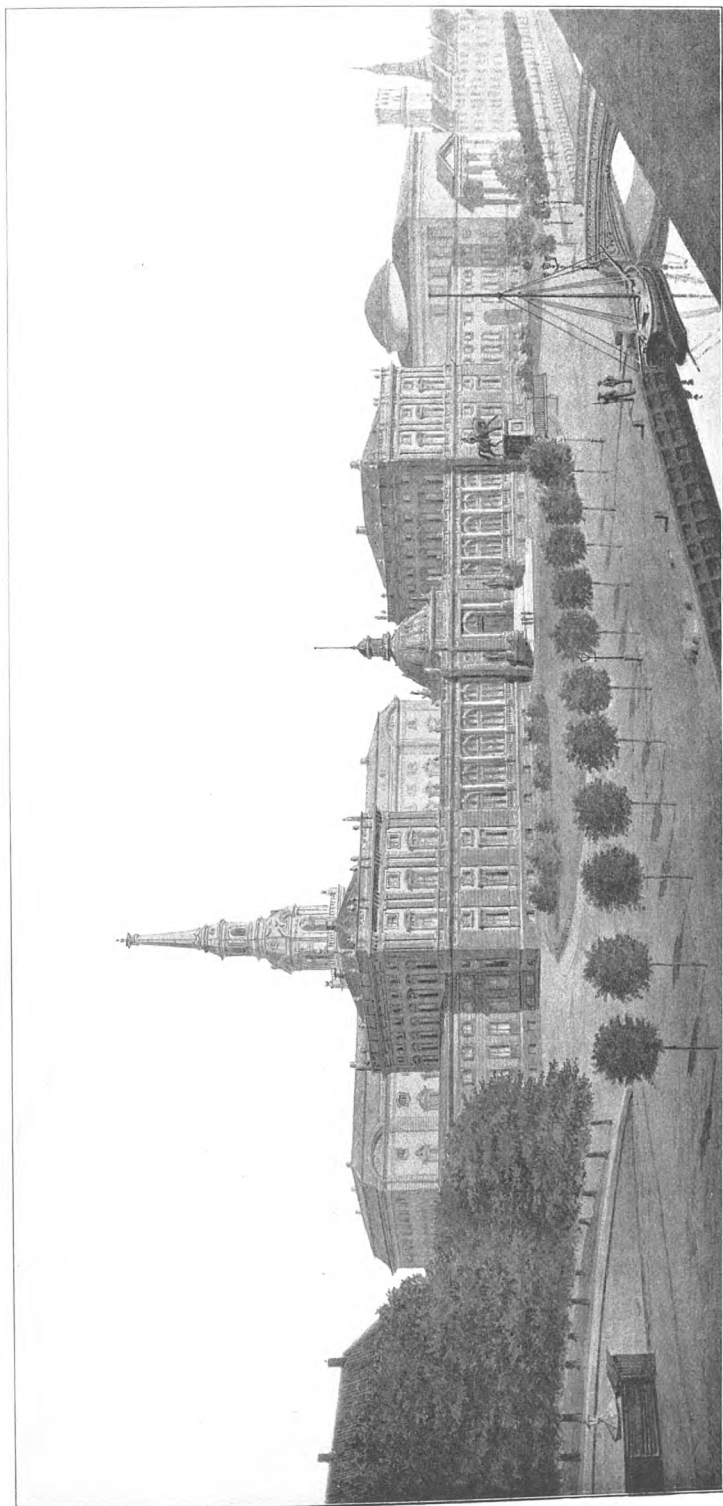

FIG. 42. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE, 1888. SLOTTET SET FRA GAMMELHOLM, ARCHITEKT MARTIN BORCH.

Hovedgrundtrækkene af Plananlægget (Fig. 43 og 44) vare, at Ridebanefløjen med Bevarelse af Indermurene mod Slotsgaarden og Genopførelsen af det gamle Slotstaarn, men med et betydeligt Fremspring ind paa Ridebanen, blev en 72 Alen dyb, til Kongebolig bestemt selvstændig Bygningsdel, der indeholdt 2 indvendige Gaarde, som i Dameetagen var overskaarne af Ovenlyskorridorer. Denne Bygningsdel havde Kælder, Dameetage, underste Mezzanin, Kongeetage, øverste Mezzanin og Mansardtag. Ridebanefaçaden fik 2 Endefremspring med buede Frontons, et stort Midtfremspring paa 5 Fag og en fremspringende Underkørsel, medens Façaden mod Slotsgaarden i sin Midte havde det noget fremspringende Slotstaarn, kronet med et højt, i en Pyramide med Kongekrone endende Spir (Fig. 41). Rigsdagsfløjen mod Slotspladsen beholdt mod denne den gamle Façadelinie, men byggedes betydeligt ind i Slotsgaarden, mod hvilken Midtpartiet fik Kælder, Dameetage og nederste Mezzanin, medens der mod Slotspladsen foruden Kælder kun fandtes Kælder og Dameetage, bag hvis høje, rundbuede Vinduer der laa et Entresolgulv i Højde med underste Mezzanins Gulv; Endepartierne med Dele af Sidefløjene vare derimod omdannede til Pavilloner med samme Etageinddeling som Kongefløjen og almindelige af Balustrader omgivne Tage.

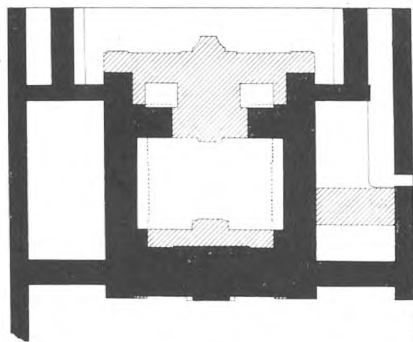

FIG. 43. CHRISTIANSBORG SLOT.
ARCHITEKT MARTIN BORCH.

Indgangspartiet midt i Façaden markeredes ved en Kupel med Lanterne og Spir (Fig. 42). — Disse tvende Bygningskomplekser forbandtes ved Resterne af Slottets gamle Sidefløje, der dog vare reducerede i Bredden ved Indrykning af de mod Slotsgaarden vendende Façader og i Profilet nedskaarne til samme Højde som Rigsdagsfløjens Midtparti. — Kommunikationsbygningerne bevaredes udvendig uforandrede og en ny Kommunikationsbygning — til Brug for Højesteret — lagdes bag store nordre Kommunikationsbygning. Den fik samme Etageinddeling som denne, dog saaledes at Midtpartiet i Façaden hen mod Thorvaldsens Museum, der gav

Lys til Højesteretssalen, fik tre store Vinduer, i Højde svarende til de to Vinduesrækker i Bygningens øvrige Partier.

Alle Murflader tænktes opførte med afskurede Mursten, Gesimser, Baand, Indfatninger etc. af Sandsten, Tagene dels af Tegl, dels af Kobber.

I Midten af *Rigsdagsfløjen* (Fig. 44 og 46) førte en udvendig Trappe til en kvadratisk Vestibule, i hvis Hjørner der laa Spiraltrapper til Mezzaninetagen og Budstuer, og bagved laa den ved Ovenlys belyste Fællessal omgivet af Gallerier i Mezzaninetagens Højde og med direkte Tilgange fra de to Things særlige Lokaler, af hvilke Landstingets laa hen mod Slotskirken, Folkethingets hen mod Ministeriebygningerne. Hver af disse med Ovenlys forsynede Sale var omgivet af Birum, over hvilke Tilhøregallerierne vare anbragte. Konge- og Diplomatlogerne laa paa Siden mod Slotsgaarden og havde Tilgang fra Gaardfaçadens Midtparti, hvorfra man ad en udvendig Trappe, gennem en Vestibule og ad to Sidetrapper kom til Kongesalonen over Vestibulen samt Forværelser, der førte til Logegangene i Mezzaninen; Referentlogerne laa i samme Galleri hen mod Sidefløjene og havde tilstødende Arbejdsværelser. Formandsstolene laa ligeledes nærmest Slotsgaarden, og Medlemspladserne vare ordnede i 2 resp. 3 hesteskoformede Rækker. Mellem Fællessalen og Mødesalene laa i Dameetagen Garderøber og Toilets, mod Gaarden til hver Side af Fællessalen 2 Ministerværelser og derefter 3 Værelser for hver af Formændene, mod Slotspladsen Medlemsfoyers. — I Folkethingets Hjørnepavillons Dameetage laa mod Slotspladsen 2 Konversations-

og Læseværelser, mod Kavalergaarden 2 Rum for Post- og Telegrafkontor, medens Resten optoges dels af Garderobes og Toilets, dels af en stor Vestibule og Trapperum. I Mezzaninen laa, foruden Referentværelserne, Toilets, Garderobes og Trapperum, 4 Stenografværelser mod Kavalergaarden og 2 Udvalgsværelser mod Slotspladsen. Beletagen optoges af Forsamlingsale og Finansudvalgets Værelser med tilhørende Birum, øverste Mezzanin af Udvalgs- og Forsamlingsværelser. — I Sidefløjens Dameetage laa mod Kavalergaarden 2 Arbejdsværelser og 2 Omklædningsværelser, mod Slotsgaarden 4 Værelser for Revisionsassistenter. I Mezzaninen fandtes Restaurationen og nogle disponible Rum. — Søndre Kommunikationsbygningens Dameetage indeholdt 2 Taleværelser, et stort

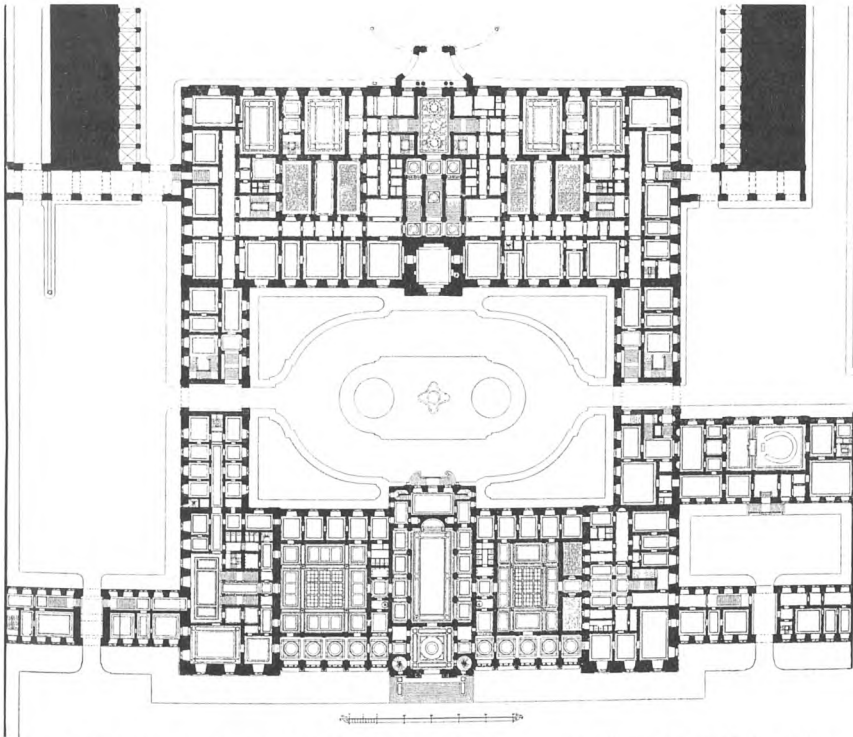

FIG. 44. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. PLAN AF DAMEETAGEN. ARCHITEKT MARTIN BORCH.

Omklædningsværelse samt syd for Zahlkammerporten Rigsdagens Bureau; Mezzaninen indeholdt 2 Udvalgsværelser, Arkivrum og Kassererkontor. Landstingets Hjørnepavillon, der ved 2 Lysgaarde var skilt fra Mødesalen, havde i Dameetagen mod Slotspladsen Tale- og Læseværelser, mod Prinds Jørgens Gaard 1 Værelse for Landstingssekretæren og 1 for Revisionsassistenter. Resten af denne Etage optoges af Omklædningsværelser, Toilets, Garderobes, Vestibule og Trapper. Underste Mezzanin indeholdt mod Lysgaardene 4 Stenograf- og 1 Budværelse, mod Prinds Jørgens Gaard 2 Buffetværelser og forøvrigt disponible Rum. I Beletagen fandtes Forsamlings- og Udvalgsværelser og i øverste Mezzanin Bibliothek og Statsrevision. — I nordre Kommunikationsbygningens Dameetage fandtes 1 Læseværelse og 1 Arbejdsværelse samt nord for Kirkeporten Bureauchefens Bolig, til hvilken der foruden Økonomilejlighed i Kælderen endvidere hørte 3 Værelser i Mezzaninen, som forøvrigt indeholdt et Post- og Telegrafkontor og nogle dispo-

nible Rum. — Tilgangene til Thingenes Lokaler var, foruden fra Fællessalen og dens Vestibule, fra Portene i Kommunikationsbygningerne ad brede Korridorer til Vestibulerne og Trapperne i Hjørnepavillonerne. — I Kælderen laa Restaurationskøkkenet i søndre Sidefløj, Trykkeriet mod Slotspladsen fra Fællessalen hen i søndre Kommunikationsbygning; Resten af Kælderrummene optoges af Varme- og Ventilationsanlæg samt Brændselsrum.

Kongeboligen (Fig. 44 og 45) optog foruden hele Ridebanefløjen og de to mindre Kommunikationsbygninger, Slottets lave Sidefløje hen til de i disse bragte nye Porte. Hovedadgangen var fra Ridebanen gennem den overdækkede Underkørsel ind til en stor Vestibule, paa hvis Sider der mod Ridebanen laa Vagtlokaler; derpaa fulgte Kongens og Dronningens officielle Trappeopgange, særlige Trapper til underste Mezzanin, Garderobes og i Baggrunden den store med Ovenlys forsynede Festruppe til Kongeetagen. Kongens Lejlighed laa i Dameetagen mod Ridebanen, Kavalergaard og Slotsgaard. Ad Trappen kom man til et Lakajgemak, der gav Adgang til 3 Jourgemakker; i det sydvestlige Hjørne laa Konseilsalen, og derpaa fulgte et tofags Værelse for den jourhavende Adjutant, Trappen ned til Buegangene, 3 Værelser for de kongelige Børn, 2 disponible Værelser og endelig ved den søndre Slotsport Hovedtrappen til underste Mezzanin. Fra denne Port førte en Korridor til Kongens Modtagelses- og Arbejds-værelser i Hovedfløjen mod Slotsgaarden, nemlig et Værelse for de Audiens-søgende, et Lakajgemak, et tofags Audiensgemak, 2 Kabinetter og Kongens Arbejds-værelse i Slotstaarnet. Bag det sidste Kabinet, med et Vindue mod Lysgaarden, laa Kongens private Forgemak, der ved en Korridor stod i Forbindelse med den officielle Adgang fra den store Vestibule, men ogsaa havde direkte Tilgang fra den første Repose paa Festrappen. De øvrige mod Lysgaarden vendende Rum optoges af Bitrapper, Lakajværelser, Toilets etc. — Ad Dronningens officielle Op-gang fra Vestibulen kom man til de mod Ridebanen vendende Værelser: Lakaj-gemak, et tofags Damegemak, et Kabinet, et tofags Musikgemak samt i Nord-vesthjørnet Dagliggemak. Derpaa fulgte mod Prinds Jørgens Gaard et tofags Ka-binet, Udgangen til lille nordre Kommunikationsbygning, 2 Værelser for konge-lige Børn, 2 for Kammerjomfruer, 2 disponible Værelser samt ved Porten i Nordfløjen en Hovedtrappe til underste Mezzanin. Fra Porten førte en Korridor op langs disse Værelser. I Hovedfløjen mod Slotsgaarden laa først Sovegemakket med tilhørende Toiletværelse, derpaa det tofags Spisegemak, et Kabinet, med bagved liggende Elevator og Anretningsrum, samt endelig Dronningens Biblio-tek, der stødte op til Kongens Arbejds-værelse i Taarnet. Bag Bibliotheket laa Dronningens private Forgemak svarende til Kongens, og Rummene om Lysgaarden vare benyttede paa lignende Maade som i Kongens Lejlighed. — De tværs over Lysgaarden førende Ovenlyspassager gave bekvemme kortere Forbindelser i Lej-lighederne, fra Jourgemak til Audiensgemak og fra Damegemak til Spisegemak.

I underste Mezzanin laa Overhofmarskallens Lejlighed mod Ridebanen, Prinds Jørgens Gaard og den nordlige Lysgaard, med Køkken og Pigeværelser i den lille nordre Kommunikationsbygning. Over Dronningens Værelser mod Slots-gaarden laa 3 Hofdameboliger, med Jomfruværelser og Pulterkamre mod Lys-gaarden; i Taarnet laa Kongens Haandbibliothek med et Kontor ved Siden af, og derpaa fulgte Dronningens Kabinetssekretariat samt Værelse for Kongens Kammerlakaj. — Mod Kavalergaarden laa Kongens Kabinetssekretariat, Værelser for den jourhavende Adjutant, mod Ridebanen Værelser for Adjutantstabens Chef og Overhofmesterindens Lejlighed, over Vestibulen Pulter- og Møbelkamre samt forøvrigt i Etagen Garderobes, Værelser for Gemakspiger etc., og i den lille søndre Kommunikationsbygning Værelser for de kongelige Børns Betjening.

I Kongeetagen (Fig. 45) førte Festrappen op til en Repose bag Slotstaarnet, hvorfra man gennem 2 tilstødende Lakajgemakker og 2 tofags Spillegemakker — alle med Vinduer mod Lysgaardene — kom til den i Ridebanefaçadens Midte liggende, 5 Fag store og op gennem øverste Mezzanin gaende Riddersal. For

dennes Ender, afsondrede ved Mure og Søjler, laa Bitrapper, Toilets og Gennemgangsrum, over hvilke sidste der i øverste Mezzanin var Tilskuergallerier. Ud mod Ridebanen laa mod Nord derfor 3 Souperværelser og et Kabinet, sydligt 2 Souperværelser og et Kabinet samt i Sydvesthjørnet en Spisesal. Mod Kavaler-gaarden laa den 5 Fag lange Appartementssal og mod Slotsgaarden 4 Kavaler-gemakker med bagvedliggende Tjener- og Toiletværelser. Fra det sidste Kavaler-gemak kom man til Trongemakket i Slotstaarnet og fra dette til et Audiens-gemak, der ved det ene Lakajgemak stod i Forbindelse med Festtrappen. — Resten af Etagen optoges af en fyrstelig Gæstelejlighed med Adgang fra nævnte Lakajgemak og Forværelser mod Lysgaarden. Mod Slotsgaarden laa et Lakaj-gemak, et tofags Modtagelsesværelse, et Kabinet, et Sovegemak med Paaklædnings-værelser og Bad i Nordøsthjørnet, samt derpaa mod Prinds Jørgens Gaard et

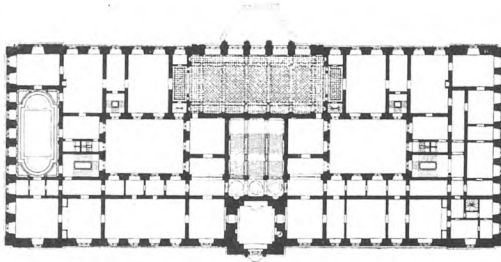

FIG. 45. PLAN AF KONGEFLØJENS KONGEETAGE.

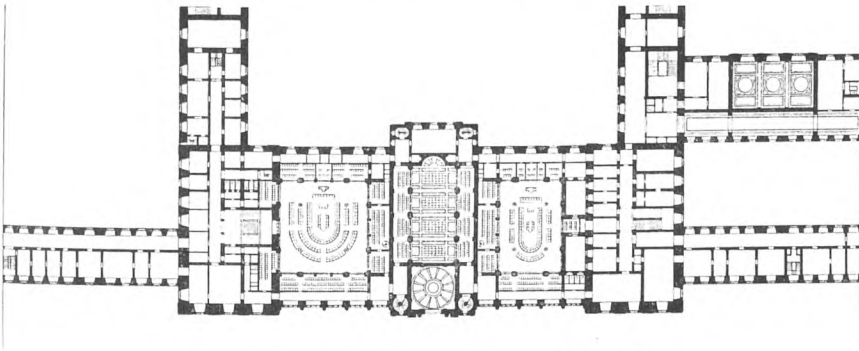

FIG. 46. PLAN AF RIGSDAGSFLØJENS MEZZANINETAGE.

PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. ARCHITEKT MARTIN BORCH.

Forværelse, et tofags Modtagelsesværelse, et Kabinet og et tofags Spisegemak, der stødte op til Souperværelserne mod Ridebanen.

I øverste Mezzanin fandtes Værelser for de kongelige Børn (mod Kavaler-gaarden), Gæsteværelser for Damer og Kavalerer (mod Prinds Jørgens Gaard), Civillisten og Statsinventariekommissionen (begge mod Slotsgaarden), Fourerkontor, Slotsforvaltning, Oldfruelejlighed, Tjenerværelser, Sølv- og Linnekamre etc.

I Kælderen fandtes dels den kongelige Økonomilejlighed og Betjentboliger, dels Varme- og Ventilationsanlæg samt Brændselsrum.

Det bør endnu bemærkes, at der ad Korridoren i Nordfløjens underste Mezzanin og en Korridor i den nye Højesteretsfløjs Mezzanin var direkte Forbindelse mellem Kongeboligen og Slotskirken.

Til Højesterets Lokaler (Fig. 44 og 46) var Adgangen gennem Kirkeporten og ad en i den bagvedliggende Gaard anlagt udvendig Trappe til en Vestibule,

hvorfra man gennem et Forværelse med Garderobe kom til den trefags Forsamlingsaal hen mod Slotskirken og det bagved liggende Læse- og Bibliotheksværelse. Dette gav Rettens Medlemmer Adgang til den gennem begge Etager gaende Retssal. For Publikum var Adgangen til denne fra Porten i Slottets Nordfløj, hvor en Trappe førte til en etfags Forsal med tilstødende Budstue, og gennem et Vindfang kom man til Retssalen. Fra Forsalen kom man ogsaa gennem en Entré til Justitiarii trefags Værelse med tilstødende tofags Værelse for Protokolsekretærene, og fra Trappen havde Adgang til de mod Slotsgaarden vendende 2 Værelser for Justitskontor og Justitssekretær. — I Mezzaninen førte Trappen til den førnævnte Kirkepassage, til Arkivrum op mod Kirken og til 2 Advokatværelser med de fornødne Birum. — I Kælderen var der foruden Varme- og Ventilationsanlæg 2 Boliger for Bude, deraf den ene i Slottets Nordfløj.

Det tredje af de indleverede Projekter var mærket O og udarbejdet af O. P. MOMME og L. F. OLESEN. I Skitseprojektet var Kongebolig og Rigsdag holdte som to adskilte Bygninger, men i det endelige Projekt vare de samlede til et Komplex, hvorom Komiteen bemærker:

»En vis Enhed og Helhed er bragt til Veje i Projektet, men man har om Fløjen mod Slotspladsen vistnok med Grund bemærket, at den som Appendix til Slotsfløjen er for høj og svær, som Rigsdagsfløj for uanselig. Midtpartiet med den firkantede Kuppel synes noget tungt og trykket, og de 2 Portaarne, med hvilke man har villet pryde Forbindelsesfløjene mod Slotspladsen, gøre en alt andet end heldig Virkning.

I Rigsdagsfløjen er Mezzaninen bevaret saavel som i Slotsfløjen, men begge Rigsdagssale ligge da ogsaa i Stueetagen og maa tage til Takke med det ikke heldige Sidelys. — Fællessalen er med en hel Del Udvalgsværelser kommen op i Beletagen, en hverken bekvem eller tiltalende Ordning.«

Der fremførtes derhos forskellige Anker over Placeringen af Rigsdagens Birum og over Dispositionen af Kongens og Dronningens Lejligheder, der vare afbrudte af Korridorer og Trapper. Imod Højesterets Lokaler fremførtes kun som væsentlig Mangel, at Justitskontoret var anbragt i Mezzaninen.

Af dette Projekt gengives nogle Blade i Fig. 47—51.

Architekterne havde — som ovenfor anført — i deres endelige Projekt samlet de to Komplexer til et Hele, dog saaledes at kun Kongefløjen mod Ridebanen over Kælder, Dameetage, underste Mezzanin og Kongeetage havde en øvre Mezzanin*) under Hovedgesimsen, der kronedes af en Balustrade med et bagvedliggende Mansardtag; Rigsdagsfløjen mod Slotspladsen havde derimod kun i Midtfremspringet en øverste Mezzanin, og Sidefløjene vare derhos for Størstedelen ligeledes nedskaaerne til Bjælkelaget over Kongeetagen samt dertil forsynede med lave, af Balustrader maskerede Tage. I Generalgrundridset (Fig. 47) viste Bygningskomplekset sig derfor vel som en Helhed, men i Perspektivet (Fig. 49) mere som to kombinerede Bygninger. Architekterne havde genopført den gamle Fløj mod Ridebanen med 2 Endefremspring og et i 2 Afsatser fremskudt Midtfremspring; Sidefløjene vare med smaa Ændringer bevarede, ligesom Slotspladsfløjen havde bevaret den gamle udvendige Façadeinddeling, Ædendens den mod Gaarden havde faaet en Midtudbygning. Kongefløjens Façade (Fig. 48) domineredes af det paa

*) Efter Vindueshøjden nærmest en lav øverste Etage. En Mezzanin kan efter gamle Regler ikke have Vinduer, hvis Højde overstiger Vinduesbredden.

de gamle Fundamenter genrejste Slotstaarn, Midtpartiet af Rigsdagsflojen (Fig. 49) markeredes ved en Kuppel med Lanterne og Spir; smaa Kupler vare anbragte over Portene i de store Kommunikationsbygninger. Foruden Adgangen til Rigsdagsflojen og Gennemkørslen under Kongeflojen var der i Sydflojen en treskibet Gennemkørsel og i Nordflojen 4 Adgange, 2 fra Slotsgaarden, 2 fra Prinds Jørgens Gaard. — Bygningen var tænkt opført med pudsede Murflader, de dekorative Led i Sandsten, de stejle Dele af Tagene med glaserede Tagsten, de fladere Tagpartier samt Kupler og Spir med Metaldækning.

I *Rigsdagsflojen* (Fig. 50 og 51) kom man fra Slotspladsen ind i en Vestibule, fra hvis Baggrund en stor Trappe — med underliggende Garderobe — førte op til de overliggende Etager. Paa hver Side af Vestibulen førte Korridorer og lave Trapper til Thingenes Mødesale, Landstingets hen mod Slotskirken, Folkethingets hen mod Ministerialbygningerne. Begge Sale laa ud mod Slotspladsen og gik op i underste Mezzanin, hvor der paa 3 Sider var anbragt Loger og Tilhøregallerier; Kongeløjerne, Hoflojerne og Diplomaterne, med tilhørende Saloner og Forværelser, laa hen mod Flojens Endepunkter, de reservede Loger hen mod Midtpartiet og Publikumsgallerierne samt Referentloger med tilhørende Birum paa Siden mod Slotsgaarden. (Tilgangene for Publikum vare ad Korridorer og Trapper fra Zahlkammer- og Kirkeportene.) — I Dameetagen fandtes mod Slotsgaarden i Midten Konversations- og Læseværelser, paa Siderne deraf Foyers (2, resp. 3 Fag), 2 Taleværelser og 2 Omklædningsværelser. 2 andre Taleværelser, 2 Budstuer samt Post- og Telegrafkontor laa ud mod Slotspladsen. I Endepartierne ud mod denne Plads laa: paa Landstingssiden 2 Ministerværelser og et Værelse for Landstingsssekretæren, — paa Folkethingssiden 3 Ministerværelser, medens Formændene havde Lokaler i de store Kommunikationsbygningers Dameetager hen til Portene. — Den sydlige Del af store søndre Kommunikationsbygning optoges saavel i Dame- og Mezzanin- som i Kælderetage af Bureauchefens Lejlighed; i den nordre Del var der i Mezzaninetagen, foruden 2 Værelser for Revisionsassistenter, nogle disponible Rum. — Den nordre Kommunikationsbygning optoges forøvrigt dels — i begge Etager og Kælder, Nord for Kirkeporten — af en disponibel Embedsbolig, dels — i Mezzaninetagen — af en mod Gaarden vendende Passage fra Slottet til Kirken, dels endelig — mod Slotspladsen — af et Toilet, en 3 Fags Forsamlingsaal og 2 Udvalgsværelser. — Af Nordflojen vare kun 3 Fag mod Prinds Jørgens Gaard indtagne til Rigsdagen, hvilke i Dameetagen optoges af Trapperum, Toilets og et enkelt Udvalgsværelse, i Mezzaninen dels af Trapper, dels af Diplomaternes Forværelser, dels af et 2 Fags Udvalgsværelse. — I Sydflojen strakte Rigsdagens Lokaler sig hen til den store Gennemkørsel og omfattede i Dameetagen foruden Trapperum 3 Værelser for Rigsdagens Bureau (ud mod Kavalergaarden) samt mod Slotsgaarden et 2 Fags Udvalgsværelse og et Toilettrum. I Mezzaninen laa — foruden Forværelserne til Hof- og Diplomaterne — Arkivet og et Værelse til Fremlægning af Sager. — Rigsdagens Restauration var anbragt i denne Mezzaninetage ud mod Slotspladsen — Midtpartiet af Rigsdagsflojens Kongeetage optoges af Fællessalen, der med sine Tilhøregallerier gik op i øverste Mezzanin. Af Sidepartierne optoges Rummene over Folkethingets Lokaler af Toilets, Arbejds-, Forsamlings- og Udvalgsværelser (Finantsudvalget mod Slotspladsen), paa Landstingssiden lige-

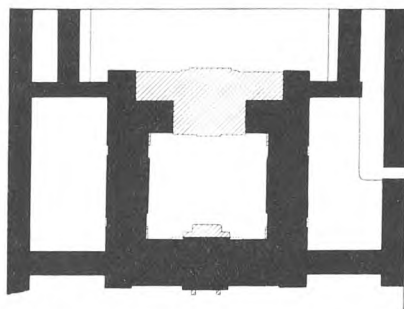

FIG. 47. CHRISTIANSBORG SLOT.
ARCHITEKTER O. P. MOMME OG L. F. OLESEN.

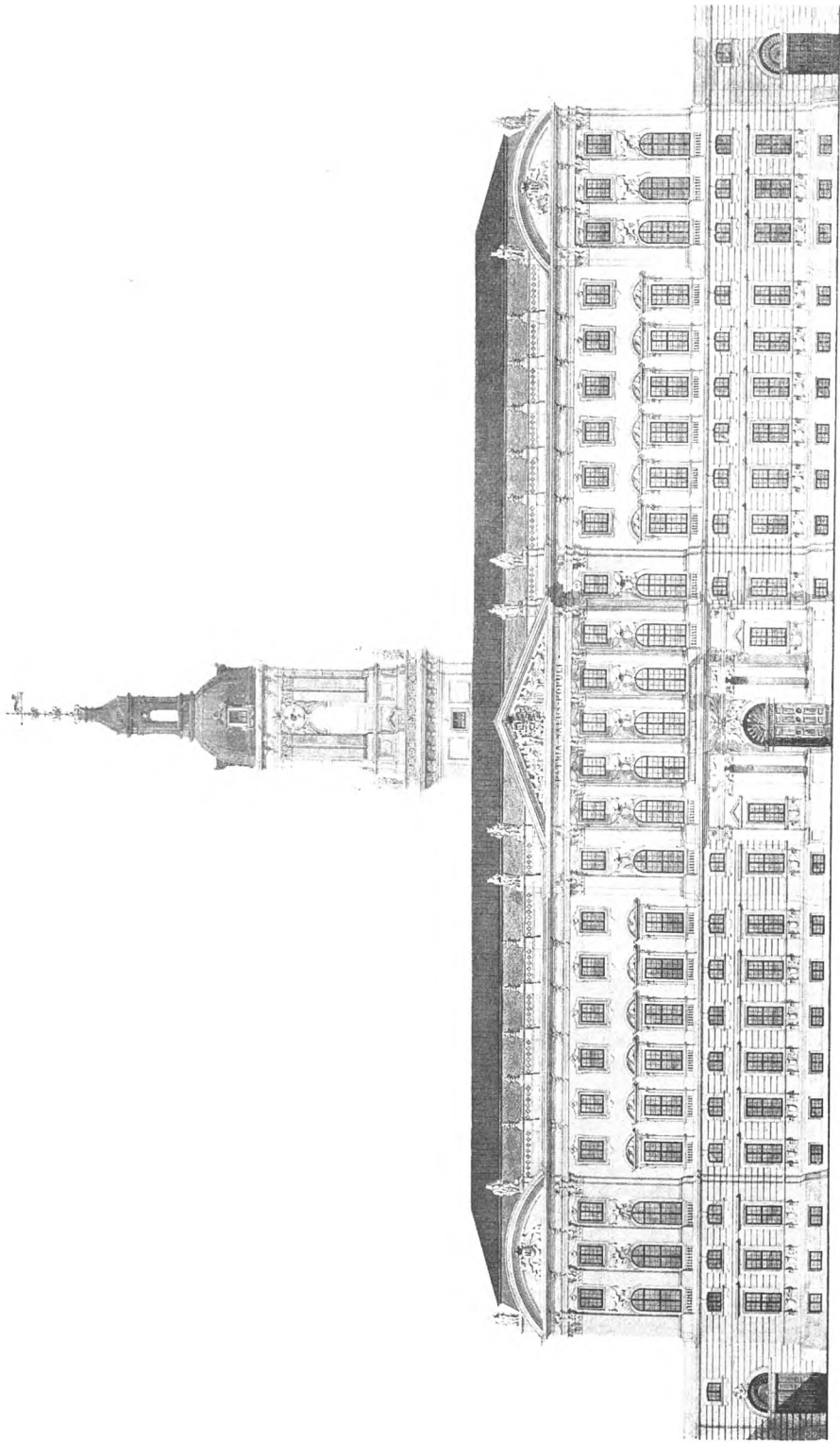

FIG. 48. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. SLOTTET SET FRA FREDRIKSHOLMS KANAL. ARCHITEKTER O. P. MOMME OG L. F. OLESEN.

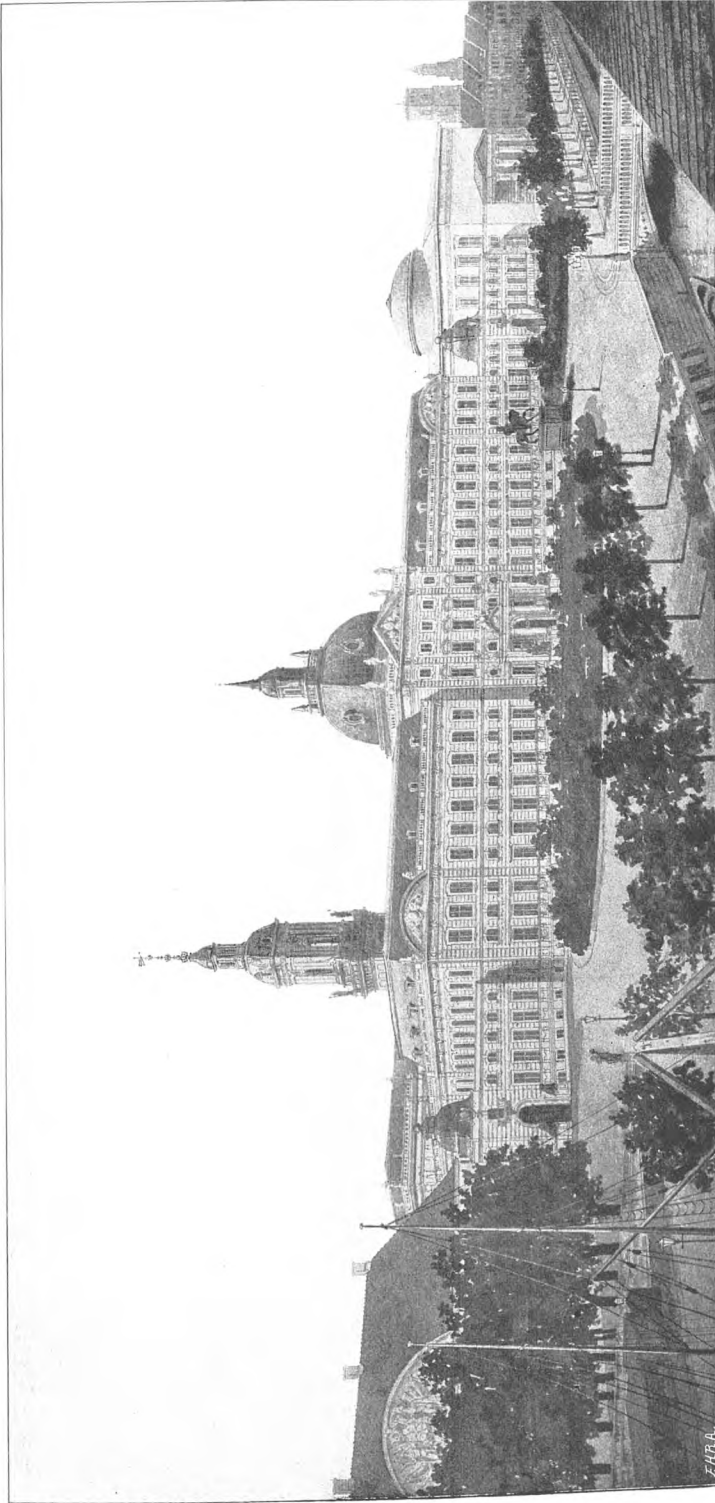

FIG. 49. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE, 1888. SLOTTET SET FRA GAMMELHOLM. ARCHITEKTER O. P. MOMME OG L. F. OLESEN.

ledes af Toilets, Arbejds-, Udvalgs- og Forsamlingsværelser, af Bibliotheket (mod Slotspladsen) og dels mod denne Plads, dels mod Prinds Jørgens Gaard af Statsrevisionen. — Loftsetagen optoges dels — i Midtpartiets øverste Mezzanin — af Fællessalen med dens Tilhøregallerier, dels — paa Siderne — af Tilgangene til disse og disponible Kvistrum. — I Kælderetagen var der i Kommunikationsbygningerne — foruden de til Embedsboligerne hørende Økonomilejligheder — Boliger for en Portner og et Bud, i Slotspladsfløjens søndre Parti Sætterier og Trykkerier, i den nordre Del Restaurationens Økonomilejlighed og forøvrigt Ventilations-, Opvarmnings- og Brændselsrum.

I *Kongefløjen* (Fig. 50 og 51) laa der i Dameetagens Midte en stor Vestibule, der ogsaa gik op gennem underste Mezzanin, og fra dens Midte førte Trapper og Korridorer med bagvedliggende Garderobes dels til Kongens og Dronningens daglige Værelser, dels til de to store Festrætter, der gik op gen-

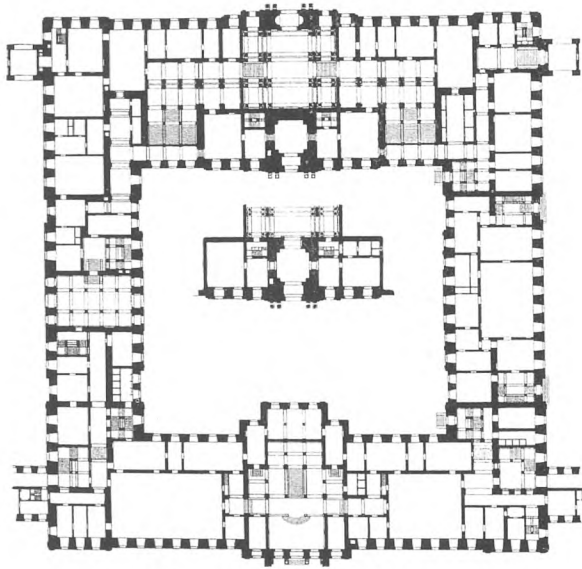

FIG. 50. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. PLAN AF DAMEETAGEN. ARCHITEKTER O. P. MOMME OG L. F. OLESEN.

nem hele Bygningens Højde. Midtpartiet mod Slotsgaarden var ved et Mellemgulv afdelt i 2 Etager, hvoraf den underste indeholdt en Gennemkørsel og paa Siderne af denne Vagtlokaler (se den i Fig. 50 i Slotsgaarden indtegnede Brouillon). — Kongens Lejlighed laa mod Ridebanen og Prinds Jørgens Gaard. Fra den nordre Trappe i Vestibulen kom man til et Lakajgemak, 2 Værelser for den jourhavende Adjutant, et tofags Jourgemak og en tofags dyb Audienssal. Fra lille nordre Kommunikationsbygning gav en særlig Trappe Adgang for de Audienssøgende ved Ugeaudienserne, og ved Siden af den laa i Endefremspringet mod Ridebanen endnu et Værelse for Adjutant *du jour* og et Lakajgemak. Paa den anden Side af Trappen laa mod Prinds Jørgens Gaard et tofags Jourgemak, en tofags Konseilsal og 2 disponible Værelser. En Korridor i Hovedfløjen mod Gaarden forbandt disse Værelser med et tofags Forgemak, et Kabinet, Kongens Arbejdsværelse i Slotstaarnet, endnu et Kabinet og et tofags Bibliotheksværelse. Dette stod ved en anden Korridor mod Gaarden i Forbindelse med Soveværelset og Dronningens Lejlighed. Denne sidste laa dels mod Ridebanen, dels mod

Kavalerigaarden og bestod, regnet fra Vestibulen, af et Lakajgemak, et Kabinet, et tofags Damegemak, endnu et Kabinet, et tofags dybt Dagliggemak og en tofags Musiksal. Mod Kavalerigaarden kom først et tofags dagligt Spisegemak med Anretningsværelse, et tofags Sovekammer med Toilets, Garderobes og Badeværelser paa Siderne samt endelig hen mod Porten i Sydflojen et Lakajgemak ved Siden af Dronningens private Opgang, der førte dels til en Bitrappel, dels til det private Forgemark mod Slotsgaarden. — I nordre Kommunikationsbygning laa Fourerkontoret, i den søndre Værelser for Slotsforvaltningen og Statsinventariekommissionen.

Underste Mezzanin indeholdt mod Ridebanen og Prinds Jørgens Gaard samt i nordre Kommunikationsbygning en Lejlighed for Overhofmarskallen, i Nordflojen Kongens Kabinetsskretariat og Civillistens Kontorer. — I Hovedflojen mod Slotsgaarden laa Haandbibliotheket samt Kongens Tjenerværelser, i Sydflojen Overhofmesterindebolig, 3 Hofdameboliger, Værelser for Dronningens

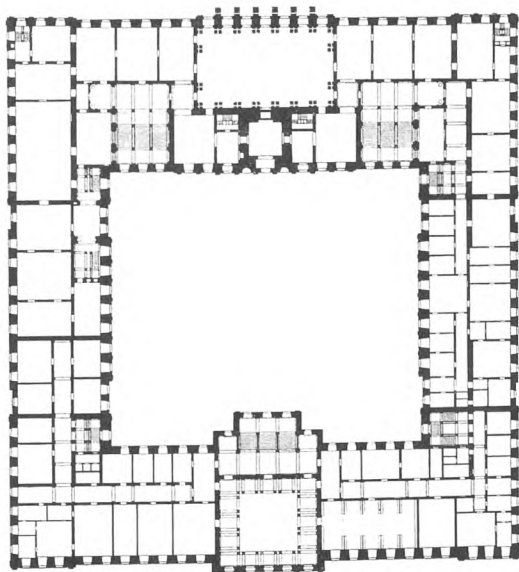

FIG. 51. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. PLAN AF KONGEETAGEN. ARCHITEKTER O. P. MOMME OG L. F. OLESEN.

Betjening etc. I den søndre Del af Hovedflojen laa Værelser for Adjutantstabens Chef, Dronningens Kabinetsskretariat samt Sølv- og Linnedkammer, i søndre Kommunikationsbygning Oldfruens Lejlighed.

Festtrapperne førte i Kongeetagen (Fig. 51) til Korridorer i Hovedflojens Længderetning, og derfra kom man ind i den 7 Fag lange, op gennem øverste Mezzanin gaaende Riddersal mod Ridebanen. Paa dens nordre Side laa 4 Souperværelser med tilhørende 2 Anretningsrum (mod Prinds Jørgens Gaard), medens der paa den sydlige Side mod Ridebanen laa en Række Kavaleriemakker, mod Kavalerigaarden Appartementssalen paa 5 Fag samt 3 Spisesale, hvis tilhørende Anretningsrum laa mod Slotsgaarden. I Slotstaarnet laa Trongemakket, der ved 2 Kabinetter paa Siderne forbandtes med et Souperværelse og en Audienssal. — Den nordlige Festtrappe førte tillige til den fyrstelige Gæstelejlighed i Nordflojen med et Lakajgemak ved Siden af Trappen. Mod Slotsgaarden laa 4 Kavalerigæsteværelser, et tofags Forgemark og 5 Damegæsteværelser, mod Prinds Jørgens Gaard et tofags Spisegemak, et Forgemark, en tofags Modtagelsessalon, 2 Kabinetter,

endnu en tofags Modtagelsessalon og endelig et tofags Sovegemak med tilhørende Paaklædnings- og Badeværelser.

I øverste Mezzanin, der kun strakte sig over Ridebanefløjen og et Fag af hver Sidefløj, fandtes dels Værelser for de kongelige Børn, dels disponible Aftrædelsesværelser, og i Tagetagen laa Værelser for Betjening, Kongens Garderobe samt Møbel-, Linned- og Pulterkamre.

Højesteret laa i Nordfløjens Dameetage (Fig. 50) med to Indgange — henholdsvis for de Tilforordnede i Retten og for Publikum — fra Prinds Jørgens Gaard. Fra den for Publikum bestemte Indgang (nærmest Kirkeporten) kom man ind i en tofags Forsal, og derfra til den 4 Fag lange Retssal, bag hvilken der laa et tofags Værelse for Assessorerne. Den for disse bestemte Opgang førte til et Garderobeværelse, et tofags Læse- og Bibliotheksværelse, 2 tofags Værelser, henholdsvis for Protokolsekretærene og for Justitiarius, en Budstue og 2 Advokatværelser, alle mod Slotsgaarden. Justitskontoret, Justitssekretærens Værelse og Arkivet laa i underste Mezzanin ud mod Prinds Jørgens Gaard.

Det fjerde til den endelige Konkurrence indleverede Projekt, mærket F. R., skyldtes H. C. AMBERG. Om dette, hvoraf nogle Blade gengives i Fig. 52—57, udtaler Komiteen bl. a.:

»Den anvendte Barokstil maa vel siges snarere at gøre et noget stift og tørt end gratiøst og flot Indtryk, navnlig er Midpartiet mod Slotspladsen blevet tungt og uheldigt, maaske som en Følge af Konkurrentens iøvrigt anerkendelsesværdige Stræben efter at bevare saa meget af Ruinen som muligt. Ogsaa Mezzaninen er bevaret i begge Bygninger. Da Konkurrenten imidlertid indsaa, at det ikke gik an at lægge Rigsdagssalene op i Beletagen, har han ment at kunne komme udover denne Vanskelighed ved at sænke Salenes Gulv til Mezzaninens Niveau og at omdanne alle Vinduesforbygningerne i denne Etage til smaa lukkede Kabinetter i umiddelbar Forbindelse med Salene. Rent bortset fra de æstetiske Betænkeligheder, som et slikt Arrangement kunde have, bliver Følgen, at medens Formands- og Ministerværelser, Konversations- og Læseværelser komme i Mezzaninen, optages Beletagen af Forværelser m. v. til Tilhørere, Referenter, Avisbude o. s. v.«

Endelig fremføres forskellige Erindringer om Placeringen af enkelte Lokaler i Slottets tre Hoveddele.

Som det vil ses af Fig. 52—54 havde Architekten genopført Slotsfløjen mod Ridebanen med tilhørende Taarn, og han havde i Façaden mod Slotspladsen omdannet Endefremspringene til Taarne, rykket Midpartiet noget frem og mod Slotsgaarden tilføjet en Udbygning til Trapperum etc. Sidefløjene vare gennembrudte, saaledes at Bygningskompleksets to Hoveddele fremtraadte som selvstændige Bygninger, kun forbundne med lave Gitterhegn. Rigsdagsfløjen havde foruden Kælder, Dameetage og underste Mezzanin en Kongeetage, medens Slotsfløjens Midparti dertil endnu havde en øverste Mezzanin. Ved den kunstneriske Udstyrelse var i høj Grad benyttet Motiver fra Christian VI's Slotsbygning. Murfladerne vare tænkte pudsede, de dekorative Led af Sandsten, de stejlere Tagflader af glaserede Sten, de fladere Tagdele med Kobberdækning; Taarnene skulde dækkes med Kobber, her og der forsynet med nogen Forgyldning.

I *Rigsdagsbygningen* (Fig. 55 og 57) førte Porten fra Slotspladsen ind i en stor Vestibule (A), bag hvilken en Hovedtrappe (B) gik op til underste Mezzanin, hvorfra gennemgaaende Korridorer (C) løb gennem hele Bygningskomplekset. Midpartiet mod Slotspladsen optoges i denne Mezzanin og Kongeetagen af Fællessalen (D) med omgivende Gallerier, deraf et stort amfiteatralsk Galleri

paa Bagsiden, og hertil horte 2 Værelser for Fællesudvalg (E). Paa Siderne af denne Sal med Tilgange fra Korridorerne gennem Foyers (H) laa de to Things Lokaler, Landstingssalen (F) hen mod Slotskirken, Folkethingssalen (G) mod Ministeriebygningerne. I begge Sale, der gik op gennem Kongetagen og havde Ovenlys, vare Medlemspladserne anbragte i hesteskoformede Rækker, Vinduesfordybningerne i Mezzaninen omdannede til smaa lukkede Kabinetter og Tilhøregallerier anbragte over Udenomslokalerne paa de to Sider, medens Logerne for Kongehuset, Hoffet og Diplomaterne laa paa den tredie Side bag Formandsstolene, med bagvedliggende Forværelser og Saloner, selvstændige Trappeanlæg (J) og Tilgange til disse fra Døre i Sidefløjenes Gavlpartier, lige ved Jorden. Mod Slotspladsen laa i Mezzaninen Ministerværelser (K) og Formandsværelser (L), mod Slotsgaarden og Sidegaardene andre Formandsværelser (L), Værelser for Landstingssekretæren (M), Revisionsassistenter (N) og Udvalgsværelser (O) samt de fornødne Garderobes, Budstuer og Toilets. I nordre Kommunikationsbygning Mezzanin laa Læse- og Konversationsværelser (P) for Landstinget og Rigsdagens Bibliothek (Q), i søndre Kommunikationsbygning Folkethingets Læse- og Konversationsværelser (P), et Forsamlingsværelse (R), et Taleværelse (S) og et Værelse for Enkeltarbejde (T). — I Kongetagen fandtes — foruden Forrummene

til Konge- og Diplomatalogerne — mod Slotspladsen mellem de tre Sale Værelser for Referenter, i nordre Sidefløj et Udvalgsværelse og Statsrevisionens Lokaler, i den søndre et Værelse for Enkeltarbejde og 2 Udvalgsværelser. — I Dameetagen fandtes saavel mod Slotspladsen som mod Gaarden Udvalgsværelser (O), Forsamlingsværelser (R) og Taleværelser (S), mod Slotspladsen derhos Finansudvalget (U), mod Gaarden Rigsdagens Bureau (V), Post- og Telegrafkontoret (X), Restaurationen (Y) samt endelig de fornødne Omklædnings- og Toiletrum. I Kommunikationsbygningerne laa Stenografværelser (Z), i den nordre derhos

nogle Rum for Bibliotheket (Q), i den søndre Bureauchefens Embedsbolig (Æ) med Økonomilejlighed og Tyendeværelser i Kælderen. — Denne optoges forøvrigt af Trykkeriet, Restaurationens Økonomilejlighed, Varme- og Ventilationsrum med Brændselskamre og delvis af disponible Rum.

Bag Midten af *Slotsbygningens* (Fig. 55 og 56) Façade mod Ridebanen laa en stor, treskibet Vestibule (1), hvorfra der gennem Slotstaarnet var Udkørsel til Slotsgaarden, og paa den ene Side ud mod Ridebanen laa i Dameetagen Vagtlokalerne (2). Majestæternes Lejlighed laa i den søndre Del af Hovedfløj og i den tilstødende Sidefløj. Man kom fra Vestibulen og Taarnpassagen ad Trapper til Kongens Lakajgemak (3) mod Slotsgaarden og derfra gennem 2 Jourgemakker (4) til Audiensgemakket (5), der efterfulgtes af Konsejlsalen (6). Derefter kom Kongens Arbejdsværelse (7) og Kabinet (8) samt 2 disponible Værelser (9). — Trappen fra Vestibulen førte ligeledes til Dronningens Lakajgemak (10) mod Ridebanen, og derpaa fulgte i Række Damegemak (11), Kabinet (12), Musiksal (13), Dagliggemak (14) og Bibliothek (15). Denne Suite fortsattes mod Kavalergaarden med et Kabinet (16), Spisegemak (17) med tilhørende Anretningsrum og Elevator, 2 disponible Værelser (18, 19), Dronningens Toilet (20), Sovegemakket (21), Kongens Toilet (22) og et Kabinet (23).

I underste Mezzanin laa der over Vestibulen Møbel- og Pulterkamre, i Taarnet Herretoilet. Den nordlige Del af Hovedfløj samt lille nordre Kommunikationsbygning dannede Overhofmarskallens Lejlighed, medens nordre Sidefløj

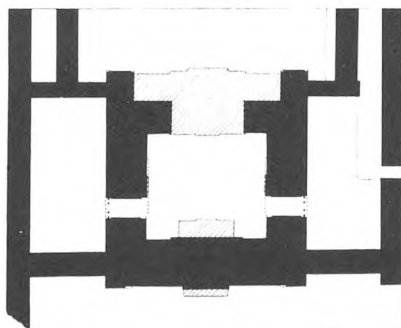

FIG. 52. CHRISTIANSBORG SLOT.
ARCHITEKT H. C. AMBERG.

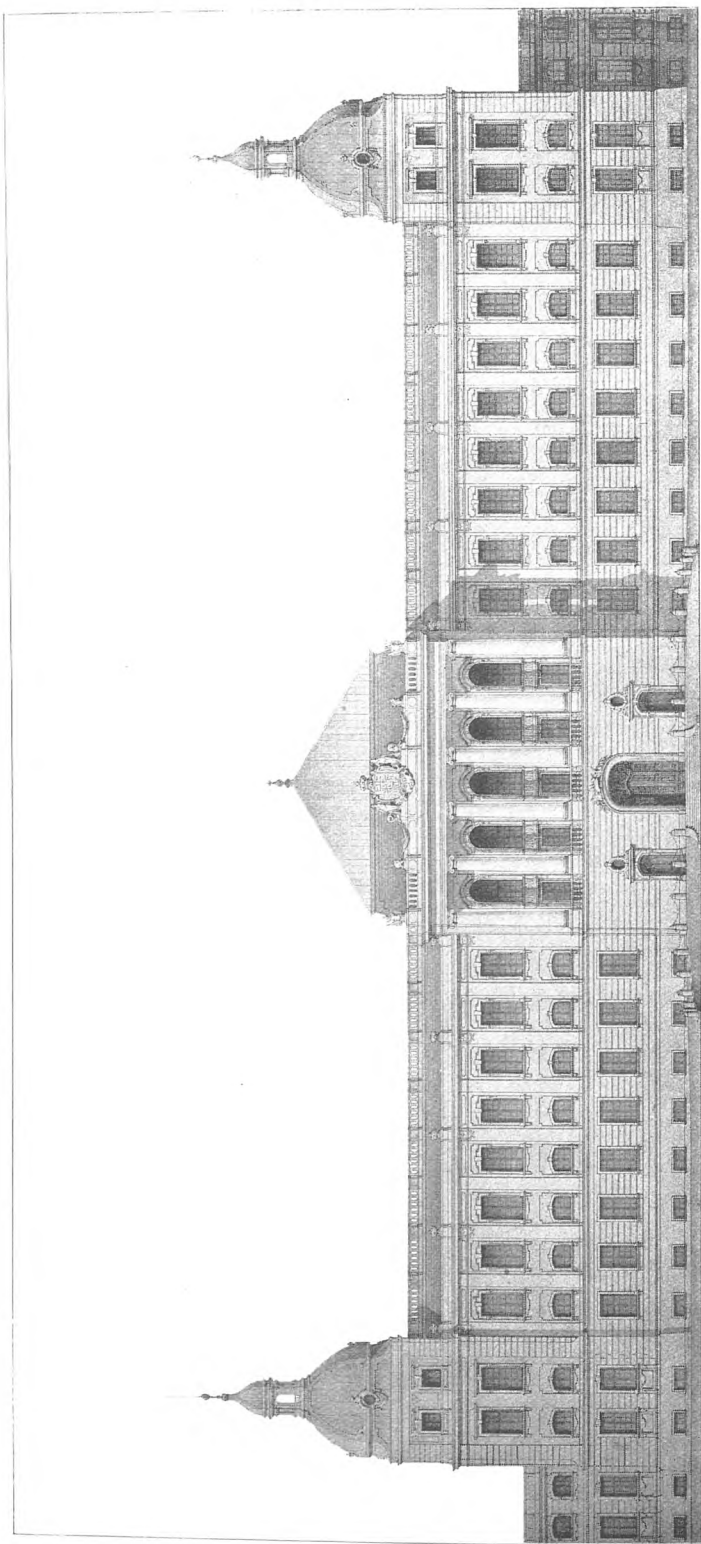

FIG. 53. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. FAÇADE MOD SLOTSPLADSEN. ARCHITECT H. C. AMBERG.

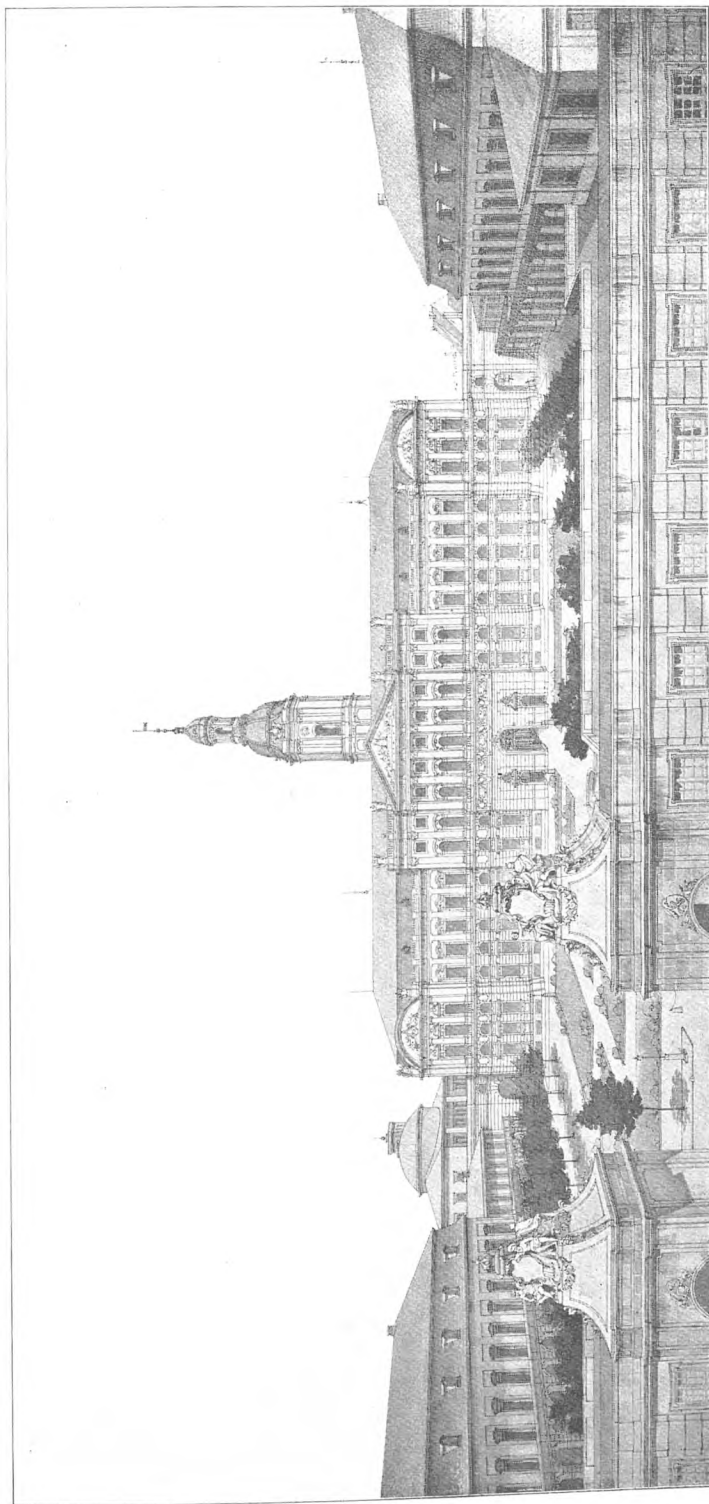

FIG. 54. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. SLOTTET SET FRA FREDERIKSHOLMS KANAL. ARCHITEKT H. C. AMBERG.

optoges af Kavalere- og Damegæsteværelser samt 3 Hofdameboliger med Jomfru- og Tjenerværelser. Den sydlige Del af Hovedfløjen rummede mod Ridebanen Kongens Haandbibliothek og Dronningens Kabinetssekretariat samt forøvrigt Solv- og Linnedkamre og disponible Afrædelsesværelser. I den sydlige Sidefløj havde Chefen for Adjutantstaben, den jourhavende Adjutant og Kongens Kabinetssekretariat Plads mod Slotsgaarden, medens de kongelige Garderobes samt Værelser for Kammertjenere og Kammerjomfruer laa mod Kavalergaarden. — Lille søndre Kommunikationsbygning omfattede Fourerkontoret samt Boliger for Oldfruen og enkelte andre Betjente.

Fra Vestibulens Nordside kom man dels til Herre- og Damegarderobes og Toilets (24) i Dameetagen, dels til Festrappen (25), der førte op i Kongeetagen. Trappen udmundede i et Lakajgemak (26), anbragt i Slotstaarnet, og herfra kom man gennem en Suite Kavalergemakker (27) dels mod Slotsgaarden, dels mod

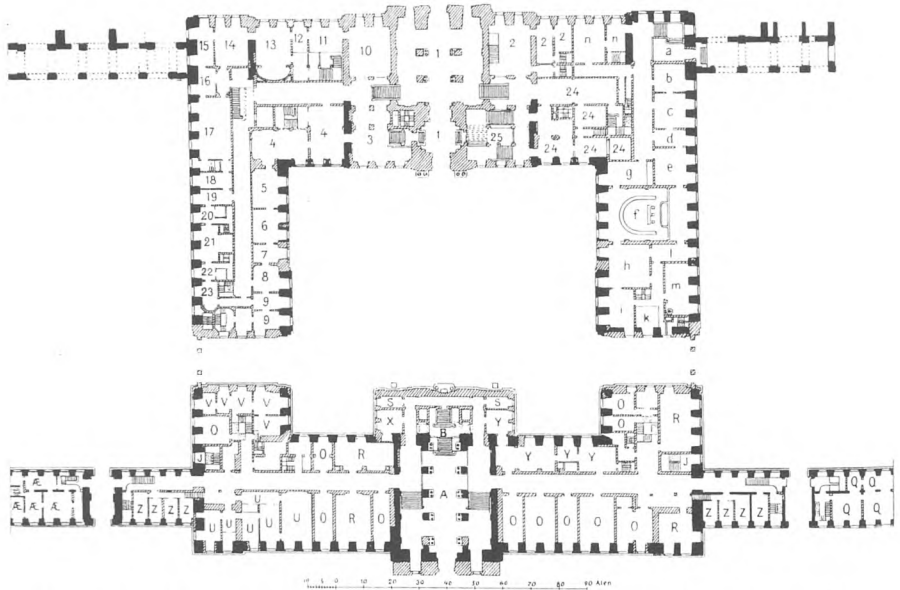

FIG. 55. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. PLAN AF DAMEETAGEN. ARCHITEKT H. C. AMBERG.

Kavalergaarden til Audiensgemakket (28) og Trongemakket (29), dette sidste i Bygningens Sydvesthjørne, hvortil der sluttede sig 2 Kavalergemakker (30) mod Ridebanen. Alle disse Gemakker omsluttede Appartementssalen (31), der belystes med Ovenlys. Bag den laa et Anretningsrum (32) med Elevator. Fra denne Sal, fra Kavalergemakkerne (30) og fra Lakajgemakket (26) var der Adgang til den store, op gennem øverste Mezzanin gaende Riddersal (33) med 9 Fag Vinduer mod Ridebanen. Herefter fulgte 3 Souperværelser (34) og 2 Spisesale (35), deraf den ene med Ovenlys, et Anretningsrum (36) med Elevator og et Lakajgemak (37), der fra Spisesalene førte tilbage til Riddersalen. — Hovedparten af sydlige Sidefløj (samt den tilsvarende Del i øverste Mezzanin) optoges af Værelser for de kongelige Børn og deres Betjening (38). — I den nordlige Sidefløj laa den fyrstelige Gæstelejlighed. Fra Festrappen førte en Passage (39) dels hen til 2 Damegæsteværelser (40), dels til et Lakajgemak (41) med Ovenlys, hvorfra en, ligeledes med Ovenlys forsynet Korridor løb ned gennem Fløjen. Om disse Forbindelsesrum grupperedes Forgemakker (42), Modtagelsesværelser (43), Kabinetter (44), Sovgemak (45) med tilhørende Toilets (46), Badeværelser

(47) og Garderobe (48) samt Spisegemakket (49) med Anretning (50). — Efter et alternativt Forslag laa Appartementssalen i Nordvesthjørnet med 3 Fag mod Ridebanen, 5 Fag mod Prinds Jørgens Gaard, Riddersalen i Sydvesthjørnet med 3 Fag mod Ridebanen, 7 Fag mod Kavalergaarden, og den øvrige Del af Festlejligheden optoges af Audienssal og Trøngemak (begge mod Ridebanen), Kavalergemakker, Spisegemakker og — langs gennem Fløjens Midtparti — et Galleri, der ligesom 2 af Gemakkerne havde Ovenlys.

I øverste Mezzanin fandtes, foruden en Del af de kongelige Børns Lejlighed, Gæsteværelserne, de til den fyrstelige Gæstlejlighed hørende Betjentværelser samt forskellige Betjent- og Økonomirum, medens Kælderen optoges af Kongehusets og Overhofmarskallens Økonomilejligheder.

For Civillistens Kontorer, Statsinventarikommissionen og Slotsforvaltningen var der tænkt indrettet Lokaler i det nedlagte Hoftheaters Rum.

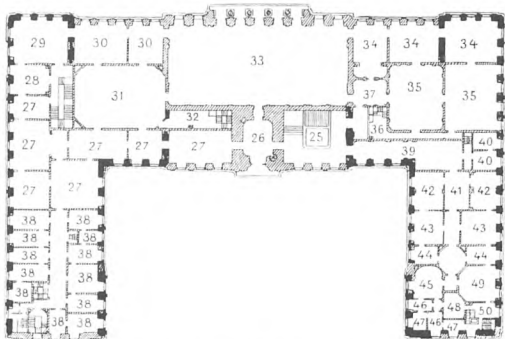

FIG. 56. PLAN AF KONGEFLOJENS KONGEETAGE.

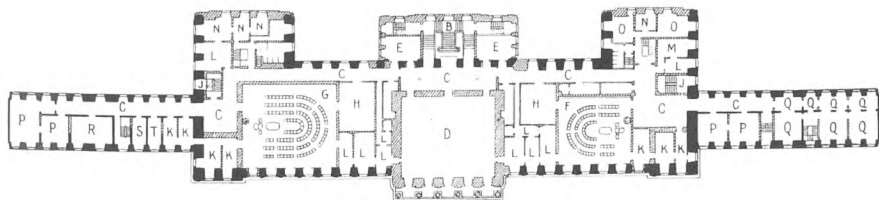

FIG. 57. PLAN AF RIGSDAGSFLOJENS MEZZANINETAGE.

PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. ARCHITEKT H. C. AMBERG.

Højesteret havde sin Plads i Kongeborgens Nordfløj (Fig. 55) med Indgang fra lille nordre Kommunikationsbygning. Man kom herfra ind i en Vestibule (a) med et Trappeanlæg til en lang Korridor og gennem denne forbi Justitssekretærens Værelse (b), Justitskontoret (c), Budstuen (d) til et Forværelse for Publikum (e) og fra dette til Retssalen (f), der havde 3 Fag Vinduer paa hver Side. Paa den ene Side laa Justitiarii Værelse (g), paa den anden Forsamlingsværelset (h), Læseværelset (i), Garderoben (k), Protokolsekretærens Værelse (l) og Arkivet (m), hvilket sidste ogsaa havde et Rum i en Entresol over Garderoben, med Tilgang ad en i Arkivet anbragt Spiraltrappe. For Advokaterne fandtes 2 Værelser (n) mod Ridebanen. — I Kælderen, med Vinduer mod Prinds Jørgens Gaard, laa 2 Boliger for Rettens Bude.

Det sidste til Konkurrencen indleverede Projekt, mærket ved en Cirkel med et deri indskrevet, af Cirkelsegmenter dannet Kors, skyldtes LUDVIG H. KNUDSEN og G. STEENBERG. Om dette Projekt bemærker Komiteen:

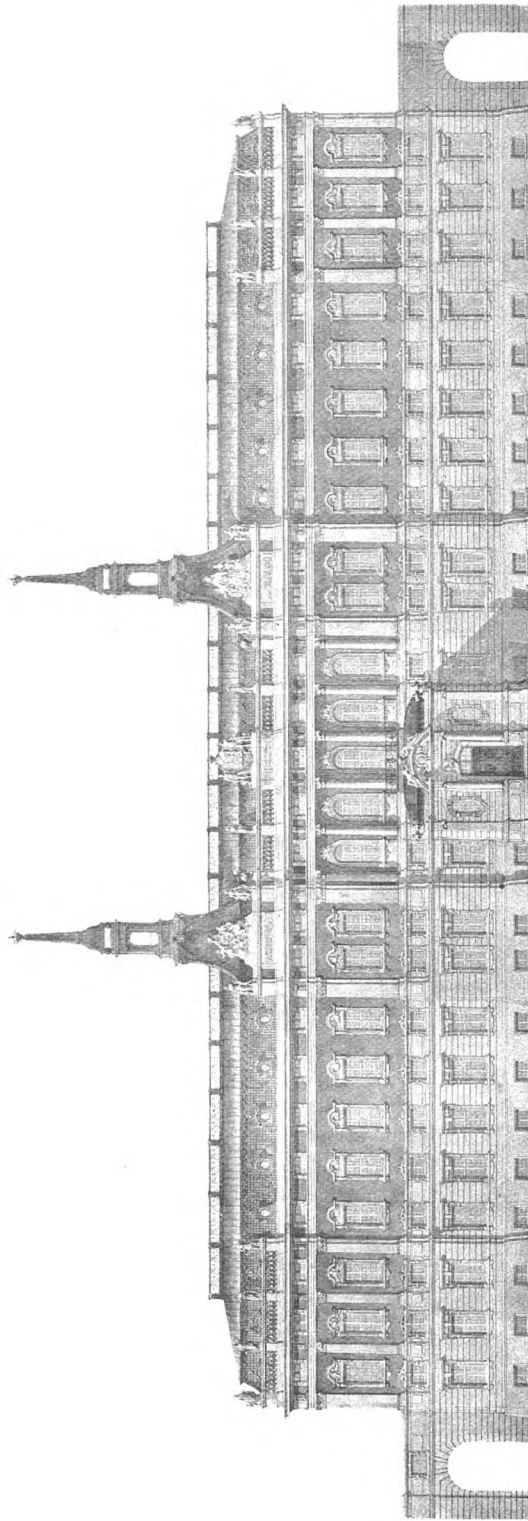

FIG. 58. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. FACADE MOD RIDERANEN. ARCHITEKTER L. H. KNUDSEN OG G. STEENBERG.

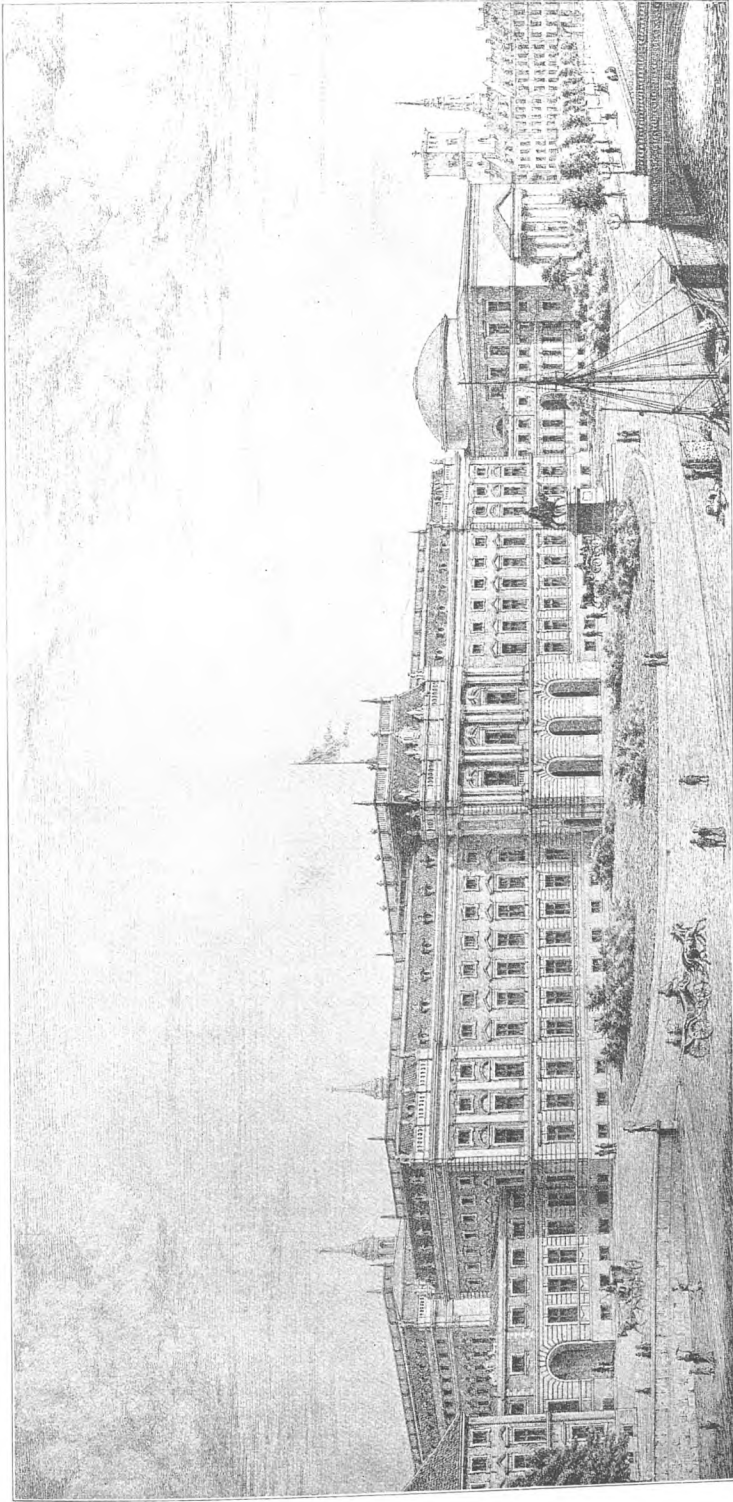

FIG. 59. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE, 1888. SLOTTET SET FRA GAMMELHOLM. ARCHITEKTER L. H. KNUDSEN OG G. STEENBERG.

»Mezzaninen er bortfalden i Rigsdagsfløjen, men beholdt i Forbindelsesfløjen mod Slotspladsen, hvilket bliver end mere paafaldende ved den Beklædning med røde Sten, som Slottets øvre Etager have faaet, og hvorved det jo vilde skille sig saavel fra Bygningerne om Ridebanen som fra Slotskirken. Façaden mod Slotspladsen gør et tungt Indtryk med deres brede, svære Midtparti, i hvilket der var anbragt en Underkørsel. Slottets Midtparti, flankeret af 2 smaa Taarne, har maaske til Hensigt at hjælpe paa Højdeforholdene. Dette er ikke lykkes, og Taarnene indbyde til uheldige Sammenligninger med Pavillonerne ved Marmorbroen. — Riddersalen . . . burde hellere have ligget mod Nord. — Højesteret gør sig ikke gældende i Slotsbygningens Ydre, men Lokalerne ere iøvrigt ikke uheldigt ordnede undtagen Arkivet.«

Desuden fremsattes forskellige Anker mod Detailler i Projektet. Af dette Projekt gengives nogle Blade i Fig. 58—63.

Kongeboligen omfattede det meste af Sidefløjene, de mindre Kommunikationsbygninger samt den med Udsparring af to smaa Lysgaarde genopførte Ridebanefløj; den havde Kælder, Dameetage, underste Mezzanin, Kongeetage, en øverste

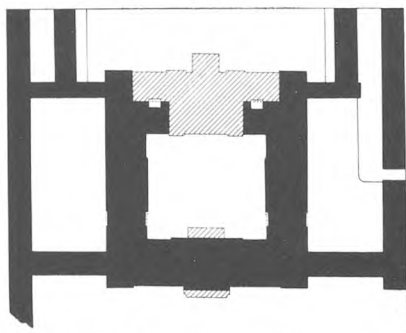

FIG. 60. CHRISTIANSBORG SLOT.
ARCHITEKTER L. H. KNUDSEN OG G. STEENBERG.

lav Mezzanin i Hovedgesimsens Frise samt Mansardtag, kronet af et Gitterværk. Hovedfløjen havde mod Gaarden 2 Fremspring og mod Ridebanen, foruden de gamle Endefremspring, 2 mindre med Spir prydede Fremspring paa Siderne af Underkørselen. — Rigsdagsbygningen omfattede foruden de store Kommunikationsbygninger og korte Partier af Sidefløjene hele Slotspladsfløjen med Tilføjelse af et Fremspring mod Gaarden og en Udvidelse af Midtfremspringet mod Slotspladsen. Denne Bygning havde — afsat fra Kommunikationsbygningerne — Kælder, Dameetage, Kongeetage, en Mezzanin under Hoved-

gesimsen samt et med Gitter kronet Mansardtag. — Forbindelsen mellem de to Bygningskomplekser skete ved lave Portbygninger, der foruden Porthvælvingen havde en Mezzaninetage. — Dameetagerne i begge Bygninger og i Kommunikationsbygningerne samt Slotsbygningens underste Mezzanin vare klædte med Puds, de øvre Dele af Façaderne samt Kommunikationsbygningernes Mezzaniner med røde Mursten, de dekorative Led udførte i Sandsten eller Puds, de stejle Tagflader med glaserede Sten, de fladere Tagdele og Spirene dækkede med Kobber.

I *Rigsdagsbygningen* (Fig. 61 og 63) kom man gennem en aaben Forhal og Gennemkørsel (A) og en lukket Forhal (B) til en stor Vestibule (C) med bagvedliggende Garderøber og derfra ad et mod Slotsgaarden vendende Trappeanlæg (D) til Kongeetagen, hvor gennemgaaende Korridorer (E) førte til de forskellige Lokaler. Midt i Bygningen laa Fællessalen (F), der gik op i Mezzaninen og paa de tre Sider var omgivet af Gallerier og Loger; Kongens, Hoffets og Diplomaternes Loger paa den mod Slotskirken vendende Side. Gennem Foyers (G) kom man til de to Mødesale, Landstingets (H) hen mod Ministerialbygningerne, Folkethingets (I) hen mod Slotskirken. Begge Sale gik op i Mezzaninen, havde ligesom Fællessalen Ovenlys og vare paa de 3 Sider omgivne af Gallerier og Loger, Kongens, Hoffets og Diplomaternes Loger med tilhørende Forværelser, Vestibuler, Saloner og Trappeanlæg hen mod Fællessalen, ligesom ogsaa Referentgallerierne, til hvilke der mod Slotsgaarden sluttede sig Arbejdsværelser og Budstuer. Mellem

Fællessalen og de to Things Mødesale laa i Kongeetagen de for hvert Thing særlige Læse- og Konversationsværelser (K) mod Slotspladsen; bag Thingsalene — vendt mod samme Plads — laa Ministerværelser (L) og — hovedsagelig i Kommunikationsbygningernes Mezzaninetaage — Værelser for Formænd (M) og for Landsthingssekretæren (N). Her laa tillige nogle Værelser for Revisionsassistenter (O) og Udvalgsværelser (P). I Sidefløjene laa dels Revisionsassistents- og Udvalgsværelser, dels Taleværelser (Q), Budstuer (R) og Toilets (S). — I Hovedfløjens Mezzanin laa — foruden de til Kongens, Hoffets og Diplomaterne samt Referentlogerne hørende Lokaler — ud mod Slotsgaarden Værelser for Stenografer, i Endepartiet mod Slotskirken en Række Udvalgsværelser, i Endepartiet hen mod Ministerialbygningerne Statsrevisionens Lokaler. — I Mansardetagen laa Arkivet og Bibliotheket. — I Dameetagen fandtes en Del Forsamlingsværelser (T) mod Slotspladsen, Udvalgsværelser (P), Finansudvalgets Lokaler (U) — hovedsagelig i den nordre Kommunikationsbygning —, et Par Arbejdsværelser (V), Restaurationen (X), denne ind mod Slotsgaarden ligesom Rigsdagens Bureau (Y). Den Kirken nærmest liggende Del af store nordre Kommunikationsbygningens Dameetaage var indrettet til Bolig for Bureauchefen (Z) mod Økonomilejlighed i Kælderen, den Syd for Zahlkammerporten liggende Del af søndre store Kommunikationsbygningens Dameetaage var forbeholdt Finansministeriet. — I Kælderen var der foruden Brændselsrum og Varmekamre anbragt, Syd for Slotsporten Trykkeriet, Nord derfor Restaurationens Økonomilejlighed, en Portnerbolig og nogle Assistsenslokaler for Bibliotheket eller Arkivet. — Maskinrummene for Varme- og Belysningsanlæg vare anbragte under Slotsgaarden.

I *Kongeboligen* (Fig. 61 og 62) kom man fra Underkørselen mod Ridebanen ind i en Vestibule (1), bag hvilken den store, ved Ovenlys belyste Festtrappe (2) laa. Paa hver Side af Vestibulen laa Forværelser (3) til de kongelige Lejligheder. — Kongens Lejlighed laa ud mod Ridebanen og Kavalergaarden og bestod af et paa Forværelset følgende Modtagelsesværelse (4), et Kabinet (5), et Arbejdsværelse (6), 2 disponible Værelser (7), Konseilsalen (8) — i Hjørnet —, Audienssalen (9), 2 Jourgemakker (10) og 2 Lakajgemakker (11). Derpaa fulgte mod Kavalergaarden et Tjenerværelse (12) samt Kongens Kabinetsskretariat (13), medens der ind mod Slotsgaarden laa Værelser for Adjutantstabens Chef (14) og Adjutant *du jour* (15). — Dronningens Lejlighed laa ligeledes ud mod Ridebanen, men Nord for Vestibulen. Fra Forværelset kom man til Musiksalen (16), daglig Gemak (17), et Kabinet (5), Bibliotheket (18) og Damegemakket (19) med tilstødende Kabinet (5) og Lakajgemak (11). Til Damegemakket førte Dronningens private Opgang fra Arkaderne i lille nordre Kommunikationsbygning. — Mod Slotsgaarden laa bag Musiksalen det daglige Spisegemak (20) med tilhørende Anretning (21), og gennem et Par disponible Værelser (7) kom man ad en Korridor til det kongelige Sovegemak (22) med tilhørende Toilets (23), Badeværelser (24) og Garderøber (25). Bag Sovegemakket og forbindende dette med Kongens Værelser laa en Blomstersal (26).

I nederste Mezzanin optoges den søndre Halvdel af Façaden mod Ridebanen, lille søndre Kommunikationsbygning og en Del af Sydfløjen af Værelser for de kongelige Børn og deres Betjening. Resten af denne sidste Fløj rummede Civilistens Kontorer, Statsinventariekommisjonen, Slotsforvaltningen, Fourerkontoret og et Sølvkammer. — Den nordlige Del af Ridebanefløjen optoges af Overhofmesterindens Bolig, og derpaa fulgte Overhofmarskallens Lejlighed, dels mod Ridebanen, dels mod Prinds Jørgens Gaard med Køkken, Tyendeboliger etc. i lille nordre Kommunikationsbygningens Mezzanin. Resten af Nordfløjen optoges af 3 Hofdameboliger og 2 Kavalergemakker, hvis tilhørende Jomfru- og Tjenerværelser laa ud mod Slotsgaarden, til hvilken Side Dronningens Kabinetsskretariat i Fløjens Ende ogsaa havde Plads. — I Hovedfløjen mod Gaarden laa Linnedstuer, Værelser for det dertil hørende Personale, Garderøber og Værelser for Kongens og Dronningens Kammerbetjening.

I Kongeetagen (Fig. 62) kom man ad Festtrappen (2) og en Korridor med vedliggende Herre- og Dametoilets (27) til et stort Lakajgemak (28), der gav Adgang til 3 mod Ridebanen liggende Kavalergemakker (29). Paa den nordlige Side af disse laa den 5 Fag lange Appartementssal (30) og derpaa fulgte 3 Spisesale (31) med tilhørende Anretningsrum (32). Fra Kavalergemakkerne kom man paa den modsatte Side til Audienssalen (33) og Trøngemakket (34), samt gennem en Salon (35) til Riddersalen (36). Denne havde 4 Fag mod Ridebanen, 7 Fag mod Kavalergaarden og gik op gennem øverste Mezzanin. Den efterfulgtes af 6 Soudperværelser (37) med Anretningsrum (32). — Den fyrstelige Gæstelejlighed laa i Nordfløjen med Trappeopgang fra dennes Port. Ved Trappen laa 2 Kavalergemakker (38), og gennem et Lakajgemak (39) kom man til de paa begge Sider af en Korridor liggende Forgemakker (40), Modtagelses-

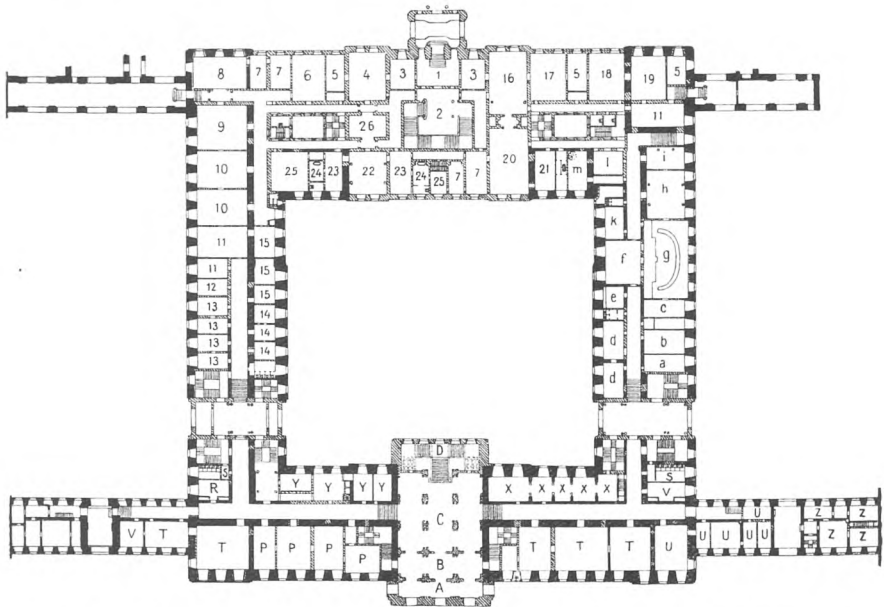

FIG. 61. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. PLAN AF DAMEETAGEN. ARCHITEKT L. H. KNUDSEN. *)

gemakker (41) og Kabinetter (42). Lejligheden afsluttedes hen mod Hovedfløjen med et Spisegemak (43) med tilhørende Anretningsrum og et Sovegemak med tilliggende Toilets og Badeværelser (44).

I øverste Mezzanin fandtes over den fyrstelige Gæstelejlighed de dertil hørende Dame-, Kavaler- og Betjentværelser, ud mod Ridebanen Haandbibliotheket, og forøvrigt Møbel- og Pulterkamre, Domestikboliger etc.

Kælderen omfattede den til Kongeboligen hørende Økonomilejlighed. Rum for Varme- og Belysningsapparater vare ligesom ved Rigsdagsbygningen anbragte under Slotsgaarden. — I en Kælderentresol mod Ridebanen var der skaffet Plads til Portnerbolig, Vagtlokaler og Lokaler for Vinkælders Personale.

Højesteret (Fig. 61) laa i Nordfløjens Dameetage med Adgang dels ad en

*) I Texten og under Fig. 58—60 er G. STEENBERG anført som Deltager i Projektet. Efter en senere modtagen Oplysning har han kun arbejdet med L. H. KNUDSEN ved Skitsekonkurrencen, men ikke deltaget i Udarbejdelsen af det endelige Projekt.

Indgang fra Prinds Jørgens Gaard, tæt hen mod den nordre lille Kommunikationsbygning, dels fra den Port, der laa mellem Slottet og Rigsdagsbygningen. Ad denne Port og en Trappe samt gennem en Korridor kom man forbi Justitssekretærens Værelse (a), Justitskontoret (b) og Justitiarii Værelse (c) — alle mod Prinds Jørgens Gaard —, Advokatværelserne (d) og Budstuen (e) — alle mod Slots-gaarden — til Forsalen (f), der gav Adgang til den 4 Fag lange Retssal (g). Ved Siden af denne laa Forsamlingssalen (h) og Bibliotheket (i), medens der paa den anden Side af den Korridor, der fra den førstnævnte Indgang førte til Forsalen, laa et Værelse for Protokolsekretærene (k), en Garderobe (l) og Arkivet (m), dette sidste ved et Mellemgulv delt i 2 Etager. — I Kælderen fandtes Boliger for Rettens 2 Bude.

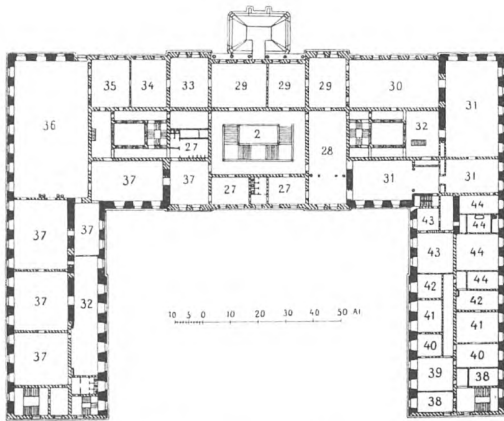

FIG. 62. PLAN AF KONGEFLØJENS KONGEETAGE.

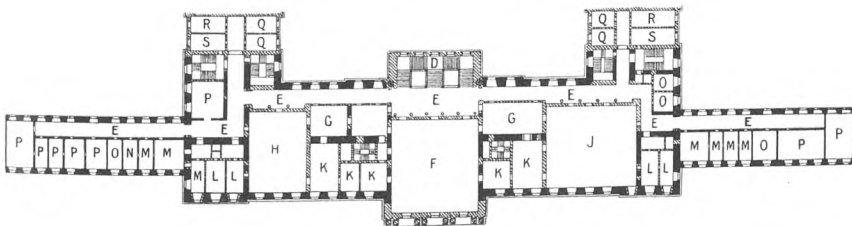

FIG. 63. PLAN AF RIGSDAGSFLØJENS KONGEETAGE.

PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1888. ARCHITEKT L. H. KNUDSEN.

Ved den endelige Bedømmelse af Projekterne fremkom der en stærk Divergens mellem Flertallet og det af en Architect (J. V. DAHLERUP) og Folkethingets Medlemmer bestaaende Mindretal.

Mindretallet gik ud fra, at Lovens Tanke krævede den bedst mulige Benyttelse af Ruinen, ikke blot af dens Plads, og det kunde derfor ikke gaa med til at give Forrang til de med »XXI« og »Krone« mærkede Projekter fremfor »de Konkurrerende, som alvorligt have søgt inden for den begrændsede Sum at løse denne Vanskelighed ved Opgaven«, og de stemte da alle for Premier paa 3000 Kr. til de af H. C. AMBERG og L. H. KNUDSEN indsendte Projekter. J. V. DAHLERUP vilde derhos tildele Architecterne O. P. MOMME og L. F. OLESEN en lignende Præmie for det af dem i Forening indsendte Projekt, men Folkethingets

Repræsentanter kunde af Hensyn til den, efter deres Mening højst uheldige Anbringelse af Rigsdagen, ikke give deres Stemmer dertil, men vilde give en Præmie paa 3000 Kr. til A. JENSEN og F. MELDAHL i Betragtning af deres Plans kunstneriske Fortrin og den heldige Anbringelse af Rigsdagens Lokaler.

At en og muligvis flere af Minoriteten dog ogsaa af Konkurrencen havde erfaret, at Opførelsen af en særlig Rigsdagsbygning uden for Slottets Grund var den heldigste Løsning, fremgaar af et 12. 7. 1888 dateret Brev fra Folkethingets Formand, S. HØGSBRO, til THEOPHILUS HANSEN, hvori det hedder:

»Der var meget forskellige meninger om de indleverede planer . . . ; men derom syntes alle enige, at ingen af dem havde løst opgaven, så at han kunde få den højeste pris, og følgen deraf vil da igjen blive, at kommissionen ikke anbefaler nogen til udførelse, og at konkurrencen forsåvidt bliver uden virkning. Man må altså igjen begynde, hvor man slap, dengang man besluttede sig til konkurrencen. Hvortil dette vil føre, kan endnu ikke vides; men overhofmarskallen betroede mig, at han helst så slot og rigsdag i to særskilte bygninger, og jeg svarede ham, at jeg nu ogsaa var kommet til samme anskuelse.«^{*)}

Idet Komiteens Flertal indstillede A. JENSEN og F. MELDAHL til en Præmie paa 5000 Kr., MARTIN BORCH til en Præmie paa 3000 Kr. samt O. P. MOMME og L. F. OLESEN til en lignende Præmie, anførte det som Hovedresultat af Konkurrencen:

1) at det af æstetiske Hensyn var ugørligt paa det gamle Slots Plads at opføre 2 selvstændige, isolerede Bygninger, en for Kongen og Højesteret, en anden for Rigsdagen;

2) at de særlige Fordringer, som velindrettede Rigsdagslokaler stillede baade med Hensyn til Højden, i hvilken de kunne anbringes over Gaden, og med Hensyn til Belysningen, i høj Grad vanskeliggjorde Rigsdagens Anbringelse inden for de gamle Mure, og gjorde dette saa meget mere, jo mere man fordrede, at Rigsdagens Lokaler skulde udgøre et selvstændigt Hele med en i det ydre fremtrædende Anseelighed, der svarede til Rigsdagens Betydning;

3) at som Følge heraf Fordelene ved at benytte Slotsruinen til Lokaler saavel for Rigsdagen som for Kongen og Højesteret maaske ikke vilde blive saa store som forudsat ved Loven af 1. April 1887, bortset fra Værdien af den Grund, som vilde være fornøden til en selvstændig Rigsdagsbygning.

Da Flertallet fandt, at ALBERT JENSENS og F. MELDAHLS Udkast havde en i alle Maader fortrinlig Plan for Anbringelsen af Rigsdagens Lokaler, medens de Anker, som i andre Henseender vare rejste derimod — efter flere Medlemmers Anskuelse — for en stor Del vilde kunne afhjælpes, foresloges det, at der søgtes bevilget de fornødne Pengemidler, saa at Forfatterne dels kunde omarbejde Projektet i sin Helhed med Hensyntagen til de fremsatte Anker, dels kunde udarbejde den for Rigsdagen bestemte Del som et selvstændigt Hele.

---

*) Allerede 30. 3. 1887 havde DESSAU tilmeldt THEOPHILUS HANSEN med Hensyn til Konkurrencen: »De, som jeg har talt med om Sagen, mener, at dette Skridt er nødvendigt, for at faa det bestemt klaret, hvorvidt Slottet paa en tilfredsstillende Maade kan benyttes som paatænkt. Jeg tror imidlertid ikke at tage fejl, naar jeg udtaler, at der blandt Rigsdagens Medlemmer er en meget stor Del, som tvivler derom, og en endnu større, i det mindste i Folkethinget, som ønsker en egen Bygning for Rigsdagen.«

Da MARTIN BORCHS Projekt havde vist en tiltalende kunstnerisk Gruppering, ved hvilken en stor Reduktion af Slottets Volumen og en deraf følgende Besparelse i Udgifter kunde opnaas, hvis Slottet genopførtes udelukkende til Kongebolig og Højesteret, foreslog Flertallet, at der søgtes Bevilling til, at Forfatteren kunde omarbejde sit Projekt til en saadan indskrænket Anvendelse.

V.

VIDERE FORHANDLINGER OM BYGGESAGEN 1889—1899.

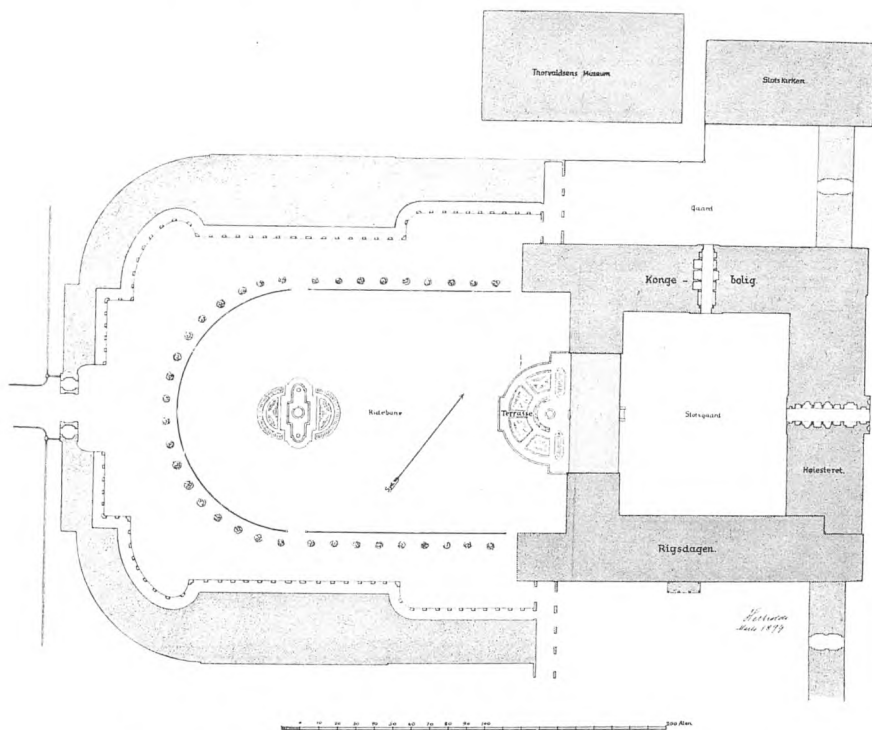

FIG. 64. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1894. OVERSIGTSPLAN. ARCHITEKT J. D. HERHOLDT.

Regeringen fulgte med Hensyn til Præmieringen af de indleverede Projekter Indstillingen fra Komiteens Flertal og var ligeledes med det ogsaa enigt i, at det for Konkurrencen opstillede Program, Tilvejebringelsen af Kongebolig, Rigsdagshus og Lokaler for Højesteret i Slottet, ikke kunde løses paa en tilfredsstillende Maade, og at der, foruden Slottets Genopførelse som Kongebolig og — om muligt — Sæde for Højesteret, burde opføres en særlig Rigsdagsbygning, dog ikke paa den THEOPHILUS HANSEN i sin Tid anviste Grund, men paa en c. 59.000 □ Al. stor Grund Syd for det kgl. Bibliothek mellem lange Tøjhus, Proviantgaarden og Christiansgade, altsaa den Grund, hvor nu den nye Bibliotheksbygning opføres. Derimod var den af en anden Mening med Hensyn til Planernes Udarbejdelse. For Slottets Vedkommende paatænkte det at lade Planer

udarbejde dels af ALB. JENSEN og MELDAHL, dels af MARTIN BORCH, men, hvad Rigsdagsbygningen angik, hvor Opgaven jo nu laa helt anderledes end ved den afholdte Konkurrence, ansaa det for rettest, at Landets Architekter paany fik Lejlighed til at forsøge sig i en Konkurrence.

Et saadant Forslag fremsattes da ogsaa 23. 2. 1889 af Indenrigsministeriet ved Folkethingets Finanslovbehandling; men det blev ikke tiltraadt af Finansudvalget, da dette ikke saa langt op i Samlingen vilde tage en saa betydningsfuld Sag op.

Forslaget toges derfor tilbage, men fremsattes paany paa Finanslovsforslaget for 1890—91, dog saaledes, at der nu ogsaa skulde afholdes Konkurrence om

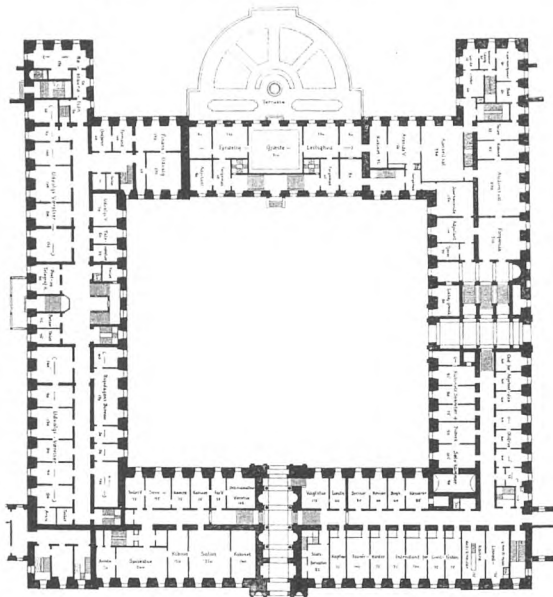

FIG. 65. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1894. PLAN AF DAMEETAGEN. ARCHITEKT J. D. HERHOLDT.

Slottet; men hverken da eller ved Forslagets fornyede Fremsættelse paa de to følgende Finanslovsforslag opnaedes noget Resultat.

Derimod toges privat Sagen op af J. D. HERHOLDT, der i 1894 paa Foraarsudstillingen fremstillede et Projekt til Slottets Genopførelse som Kongebolig og Rigsdagshus, eventuelt tillige for Højesteret, en Opgave, med hvilken han, som anført Pag. XXXXIII, tidligere havde syslet, og til hvis Fortsættelse Indenrigsministeren havde opfordret ham, da han i 1892 traadte ud af Statstjenesten.

Nogle Blade af Projektet gengives i Fig. 64—70.

Med Bevarelse af Slottets 3 gamle Fløje og Kommunikationsbygningerne samt Opførelsen af en lav Forbindelsesfløj paa Kolonnadens Plads med et mod Ridebanen fremspringende Terrasseanlæg (Fig. 64) havde Architekten ligesom i sit for Landstinget udarbejdede Skitseprojekt tildelt Rigsdagen Sydfløjen i dens hele Udstrækning og henlagt Kongeboligen i den nye Forbindelsesfløj, Nordfløjen og Slotspladsfløjen, og for Højesteret eventuelt skaffet Lokale i den søndre Del af Slotspladsfløjens Dameetage, forsaavidt der ikke stilledes Krav om

en Beboelseslejlighed for Overhofmarskallen. — Profilforholdene vare derimod i væsentlig Grad ændrede, idet der umiddelbart over Dameetagen kom 2 hele Etager samt i Hovedgesimsens Frise en Mezzanin; underste Mezzanin var saaledes bortskåret. Forbindelsesbygningen paa Kolonnadens Plads havde kun Dameetage og Mezzanin. — Façaderne vare formentlig tænkte beklædte med Puds eller — i Overensstemmelse med Architektens Principer — vel snarest med Natursten. Ved stærke Brandmure skiltes de tre Bygningsdele fra hinanden.

I *Rigsdagsfløjen* (Fig. 65 og 66) kom man fra en mod Kavalergaarden anbragt Underkørsel ad en Trappe til en Vestibule, og herfra førte en mod Slots- gaarden vendende stor Trappe op i Kongeetagen. Her laa ud for Trappen en Garderobe og paa dennes Sider tofags Foyers, samt mellem dem, ud mod Kavalergaarden, Læse- og Konversationsværelser. Fra disse Foyers kom man

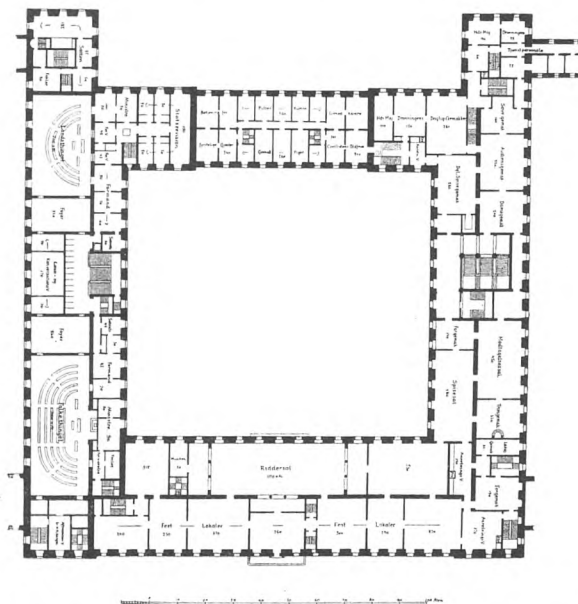

FIG. 66. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE, 1894. PLAN AF KONGEETAGEN. ARCHITEKT J. D. HERHOLDT.

til Thingens Mødesale, Landstingets hen mod Ridebanen, Folkethingets hen mod Slotspladsen, hvilke Sale, som det ses af Snittet Fig. 68, delvist gik op i den øverste Etage og foruden fra Vinduerne i Kongeetagen belystes ved Ovenlys. Medlemspladserne vare anbragte i Halvcirkelform med Talerstolene paa Bagsiden. Bag Salene laa Værelser for Formændene og deres Sekretærer samt Minister- værelser, de sidste for Landstingets Vedkommende med Vinduer mod Ridebanen. Tilhører- og Referentgallerierne vare anbragte paa Salenes Bagsider og ene Ende- væg, Kongens, Hoffets og Diplomaternes Loger paa de andre Endevægge, og Stenografværelserne laa i en Halvetage mod Slotsgaarden bag Folkethingssalen. — I Endefremspringet mod Ridebanen laa i begge Etager Sætteriet, medens Trykkeriet laa i Kælderen mod Kavalergaarden. Den for Rigsdagen reserverede Del af Vestfløjen optoges i Kongeetagen af Statsrevisionen, i øverste Etage af Bibliotheket, hvis Lokale var delt ved et Entresolgulv. — I Dameetagen laa paa Siderne af Indgangen: Post- og Telegrafkontor, Portnerstue og Toilet, og fra Vestibulen førte lange Korridorer ned gennem Fløjene. Værelserne mod Kavalergaarden vare bestemte for Udvalg, Værelserne mod Slotsgaarden dels for Rigs-

dagens Bureau og Arkiv, dels til Udvalgs- og Taleværelser samt Toilets. Finansudvalget havde Plads i Vestfløjen, Restaurationen i Endefremspringet mod Ridebanen, med Økonomilejlighed i Kælderen. — Denne optoges forøvrigt af Trykkeriet, Portnerbolig, Betjentværelser og Rum til Varme-, Ventilations- og Belysningsapparater.

Til *Kongeboligen* (Fig. 65 og 66) var Hovedadgangen gennem den til en Hvelvings Bredde reducerede Hovedport hen til en i Nordfløjen anbragt ny Port, fra hvilken den store Festtrappe førte op gennem de to underste Etager. Ved Siden af denne, ind mod Gaarden, laa et Lakajemak og derefter Værelser for den jourhavende Adjutant, mod Prinds Jørgens Gaard derimod Forgemak, Kabinet og Toilet, i Endefremspringet mod Ridebanen Bad, Garderobe og Kammertjenerværelse. Fra Audienssalen kom man tillige til den mod Ridebanen vendende Konseilsal samt Kongens Arbejdsværelse og Kabinet, bag hvilke der laa en Trappe, som førte op til Dronningens daglige Gemakker i Kongeetagen mod Ridebanen. Værelser for Dronningens Tjenestepersonale etc. laa i Endefremspringet mod Ridebanen, Sovegemakket, Audiensgemak og Damegemak mod Prinds Jørgens

FIG. 67.
HØJESTERET.

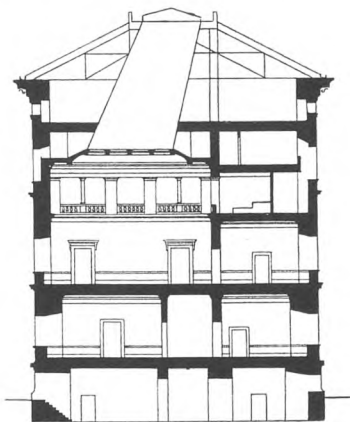

FIG. 68. SNIT GENNEM
FOLKETHINGETS LOKALER.

Gaard, dagligt Spisegemak mod Slotsgaarden. Fra dette førte en Korridor forbi Festtrappen til et Forgemak, der dels gav Adgang til Kongens officielle Modtagelsessal og Trongemak, begge mod Prinds Jørgens Gaard, dels gennem en mod Slotsgaarden vendende Spisesal til Festlokalerne i Slotspladsfløjen, af hvilke Riddersalen, hvis Loft var løftet op mod Saalen af anden Etages Vinduer, laa mod Slotsgaarden. — I denne øverste Etage laa Lejligheden for de kongelige Børn, Overhofmesterindens Bolig samt Værelser for Informatorer og Betjening over Dronningens Lejlighed, 3 Hofdameboliger i Resten af Nordfløjen, Dronningens Kabinetssekretariat og Haandbibliotheket i Østfløjens nordre Del mod Slotspladsen, medens Resten af Rummene mod denne Plads vare disponible. Mod Gaarden fandtes i denne Fløj en mindre Gæstlejlighed, samt i Resten, hvoraf en Del vare lave Rum over Riddersalen, Møbel- og Pulterkamre. — I Dameetagen optoges Vinklen mellem Nord- og Vestfløjens Porte af Kongens Kabinetssekretariat, Civillistens Kontorer, Værelser for Adjutantstabens Chef, Oldfruebolog, Linnedkamre, Fourerkontor samt hen mod Hovedporten af Slotsforvaltningen og Vagtlokalerne.

Den fyrstelige Gæstlejlighed laa i Mellemløjen paa Kolonnadens Plads, med Tilgang ad en i Slotsgaarden anbragt udvendig Trappe og Udgang til Haveanlægget mod Terrassen. Den bestod af 5 Værelser mod Ridebanen, 2 Værelser

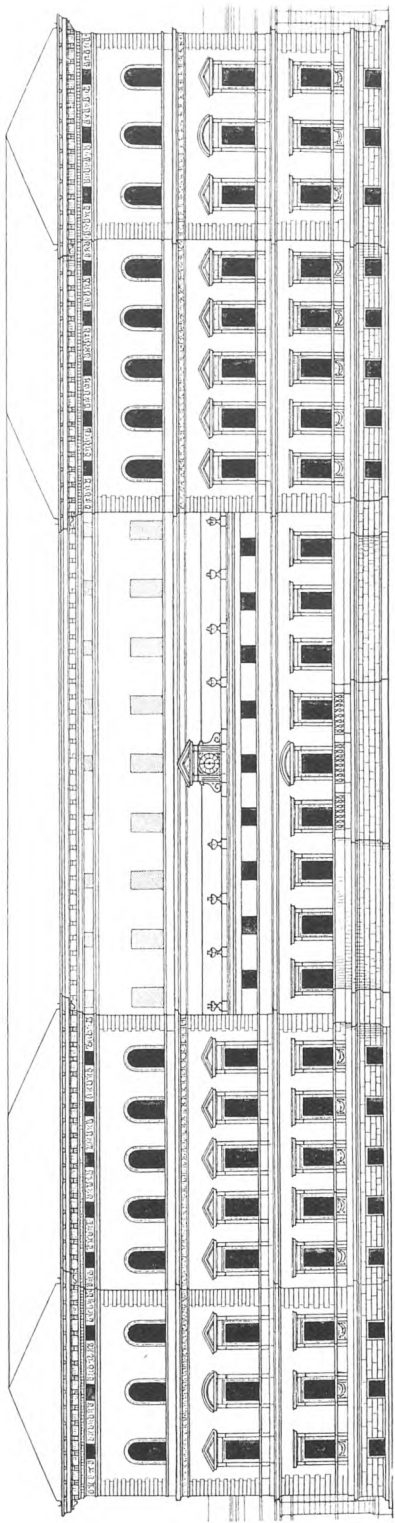

FIG. 69. FAÇADE MOD RIDEBANEN.

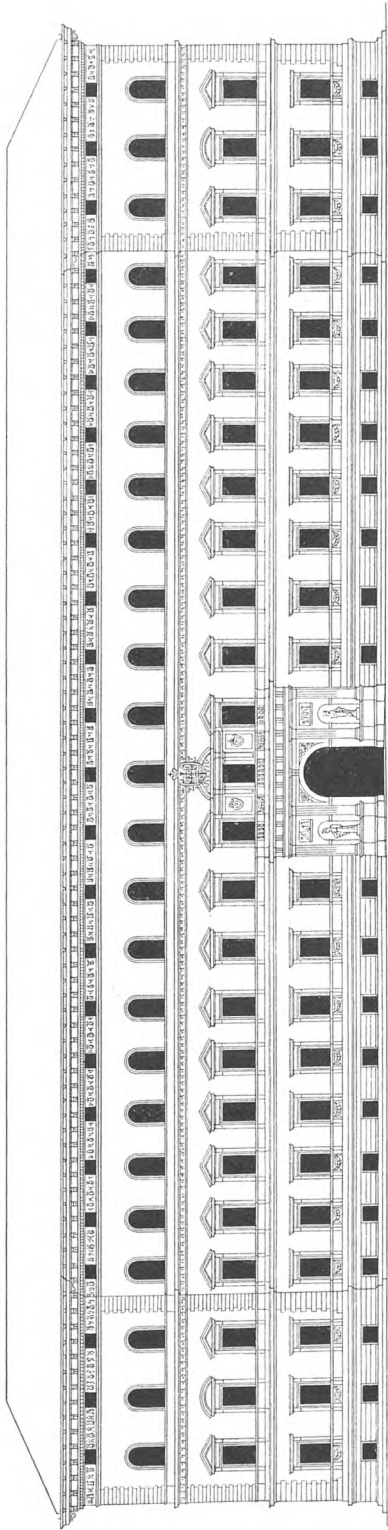

FIG. 70. FAÇADE MOD SLOTSPLADSEN.
 PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1894. ARCHITEKT J. D. HERHOLDT.

og 2 Forgemakker mod Slotsgaarden, og den stod i Forbindelse saavel med Kongens Værelse som med Trappen, der førte op til Dronningens private Lejlighed. — I Mezzaninen ovenover laa dels de til Gæstelejligheden hørende Betjentværelser, dels Linned- og Pulterkamre, Værelser for Gemakspiger etc.

Slotspladsfløjens Dameetage Syd for Slotsporten var bestemt til Overhofmarskalbolig; men, hvis en saadan opgaves, kunde den anvendes til

Højesteret (Fig. 67). Fra Hovedporten førte dels en mindre Opgang til en Forsal og derfra ind i den mod Slotspladsen vendende Retssal, dels en større Opgang og en tillige som Garderobe tjenende Korridor til Justitiarii Værelse og Justitskontoret mod Slotspladsen, Forsamlingsalen, Læseværelset, Protokolsekretærens Værelser og 2 Advokatværelser mod Gaarden.

Medens dette Forslag, som blev resultatløst, holdt sig til den givne Opgave, Lokaler for Konge, Rigsdag og Højesteret, kom der i det følgende Aar et nyt Forslag frem, som i en ganske anden Grad omdannede Forholdene paa Slots-
holmen.

Til Byggegrund for en ny Bibliotheksbygning havde den i 1892 nedsatte Kommission for offentlige Bygninger udset den Plads mellem Christiansgade, lange Tøjhus og Proviantgaarden, som i 1889 var paatænkt anvendt som Plads for en Rigsdagsbygning, men Kultusministeriet foretrak, at Bibliotheket opførtes paa Materialgaardens Grund ved Frederiksholms Kanal og fremsatte i Efteraaret 1895 et Lovforslag herom.

Ved Rigsdagsforhandlingerne om dette Forslag blev der da af de socialdemokratiske Folkethingsmænd i Thingene omdelt en Plan til Slotsholmens Bebyggelse, Genoptagelsen af en ældre Tanke, idet alt under Forhandlingerne om Slottets Genopførelse i Samlingen 1886—87 P. HOLM havde udtalt sig for Fjernelse af Ruinen, dels for at der kunde skaffes Anvendelse for ledig Arbejdskraft, dels for at der over Holmen kunde lægges nye Forbindelsesveje med Vesterbrokvarteret og den nye Godsbanegaard, hovedsageligst vel, fordi nye Slotte til Kongemagten faldt udenfor Partiets Program.

Som Fig. 71 viser, bevaredes dog Børsen, Nybørs og Ejendommene Syd for Christiansgade, men ellers var der gjort rent Bord paa Grunden, alt hvad der havde kunstnerisk Værdi eller historisk Interesse, alt hvad der mindede om Militærvæsen og Kongehus var fejtet bort. Den indbildt nødvendige store Fær-selsaare var lagt fra Holmens Bro hen over Slottets og Ridebanens Grund, over en ny Bro paa Marmorbroens Plads og gennem Ny Vestergade, paa hvis ene Side Ejendommene, saaledes bl. a. Grevinde Danners smukke Sted og Hjørne-ejendommen med det af THORVALDSEN udskaarne Basrelief over Porten*), skulde nedrives. Forøvrigt var Grunden inddelt i Bygningskarreer med brede Gader imellem; men ved deres Anlæg raadede der en Del Vilkaarlighed, idet f. Ex. Gaden langs Frederiksholms Kanal, uagtet den kun havde ringe Betydning for Fær-selen, var meget bred, bredere end den vigtige Kommunikationsaare, Christiansgade, og ligeledes var der kun daarligt sørget for den store Forbindelses-linie mellem Højbroplads og Knippelsbro, hvilken ved Børgavlen endog blev mere indsnævret, end den var i Forvejen.

2 Karreer udlagdes til offentlige Samlinger (D, D), 2 til Ministeriebygninger (B, B), 2 til det store kongelige Bibliothek (C, C), der altsaa maatte deles i to særlige Bibliotheker og en stor Karré paa 21.000 □ Al. til Rigsdagsbygning (A).

*) C. F. WILKENS, Træk af Thorvaldsens Liv, Pag. 47.

Karreerne mod Christiansgade (F) ligesom Materialgaarden og Kasernen paa Vest-siden af Frederiksholms Kanal (F) paaregnedes solgte til privat Bebyggelse. Endelig laa et Haveanlæg med Plads for Monumenter mellem Rigsdagsbygningen og Thorvaldsens Museum (G). Dette sidste havde nemlig faaet Lov til at blive staaende, det var med det som Udgangspunkt, at Planudstikningen var sket, men Projektøren havde overset, at Bygningen var opført under ganske særlige Forud-

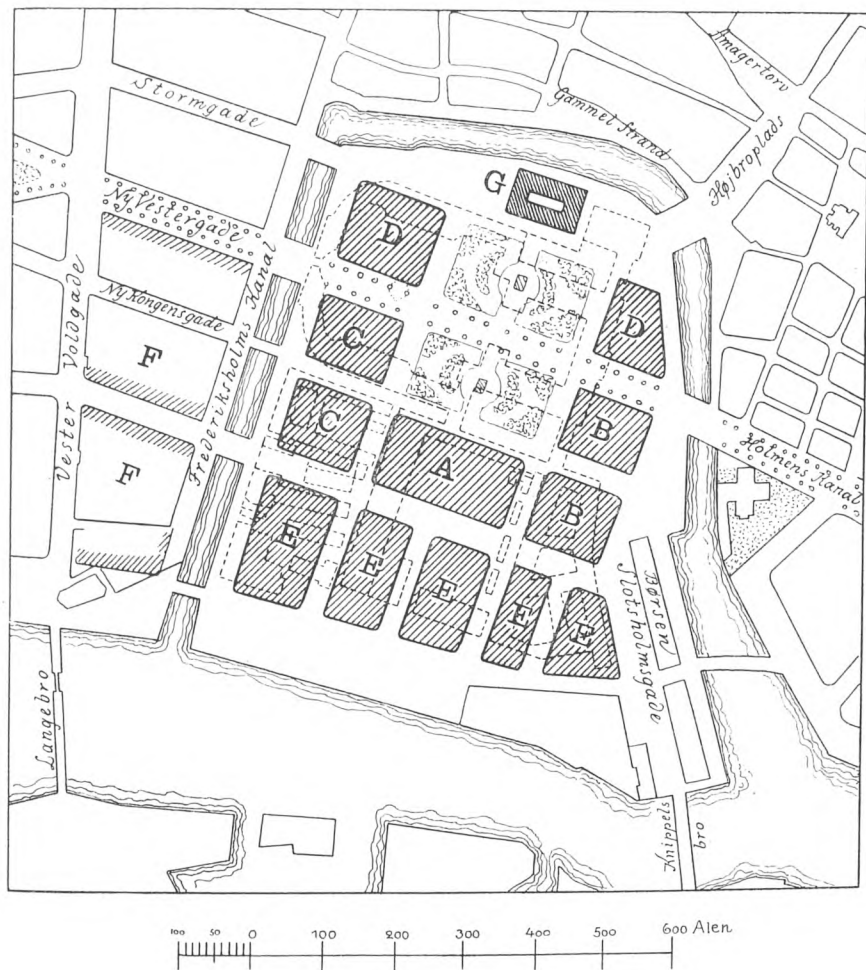

FIG. 71. SOCIALDEMOKRATIETS PLAN TIL SLOTSHOLMENS BEBYGGELSE. 1895..

sætninger i en Krog mellem Slotskirke og Ridehus og med Benyttelse af gamle Mure og Etageinddelinger. Disse Omstændigheder havde bestemt Højdeforhold, Façadens Anbringelse hen mod Stormbroen og den valgte Stil, men nu vilde Bygningen, paa Siderne omgivet af meget større, monumentale Bygninger og liggende som *vis-à-vis* til den endnu større Rigsdagsbygning, til Hovedfaçade faa den tidligere Bagside mod Slottet, med en Indgangsdør, som Bygmesteren kun havde tænkt sig som Bagdør for Museumspersonalet, ikke som Hovedindgang. — Slot var der ikke tænkt paa.

Forhandlingerne om en ny Bibliotheksbygning blev først førte til Ende i den følgende Samling og endte, som bekendt, med, at Bygningen fik Plads mellem lange Tøjhus og Proviantgaarden.

Naar denne, i 1889 til Rigsdagshus udsete Plads nu blev bestemt for Bibliotheket, stod det i Forbindelse med ny Forsøg fra Regeringens Side paa — om end med Reduktioner i forskellige Retninger — at tilvejebringe Kongebolig, Rigsdagslokaler og Plads for Højesteret i Christiansborg Slots Ruiner med størst mulig Benyttelse af disse. J. D. HERHOLDTS ovenfor gengivne, af Staten erhvervede Projekt søgte jo at løse denne Opgave, og andre Architekter havde ligeledes beskæftiget sig med den, saaledes bl. a. den ene af Præmietagerne fra Konkurrencen i 1888, ALB. JENSEN, der i 1896—97 udarbejdede et Skitseprojekt, hvoraf nogle Blade gengives i Fig. 72—78. Projektet erhvervedes af Regeringen som et muligt Grundlag for en eventuel Ombygning*).

Ved Forslaget var tilsigtet at give en Anvisning til Slottets Genopførelse

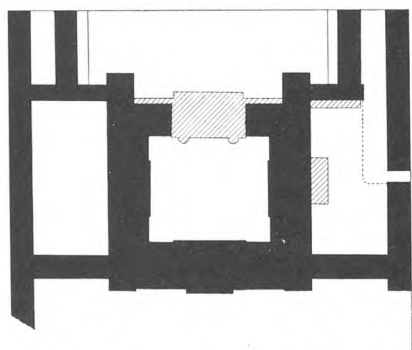

FIG. 72. CHRISTIANSBORG SLOT. 1897.
ARCHITEKT ALB. JENSEN.

som Kongeborg, i hvilken der tillige var Plads for Rigsdag og Højesteret, og samtidigt at søge en økonomisk Løsning tilvejebragt, afpasset i det væsentlige efter Slotsbygningens arkitektoniske Former før Branden 1884. Rigsdagen var, som i det afbrændte Slot, placeret i en Sidefløj, dog med den ændrede Planinddeling, som nødvendiggjordes ved de større Krav, der efter Slotsbranden stilledes navnlig for Rigsdagen og Højesterets Vedkommende og nærmere vare angivne i Konkurrenceprogrammet af 1887 (jfr. P. LVI). — Derimod var det

ikke tilsigtet at fremstille en særlig Pragtbygning eller i Bygningens Ydre at lade Slot og Rigsdag fremtræde som særlige Bygningsdele.

Som det ses af Fig. 72, var det gamle Slots Grundrids og Mure benyttede, dog med en Udvidelse af Ridebanefløjene, hvor en bredere Nybygning var opført paa Kolonnadens Plads; den lille nordre Kommunikationsbygning var udvidet og Nordfløjen forøget ved en Nybygning i Prinds Jørgens Gaard.

Højesteret fik Plads i Dameetagen mellem den gamle Slotsport og Zahlkammerporten, men forøvrigt var Slottet ved Brandmure afdelte saaledes, at hele Sydfløjen, store søndre Kommunikationsbygning samt Størstparten af Øst- og Vestfløjen dannede Kongeboligen; Nordfløjen, de nordre Kommunikationsbygninger samt mindre Dele af de ovennævnte Fløje skulde anvendes til Rigsdagslokaler. For Rigsdagen var Adgang og Tilkørsel fra Prinds Jørgens Gaard, til Kongeboligen var der Adgang dels ad den gamle Slotsport, dels ad to nye Porte, henholdsvis mod Ridebanen og mod Kavalergaarden.

Af økonomiske Hensyn var den større Del af Murfladerne paaregnet udført i Mursten; Façadetegningerne vise røde Mursten, men der var intet til Hinder

*) Den følgende Beskrivelse støtter sig hovedsageligt paa en af Architekten selv meddelt Redegørelse for Hoveddispositionen etc.

for Anvendelsen af skurede, graa Murflader — som paa Ridehus- og Hoftheaterbygningerne, eller, om man foretrak det, af Puds, saafremt Midlerne ikke tillod at gaa til en Sandstensbeklædning. Alle arkitektoniske Led, Vinduesindfatninger, Gesimser etc. vare derimod paaregnede udførte af hugne Sten.

Hvad Profilforholdene angik, da maatte jo Thingsalene efter Konkurrenceprogrammet af 1887 ikke lægges højere end underste Mezzanins Gulyplan og i Forslaget var derfor i Rigsdagsfløjen paaregnet en Omlægning af Etagerne, saaledes at Mezzaninen i Nordfløjen forhøjedes og ombyggedes til Beletage. Ud mod Prinds Jørgens Gaard, mellem Kommunikationsbygningerne, fremtraadte Façaden derfor med Kælder, Dameetage, Beletage og derpaa, efter en bred, med enkelte runde Mezzaninvinduer og lange, skulptursmykkede Murblindinger forforsynede Murstriben, en øvre Etage, samt endelig i Hovedgesimsens Frise en Række lave Vinduer, der gavede Lys til Loftsrømmet. — I Slottets øvrige Yderfaçader var derimod underste Mezzanin bibeholdt i sin oprindelige Form, og Profilet viste her: Kælder, Dameetage, underste Mezzanin, Kongeetage, en øvre

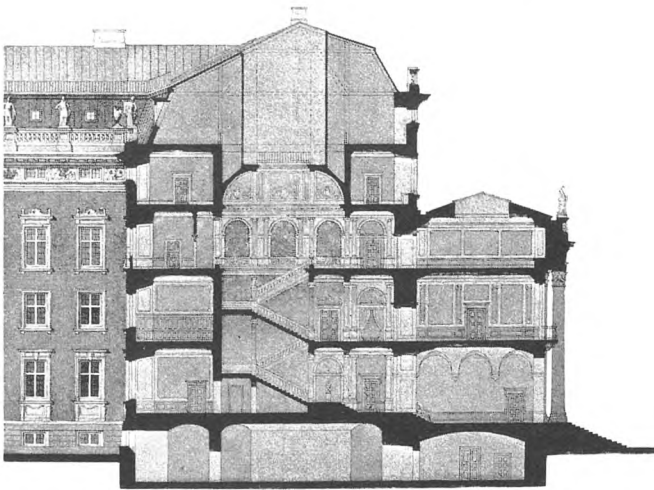

FIG. 73. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1897.
SNIT GENNEM RIGSDAGSFLOJENS MIDTPARTI. ARCHITEKT ALBERT JENSEN.

Etage samt en Række Loftsvinduer i Gesimsfrisen. — Mod Gaarden, hvor den forskellige Etageinddeling i Nordfløjen og i de andre Fløje vilde træde for stærkt frem, var Forskellen ophævet eller maskeret ved, at underste Mezzanins Etagehøjde i Slotsfløjen var forøget med c. $\frac{3}{4}$ Alen, hvorved Etagen i det Hele blev mere anvendelig til forskelligt Brug; dens Vinduer forlængedes opefter, saa at de fik samme Højde som de tilsvarende Vinduer i Nordfløjen, og i Udstyr holdtes i alle Gaardfaçader disse Vinduer ens som hørende til en underordnet Etage. Derimod var i Nordfløjens øverste Etage Vinduesaabningerne forlængede nedad ved dekorerede Murfelter og Altangitre, saa at de i Størrelse og Indramning kom til at svare til Vinduerne i de andre Fløjers Kongeetage. Umiddelbart over dette tredje Stokværk laa i alle Gaardfaçader Hovedgesimsen med en Mezzanin i Frisen; Murhøjden blev saaledes væsentligt lavere mod Gaarden end i Yderfaçaderne, og der skaffedes derved Slotsgaarden Erstatning for det Lys, der mistedes ved Slottets Lukning mod Ridebanen. — (I Fig. 73 viser Snittet Tagets Konstruktion og absolute Højde, medens Tagryggen over den gængsne Del af Gaardfaçaden er lagt i den Højde, hvori den i Virkeligheden vilde vise sig, set fra Slottets Kongeetage).

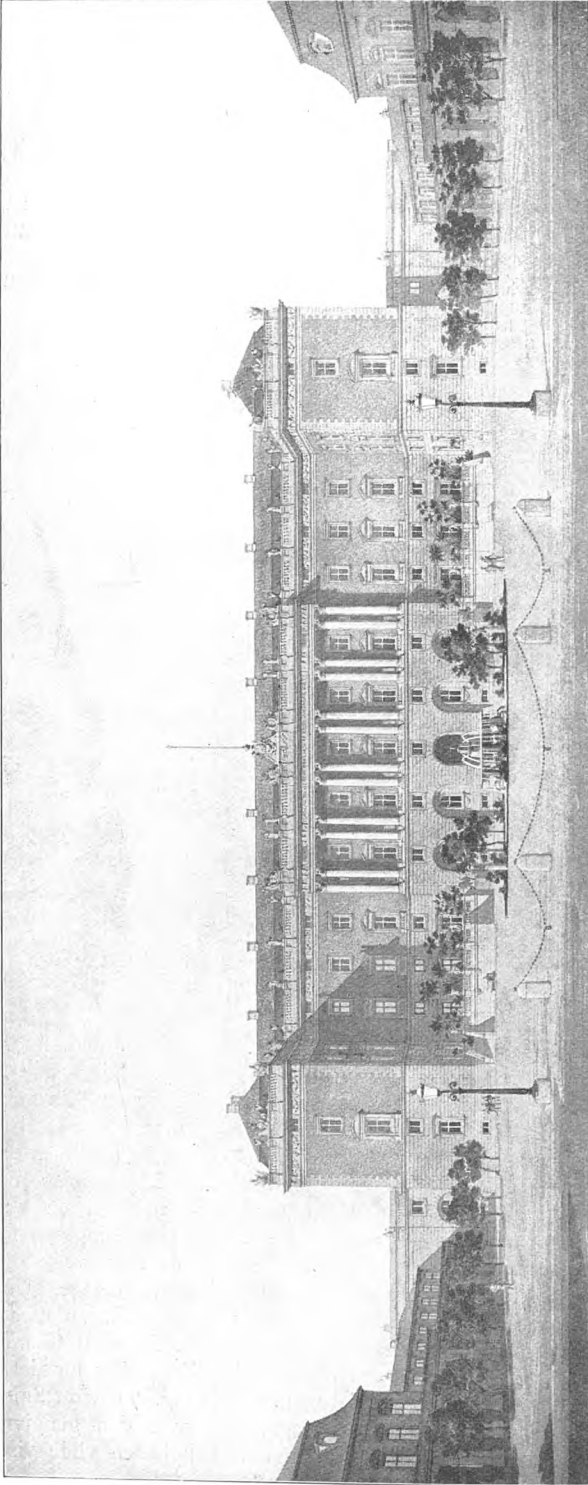

FIG. 74. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE, 1897. FAÇADE MOD RIDEBANEN. ARCHITEKT ALBERT JENSEN.

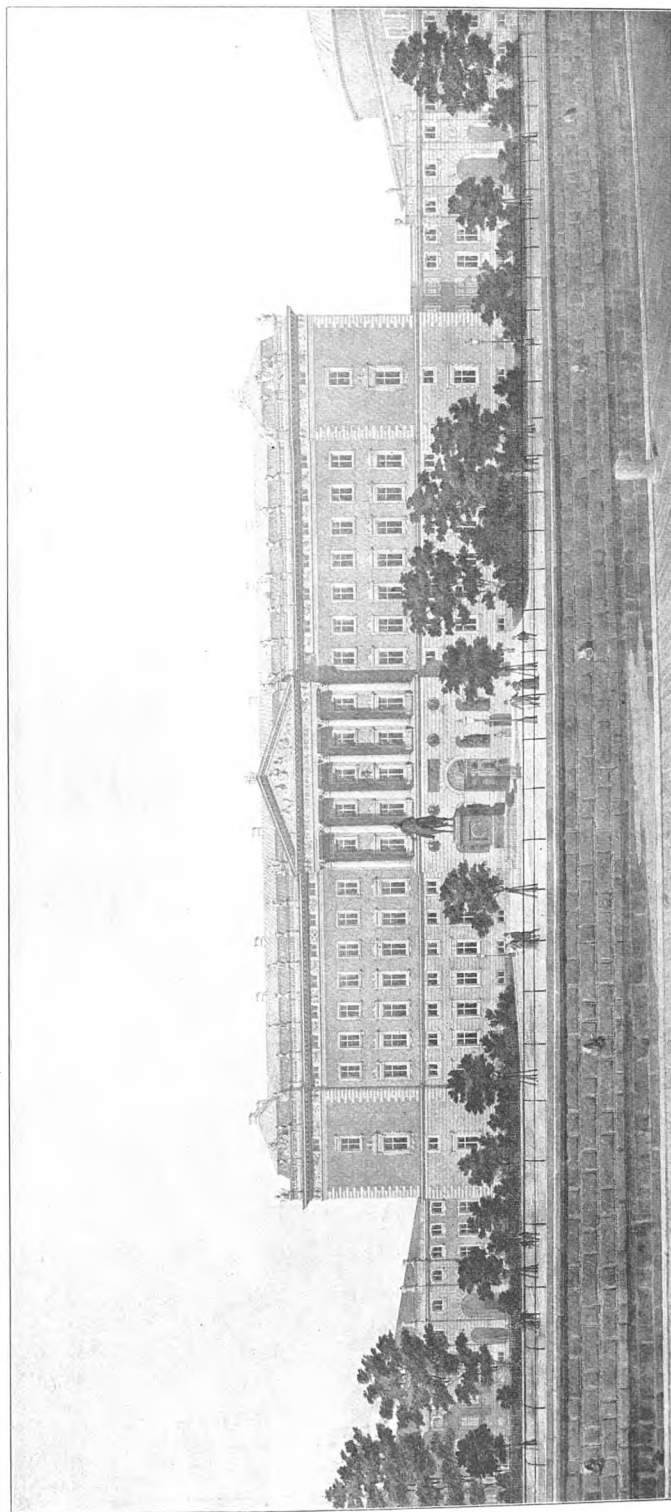

FIG. 75. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1897. FAÇADE MOD SLOTSPLADSEN. ARCHITEKT ALBERT JENSEN.

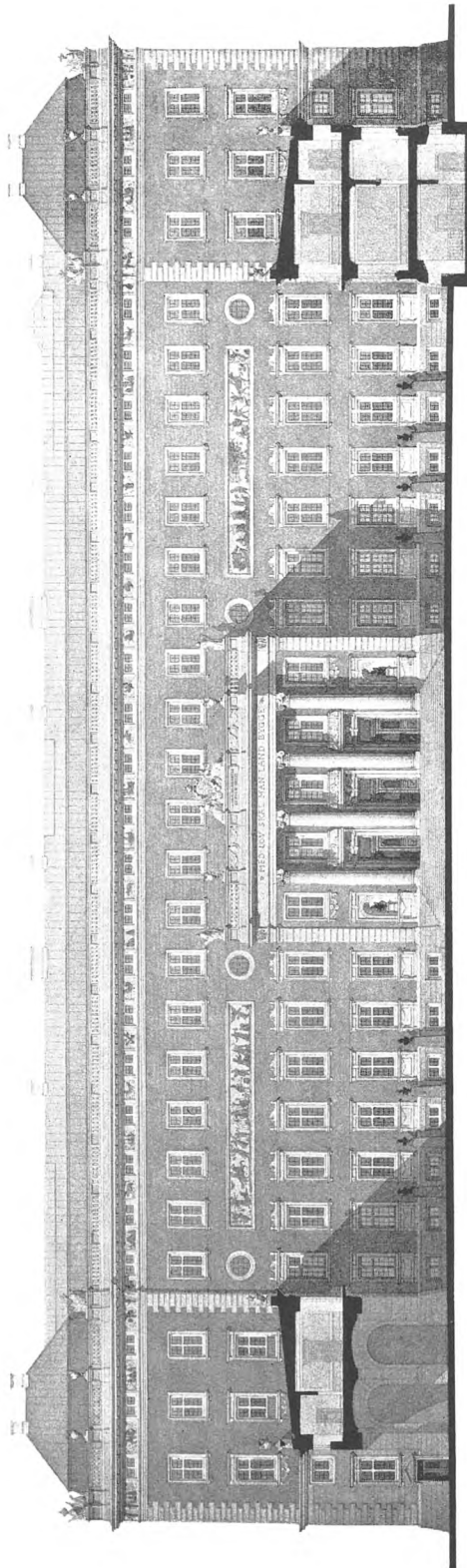

FIG. 76. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE, 1897. FAÇADE MOD PRINDS JØRGENS GAARD. ARCHITEKT ALBERT JENSEN.

Fra den med Beplantning og Statuer prydede Prinds Jørgens Gaard forte i *Rigsdagsfløjen* (Fig. 77 og 79) en udvendig Trappe gennem Portalen og en Vestibule (A) til Dameetagen, hvor Bureauet (B) og Haandarkivet (C) laa ind mod Slotsgaarden, medens Restaurationen (D) var anbragt ud mod Prinds Jørgens Gaard. Iøvrigt optoges Etagen af Forsamlingssale (E), Post- og Telegrafkontor (F), Arbejdsværelser (G), Toilets (H) og Udvalgsværelser (I), deraf Finansudvalgets (K) i Slotspladsfløjen. — En stor Trappe (L) forte op i den forhøjede Mezzaninetage til en mod Slotsgaarden og langs Trappens Sidemure anbragt Garderobe (M) med vedliggende Toilets (H) samt til en langs hele Nordfacaden anlagt Korridor (N). Denne gav Adgang til de over Indgangsportalens anbragte fælles Læse- og Konversationsværelser (O), til de med Ovenlys forsynede Foyers

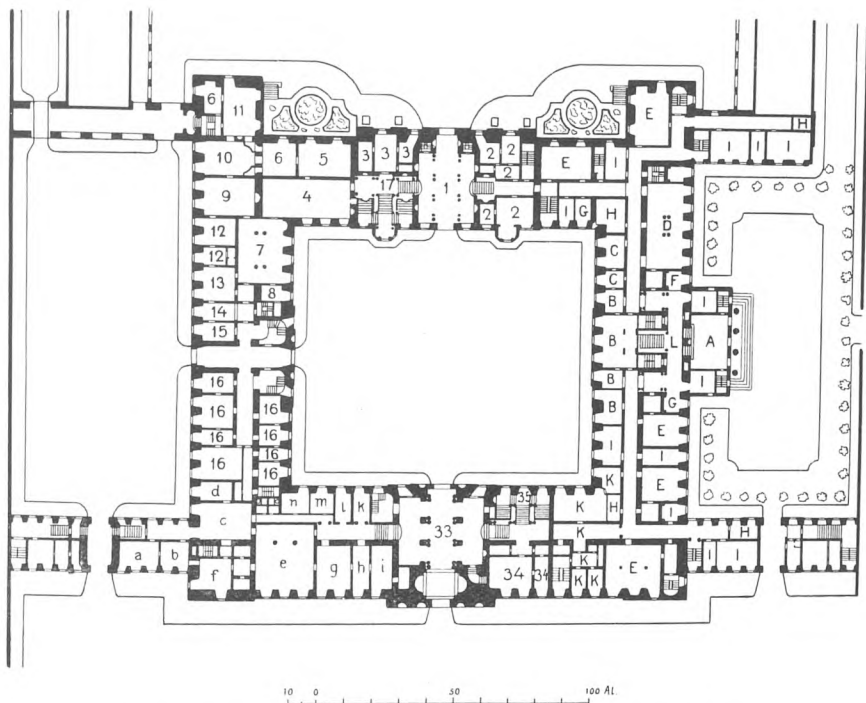
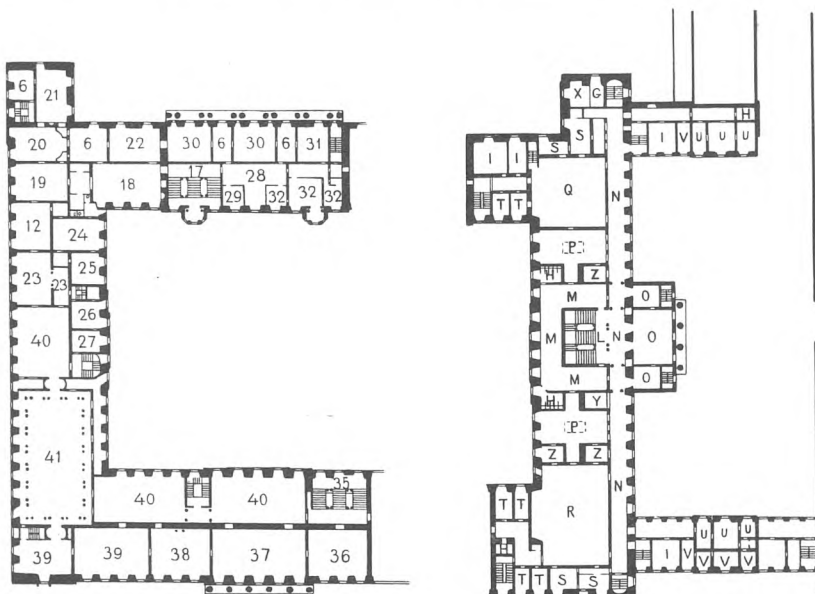

FIG. 77. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1897.
PLAN AF DAMEETAGEN. ARCHITEKT ALBERT JENSEN.

(P) samt til de ligeledes med Ovenlys belyste, gennem to Etager gaende Thingsale, der vare henlagte i Fløjens døde Hjørner, Landstingssalen (Q) hen mod Ridebanen, Folkethingssalen (R) hen mod Slotspladsen. Paa Salenes Sider laa Ministerværelser (S) og Stenografværelser (T), medens Formandsværelserne (U) og Revisionsassistenternes Værelser (V) laa i Kommunikationsbygningerne. Iøvrigt fandtes der i Etagen enkelte Udvalgsværelser (I), Landstingssekretærens Værelse (X), Arbejdsværelser (G), en Budstue (Y) og nogle Taleværelser (Z). — I øverste Etage vare Thingssalene paa alle Sider omgivne af Loger og Gallerier; Kongens, Hoffets og Diplomaternes Loger hen mod Slottet med særlige Saloner, Forværelser og Trapper i Øst- og Vestfløjene; de reserverede Pladser havde særlige Trappeanlæg i Fløjens nordlige Hjørner, medens Adgangen til Tilhøregallerierne og Referentlogerne skete ad Trapper i Udbygningerne mod Prinds Jørgens Gaard, med Indgange i Niveau med Fortovshøjden ad Døre i

denne Bygnings Sidemure. Til Referentlojerne horte Arbejdsværelser og Værelser for Avisbude med Udgang til de for Publikum bestemte Garderober og Vestibuler. Midtpartiet mod Slotsgaarden optoges af Statsrevisionens Lokaler, medens et Par Udvalgsværelser fandt Plads i Udbygningen paa Nordsiden. — I øverste Etage, der for en stor Del optoges af Mødesalenes, Foyerernes, Trappens og forskellige Birums Ovenlysaabninger, fandtes hen mod Ridebanen Bolig for Bureauchefen, i det modsatte Hjørne nogle disponible Rum samt mod Slotsgaarden Lokaler for Rigsdagens Bibliothek og Hovedarkiv, til hvilke endnu horte Størstedelen af den lange Korridor paa Nordsiden. — I Kælderen fandtes Sæteri og Trykkeri, Restauratørens Økonomilejlighed, Rum for Belysning-, Opvarmnings- og Ventilationsanlæg samt nogle Betjentboliger.

Til Kongeboligen (Fig. 77 og 78) ivar Hovedadgangen fra den i Ridebanefløjen anbragte Port (1), paa hvis ene Side Vagtlokalerne (2) fandtes. Paa den

SLOTTETS KONGEETAGE. RIGSDAGENS BELETAGE.
 FIG. 78-79. PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG SLOTS GENOPFØRELSE. 1897.
 ARCHITEKT ALBERT JENSEN.

sydlige Side af Porten førte en Trappe og en kort Gang, ved hvilken der laa et Par Toilet- og Afrædelsesværelser (3), til det mod Slotsgaarden vendende Lakajgemak (4), der dels gav Adgang til et mod Ridebanen vendende Bibliotheksværelse (5) med vedliggende Kabinet (6), dels til det mod Gaarden vendende Jourgemak (7) med vedliggende Adjutantværelse (8). Fra Jourgemakket kom man til Audienssalen (9) og Konseilsalen (10) begge mod Kavalergaarden, og fra det sidste til Kongens private Opgang fra lille søndre Kommunikationsbygning, samt til et Kabinet (6) og et Arbejdsværelse (11) mod Ridebanen. Paa den anden Side af Audienssalen laa mod Kavalergaarden 2 disponible Værelser (12), der eventuelt kunde bruges som kongeligt Soveværelse og Badeværelse, et Toilet (13) og et Forgemak (14) med Adgang fra Porten i Sydfløjen samt Kammer-tjenerens Værelse (15). — Resten af Sydfløjen paa den anden Side af Porten optoges af Overhofmarskallens Bolig (16), til hvilken der ogsaa hørte Værelser i underste Mezzanin og Økonomilejlighed i Kælderen. Foruden flere mindre Trapper førte fra Slotsporten en stor Hovedtrappe (17) op gennem Etagerne.

I underste Mezzanin laa i Ridebanefløjen Aftrædelsesværelser, Garderobe og Toilets, Værelser for Adjutantstabens Chef og Adjutant *du jour* samt i Sydvesthjørnet en Række Værelser for de kongelige Børn. I Sydfløjen laa mod Kavaler-gaarden 4 Hofdameboliger samt Kongens Kabinetssekretariat, mod Slotsgaarden — foruden de til Overhofmarskallens Lejlighed hørende Værelser — Dronningens Kabinetssekretariat, Garderobe og Værelser for Kammerbetjeningen. I Østfløjen laa mod Gaarden Kongens Haandbibliothek og (over Porten) Pulterkamre, mod Slotspladsen Værelser for Statsinventariekommision, Slotsforvaltning, Sølvkammer etc. — Mezzaninen i store søndre Kommunikationsbygning optoges af Civillistens Kontorer og Fourekontoret.

I Kongeetagen (Fig. 78) førte Hovedtrappen (17) til Dronningens Lakajgemak (18), Damegemak (19), Bibliothek (20), Kabinetter (6), Dagliggemak (21) og Musiksal (22). Fra Damegemakket mod Kavaler-gaarden kom man gennem et disponibelt Værelse (12) til det daglige Spisegemak (23) med Anretning, og bag disse Værelser laa mod Slotsgaarden Sovegemak (24) med Bad og Toilet (25) Garderobe (26) og privat Førgemak (27).

I øverste Mezzanin laa Lejligheder for de kongelige Børn, for Overhofmesterinden, Oldfruen, Værelser til Tjenerskab, Linnedkamre etc.

Den fyrstelige Gæstelejlighed laa i Midten af Ridebanefløjens Kongeetage (Fig. 78) med Tilgang fra den store Hovedtrappe (17), og den bestod af Lakajgemak (28), Adjutantværelse (29), 2 Saloner, (30), 2 Kabinetter (6), Spisesal (31) og Sovegemak (32) med vedliggende Toilets. I øverste Etage sluttede sig hertil de fornødne Kavaler-gemakker, Tjenerværelser og Garderobe.

Festlokalerne laa ligeledes i Kongeetagen med Tilgang ad Porten mod Slotspladsen (Fig. 77 33); ved Siden af Porten laa Vagtlokaler (34). Ad en stor Festtrappe (35) kom man til Garderobe og Toilets i underste Mezzanin og derpaa i Kongeetagen (Fig. 78) til et Lakajgemak (36), derfra til Audiensgemak (37), Trongemak (38) samt 2 Kavaler-gemakker (39) alle mod Slotspladsen, samt 2 Spisesale (40) mod Gaarden. Fra Kavaler-gemakkerne kom man til den ogsaa øverste Etage omfattende Riddersal (41) med 7 Fag mod Kavaler-gaarden, omløbende Galleri og Anretningsrum langs de to Sider. En tredie Spisesal (40) mod Kavaler-gaarden forbandt Festlokalerne med det daglige Spisegemak og derigennem med Dronningens Lejlighed.

I Kælderen fandtes Køkkenlokaler til den kongelige Dagligstue og til Festlokalerne, en Køkkenlejlighed for Overhofmarskallen, to Portnerboliger, Rum til Varme- og Ventilationsapparater etc. samt forskellige Betjentboliger.

Til *Højesterets* Lokaler i Slotspladsfløjens Dameetage (Fig. 77) førte fra Zahlkammerporten en Trappe og en Forstue forbi Justitskontor (a) og Justitssekretærens Værelse (b) til en Forsal for Publikum (c) med Vindue mod Kavaler-gaarden og vedliggende Budstue (d). Forsalen gav Adgang til den store mod Slotspladsen vendende Retssal (e), ved hvis ene Side Justitiarii Værelse (f) laa i umiddelbar Forbindelse med Justitskontoret. Paa den anden Side af Retssalen laa ud mod Slotspladsen Assessorernes Forsamlingsal (g), Arkivet (h) samt Læse- og Bibliotheksværelset (i). Mod Slotsgaarden laa en Garderobe (k), Protokollsekretærenes Værelse (l), Advokatværelser (m, n) samt Toilets. En Korridor gik fra Forsalen, bag om Retssalen hen til Slotsporten, fra hvilken Port der var privat Adgang for Rettens Tilforordnede og Embedsmænd.

Som det vil ses, var der i Forslaget ikke Plads til en Fællessal for Rigsdagen, men Fællesmøderne ved Rigsdagens Aabning og Slutning samt den overordentlig sjældent sammentrædende »forenede Rigsdags« Møder vare henlagte til Slottets Riddersal, hvorfor der i Slotsfløjens øverste Etage var reserveret nogle Lokaler for Referenter i Tilslutning til Salens Galleri. I et alternativt Forslag var der dog i Rigsdagsfløjens skaffet Plads til en saadan Sal ved en Forskydning

af Folkethingssalen længere ind i Hovedfløjen. — Ligeledes var der udarbejdet Skitser til en Bygningsplan med Udeladelse af Forbindelsesbygningen mod Ridebanen og Bibeholdelse af Kolonnaden samt af Slotsgaardens nuværende Façader i tidligere Form og Højde, dog med forøgede Vindueshøjder mod Gaarden i Rigsdagsfløjens Hovedetage, hvor en saadan Fordring nødvendigvis maatte stilles, og endelig var i en tilhørende Situationsplan — med forudsat Bibeholdelse af den samlede Hovedanordning for Slottets Benyttelse fremsat et Forslag til en Omordning af Gennemkørslerne til Slotspladsen, saaledes at saavel Tøjhusgade som den tilsvarende Passage mellem Ridehuset og Thorvaldsens Museum i lige Linie førtes gennem de store Kommunikationsbygninger, helt op mod Kancellibygningen resp. Slotskirken.

Foreløbig kom der ikke noget ud af disse Udkast, men Bygningsspørgsmaalet rejstes delvis i Rigsdagen, idet Folkethingsmand H. E. BLUHME ved Behandlingen af Finanslovsforslaget for 1897—98 stillede Forslag om en Bevilling til Afholdelse af en Konkurrence om Opførelsen af en ny Rigsdagsbygning i Bredgade paa den til den midlertidige Rigsdagsbygning hørende Grund, eventuelt med Tillæg af tilstødende Grunde; men dette Forslag, der nærmest var stillet som et *memento*, om at Sagen trængte til en Løsning, kunde under de daværende politiske Forhold ikke føre til noget, idet Spørgsmaalene om en ny Rigsdagsbygning og en ny Kongebolig vare for stærkt sammenknyttede — reelt og politisk — til, at et enkelt kunde tages op til særskilt Løsning.

Socialdemokratiets Plan havde jo kun vist, hvorledes Slotsholmens Bebyggelse ikke burde være; men den gav dog Anledning til Discussion og til, at to private Foreninger, nemlig Turistforeningen og Foreningen til Københavns Forskønnelse, overdrog P. KROHN og M. NYROP at udarbejde et Forslag til Slotsholmens Regulering, hvilket i Fig. 80 gengivne Forslag 10. 2. 1898 blev forelagt i teknisk Forening*).

Forslagsstillerne gik ligesom Socialdemokraterne ud fra, at der trængtes til nye Færselflinier over Slotsholmen, men de søgte at lægge dem saaledes, at de gamle historiske Bygninger bevaredes, samtidig med, et der tilvejebragtes en samlet Plan for Slotsholmens Bebyggelse, mere Helhed ud af det i Tidernes Løb fremkomne Bygningskomplex, og at der i Slotsruinen tilvejebragtes Kongebolig og Rigsdagshus.

Færselflinierne vare lagte efter Bygningskomplexets Hovedlinier, medens Slotsholmens uregelmæssige Omrids langs Kanalerne optoges af Haveanlæg. Foruden en Færselflinie fra Slotsholmsgade langs Slottets Façade hen til Højbro lagdes der 3 andre Linier, hvoraf den ene fra Holmens Bro, langs Kancellibygningen ad Gennembrydninger i de søndre Kommunikationsbygninger førtes over Kavalergaarden samt gennem Tøjhusgade til den udvidede Prindsens Bro og udmundede i Ny Kongensgade. Den anden Linie gik ad en Gennembrydning i store nordre Kommunikationsbygning mellem Slotskirken samt Thorvaldsens Museum og Ridehuset over en udvidet Stormbro til Stormgade, og den tredje Linie fra Gammelholm over en udvidet Havnebanebro og ad en ligeledes udvidet Christiansgade til den mindre Havnebanebro over Frederiksholms Kanal og Kajerne ved Langebro, hvilke sidste ved Expropriation af en Del af det kgl. Bryghus's Grund vare satte i direkte Forbindelse med Frederiksholms Kanals sydlige Gadelinie.

*) Se Teknisk Forenings Tidsskrift. B. 22 P. 26—36 og Ill. Tid. B. 39 Nr. 21.

Sporvognsforbindelsen over Slotsholmen var omlagt saaledes, at Linierne fra Holmens Kanal og fra Slotsholmsgade førtes ned ad Tøjhusgade og Ny Kongensgade, medens Linien fra Holmens Bro forbi Højbro til Stormbroen nedlagdes, og dens Plads — som anført — optoges af stiliserede Haveanlæg med en særlig, lille monumental Plads foran Museet. Langs Stenbolværkerne bevaredes dog en

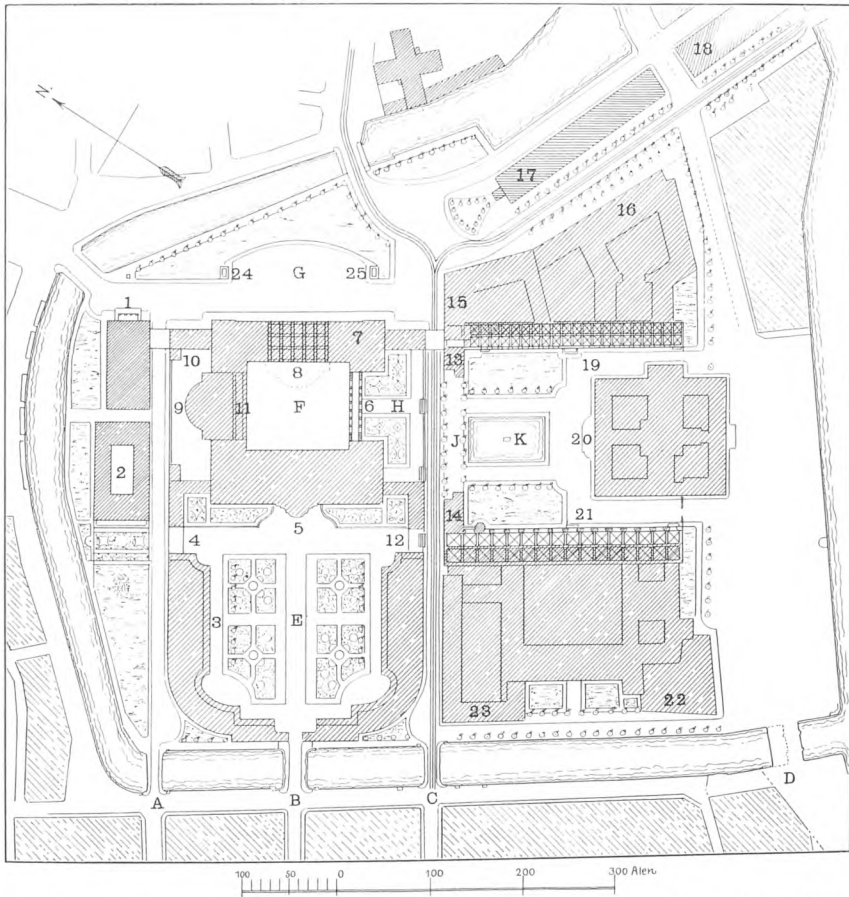

FIG. 80. PROJEKT TIL SLOTSHOLMENS REGULERING. 1898. ARCHITEKTER P. KROHN OG M. NYROP. A. Stormbroen. B. Marmorbroen. C. Prindsens Bro D. Havnebanebroen. E. Ridebanen. F. Slotsgaarden. G. Slotspladsen. H. Kavalergaarden. J. Den nedbrudte Del af store kgl. Bibliothek. K. Vandbassin i gamle Tøjhusgaard. 1. Slotskirken. 2. Thorvaldsens Museum. 3. Ridehuset. 4. Gennembrydning af Buegangen. 5. Slotsløj mod Ridebanen. 6. Ny Kolonnade mod Kavalergaarden. 7. Højesteret. 8. Ny Hovedport mod Slotspladsen. 9. Rigsdags-salene. 10. Klokketaarn for Slotskirken. 11. Eventuel Kolonnade mod Prinds Jørgens Gaard. 12. Gennembrydning af Buegangen mod Tøjhuset. 13. 14. Bevarede Dele af gamle store kgl. Bibliothek. 15. Kancellibygningen. 16. Den Lercheske Gaard. 17. Børsen. 18. Nybørs. 19. Proviantgaarden. 20. Det nye store kgl. Bibliothek. 21. Lange Tøjhus. 22. Gamle Bryghus. 23. Staldmestergaarden. 24. 25. Rytterstatuer.

Spadserevej, mod Vandet forsynet med en Stenbalustrade istedet for de nuværende Jerngittere, og paa selve Slotspladsen var der udfor hver af Facadens Endepartier givet Plads til to Rytterstatuer, Frederik VII og Christian IV.

Naar disse Færsekslinier etableredes, vilde Vognfærseks hen over Ridebanen kunne undgaas, en Færseks, der vilde vanskeliggøre Brugen af Slottet og være til stor Ulempe for Beboerne, samt derhos som Konsekvens vilde medføre en saadan Vandalisme som en Udvidelse og Ombygning af Marmorbroen med Ned-

rivning af Pavillonerne. Ridebanen (E) med de omliggende Bygninger og Buegange kunde da bevares og yderligere forskønnes ved franske Haveanlæg med Vaser, Statuer og Springvand, saaledes ordnede, at der i Midten førte en lige Avenue til Slottets Hovedbygning (5), foran hvilken der lagdes to forhøjede, med Stenbalustrader omgivne Haveanlæg i Forbindelse med Dameetagen. De Ridebanen omgivende Bygninger vare i Hovedsagen bevarede, dog saaledes, at en Del af nordre Remisebygning med tilhørende Buegang (4) var nedbrudt og erstattet med en enetages, delvis aaben Buegang, gennem og over hvilken man fik friere Udsigt til Thorvaldsens Museum. Paa den modsatte Side hen mod Tøjhuset var en lignende Ordning truffet (12).

Hvad selve Slotsbygningen angik, frembød Planen to alternative Forslag, hvilke dog havde det Fællestræk, at Fløjen mod Ridebanen genopførtes som Kongebolig (5) samt at Størstedelen af Sydfløjen nedbrodes og erstattedes ved en Kolonnade (6). Efter det ene Forslag skulde Slotspladsfløjen gennembrudes ved en 5-skibet Hvælving, Højesteret (7) anbringes hen mod Kancellibygningen og Resten af Fløjen samt Nordfløjen benytttes som Rigsdagshus med de over hinanden liggende Thingsale i en Udbygning (9) mod Prinds Jørgens Gaard. — Efter det alternative Forslag vilde Rigsdagen komme til at ligge i den med en Indbygning (8) imod Slotsgaarden forsynede Østfløj, hvorimod Størstedelen af Nordfløjen erstattedes af en Kolonnade. (11); ved denne Ordning blev der dog neppe Plads i Komplexet for Højesteret. Den ned mod den gamle Bibliotheksbygning skraaende Kavalergaard (H) var delt i et lavere Gadeparti og en op mod Slottet liggende højere Terrasse med Hovedanlæg.

Af Bibliotheksbygningen (J) var den overvejende Del nedrevet, og de bevarede Rester (13 og 14) tænkte benyttede som Vagtlokaler eller lign. Ved dette Bygningsoffer kunde der mellem Slottet, det nye kongelige Bibliothek (20), Proviantgaarden (19) og lange Tøjhus (21) tilvejebringes en stor smuk Plads med Bassin (K) og Anlæg, langs hvis Sider anlagdes overdækkede Spadseregange ved Omdannelsen af de mod Pladsen vendende Hvælvingsrækker i Tøjhusets og Proviantgaardens nederste Etager.

Det følgende Aar, 1899, søgte Regeringen paany at faa gennemført en Konkurrence om Slottets Genopførelse paa Basis af, at der i samme indrettedes Lokaler til Bolig og Repræsentation for Kongen, til Brug for Rigsdagen og — om ligt — ogsaa Plads for Højesteret. Man mente dog, at de Konkurrerende burde stilles mere frit end i 1887 med Hensyn til Pladsfordelingen, saaledes at ikke nogen bestemt Fløj forud fastsloges som Rigsdagsfløj. Udgiften ansattes til 6 Mill. Kr. foruden de frivillige Bidrag til Kongeboligens Udsmykning, og af Beløbet skulde en Del tilvejebringes ved et Præmielaan.

Et Lovforslag herom forelagdes 28. 2. 1899 i Landstinget, hvor H. N. HANSEN udtalte sig for en særlig Rigsdagsbygning, maaske paa det gamle kongelige Bibliotheks Grund, og han mente derfor, at Opgaven ved Konkurrencen burde stilles endnu friere, saaat der eventuelt kunde opføres en saadan selvstændig Bygning for Rigsdagen udenfor Slotskomplexet. Fra Oppositionens Side udtaltes det vel, at Slottet burde genopføres med Repræsentationslejlighed for Kongen samt Lokaler for Rigsdag og Højesteret, men der udtaltes Tvivl om Forslagets Betimelighed, og fra Socialdemokraternes Side henvises der atter til Planen om den store Færselfaare over Slotsholmen, en Plan, der ogsaa fik Støtte hos Ocr. HANSEN. *)

*) Mod Præmielaanet, der kun var omtalt i Motiverne, men ikke i Lovforslaget, udtalte alle Talere sig.

I Overensstemmelse med H. N. HANSENS Udtalelser vedtoges det under Sagens videre Behandling i Thinget, at Rigsdagen kunde anbringes enten i Slottet eller i en særskilt Rigsdagsbygning, i hvilket sidste Tilfælde Byggesummen kunde forhøjes til 7 Mill. Kr., samt at der kun skulde afholdes Skitsekonkurrence*), ikke som i 1887—88 en dobbelt Konkurrence.

Forslaget fremmedes dog ej i Folkethinget, og Sagen laa nu atter hen i flere Aar.

VI.

LOVEN AF 15. NOVEMBER 1903.

Under ændrede politiske Forhold blev — i Anledning af Hans Majestæt Kongens 40-aarige Regeringsjubilæum — Spørgsmaalet om Christiansborg Slots Genrejsning taget op paany i Efteraaret 1903, og Tanken var nu,

at der enten samlet eller adskilt tilvejebragtes de fornødne Bygninger dels til Brug for Kongen til Repræsentation og lignende Øjemed, dels til Brug for Rigsdagen,

at Omkostningerne med Undtagelse af, hvad der medgik til den kunstneriske Udsmykning af den Del af Bygningerne, der bestemtes til Brug for Kongen, ikke maatte overskride 6 Mill. Kr.**), og

at der skulde afholdes en Skitsekonkurrence, efter hvis Udfald Ministeren enten kunde overdrage en eller flere af de Konkurrerende en nærmere Bearbejdelse af Projektet eller lade afholde en ny Konkurrence mellem de ved Skitsekonkurrencen belønnede.

Man var gaaet ud fra, at den tidligere stillede Opgave, hvorefter der paa det gamle Slots Grund skulde rejses en samlet Bygning, der skulde indeholde saavel Bolig og Repræsentationslokaler for Kongen, som ogsaa Lokaler for Rigsdagen og for Højesteret, ikke kunde løses paa en fyldestgørende Maade, men at en efter Omstændighederne tilfredsstillende Løsning kunde naas, naar Opgaven stilledes saaledes, at der foruden til Rigsdagslokalerne skaffedes Plads til de for Kongen som Repræsentationslokaler og til Modtagelse af fyrstelige Gæster fornødne Lokaliteter, eventuelt ogsaa til forskellige til Kongehuset knyttede Institutioner. Den heldigste Løsning af Opgaven antoges at være den, at der opførtes et Kongeslot med Façade mod Slotspladsen og en Rigsdagsbygning med Façade mod Ridebanen; men man vilde dog ej, som ved den tidligere Konkurrence, fastslaa en saadan Ordning forud, men overlade Konkurrenterne at finde den bedste Løsning.

Et saadant Lovforslag fremsattes 6. 10. 1903 i Folkethinget, hvor det 26. 10. kom til første Behandling. Socialdemokraterne erkendte Nødvendigheden af et nyt Rigsdagshus, men ej af nye Repræsentationslokaler for Kongen, og fremdrog

*) Pag. LVI er der ved en Trykfejl kommet til at staa, at 12 af de i 1887 indsendte 32 Skitseprojekter strax udskødes som ubrugelige. Tallet paa de udskudte var 22.

**) Den til den genopførte Kongeboligs kunstneriske Udsmykning indsamlede Sum beløb sig med Renter til ca. 1½ Mill. Kr., det af en anden Komité indsamlede Beløb til Slottets Genopførelse — ligeledes med Renter — til ca. ¼ Mill. Kr.

atter deres Plan for Slotsholmens Bebyggelse og den dertil knyttede store Færsele, mod hvilken dog Ministeren bestemt udtalte sig, idet han fremhævede, at de naturlige Færseleer gik udenom Ruinen fra Stormbro til Højbro og fra Prindsens Bro til Holmens Bro, hvilken sidste Linie dog i Tiden burde udvides. Fra anden Side fremkom Spørgsmaal, om Tiden til Genrejsningen nu var inde, da der forelaa mange andre paatrængende Opgaver, og der fremkom forskellige Udtalelser om, hvor Kongebolig og Rigsdag bedst kunde anbringes i Slottet, for og imod Højesterets Installation i samme samt om Hensigtsmæssigheden og Nødvendigheden af særlige Repræsentationslokaler og Formandsboliger for Rigsdagen.

I det om Sagen nedsatte Udvalg var der Enighed om:

»at en Lov som den foreslaaede, rettelig opfattet, vil være en definitiv Villiestilkendegivelse af Lovgivningsmagten om, at Christiansborg Slot skal genopføres, men kun vil give Udgiftshjemmel for 33.000 Kr. til Udgifter ved Konkurrencens Afholdelse. . . . Men har dog ment at burde give dette et noget mere fremtrædende Udtryk i Forbindelse med en Bestemmelse om, at Planen for Genopførelsen skal være forelagt Rigsdagen til Beslutning«,

ligesom Udvalget var enigt om, at Byggeplanerne nødvendigvis maatte medføre en almindelig Planlægning for Færsele over Slotsholmen, og det derhos forudsatte, »at der ved Arbejdets Udførelse i videst muligt Omfang anvendtes dansk Arbejdskraft og danske Materialier«*).

At Detailspørgsmaalene om Lokalernes Placering i det nye Slot maatte overlades til Afgørelse af den til Opstilling af Program og Bedømmelse af Udcastene nedsatte Kommission, var der Enighed om, men en Del Medlemmer mente, at Loven burde affattes saaledes, at Muligheden af paa Slotspladsen at tilvejebringe mere end Lokaler for Rigsdagen og Repræsentationslokaler for Kongen — vel navnlig Lokaler for Højesteret — ej udelukkedes.

Derimod gav de forskellige Opfattelser angaaende Nødvendigheden af Repræsentationslokaler for Kongen og om Ønskeligheden af at skaffe Lokaler ej alene for Højesteret, men ogsaa — tildels paa Kongerummenes Bekostning — for en større Del af Domsmagten, sig Udtryk i forskellige Mindretalsforslag, hvilke dog ikke vandt Bifald, hverken i Folkething eller i Landsting.

Paa Kong Christian IX's Jubilæumsdag, 40-Aarsdagen for hans Regerings-Tiltrædelse, den 15. 11. 1903, udstedtes da en Lov, hvorefter:

§ 1. Christiansborg Slot bliver at genopføre saaledes, at der navnlig tilvejebringes, enten samlet eller adskilt, de fornødne Bygninger dels til Brug for Kongen til Repræsentation og lignende Ojemed, dels til Brug for Rigsdagen.

§ 2. Omkostningerne til de to i § 1 nævnte Byggeforetagender med, hvad dertil hører, med Undtagelse af hvad der medgaar der til den kunstneriske Ud-

---

*) Det er ikke uden Interesse at se samme Tanke udtalt i Lovgivningen netop 100 Aar tidligere, i det Reskript af 4. 5. 1803, hvorved Slotsbygningskommissionen oprettedes. 8de Post lyder nemlig saaledes: »Den bør og, saa meget som mueligt, sørge for at indenlandske Materialier, og i Vore Stater forfærdigede eller fabriquerede Vare, forbruges til Slottet og dets Meublering; og skal sammes Decorering skee saaledes, at der tages Hensyn til, at denne ikke alene nu, men ogsaa i Fremtiden, kan give Malere og Bildhuggere Lejlighed til, at pryde det med Deres Konstværker.«

smykning af den Del af Bygningerne, der er bestemt til Brug for Kongen, blive at holde indenfor en Sum af 6 Millioner Kroner.

§ 3. Tegninger og Overslag tilvejebringes ved en offentlig Skitsekonkurrence. Naar denne er endt, kan Ministeren for offentlige Arbejder enten overdrage en eller flere af de konkurrerende nærmere at bearbejde de af dem indgivne Projekter, eller lade afholde en ny Konkurrence imellem de præmierede Deltagere i Skitsekonkurrencen, ved hvilken der da vil være at levere fuldstændige Planer og Overslag.

§ 4. Til at affatte et Program, forberede Konkurrencen samt bedømme de indkomne Arbejder nedsætter Ministeren for offentlige Arbejder en Kommission, i hvilken Rigsdagens Formænd indtræde som Medlemmer. Kommissionens Formand udnævnes af Kongen.

§ 5. Til Bestridelse af de ved Konkurrencens Afholdelse foranledigede Udgifter bevilges 33.000 Kr.

Den endelige Plan forelægges Rigsdagen til Beslutning, og det bestemmes ved de aarlige Finanslove, hvilket Beløb der i hvert paagældende Aar kan anvendes til Bygningernes Opførelse.

EFTERSKRIFT.

Da i afvigte Efteraar Lovforslaget om Christiansborg Slots Genopførelse blev fremsat, opstod den Tanke hos »Architekten«s Redaktion i Tidsskriftet at gengive de i 1887—88 fremkomne, prisbelønnede Konkurrenceprojekter, saa at det store Arbejde, danske Architekter dengang havde ydet, ikke skulde være helt spildt, men kunde tjene Deltagerne i den nu forestaaende Konkurrence til Vejledning. Det viste sig dog strax nødvendigt, at der gaves ret udførlige Beskrivelser af Rumfordelingen i de gengivne Projekter samt en historisk Fremstilling af hele Konkurrencens Gang og Forudsætninger. Det laa da nær at følge hele Slottets Historie fra 1840, da det stod nogenlunde færdigt, og helt op til Nutiden, og som naturlig Indledning hertil at give en Beskrivelse af Slottet med alle dets Bygninger og enkelte Rum. Til Udarbejdelsen af en Oversigt over dets ældre Bygningshistorie var der derimod ej Tid.

Gennemførelsen af Planen i Løbet af en rimelig Tid har kun været mulig ved, at jeg i Tidernes Løb havde samlet ret fuldstændige Excerpter om Slottets Historie i nævnte Tidrum; men den har ikke været ganske let, idet navnlig Udarbejdelsen af de detaillerede Projektbeskrivelser efter store, for en Del paa Rammer opspændte, uhaandterlige Grundrids og Beskrivelsernes Sammenpasning med de gengivne smaa Grundplaner har krævet meget Arbejde og stor Paapasseligheid. Selve Udgivelsesmaaden i Halvark har ikke været til Held for Værket, idet der aldrig har kunnet foreligge det samlede Billedstof og et derpaa bygget sammenhængende Manuskript; men dette er skrevet og tildels sat stykkevis, eftersom der udover det ugentlige Behov forelaa Afbildninger færdige. Ingen føler bedre end jeg Ulemperne ved en saadan Arbejdsmaade og seer klarere Manglerne ved det saaledes fremkomne Værk; Uensartethed i Behandlingen, i Grundridsenes Gengivelsesmaade og Forsyning med Tal og Bogstaver, Forglemmelser og positive Fejl, Uensartethed i Retskrivningen, der afviger fra min egen, og Trykfejl ere jo de naturlige Følger.

Alligevel tror Redaktionen og Forfatteren, at dette Værk — der kun har kunnét komme nogenlunde rettidigt frem ved velvillig Bistand af Bogtrykkeri og Reproduktions-Atelier — dog kan gøre sin Nytte, — i hvert Fald delvis — opfylde sit Formaal, at tjene som Vejledning og Studiekilde for de danske Architekter, for hvilke det jo nærmest er bestemt. Forhaabentlig vil det ogsaa kunne paaregne velvillig Modtagelse i den store Kreds, der interesserer sig for vort Lands historiske Minder, som i en Aarrække med Sorg har set Danmarks Hovedborg henligge som en Ruin, nu haaber paa, at Genrejsningen skal blive til Virkelighed, og venter, at den danske Architectstand vil formaa at løse denne vanskelige Opgave paa værdig og fyldestgørende Maade; jeg tror at være Kredens Tolk, naar jeg tilføjer »og med størst mulig Pietet for det bestaaende«. Det er ikke et nyt Slot, der skal bygges, men Christiansborg, der skal genrejses.

Kjøbenhavn, 12. April 1904.

FR. SCHIØTT.

INDHOLDSOVERSIGT.

	Pag.
I. <i>Christian Frederik Hansens Bygning</i>	I—XXIV
Det egentlige Slot II. — Kommunikationsbygningerne XVIII. — Slotskirken XX. — Ridebanen med omgivende Bygninger XXI.	
II. <i>Christiansborg Slot 1841—1884</i>	XXIV—XXXVI
Malerisamlingen XXIV. — Oldnordisk Museum XXV. — Rigsdagen XXV. Bygningskommissionen af 1879 XXVII. — Slotsbranden XXXV.	
III. <i>Theophilus Hansens Bygningsprojekter</i>	XXXVI—LIV
Hansens Forslag af 1885 XXXVIII. — J. D. Herholdts Forslag af 1885 XXXIII. — Hansens Forslag af 1886 XXXVI. — Loven af 1. 4. 1887 LII.	
IV. <i>Konkurrenceprojekter 1887—1888</i>	LIV—XCIII
S. Neckelmann LVI. — L. Clausen LVI. — F. T. E. Blichfeldt LXI. — Albert Jensen og F. Meldahl LXVI. — Martin Borch LXVII. — O. P. Momme og L. F. Olesen LXXIV. — H. C. Amberg LXXX. — L. H. Knudsen LXXXV. — Konkurrencens Udfald XCI.	
V. <i>Videre Forhandlinger om Byggesagen 1889—1899</i>	XCIII—CXI
Nye Konkurrenceprojekter XCIII. — J. D. Herholdts Forslag af 1894 XCIV. — Socialdemokratiets Plan af 1895 XCVIII. — Albert Jensens Forslag af 1897 C. — P. Krohns og M. Nyrops Forslag til Slotsholmens Regulering 1898 CVIII. — Lovforslag om en ny Konkurrence 1899 CX.	
VI. <i>Loven af 15. November 1903</i>	CXI—CXIII
<i>Efterskrift.</i>	